

Ajmatov

ČINGIZ

Popraviště

Ajmatov

ČINGIZ

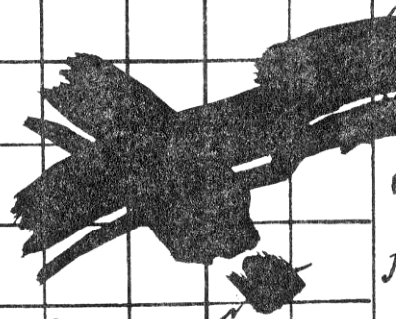
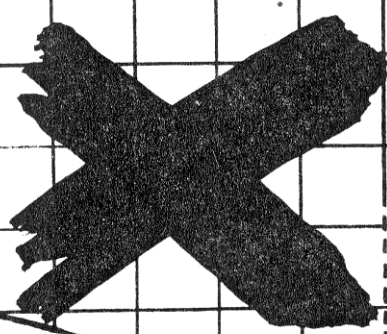
Popraviště

LIDOVÉ
NAKLADATELSTVÍ
PRAHA

1 (2) 3 4 5 6 7 8 9 10 11

A
B
C
D
E
F

A
B
C
D
E
F

© NOVYJMIR, 6-8/1986

TRANSLATION © DAGMAR ŠLAMPOVÁ, 1988

EPILOGUE © DRUŽBA NARODOV, 12/1986

Přeložila

DAGMAR ŠLAMPOVÁ

PRVNÍ ČÁST

I.

Vzápětí po krátkém, jako dětský vzdech lehounkém poledním oteplení se na horských svazích obrácených k slunci počasí nepostřehnutelně změnilo – od ledovců dýchl chlad, do soutěsek už začal padat brzký a náhlý soumrak, všude se vkrádal a přinášel studenou šed' nadcházející sněžné noci.

Sněhu byla všude spousta. Po celé délce issykkulského kraje byly svahy zaváty prudkou metelící, která se tudy přehnala před několika dny s nenadálou živelnou silou požáru. Byla to hrůza – v neproniknutelné vánici zmizely hory i nebe, zmizel celý dřívější viditelný svět. Pak všechno utichlo a vyjasnilo se. Od té chvíle, kdy sněhová bouře pominula, se hory spoutané hlubokými závěsemi nehnutě tyčily v ohromujícím, ke všemu na světě lhostejném tichu.

A jedině stále neodbytněji narůstající a stále se zvětšující hukot těžkotonážního vrtulníku, prodírajícího se v tuto podvečerní chvíli kaňonem Uzun-Čat k ledovcovému průsmyku Ala-Mongju, zahalenému cáry potrhaných mračen, mohutněl, posunoval se blíž a blíž, sílil každým okamžikem, až konečně triumfoval a naplno ovládl prostor. Všepohlcující hřmění a rachot se nesly nad hřebety, vrcholy a vysokohorskými ledovci, k nimž nedolehlo nic kromě zvuku a světla. Rachot, násobený mezi skalami a roklinami mnohohlasou ozvěnou, se řtil nad hlavami s takovou neodvratnou a strašlivou prudkostí, až se zdálo, že stačí maličko – a stane se něco příšerného, jako tenkrát při zemětřesení...

A v jedné kritické chvíli se to skutečně stalo – z příkrého, vichry obnaženého srázu, nad nímž vrtulník letěl, se tlakem zvukové vlny uvolnila trocha kamenné suť, a hned zase strnula jako přimrazená. Avšak pro vratký podklad byl impuls dostatečně velký, aby se ze srázu utrhl pár těžkých balvanů a začalo se valit dolů; nabíraly stále větší rychlost a rotaci, zvedaly za sebou prach a kamennou suť a na

samém úpatí prolétly jako dělové koule porostem vrbiček a dříšťálu, propadly se závěsemi a zastavily se až před vlčím doupětem, které si tu šediváci vybudovali pod skalním převisem v rozsedlině přikryté houštím nedaleko nevelkého, napolo zamrzlého teplého pramene.

Vlčice Akbara uskočila před kamennou a sněhovou lavinou a vtiskla se do hloubi rozsedliny, přikrčila se jako pružina, naježila zátylek a vytřeštila před sebe divoce hořící, jiskřivě fosforeskující oči, připravená každým okamžikem k zápasu. Její obavy však byly plané. Ve volné stepi není před vrtulníkem kam uprchnout, je to strašlivé, když je ti bezpřestání v patách, ohlušuje tě svištěním vrtule a zabíjí dávkami ze samopalů, nikde před ním není záchrany, není jediné skulinky, v níž by mohla spočinout nebohá vlčí hlava – vždyť země se nerozestoupí, aby poskytla úkryt pronásledovaným.

V horách je to něco jiného, tam se dá vždycky utéct, vždycky se najde úkryt, kde se dá přečkat pohroma. V horách vrtulník není nebezpečný, zato jemu tu nebezpečí hrozí. Jenže strach postrádá soudnost, a tím spíš strach už poznáný a prožitý. Jak se vrtulník přibližoval, vlčice hlasitě zaskučela, schoulila se do klubíčka, vtáhla hlavu a nervy jí selhaly: zachváčena bezmocnou, slepou hrůzou zuřivě zavyla, zimničně sebou začala smýkat po břiše k východu, zlostně a zoufale cvakala zuby, připravena k boji, ale z místa se nehnula, jako by doufala, že se rachotící železný netvor, při jehož vpádu se dokonce i kameny valí dolů jako při zemětřesení, obrátí na útěk.

Při Akbařině panickém nářku se do nory protáhl její vlk Taščajnar, který se od té doby, co vlčice obtěžkala, většinou nezdržoval v doupěti, ale uléhal v houští. Taščajnar – Kamenodrtič, jak ho pojmenovali okolní pastevcí pro jeho mohutné čelisti, připlazil se k jejímu loži a konejšivě zavrčel, jako by ji chtěl svým tělem ochránit před neštěstím. Přilnula k němu bokem, tiskla se k němu stále těsněji a skučela dál, buď že se dovolávala nespravedlivého nebe či bůhví koho, anebo žalovala na svůj zlý osud; ještě dlouho se třásla a nemohla se vzpamatovat, dokonce ani když vrtulník zmizel za mohutným ledovcem Ala-Mongju a nad mraky už ho nebylo vůbec slyšet.

V tom nenadálém tichu, které zaplavilo hory jako bezhlesý klid vesmírné pustiny, vlčice najednou v sobě, uvnitř svého lůna, ucítila živý pohyb. Něco podobného ji překvapilo kdysi v dobách jejích loveckých začátků, kdy jedním skokem zardousila velkou zaječici: v jejím břiše se tenkrát také dalo vytušit hemžení jakýchsi neviditelných, skrytých tvorečků, a tato podivná okolnost zvědavou mladou vlčici zaskočila a zaujala. Udiveně nastražila slechy a podezíravě sledovala zardoušenou oběť. Bylo to natolik podivné a nepochopitelné, že se dokonce pokusila pustit se do hry s těmi neviditelnými tělíčky, stejně jako si kočka hraje s mrtvou myši. A dnes sama v sobě, ve svém lůně, objevila totéž živé bříme – hlásili se k životu ti, kteří se měli za příznivých okolností objevit na světlo boží během nějakých deseti čtrnácti dní. Nenarozená mládátka však byla zatím pevně spojena s jejím mateřským tělem, byla součástí matčiny bytosti, a teď ve svém probouzejícím se, nejasném, niterném polovědomí prožila týž šok, totéž zoufalství jako Akbara. Bylo to jejich první přímé setkání s vnějším světem, s nepřátelskou skutečností, která je očekávala. Proto taky se v matčině těle pohnula, reagovala tak na její úzkost. Vstřebala do sebe matčin strach rovnou z její krve.

Akbara se zaposlouchala do toho, co se dalo nezávisle na její vůli v jejím oživlém lůně, a zneklidněla. Srdce se jí rozbušilo rychleji, naplnila je odvaha a odhodlání za každou cenu uhájit, ochránit před nebezpečím ty, které nosila v sobě. Teď by se bez rozmyšlení chytla do křížku s kýmkoliv. Ozval se v ní mocný přírodní instinkt zachování rodu a zároveň ji zaplavila horká vlna něžnosti, potřeba polaskat a zahrnout láskou své budoucí děti, dávat jim pít mléko, jako by je už cítila po svém boku. Byla to předtucha štěstí. Zavřela oči, rozechvěle zaskučela v očekávání toho, jak se jí začne tvořit mléko ve velkých, doruda naběhlých cecíkách, vystupujících dvěma řadami na břiše, roztouženě, pomalounku si protáhla celé tělo, pokud to doupě dovolovalo, a když se definitivně uklidnila, přimkla se ke svému šedivému druhovi. Byl silný a měl teplou srst, hustou a poddajnou. A dokonce i její Taščajnar pochopil, co prožívá ona, vlčí matka, vycítil, co se děje v jejím těle, a byl tím zřejmě dojat.

Taščajnar nastražil ucho, zvedl svou hranatou, těžkou hlavu a v ponurém pohledu studených zřítelnic jeho hluboko posazených očí probleskl neznámý stín, nejasná předtucha příjemného zážitku. Přidušeně zavrčel, zachrčel a zakašlal, aby tím vyjádřil své dobré rozpoložení a ochotu bezvýhradně se podřizovat modrooké vlčici a ochraňovat ji, a začal starostlivě, láskyplně olizovat Akbařinu hlavu, obzvlášť její modré oči a čenich, svým širokým, teplým, vlhkým jazykem. A i když se Akbara zpočátku tvářila, že je jí to přinejmenším lhostejné, milovala jeho jazyk ve chvílích, kdy dováděl a lísa! se k ní, chvěl se nedočkavostí, rozohňoval se bouřlivým přílivem krve a stával se naléhavý, hbitý a útočný jako had, a měla ho ráda i ve chvílích klidu a pohody, kdy byl po vydatném nasycení jazyk jejího vlka měkký a poddajný.

V tomto páru krvelačných šelem byla Akbara hlavou, byla jejím mozkiem a měla právo zahajovat lov, a on byl nezdolnou silou, spolehlivou, neúnavnou, důsledně plnicí její vůli. Tyto vztahy se nikdy nenarušovaly. Jenom jednou se stala podivná, neočekávaná věc, že její vlk zmizel a vrátil se až za svítání nasáklý pachem cizí samice – odpornou vůní nestydatého páření pudícího a lákajícího samce na desítky verst, dráždícího Akbaru a probouzejícího v ní neovladatelnou zuřivost; bez váhání ho zahнала, znenadání mu zaryla tesáky hluboko do plece a za trest ho přiměla, aby se po mnoho dní vlácel za ní jako stín. Držela si toho hlupáka od těla, a ať vyl jak vyl, ani jedenkrát se neozvala či nezastavila, jako by Taščajnar ani nebyl jejím vlkem, jako by pro ni neexistoval, a i kdyby se byl odvážil znovu se k ní přiblížit, aby si ji podrobil a oblažil ji, byla by s ním Akbara změřila své síly doopravdy; nebyla náhoda, že ona se stala hlavou a on nohama tohoto páru šedivých vetřelců.

Ted', když se Akbara trochu upokojila a ohřála u mohutného Taščajnarova boku, byla svému vlkovi vděčná za to, že s ní sdílel její strach, že jí tím vrátil sebedůvěru, a proto se jeho horlivému laskání nezpěchovala a sama mu dvakrát olízla čenich. Pak se konečně ovládla, i když jí občas ještě přeběhlo celým tělem chvění, soustředila se na své nitro a zaposlouchala se do tajemného a neklidného chování svých dosud nenarozených vlčat. Smířila se s

daným stavem věcí: s douštěm, i s třeskutou zimou v horách, i s nastávající mrazivou nocí.

Tak pro vlčici končil den, kdy prožila těžký otřes. Vedena neomylným instinktem přírody, netrápila se ani tak kvůli sobě jako spíš kvůli těm, kteří byli v tomto douštěti již brzy očekávání a pro něž spolu s vlkem tady, v hluboké rozsedlině pod skalním převísem, vyhledali a zařídili svůj vlčí domov zarostlý houštím, přikrytý polomy a kamennou sutí, aby matka měla své potomky kde porodit, aby měli na zemi své útočiště.

Tím spíš, že Akbara a Taščajnar se do těchto krajů přistěhovali. Pro zkušené oko se dokonce i zevnějškem odlišovali od svých zdejších pobratimů. Za prvé – kožešinové hřívy na krku, pevně lemující plece na způsob huňatého, stříbřitě šedivého pláště, měli tito přivandrovalci od laloku po záhřívku světlé, což je charakteristické pro stepní vlky. Ba dokonce i vzrůstem tito akdžali, tedy šedohřívnatí, převyšovali obyčejné vlky issykkulské náhorní planiny. A kdyby si někdo Akbaru prohlédl zblízka, překvapily by ho její průzračně modré oči – to byl velmi vzácný, a u vlků možná zcela ojedinělý zjev. Zdejší pastevci dali vlčici jméno Akdaly, což znamená Bělohávka, ale brzy se z ní podle zákonů transformace jazyka stala Akbary a později Akbara, to jest Veliká, a nikomu vůbec nepřišlo na mysl, že to jméno v sobě nese jisté proroctví.

Ještě před rokem tu nebylo po šedohřívnatých vlčích ani vidu ani slechu. Ale i když se tu přistěhovalci už objevili, drželi se stranou od ostatních. Zpočátku ve snaze vyhnout se střetnutí s pány zdejších vlčích držav brousili většinou po neutrálním území, protloukali se jak se dalo, za kořistí se odvažovali dokonce i do polí, do nížin osídlených lidmi, ale k místním smečkám se nepřidali – modrooká vlčice Akbara měla příliš nezávislou povahu, než aby se ke komukoliv připojila a žila v jeho područí.

Všecko vyřeší čas. Po jisté době se přivandrovalci dokázali prosadit, v nespočetných divokých rvačkách si vybojovali území na issykkulské náhorní planině, a teď tu oni, cizinci, byli pány, a zdejší vlci už si netroufli vstoupit do jejich panství. Dá se říct, že se život nových, šedohřívnatých vlků u Issyk-Kulu vyvíjel úspěšně, jenže

tomu všemu předcházela zvláštní historie, a kdyby zvířata dovedla vzpomínat na minulost, pak by to všechno Akbara, která se vyznačovala výjimečnou bystrostí a jemnou vnímavostí, musela prožít znovu. A možná že občas stejně vzpomínala, plakala a skučela.

Tam, v tom zapadlém koutě, v daleké mojunkumské savaně, žila životem velkých lovců – v nekonečném pronásledování nekonečných antilopích stád nekonečnými mojunkumskými pláňmi. Když antilopy sajgy, sídlící odnepaměti ve stepních savanách, porostlých věčně vyschlým saxaulem, když tihle prastaří sudokopytníci, starší než sám čas, ti neúnavní běžci, žijící ve stádech, klabonosá zvířata s širokánskými zvednutými nozdrami, prohánějící vzduch plícemi s takovou vehemencí jako velryby vody oceánu skrz kostice, a obdařená proto schopností běžet bez oddechu od rána až do večera – tedy když se tyto sajgy pronásledované svými odvěkými nerozlučnými nepřáteli vlky daly do pohybu, když vyděšeně prchající stádo za sebou v panice strhlo stádo sousední a pak ještě jedno, a druhé a třetí, a když se k tomuto masovému úprku připojovala další a další velká i malá stáda, když se sajgy hnaly mojunkumskou savanou, po pahorcích a rovinách a po písku jako povodeň zaplavující zemi, půda ubíhala pozpátku a duněla jim pod nohama, jako duní pod letním lijákem a krupobitím, a vzduch se rozechvěl klokotavým dechem pohybu, křemenitým prachem a jiskrami odletujícími od kopyt, pachem potu stáda, pachem bezhlavého závodu na život a na smrt, tu se vlci v běhu shlukovali a pádili za nimi a vedle nich a snažili se usměrnit pohyb stád do svých vlčích záloh, kde číhali mezi saxauly staří zkušení zabijáci – šelmy, které se zezadu vrhaly zběsile prchající oběti na zátylek, kutáleli se v klubičku společně s ní, dokud jí neprokousli hrdlo, aby vykrvácela, a pak se znova vrhli do dalšího pronásledování; avšak sajgy často poznaly, kde na ně čekají vlčí léčky, stádo se stočilo stranou a štvanice pokračovala v novém kruhu s ještě větší vášní a prudkostí, a všichni, pronásledovaní i pronásledovatelé – jeden článek nelítostného bytí – se v běhu jako v předsmrtné agónii vydávali ze všech svých sil, krev v nich kypěla v touze žít a přežít a snad jen

pánbůh by je teď mohl zastavit, štvance i pronásledovatele, neboť tu šlo o bytí a nebytí tvorů prahnoucích po životě, neboť vlci nebyli schopni vydržet takové zběsilé tempo, nenarodili se proto, aby svůj boj o existenci vybojovali během – klesali vyčerpáním a zůstávali ležet v prachu zvířeném stádem, které se vzdalovalo jako bouře, a i když vlci zůstali naživu, odcházeli pryč odtud do jiných krajů, kde zabíjeli a loupili krotké ovce, které se vůbec nepokoušely zachránit útekem; pravda, vlkům i tam hrozilo nebezpečí, a to ze všech nejhorší – ovčí stáda hlídali lidé, ovčí bohové a zároveň ovčí otroci, lidé, kteří sami žijí, ale jiné žít nenechají a obzvlášť ne ty, kdo na nich nejsou závislí a mají dost sil žít na svobodě.

Lidé, lidé – božské bytosti. I lidé lovili sajgy v mojunkumské savaně. Nejprve se tu objevovali na koních, oblečení v kůžích a ozbrojeni luky, potom přicházeli s rachotícími puškami, halekali a pobíhali sem tam a sajgy se v hloučcích vrhaly na jednu a zase na druhou stranu – a kdo je pak najde v saxaulových porostech, potom však nadešla doba, kdy ty božské bytosti začaly organizovat motorizované štvance na sajgy, pronásledovaly je neodbytně jako vlci a odstřelovaly je v běhu, a nakonec sem tito bozi přilétali vrtulníky, které jim předem ve stepi vyhledaly stáda sajg, pak je začali podle určené polohy obkličovat, pozemní odstřelovači se přitom řídili stepí rychlostí sto i více kilometrů, aby se sajgy nestačily ukrýt, a vrtulníky shora řídily jejich pohyb. Automobily, vrtulníky, rychlopalné pušky – a život v mojunkumské savaně se obrátil vzhůru nohama.

Modrooká vlčice Akbara nebyla ještě úplně dospělá a její budoucí vlčí manžel Taščajnar byl jen o málo starší než ona, ale nadešel jejich čas a oni museli přivykat velkým štvancím. Zpočátku tempu nestačili, museli se spokojit s padlými antilopami a dobíjeli polomrtvé, brzy však silou a vytrvalostí předčili mnohé ostřílené a především stárnoucí vlky. A kdyby se všechno vyvíjelo tak, jak to odpovídá zákonům přírody, stali by se z nich brzy vůdci smečky. Ale všechno se zvrtno jinak...

Není rok jako rok. Na jaře onoho roku měla stáda sajg obzvlášť bohaté přírůstky – mnohé matky porodily dvojčata, poněvadž

loňského podzimu v době říje se uschlá tráva po několika vydatných a teplých deštích dvakrát znova zazelenala. Byla spousta potravy – proto ta velká plodnost. Na dobu slehnutí odcházely antilopy už brzy zjara do nezasněžené pouště, která ležela v hloubi mojunkumské savany – pro vlky to bylo příliš daleko a navíc při pronásledování antilop v písečných přesypech neměli šanci, tam je rozhodně nemohli dohonit. Zato na podzim a v zimě si vlčí smečky vybíraly svůj podíl i s úroky; tehdy nespočetná stáda sajg kočovala na sezónu do polopouštních a stepních prostor. A sám bůh vlkům poručil, aby si brali svůj díl. V létě, obzvláště za velkých veder, vlci nechávali sajgy na pokoji a dávali přednost jiné, dostupnější kořisti – po celé stepi šmejdila spousta svišťů, doháněli, co zameškali zimním spánkem, museli za léto stihnout všechno, na co měla jiná zvířata celý rok života. A tak se velice snažili a na opatrnost zapomínali. Proč je tedy nelovit – neboť všechno má svůj čas a v zimě sviště nikdo nedostane, nejsou tu. V letních měsících sloužila vlkům za potravu také různá drobná zvěř a ptáci, obzvláště křepelky, avšak hlavní kořist – velký lov na antilopy – připadal na podzim a od podzimu trvaly štvance až do samého konce zimy. Prostě všechno má svůj čas. I v tom spočívala zvláštní, přírodou diktovaná účelnost koloběhu života v savaně. Pouze živelné pohromy, a pak člověk... mohly změnit tento odvěký běh života v Mojunkumech.

II.

Teprve před svítáním se vzduch nad savanou mírně ochladil a přinesl trochu úlevy – živí tvorové mohli volněji vydechnout; nastala chvíle nejblazenějšího odpočinku mezi rodícím se dnem, obtěžkaným nadcházejícím vedrem, které nelítostně rozžhavovalo solončákovou step doběla, a ustupující dusnou, horkou nocí. Dokonale kulatý žlutý měsíční terč se v té chvíli rozzářil a zalil savanu stejnoměrným namodralým svitem. Země neměla začátku ani konce. Temné, sotva

tušené dálavy splývaly s hvězdnatým nebem. A to ticho bylo živé, neboť všecko, co zabydlovalo savanu, všecko s výjimkou hadů, prahlo po této hodině svěžesti a toužilo vychutnat si ji. V tamaryškových keřích pípali a poskakovali ranní ptáci, ježci rozšafně dupali, cikády, které prozpívaly bez oddechu celou noc, zacvrčely s novou silou, probouzející se svišti už vystrkovali hlavičky z nor a rozhlíželi se po okolí, ale zatím se ještě nepustili do shánění potravy – vypadaných semínek saxaulu. Rodina velkého šedivého plochohlavého sýčka a pětice stejně plochohlavých sýčat poletovala z místa na místo; ptáčata už povyrostla, opeřila se, pokoušela se létat už se jim to jakž takž dařilo, každou chvíli na sebe starostlivě povykovala, aby se jedno druhému neztratilo z dohledu. Různá zvířecí drobtina je v předjitní savaně napodobovala.

A bylo léto, první společné léto modrooké Akbary a Taščajnara, kteří už se ve štvanicích osvědčili jako neúnavní nadháněči antilop a právem se zařadili k nejsilnějším párům mezi mojunkumskými vlky. Naštěstí – musíme předpokládat, že i ve světě zvířat mohou být děti šťastěny a smolaři – je oba, i Akbaru i Taščajnara, příroda obdařila vlastnostmi, vrcholně důležitými pro život stepní šelmy v polopouštní savaně: bleskovou reakcí při lovu, schopností předvídat, určitou „strategickou“ představivostí a samozřejmě nevšední fyzickou zdatností – rychlostí a vytrvalostí v běhu. Všechno nasvědčovalo tomu, že tento vlčí pár má před sebou velkou loveckou budoucnost a že jejich život bude naplněn starostmi o každodenní obživu i nádhernou rolí šelem v přírodě. Prozatím jim nic nebránilo v neomezené vládě nad mojunkumskou stepí, poněvadž vpád člověka do těchto míst měl spíše náhodný charakter a oni se s člověkem doposud tvář v tvář nesetkali. K tomu má dojít o něco později. A tyto šelmy měly už od stvoření světa ještě jednu výsadu, ne-li přímo privilegium v tom, že dokázaly jako celý zvířecí svět žít ze dne na den a nepoznat strach a starosti o zítřek. Navýsost účelná příroda je od tohoto prokletého břemene uchránila. Toto dobrodiní však v sobě zároveň skrývalo tragédii, která číhala na zdejší obyvatele Mojunkumů. Nikdo z nich o tom neměl ani tušení. Nebylo jim dopřáno pochopit, že zdánlivě nekonečná mojunkumská savana, byť

byla seberozechlejší, byť byla sebevětší, je pouhopouhý ostrůvek na asijském subkontinentě, místečko jako nehet od palce, vybarvené na mapě žlutohnědou barvou, kraj, z něhož rok od roku stále vytrvaleji ukrajují rozorávané celiny, na něž dotírají tisícíhlavá stáda domácího skotu, která se zvolna táhnou do stepi za artézskými studněmi, aby vyhledala nové pastviny, kraj, kde se množí zavlažovací kanály a cesty, budované v pohraničních oblastech savany v souvislosti s bezprostřední blízkostí jednoho z největších plynovodů. Stále úporněji a dlouhodoběji pronikají do hloubi všech pouští či polopouští, a mezi nimi i do Mojunkumů, technicky vyzbrojení, motorizovaní lidé, vybavení rádiovým spojením a zásobami vody, ale nejsou to vědci, nezištně bojující o nové objevy, na něž by jejich potomci byli později pyšní, nýbrž obyčejní lidé vykonávající obyčejnou práci, práci dostupnou a úměrnou silám skoro každého člověka. Tím spíš obyvatelům unikátní mojunkumské savany nebylo dáno poznat, že ve věcech pro člověka tak běžných se tají pramen dobra i zla na zemi. A že tady všechno závisí na lidech – na co ty běžné věci zaměří: ku prospěchu nebo ke škodě, na tvoření nebo na zkázu. Pro čtyřnohá zvířata a ostatní živočichy v mojunkumské savaně byly zcela nepochopitelné problémy, které sužovaly lidi, pokoušející se od doby, co se stali myslícími bytostmi, poznat sebe samy, přestože nikdy nerozřešili odvěkou záhadu: proč zlo skoro vždycky zvítězí nad dobrem...

Žádná z těch lidských činností se podle logiky věcí neměla nijak týkat mojunkumské zvěře a živočichů, neboť nepatřila k jejich přirozenosti, k jejich instinktům a zkušenostem. Až doposud nic vážně nenarušovalo zaběhaný způsob života této velké asijské stepi, rozkládající se na žhavých planinách polopouští a na návrších, porostlých zdejším zvláštním druhem tamaryšku a pouštním saxaulem, rostlinou, která je odolná proti suchu, tvrdá jako kámen, kroucená jako lodní lano a připomíná něco mezi travinou a stromem, dále ostrou trávou a především špičatým rákosovým osinatcem, ozdobou polopouští, třpytící se za měsíčního i za slunečního svitu jako zlatý pohádkový les, v němž jako v mělké vodě každý, kdo je vysoký třeba jen jako pes, má rozhled po celém okolí a sám je také

odevšad viditelný, a nemusí přitom ani zvedat hlavu.

V těchto krajích se formoval osud nového vlčího páru – Akbary a Taščajnara, a tou dobou – což je v životě zvířat vůbec nejdůležitější – už se starali o svá prvorozená mláďata, o tři štěňata, která Akbara přivedla na svět onoho památného jara v Mojunkumech, v památném doupěti, které si vybudovali ve velké prohlubni pod kořáním starého saxaulu nedaleko od vyprahlého tamaryškového hájku, kam mohla Akbara pohodlně vyvádět mláďata a učit je. Vlčatům se napřímily uši a každé už nabývalo svého výrazu, jenom při společných hrách jim slechy ještě po štěněčím způsobu plandaly. Zato na nohou už stála docela pevně a stále častěji se pouštěla za rodiči na menší i větší výpravy.

Nedávno jedna taková výprava, při níž opustili doupě na celý den a noc, málem skončila tragicky.

Onoho dne brzy zrána vedla Akbara své potomky na vzdálený okraj mojunkumské savany, kde bujela ve volné stepi a obzvláště v pustých roklinách a výmolech stébelnatá tráva s těžkou, omamnou, nenapodobitelnou vůní. Kdo se dlouho brouzdá tou vysokou trávou a vdechuje pyl, pocítí napřed neobyčejnou lehkost, jako by příjemně klouzal vzduchem, po chvíli ho však srazí k zemi malátnost, olověná tíha v nohou a ospalost. Akbara si ta místa pamatovala už z dětství a navštěvovala je jednou do roka, kdy omamné trávy kvetly. Cestou lovila drobné stepní živočichy a s rozkoší se oddávala lehkému opojení, válela se v prohřáté, koncentrované vůni vysoké trávy, chvíli se vznášela nad zemí a pak usínala.

Tentokrát už nebyli s Taščajnařem sami: přišli s vlčaty – s třemi neohrabanými nohatými habány. Štěňata měla na dlouhých cestách co možná nejvíc poznat okolí, odmalička se obeznamovat se svým budoucím vlčím panstvím. Voňavé trávy, kam je tentokrát matka vedla, rostly až na hranicích jejich území; dál už se rozprostíral cizí svět, v němž se mohli setkat s lidmi, a odtamtud, z těch nedozírných dálek, sem občas doléhalo táhlé hvízdání parní lokomotivy připomínající vytí podzimních větrů; to byl pro vlky nepřátelský svět. A k němu, na tenhle konec savany, je Akbara zavedla.

Za Akbarou klusal Taščajnar a vlčata si bujně vybíjela přebytek energie; nepřestávala mít zálsk vyrazit dopředu, ale matka vlčice jim nedovolila rozpustit dovádět; přísně hlídala, aby se žádné neodvážilo rozběhnout se pěšinou před ní.

Zpočátku je cesta vedla písčnou pustinou se saxaulovým houštím a pouštním pelyňkem a slunce stoupalo výš a výš a slibovalo stále jasné a velmi teplé počasí. K večeru vlčí rodinka dorazila k okraji savany. A dorazila sem včas, ještě za světla. Tráva vyhnala v tom roce do výšky, dospělým vlkům sahala skoro ke kohoutku. Nevzhledná květenství na chlupatých stoncích, přehřívána celý den žhavým sluncem, vydechovala silnou vůni, obzvláště v místech souvislého porostu byla vůně velice intenzivní. Tady, v malé rokline, si vlci po dlouhém putování udělali přestávku. Neúnavná vlčata ani tak neodpočívala, jako spíš pobíhala kolem, čenichala a obhlížela všecko, co vzbuzovalo jejich zvědavost. Možná že by se tu zdrželi celou noc, tím spíš, že byli sytí a napojení – cestou se jim podařilo ulovit několik tučných svišťů a zajíců a vyplenit spoustu ptačích hnízd, žízeň zase uhasili v pramínku na dně rokliny, již procházeli – jenže jedna kromobyčejná událost je přiměla tato místa ve chvatu opustit a vrátit se zpátky k doupěti v hloubi savany. Prchali celou noc.

I stalo se, že už při západu slunce, když Akbara a Taščajnar, opojeni omamnými travinami, ulehli do stínu keřů, ozval se nablízku znenadání lidský hlas. Nejdřív člověka uviděla vlčata, která si hrála nahoře nad úžlabinou. Netušila a ani tušit nemohla, že tvor, který se tu najednou objevil, je člověk. Nějaký živočich, skoro nahý – jenom v plavkách, v teniskách naboso a v panamáku, kdysi bílém, ale dnes už jaksepatří umolousaném, se jen tak proháněl trávou. Choval se ovšem podivně – vybíral si nejhustší porost a neúnavně běhal sem a tam, jako by mu to působilo obzvláštní potěšení. Vlčata se napřed příkrčila, udivená a vylekaná – takového tvora ještě nespátřila. Člověk se proháněl trávou jak pomínutý. Vlčata si dodala odvahy, zvědavost v nich zvítězila, i zachtělo se jim zadovádet si s tímhle zvláštním, nevidaným dvounohým zvířetem s holou kůží, které se tu pohybovalo jako natažené na péro. Vtom si člověk vlčat všiml. Ale

místo aby zpozorněl a zauvažoval, kde se tu najednou vzala, přišel ten podivín za vlčaty a přátelsky k nim napřáhoval ruce.

„To se podívejme, copak je to?“ povídal, sotva dechu popadaje, a utíral si pot z čela. „Vážně vlčata? Nebo se mi tak motá hlava, že se mi to jen zdá? Ale nezdá, jsou tři, moc hezounká, a jaká už jsou veliká?! Ach, vy moje roztomilá štěňátka! Odkud jdete a kam? Copak tu děláte? Mne sem sami čerti zanesli, ale co vy tu pohledáváte, zrovna tady, uprostřed toho zlořečeného plevle? No pojd'te, pojd'te ke mně, nebojte se! Ach, vy moje trdýlka hloupá.“

Pošetilá vlčata se opravdu dala přivábit jeho vlídnými slovy. Vrtěla ocásky, mazlivě se tiskla k zemi a plazila se k člověku v naději, že si s ním zahrají na honěnou, ale vtom z úžlabiny vyrazila Akbara. Mžikem odhadla nebezpečnou situaci. Zhluboka zaryčela a vrhla se na nahého člověka, dorůžova ozářeného paprsky zapadajícího stepního slunce. Nebylo nic snazšího než přejet mu tesáky po krku nebo po břichu. A člověk, nadobro ochromený při pohledu na blížící se rozzuřenou vlčici, přidřepł a v hrůze si rukama zakryl hlavu. To ho zachránilo. Akbara z nějakého důvodu změnila svůj úmysl. V rozběhu přeskočila přes člověka – nahého a bezbranného, mohla ho sice srazit jedinou ranou, ale přeskočila ho, a stačila si přitom prohlédnout rysy jeho obličeje a oči strnulé děsivým strachem, zavěťřila pach jeho těla, přeskočila ho, obrátila se a znovu ho přeskočila opačným směrem; pak se vrhla k vlčatům a odháněla je pryč, bolestivě je kousala do kořene ocasu a zatlačovala je k roklině. Tam se srazila s Taščajnařem, kterému se při pohledu na člověka výhruzně zježil zátylek; i jeho popohnala zuby a obrátila ho zpátky, a tak všichni v houfu seběhli do rokliny a v okamžiku po nich nebylo ani památky.

Teprve potom se ten bláznivý naháč vzpamatoval a dal se na útěk... Dlouho se hnal stepí, bez ohlédnutí a bez oddechu...

To bylo první nenadálé setkání Akbary a její rodiny s člověkem... Kdo však mohl tušit, čeho bude předzvěstí...

Schylovalo se k večeru, zapadající slunce nelítostně žhnulo a rozpálená země sálala. Slunce a step – věčné veličiny: podle slunce

se měří velikost stepí, rozlehlost míst, která slunce ozařuje. A nebe nad stepí se měří výškou, do níž se vznesl luňák. V té chvíli před západem slunce kroužilo ve výši nad mojunkumskou stepí celé hejno běloocasých luňáků. Plachtili jen tak bez cíle, plavně a neúnavně stoupali znova a znova do těch zamžených, svěže chladných, bezoblačných výšin, jen pro svou radost z letu. Jeden za druhým opisovali stejnou kruhovou dráhu, jako by tím symbolizovali věčnost a neporušitelnost této země i tohoto nebe. Pluli bez jediného zvuku a tiše sledovali, co se právě děje dole, pod jejich křídly. Díky svému výjimečnému bystrozraku, tedy především díky zraku, protože sluch je u nich až na druhém místě, stali se tito aristokraté mezi dravci pozemskými obyvateli savany, kteří však na naši hříšnou zemi sestupovali pouze kvůli potravě a noclehu.

Z té nesmírné výše teď bezpochyby viděli jako na dlani vlka, vlčici a tři vlčata, kteří se utábořili na nevelkém návrší uprostřed roztroušených tamaryškových keřů a zlatistého porostu osinatce. Vedrem zmožená vlčí rodinka s vyplazenými jazyky tam na pahrbku svorně odpočívala a vůbec netušila, že je sledována hejnem ptáků nebeských. Taščajnar napolo ležel ve své oblíbené póze – s tlapami zkříženými před sebou a s pozvednutou hlavou – a vynikal mezi všemi mohutným zátylkem, svalnatostí a velikostí. Vedle něho seděla mladá vlčice Akbara s krátkým, tlustým ohonem staženým pod sebe a svou nehybností připomínala sochu. Opírala se přímo před sebe rovnýma šlachovitýma nohama. Její bělavá hrud' a vpadlé břicho s dvěma řadami trčících cecíků, které však už ztratily svou plnost, zdůrazňovaly mrštnost a sílu jejích beder. A trojice vlčat se proháněla kolem. Jejich neposednost, nenucenost a hravost rodiče ani trochu nerozčilovala. Vlk i vlčice je sledovali se zjevnou shovívavostí: jen ať se vydovádějí.

Luňáci neustále brázdili nebeské výšiny a s lhostejnou chladnokrevností přihlíželi všemu, co se tam dole v září zapadajícího slunce děje. Nedaleko vlků s vlčaty poněkud stranou v tamaryškovém houští se pásly antilopy. Byla jich spousta. Dosti velká skupina se volně popásala mezi tamaryšky v jejich bezprostřední blízkosti, a kousek opodál jiná, ještě početnější. Kdyby

luňáky zajímaly stepní antilopy, byli by se při prohlídce savany, která se táhla na desítky kilometrů všemi směry, přesvědčili, jaké množství jich tu je – stovky a tisíce, neboť tenhle požehnaný stepní kraj byl pro ně odnepaměti rohem hojnosti. Sajgy pokaždé počkaly na noc, až opadne večerní žár, a pak chodily pít k vzácným a v savaně velice vzdáleným pramenům. Jednotlivé skupinky už teď chvatně mířily k vodě. Musely překonat značnou vzdálenost.

Jedno ze stád se pohybovalo tak blízko od pahorku, kde odpočívali vlci, že mezi přízračně ozářenými stébly osinatce zřetelně probleskovaly jejich rychle plující boky a záda a mírně sehnuté hlavy samců s nevelkými parůžky. Antilopy jdou vždycky se svěšenými hlavami, aby nemusely zbytečně překonávat odpor vzduchu, protože jsou neustále připraveny k bleskurychlému trysku. Tak je příroda ve svém vývoji uzpůsobila, v tom tkví jejich největší přednost – z každého nebezpečí se zachraňují útekem. Dokonce ani když nejsou ničím znepokojeny, běží sajgy obvykle svým pravidelným cvalem, neúnavně, vytrvale a neuhýbají na své cestě nikomu kromě vlků, protože je jich bezpočet, v tom je jejich síla...

Právě teď mýjela Akbařinu rodinu ukrytou za keři jednolitá masa běžících antilop – zvedaly za sebou vítr nasáklý pachem stáda a prachem zvířeným jejich kopyty. Vlčata na pahorku zneklidněla, instinkt je varoval. Napjatě větřila, ale protože zatím nechápala, oč jde, odkud se táhne ten vzrušující pach, měla neodolatelnou chuť vrhnout se do stébelnatých porostů osinatce, v němž tušila pohyb mnoha cválajících zvířat. Jenže jejich vlčí rodiče Akbara a Taščajnar se ani nehnuli, nezměnili svou polohu, ačkoliv by bylo více než snadné octnout se doslova dvěma skoky u stáda a hnát je, zuřivě, neúprosně je pronásledovat, dokud síly stačí, aby na ně v tom společném úprku, v závodu na hranici smrti, kdy se zdá, že země a nebe si vyměnily místa, vyžráli a někde v ostré zatáčce šikovně pár antilop skolili. Tato možnost byla naprosto reálná, ale stejně dobře se mohlo stát, že by se jim to nepovedlo, že by kořist nedohonili, a to se nedalo vyloučit. Ať už tomu bylo jakkoliv, Akbara a Taščajnar ani nepomysleli na štvanici, a ačkoliv se zdálo, že se jim kořist sama nabízí, vůbec nereagovali. Mělo to své důvody – onoho dne byli sytí

a pořádat v takovém neslýchaném vedru a s nacpaným žaludkem zběsilý hon na nepolapitelné sajgy by se rovnalo sebevraždě. Podstatné však bylo, že pro mláďata dosud nenastal příhodný čas k podobnému lovu, mohlo by je to jednou provždy odradit. Kdyby vlčata v závratném tempu nestačila s dechem a zůstala pozadu za nedostižnou kořistí, víckrát by se toho neodvážila, ztratila by kuráž. V zimě, v sezóně velkých štvanic už by to šlo, to by si mohla štěňata, v té době už skoro jednoročáci, troufnout, mohla by si ověřit, nač jim síly stačí, mohla by se připojit k honu. Zatím nemělo smysl kazit jim hru. Později to pro ně bude velká sláva!

Akbara se lehce odtáhla od vlčat, která na ni s vášnivou netrpělivostí budoucích lovců dorážela, poposedla si o kousek dál a nepřestávala přitom sledovat upřeným pohledem pohyb antilop spěchajících k napajedlu; pluly bok po boku v stříbřitém osinatci, jako plují ryby v době tření k horním tokům řek – všechny jedním směrem, podobné jedna druhé jako vejce vejci. V Akbařině pohledu se samozřejmě zračilo její chápání věcí: ať si teď sajgy klidně běží, však přijde den, ten pravý, a nikdo z těch, kdo v savaně žijí, z ní nezmizí. Vlčata se mezitím pokoušela vyburcovat z klidu svého otce Taščajnara, toho škarohlída, a on jich začínal mít právě dost.

Akbara si najednou představila začátek zimy, nedozírnou polopoušť, jak se jednoho krásného dne za svítání celá promění čerstvé napadaným sněhem, který tu ve stepi zůstane ležet snad jenom den nebo dokonce půl dne, ale ten sníh je pro vlky signálem k zahájení velké štvance. Od toho dne se lov na sajgy stane nejdůležitější věcí v jejich životě. A ten den se blíží. Přijde s přizemními mlhami, s jinovatkou na posmutnělém bílém osinatci, s keřiky tamaryšku prohýbajícími se pod tíží sněhu a se zakaleným sluncem nad savanou. Vlčice si ten den představila tak živě, že sebou bezděky až škubla, jako by se nečekaně nadechla mrazivého vzduchu, jako by šlápla pružnými polštářky na tlapách sevřenými v květinových souhvězdích do sněhové pokrývky a naprosto přesně rozeznala své vlastní stopy i stopy svých vlčat, která už povyrostla a jejichž sklony už se zformovaly, jak se dalo rozpoznat i podle stop; a všude kolem bylo plno velkých šlápot – mohutných květů s drápy

jako zobany poněkud vyčnívajícími z hnízd – stopy Taščajnarových tlap jsou ze všech nejhrouběji vtisknuty do sněhu, protože Taščajnar má statné tělo a mohutný hrudník, je symbolem síly, Taščajnar je bleskurychlý nůž na hrdlech antilop, a každá sajga, kterou dostihne, zbarví bílý sníh savany proudem rudé krve jako pták rozmachem horkých rudých perutí, proto aby nasýtila jinou krev, kolující utajeně pod šedivou kůží, neboť jedna krev žije na účet jiné krve – tak zní zákon od počátku všech počátků, a jinak to nebude; nikdo zde není soudcem, neboť zde není spravedlivých a viníků, vinen je pouze ten, který stvořil jednu krev pro druhou krev. Jedině člověku byl dán jiný úděl: chléb svůj vezdejší jakož i maso dobývati bude prací svou – bude uzpůsobovat přírodu podle svých potřeb.

Řetěz stop na prvním sněhu v savaně – velká i ta o něco menší vlčí květenství – se potáhne přízemní mlhou a zastaví se v závětrné úžlabině mezi křovinami – tady se vlci pozdrží, rozhlédnou se a zanechají zde ty, kteří mají číhat v záloze...

Ta toužebně očekávaná doba tu bude co nevidět – Akbara se přikrade, kam až se bude moci připlazit sněhem, přitiskne se k zledovatělé trávě, se zatajeným dechem se připlíží k pasoucím se sajgám tak blízko, že uvidí jejich zatím poklidné oči, pak se znenadání mihne jako stín – a vlkům vyjde jejich šťastná hvězda. Akbara si tak živě představila ten první kruhový obchvat – lekci pro mlád'ata, že mimovolně zaskučela a stěží se udržela na místě.

Ach, jaká to bude začátkem zimy šťvanice! Stáda antilop se budou střemhlav řítit savanou jako při požáru, černá půda vmžiku zbrázdí bělostný sníh jako jizva, a ona, Akbara, se poženě v závěsu za nimi v čele smečky a za ní v patách její vlčata, všichni tři prvorození vlčci, její potomci, které už přivedla na svět s odvěkým předurčením k takovému lovu, a za nimi její Taščajnar, mohutný otec, nepřekonatelný běžec, sledující jediný cíl – zahnat sajgy do léčky a tak poskytnout poučnou lekci svým ratolestem. Ano, to bude nezadržitelný běh! Předmětem Akbařiny nedočkavosti byla v té chvíli nejen vytoužená kořist, ale spíše to, aby šťvanice už začala, aby se hnali stepí jako bystrokrídlí ptáci... V tom tkví smysl jejího vlčího života...

To byly sny vlčice, jak jí je vnukla příroda, a kdoví, možná že jí byly dány shůry a bylo jí souzeno, aby na ně později s trpkostí vzpomínala, až se jí bude svírat srdce a budou se jí často beznadějně vracet... Vlčice pak bude zoufale výt na měsíc. . Vždyť se všemi sny to tak dopadne – napřed se zrodí v představách, a potom většinou ztroskotají na tom, že se jako některé květiny a stromy odvážíly růst bez kořenů... Se všemi sny to tak dopadne – a právě v tom je jejich tragická neomylnost v rozpoznávání dobra a zla...

III.

Do Mojunkumů přišla zima. Jednou napadl první sníh, na polopoušť dost hojný, a ten sníh na krátký čas přebarvil celou savanu nabílo; sama si onoho jitra připadala jako bělostný bezbřehý oceán s vlnami ztuhlými v rozběhu, kde se mohly volně prohánět větry a kde se konečně rozhostilo ticho jako ve vesmíru, velké kosmické mlčení, neboť písky se stačily dosyta napít a zavlažený takyr změkkl a ztratil svou pichlavost... Předtím přelétla nad savanou s křikem podzimní hejna husí, ve velké výšce zvonivě zasvištěla křídly směrem k Himalájí, na cestě ze svých letních sídel u severských moří a řek směrem na jih, k odvěkým vodám Indu a Brahmaputry, a kdyby obyvatelé savany měli křídla, byli by podlehlí husímu volání. Pro každého tvora je však ráj někde jinde... Dokonce i stepní luňáci, plachtící v takových výšinách, jen uvolňovali cestu.

Akbařina vlčata během zimy hodně povyrostla a ztratila svou dětskou zaoblenost; ze všech tří se vyklubali hranatí habáni a každý z nich už měl své rysy. Vlčice jim pochopitelně nemohla dát jména. Čím ji bůh neobdařil, toho nebyla schopna, ale podle pachu, což zase lidé nedovedou, a podle dalších tělesných příznaků je snadno rozeznávala a mohla si kteréhokoliv ze svých potomků přivolat. Největší vlček měl široké čelo jako Taščajnar a slušelo by mu třeba jméno Hlaváč; prostřednímu, což byl taky pěkný hromotluk s

dlouhatánskými běhy, z něhož by jednou mohl být dobrý nadháněč, tomu by se dalo říkat Noháč, a malá modrooká vlčice, jako by Akbaře z oka vypadla, i s bílou skvrnou v slabinách, stejnou, jako měla matka, Akbařin hravý mazlíček, byla v jejím bezeslovném vědomí prostě Panenka. V ní vyrůstal zdroj šarvátek a rvaček na život a na smrt mezi samci, jen co nadejde její milostný čas...

A první sních, který přes noc všechno přikryl, byl onoho brzkého rána pro všechny svátečním překvapením. Vlčí omladina se napřed zalekla vůně i vzhledu neznámé hmoty, která přejinačila celé okolí doupěte, ale potom se jim ta chladivá hračka zalíbila. Začali poskakovat a honit se dokola, brouzdali se sněhem, frkali a kníkali radostí. Tak začínala Akbařiným dětem první zima, na jejímž konci mělo dojít k rozloučení s matkou vlčicí, s vlkem otcem i s ostatními sourozenci, k rozloučení před zahájením nového, samostatného života.

K večeru napadal další sních a příštího rána byla step už před východem slunce světlá a průzračná jako ve dne. Všude se rozhostil klid a mír a přihlásil se svíravý hlad, tak už to v zimě bývá. Vlčí smečka se zaposlouchávala do okolí – bylo načase začít lovit, opatřit si potravu. Akbara čekala na pomocníky z jiných smeček. Zatím se nikdo neozval. Všichni naslouchali a čekali na znamení. Hlaváč trne v nedočkavém napětí a netuší ještě, jaké těžkosti lov přináší, a tady sedí Noháč, rovněž v pohotovosti, a tamhle Panenka hledí do matčiných modrých očí oddaně i směle, a kolem obchází otec rodiny Taščajnar. Všichni čekají, co Akbara poručí, ale vedle toho je všechny ovládá ještě mocnější pán – Hlad, pán nenasyceného těla.

Akbara vstala a rozběhla se volným klusem. Nemohli déle čekat. Smečka ji poslušně následovala.

Všecko začínalo přibližně tak, jak o tom Akbara snila, když byla vlčata ještě malá. A teď přišla ta chvíle – pravá chvíle pro velkou štvanici. Uběhne ještě nějaký čas a osamělí vlci se sdruží do vlčích přepadových oddílů, aby až do konce zimy lovíli společně.

V té době už Akbara a Taščajnar vyváděli své prvorozené do světa na zkušenou, na jejich první velký lov antilop.

Vlci šli, přizpůsobující se terénu, chvíli krokem, chvíli poklusem, a značkovali nedotčený sníh květy svých zvířecích stop na znamení síly a sjednocené vůle, někdy se příkrčeně prodrali keři, jinde proklouzli jako stíny. Všecko teď záviselo na nich samých, na jejich štěstí.

Akbara vyběhla na pahrbek, aby se rozhlédla, strnula, vpíjejíc se modrýma očima do dálky, a věřila pachy, které přinášel vítr. Velká savana se probouzela a v lehkém oparu, kam oko dohlédlo, se pásla antilopí stáda – byly to početné skupinky s ročními mláďaty, která se v té době osamostatňovala, a tvořila nová stáda... Letos měly sajgy rok plodnosti, a to znamená, že bude rokem hojnosti i pro vlky.

Vlčice se na pahorku porostlém osinatcem pozdržela poněkud déle: teď se musela správně rozhodnout – určit podle větru, kterým směrem se dát, aby lov začali bez chyby.

A právě v tom okamžiku se odněkud ze strany rozlehl znenadání podivný hukot, šířil se nad stepí, ale rozhodně to nepřipomínalo bouřkové hřmění. Takový zvuk vůbec neznali, rostl a sílil, takže to ani Taščajnarovi nedalo a vyhoupl se také nahoru k vlčici, a oba se příkrčili – na nebi se dalo cosi neslýchaného, objevil se tam nějaký zlověstně řachtající nevidaný pták, letěl trochu zeširoka nad savanou, div se do ní nosem nezaryjí, a opodál za ním se hnala další taková obrovská hřmotící obluda. Pak obě zmizely a hluk postupně utichl. Byly to vrtulníky.

Dva vrtulníky tedy prořaly mojunkumské nebe jako ryby, které nezanechávají stopy ve vodě. Ani na zemi, ani na nebi se však nic nezměnilo, nepočítáme-li ovšem s faktem, že tento let měl průzkumný charakter, že do éteru šla v těch chvílích rádiem nešifrovaná zpráva pilotům o tom, co a kde, v kterých čtvercích pozorovali, jaké jsou v mojunkumské savaně příjezdové cesty pro terénní vozidla a nákladní auta s přívěsy...

Vlci, jak se dalo čekat, překonali chvilkový strach a na vrtulníky brzy zapomněli a znovu se pustili poklusem do stepi za antilopami. Neměli nejmenší tušení, protože to jim nebylo dáno, že oni všichni, všichni, co žijí v savaně, už byli spatřeni, zaneseni v mapách do očíslovaných čtverců a odsouzeni k hromadnému odstřelu, že jejich

konec už je naplánován a naorganizován, že jim mnoho netvorů a rychlých kol přiváží smrt...

Odkud měli stepní vlci vědět, že jejich odvěkou kořist, antilopy, někdo potřebuje ke splnění plánu dodávek masa, že koncem posledního kvartálu „rozhodujícího roku pětiletky“ vznikla v okrese velice napjatá situace – byli na štíru s plánem a nějaký pohotový pracovník z vedení okresu podal návrh „zpracovat“ masové rezervy z mojunkumské savany celý nápad byl založen na tom, že nezáleží tolik na výrobě masa, ale na faktických dodávkách, a že tohle je jediný způsob, jak si před lidmi a před přísnými nadřízenými orgány zachránit reputaci. Odkud měli stepní vlci vědět, že z celostátních orgánů volali na okresy: ihned splňte dodávky masa, vydupejte je třeba ze země, už bylo dost výmluv; v letošním roce uzavíráme pětiletku, co řekneme lidem, jak to vypadá s plánem, kde je maso, jak jste se vyrovnali s úkoly?

Odpověď zněla: „Plán určitě splníme v příští dekádě. Máme připraveny dodatečné rezervy, využijeme jich, zajistíme...“

A v té chvíli se nic netušící stepní vlci obezřetně přihrádali okružními cestami k vytouženému cíli, vedeni vlčicí Akbarou neslyšně našlapovali po měkkém sněhu, až dospěli k poslední hranici před útokem, k vysokým hrbolům osinatce, a rozplynuli se mezi nimi, připomínající stejné nahnědlé hromádky. Odtud měli Akbařini vlci celé okolí jako na dlani. Nespočetné stádo nic netušících stepních antilop – všechny jedna jako druhá od stvoření světa stejné barvy srsti, s bílými boky a s kaštanovými hřbety – se popásalo v širokém tamaryškovém údolí. S chutí škubaly nízký kavyl s čerstvým sněhem. Akbara zatím ještě otálela, bylo nutné před skokem vyčkat, soustředit se a potom všichni znenadání vyrazit z úkrytu a z rozběhu se vrhnout za antilopami, a pak už jim situace sama napoví obchvatný manévr. Mladí vlci v netrpělivosti nervózně pošukávali ohony a nastražovali uši; i v zdrženlivém Taščajnarovi vzkypěla krev, byl připraven zatnout tesáky do nejbližší oběti, ale Akbara skrývala plamínky v očích a nedávala zatím znamení k prudkému výpadu, čekala na nejjistější chvíli – jenom v tom případě mohli počítat s úspěchem. Sajgy se během okamžiku dostanou do tempa,

které je pro všechna ostatní zvířata nemyslitelné. Museli vystihnout pravou chvíli.

A vtom jako hrom z čistého nebe znovu zahřměly vrtulníky. Tentokrát letěly příliš rychle a nebezpečně nízko nad poplašeným stádem sajg, které divokým tryskem pádilo pryč od děsivé pohromy. Sběhlo se to nenadále s ohromující rychlostí – nejedná stovka vyděšených antilop ztratila své vůdce i orientaci a zachvátila je panika, protože tito bezbranní tvorové nemohli nijak čelit letecké technice. Bylo to přesně to, nač piloti vrtulníků spoléhali – tiskli pádící stádo k zemi, nadháněli je a sráželi dohromady s jinou nespočetnou masou sajg, které se pásly nablízku, zatlačovali další a další stáda do tohoto mojunkského božího dopuštění, mátlí zmateně prchající antilopy a násobili pohromu, která postihla zdejší živé tvory. Savana doposud nic takového nepoznala. Avšak nejen sudokopytníci, nýbrž i vlci, jejich nerozluční průvodci a nepřátelé, se octli v stejně zoufalé situaci.

Když před očima Akbary a její smečky došlo k onomu děsivému vpádu vrtulníků, vlci se zpočátku příkrčili a v hrůze přímo vrostli do kořání osinatce, ale strach byl silnější než oni a hnal je pryč, co nejdál od toho prokletého místa. Vlci měli zmizet, vzít nohy na ramena, utéct na bezpečné místo, nebylo jim to však souzeno. Nestihli uběhnout ani pár kroků, když vtom se ozvalo nové dunění a země se chvěla jako za bouře. Obrovské množství sajg, hnaných vrtulníky potřebným směrem, se jim zběsilou rychlostí řítilo v patách. Vlci nestačili nikam uhnout ani se skrýt a octli se v cestě živého ničivého proudu obrovitého stáda, stahujícího se jako mračna. Kdyby se jen na okamžik omeškali, byli by nenávratně zadupáni a rozdrceni kopyty sajg, tak nepředstavitelné bylo tempo a síla jednolitě zvířecí masy, která ztratila nad sebou jakoukoliv vládu. A jen díky tomu, že vlci nezvolnili, ale naopak v hrůze ještě přidali, zůstali naživu. Octli se však v zajetí, ve vřavě hromadného útoku, neuvěřitelného a neslýchaného – vlci se zachraňovali společně se svými oběťmi, které se právě chystali rozsápat a roztrhat na kusy, a teď prchali bok po boku před společným nepřítelem, teď si byli před tváří nelítostného osudu všichni rovni. Takový div divoucí, aby vlci

svorně běželi s antilopami v jednom houfu, mojunkská savana ještě nezažila, dokonce ani při velkých stepních požárech.

Akbara se několikrát pokoušela vyklouznout z těsného sevření prchajících antilop, ale bylo to nemožné, riskovala by, že ji rozdupou stovky nohou. V tom šíleném vražedném cvalu se Akbařini vlci prozatím drželi v houfu, a Akbara je doposud stačila koutkem oka sledovat – uprostřed antilop letí jako rychlé šípy její první ratolesti a oči mají hrůzou vytřeštěné – tady Hlaváč, a tady Noháč, ale Panence už mezitím zřetelně ubývá sil, a společně s nimi se žene v bezhlavém úprku její Taščajnar, postrach Mojunkumů. Cožpak o tomhle snila modrooká vlčice? Místo velkého lovu běží pohlcena antilopím stádem, naprosto bezmocná, unášená sajgami jako tříška v řece... První zahynula mladá vlčice Panenka; padla pod nohy stáda, ozvalo se jenom zakvíknutí, přehlušené vzápětí dusotem tisíců kopyt... A vrtulníky v roli nadháněčů sledující po obou stranách nesmírné stádo se domlouvaly vysílačkou, usměrňovaly ten živý proud a hlídaly, aby se nerozptýlil, aby se nemusely znovu honit savanou za jednotlivými skupinkami, naháněly sajgám stále větší hrůzu a nutily je běžet tím zběsileji, čím zběsilejší rychlostí se samy řítily. V kuklách s radiotelefonem chraptěly rozčilené hlasy: „Dvacátý, slyšíš, dvacátý. Ještě trochu přidej!“ Ti piloti vrtulníků shora nádherně viděli, jak se valí stepí po prvním bílém sněhovém poprašku jednolitá černá řeka bezbřehého, šíleného zoufalství. A v odpověď se ozval ve sluchátku bodrý hlas: „No jo, přidám! Cha, cha, cha, podívej, mezi nima se ženou taky vlci. To je žůžo! Že jste ale dopadli, bestie šedivý! To je váš konec, kamarádi. Žádný srandičky jako v ‚Počkej, zajíci!‘“

Vrtulníky znaly antilopy a šťvaly je do úpadu, jak to bylo naplánováno, a předpoklad byl správný.

Když ušťvané antilopy zaplavily celou velkou planinu, přivítali je ti, kvůli nimž se vrtulníky od rána tak namáhaly. Čekali na ně lovci, přesněji řečeno odstřelovači. Terénními vozidly s otevřenými korbami odháněli sajgy dál a dál a odstřelovali je za jízdy automaty, rovnou a bez míření, kosili je jako trávu na zahradě. A za nimi se rozjely nákladáky s přívěsy. Úlovky dopadaly jeden za druhým na korbu, lidé zdarma sklízeli bezpracnou úrodu. Mladí lamželezové se

rychle přiučili nové práci, dobíjeli padlé, pronásledovali a likvidovali raněné, ale jejich hlavní úkol spočíval v tom, aby zkrvavené mrtvoly vzali za nohy, rozhoupali je a jedním rázem přehodili do korby. Savana platila krvavou daň za to, že směla zůstat savanou; na nákladčících se vršily hromady antilopích mrtvol.

Jatka se protahovala. Odstřelovači na autech se vklínili do hloubi zchvacených stád, která už umdlávala, pobíjeli sajgy napravo nalevo a šířili ještě větší paniku a zoufalství. Děs dosáhl přímo apokalyptických rozměrů, až se vlčici Akbaře ohromené střelbou zdálo, že celý svět ohluchl a oněměl, že tu zavládl chaos a samo slunce bez hlesu žhnoucí nad hlavami je v té zběsilé štvanci pronásledováno zároveň s nimi, že i ono se zmateně potácí a hledá záchranu a že také vrtulníky znenadání oněměly a podobné gigantickým mlčenlivým luňákům tiše, bez rachotu a svištění krouží nad stepi propadající se do pekel... Samopalníci nezvučně pálili v pokleku z korb nákladáků, auta nezvučně uháněla, jako by se vznášela nad zemí; bez jediného zvuku se hnaly šílené sajgy, bez hlesu klesaly zasažené střelami a zalykaly se krví... A v tom apokalyptickém tichu se vlčici Akbaře zjevila lidská tvář. Zjevila se jí tak zblízka a strašlivě, s takovou jasností, že se zhrozila a málem padla pod kola... Auto ujíždělo těsně vedle ní, bok po boku. A ten člověk vedle řidiče se až do pasu vysoukal z kabiny. Měl na očích ochranné brýle, temně rudý obličej ošlehaný větrem až domodra, u černých úst držel mikrofon, házel sebou a řval na celou step, jeho slova však vlčice neslyšela. Zřejmě velel té štvanci, a kdyby v té chvíli vnímala zvuky a hlasy a kdyby rozuměla lidské řeči, uslyšela by, jak křičí rádiem: „Střílejte po krajích! Palte zkraje! Nestřílejte doprostřed, rozdupou to, hrom do vás!“ Obával se, že těla zabitých antilop budou rozdupána pádícím stádem...

A v tom si člověk s mikrofonem povšiml, že těsně vedle auta mezi antilopami běžícími o život se žene vlk a za ním několik jeho druhů. Škulb sebou, chraptivě a zlomyslně něco zahalekal, odhodil mikrofon, vytáhl pušku, opřel si ji o ruku a zároveň už nabíjel. Akbara se nemohla bránit, nechápala, že člověk s ochrannými brýlemi míří na ni, a i kdyby to chápala, nemohla by udělat vůbec nic

– byla uvězněna uprostřed stáda, nemohla vyklouznout ven ani se zastavit, jenže ten člověk dlouho mířil, a to Akbaru zachránilo. Něco jí prudce udeřilo pod nohy, vlčice se překulila, ale okamžitě vyskočila, aby nebyla rozdupána, a v následujícím okamžiku spatřila, jak by! vymrštěn do vzduchu zasažený Hlaváč, největší z jejích prvorozených dětí, a jak zalitý krví pomalu klesal k zemi, pomalu se převracel na bok, natahoval se, škubal tlapami, možná že vyrazil bolestný křik, možná že předsmrtný nářek, jenže ona nic neslyšela, a ten člověk v brýlích už vítězoslavně potřásl puškou nad hlavou. V příštím, okamžiku Akbara přeskočila bezduché tělo synka Hlaváče a vtom do jejího vědomí znovu vtrhly zvuky reálného světa – hlasy, hluk šťvanice, neutuchající rachocení výstřelů, pronikavé houkání automobilů, křik a volání lidí, chropot antilop v agónii, hřmění vrtulníků nad hlavou... Spousta sajg padla na zem a zůstávala ležet; tloukly kopyty v marných pokusech zvednout se, dusily se a pukala jí srdce. Sběrači mrtvol je na místě podřezávali, nazdařbůh přejeli nožem po krku, rozhoupali křečovitě sebou škubající zvíře za nohy a polomrtvé je házeli na nákladní auta. Strašlivý byl pohled na lidi v šatech zbrocených krví od hlavy k patě...

Kdyby z nebeských výšin shlíželo na svět bdělé oko, muselo by si samozřejmě povšimnout průběhu šťvanice, i čím se pro mojunkumskou savanu stala, jenže ani jemu bohužel nebylo dáno předvídat, co se z toho vyklube a kam to všechno povede...

Šťvanice v savaně skončila teprve k večeru, kdy všichni – pronásledovaní i pronásledovatelé – byli se silami u konce a začalo se šerit. Předpokládalo se, že příštího dne po ránu se natankované vrtulníky vrátí ze základny a hon bude pokračovat; předpokládalo se, že tato práce vystačí ještě tak na tři čtyři dny, dá-li se ovšem věřit tomu, že v západní, nejpísčitéjší části mojunkumských stepí se podle předběžného průzkumu vrtulníků nacházejí ještě spousty antilopích stád, oficiálně označených za nevyužité rezervy kraje. A z toho, že existovaly nevyužité rezervy, vyplývala samozřejmá nutnost co nejdříve zahrnout zmíněné rezervy do plánu. Tak znělo oficiální zdůvodnění mojunkumského „tažení“. Ale jak známo, za všemi

oficiálními závěry vždy stojí ty či ony životní okolnosti, určující chod dějin. A okolnosti – to jsou v konečném výsledku lidé se svými pohnutkami a vášněmi, s neřestmi i ctnostmi, s jejich nepředvídatelným přehnaným a rozporuplným jednáním. V tomto smyslu nebyla mojunkumská tragédie ničím výjimečným. Oné noci byli v savaně lidé, pachatelé tohoto zločinu, ať už si to uvědomovali nebo ne.

Vlčice Akbara a její vlk Taščajnar zůstali jediní z celé smečky naživu. Klusali temnou stepí a snažili se uprchnout co možná nejdál. Pohybovali se jen s vypětím sil – srst na břicho, v hrázi a skoro až ke křížové kosti měli zmáčenou blátem a slepenou špínou. Poraněné, rozedřené běhy pálily jako oheň, každý dotek země jim působil bolest. Nejvíce ze všeho toužili vrátit se do svého starého doupěte, najít v spánku zapomnění, vymazat z paměti všechno, co je, ubohé, postihlo. Ani v tom však neměli štěstí. V blízkosti doupěte nečekaně narazili na lidi. Při okraji rodné úžlabiny, vklíněné do nizounkého tamaryškového porostu, nepřevyšujícího kola automobilu, se tyčil jako hora nákladník. Ze tmy se ozývaly lidské hlasy. Vlci tu chvíli přešlapovali a pak se mlčky obrátili do volné stepi. A bůhvíproč právě v té chvíli ostře prořízly tmou silné reflektory. Přestože svítily na opačnou stranu, vlkům to stačilo. Vyrázili a hnali se na zchromlých, neposlušných bězích, kam je oči vedly. Akbara obzvlášť těžce napadala na přední tlapy... Aby si namožené běhy ochladila, vybírala si místa, kde zůstal ležet ranní sníh. Smutně a vyčítavě se táhly sněhem zmuchlané květy jejích stop. Vlčata zahynula. Do doupěte nemohli. Přišli tam lidé...

Bylo jich šest, šest včetně řidiče Kepy, šest lidí, které svedla náhoda, šest sběračů pobité divoké zvěře, trávících dnešní noc v savaně proto, aby se ráno co nejdříve pustili do práce, která byla tak velice výnosná – padesátka za kus. Přestože už vrchovatě naložili tři korby, ani zdaleka se jim nepodařilo za světla posbírat všechny zastřelené a ve štvanci schvácené sajgy. Ráno měli vyhledat zbylé mrtvolky, na nákladním autě je přepravit a pak přeložit do nákladního vlaku, který odvážel kořist pod celtovými plachtami z mojunkumské savany.

Brzy zvečera vyplul nad obzor dokonale kulatý měsíc v úplňku a ovládl celou prosvětlenou, místy ještě zasněženou step. Jeho svit savanu ozařoval a někde zas kladl stíny na porost úžlabiny i pahrbků. Avšak ostře se rýsující obrys nestvůrného nákladního automobilu, tak nezvyklého v těchto pustinách, ještě dlouho naháněl vlkům strach: pokaždé když se ohlédlí, stáhli ohony mezi nohy a přidali do kroku. A přesto se zastavovali a napjatě hleděli za sebe, jako by se pokoušeli proniknout do podstaty událostí – co pohledávají lidé u jejich starého douště, proč sem přišli a jak dlouho tu ještě bude stát ten obrovitý úděsný stroj. Byl to mimochodem MAZ – terénní vozidlo vojenského typu s plachtovinovým krytem a s koly tak mohutnými, že se snad ani za sto let neopotřebují. V korbě nákladáku mezi desítkou zabitých antilop, které zbyly k odvozu na zítřek, ležel člověk s rukama svázanýma jako zajatec. Cítil, jak postupně vychládají a tuhnou mrtvoly sajg ležící vedle něho, a přesto ho jejich kůže zahřívaly, jinak by s ním bylo zle. Štěrbínou v plachtě nakukoval do auta měsíc. Člověk bezmyšlenkovitě zíral do velkého zářivého terče a v bledém obličejí měl vepsáno utrpení.

Osud tohoto muže závisel na lidech, s nimiž sem přišel a kteří předpokládali, že chce stejně jako oni na mojunkumském honu zbohatnout.

Těžko říct, co je to lidský život. Nekonečné varianty nejruznějších lidských vztahů a nejruznějších charakterů jsou rozhodně natolik složité, že ani supermoderní výpočetní systém není s to zkonstruovat zevšeobecňující křivku průměrných lidských povah. A těch šest chlapíků, přesněji řečeno pět, poněvadž šofér terénního vozidla Kepa, který jim byl přidělen jako řidič, k nim tak úplně nepatřil, navíc jediný z nich měl rodinu, ale v podstatě byl stejný jako oni, příliš se od nich nelišil – zkrátka těch šest mohlo posloužit jako příklad, že se dobře obejdeme i bez komputerových výpočtů, a zároveň svědčilo o tom, jak nevyzpytatelné jsou cesty Páně. I zalíbilo se Hospodinu, aby se všichni ti muži sobě neuvěřitelně podobali. Alespoň od chvíle, kdy vstoupili do Mojunkumů.

Především to byli tuláci bez domova a bez kořenů, rozumí se kromě Kepy: třem z nich utekly ženy, všichni byli do jisté míry

smolaři a měli vztek na celý svět. Za výjimku mohl být považován pouze nejmladší z mužů s podivným starozákonním jménem Avdij – o jistém proroku Abdiášovi je zmínka v jedné z Knih Královských – syn diákona odněkud ze Pskova, který před otcovou smrtí vstoupil do teologického semináře jako nadějný potomek služebníka božího a za dva roky byl odtamtud vyloučen za kacířství. Teď ležel v korbě MAZu se spoutanýma rukama v očekávání trestu za čin, který sám Ober kvalifikoval jako pokus o vzpouru na lodi.

Ti všichni s výjimkou Avdije byli náruživí, či jak sami o sobě tvrdili, profesionální alkoholici. Kepa se mezi ně nemohl počítat ani v tomto směru, protože se musel chtít nechtít držet kvůli řidičskému průkazu, jinak by mu žena vyškrábala oči, ale oné noci v Mojunkumech si taky pořádně přihnul a v ničem si s ostatními nezadal, takže jediný, kdo se vymykal, byl zase Avdij – oč mu vlastně jde, tomu Avd'uchovi, postaví si hlavu, že prý ne, že pít nebude, a tím si vysloužil ještě větší Oberovu nenávist.

Ober – takhle krátce ho museli titulovat jeho podřízení, sběrači zabitě zvíře. Patrně vycházel z toho, že Ober znamená velitel, prostě šéf, a on měl opravdu před svou degradací hodnost nadporučíka kázeňského praporu. Když byl degradován, jeho kamarádi lamentovali, že doplatil na služební horlivost, a totéž si myslel on sám, byl do hloubi duše dotčený nespravedlností velitelů, přesto však se o skutečné příčině svého odchodu z armády raději nešířil. Nač taky, byla to minulost. Ober se ve skutečnosti jmenoval Kandalov a původně možná dokonce Chandalov, ale to nikoho nevzrušovalo – Ober byl opravdu ober v plném smyslu tohoto slova.

Druhý v hierarchii této junty – s označením junta členové Óberovy skupiny souhlasili, jediný, kdo chabě protestoval, byl Hamlet-Galkin, bývalý herec okresní činohry: „Do háje s vaší juntou, kluci, to mi nevoní. Jedem přece na safari, no né, říkejme si teda safari.“ K jeho návrhu se však nikdo nepřipojil, možná že dosti nesrozumitelné slovo „safari“ prohrávalo ve srovnání s úderným „junta“ – tak tedy druhou osobou v juntě byl nějaký Mišaš, celou přezdívkou Miška-dělák, chlápek, jak se říká, s býčí sverepostí, který dokázal poslat někam dokonce samotného Óbera. Za každým

druhým slovem používal výrazu „kurva pes“ s takovou samozřejmostí, s jakou dýchal. Byl to právě jeho nápad svázat Avdije a hodit ho na korbu nákladáku. Junta ho také bez váhání uskutečnila.

Nejskromnější postavení zaujímal v juntě herec Hamlet-Galkin, notorický alkoholik, který nechal divadla a protloukal se, jak se dalo, a tady se mu naskytl velice snadný výdělek – házet do nákladáku jakési antilopy či co, prý sajgy – jaký je v tom rozdíl? – a dostat na ruku tolik, kolik si jinde nevydělá za měsíc, a navíc ještě prémii od Óbera, třebas i odečtenou od celkové sumy – basu vodky pro všechny. Poslední v juntě byl ten nejsnášenlivější a nejneškodnější z nich, zdejší rodák z nejbližší mojunkumské osady, Uzjukbaj, nebo prostě Domorodec. Na Domorodci Uzjukbajovi bylo neocenitelné, že naprosto postrádal ješitnost, se vším, ať bylo řečeno cokoliv, souhlasil a za lahvičku vodky byl ochoten jít třeba na severní pól. Domorodcova historie byla docela krátká. Kdysi býval traktoristou, jenže pil čím dál víc, až jednou nechal stát traktor uprostřed noci na vozovce, projíždějící auto se do něho napasovalo a nějaký člověk přišel o život. Uzjukbaj si pár let odseděl, žena s dětmi od něho utekla a on se octl ve městě bez stálého pracovního poměru, dělal pomocného dělníka v potravinářském obchodě, pil jako duha v průjezdech, a tam ho Ober taky objevil; Uzjukbaj ho následoval bez váhání, však také neměl nad čím váhat... Óberkandalovovi nikdo nedokázal odmítnout – byl skutečně obdařen sociálně orientovaným čichem...

Tak se tedy sešli pod Óberkandalovovým vedením a štvance na antilopy je zanesla do mojunkumské savany...

Mluví-li se o životě, o lidských osudech, o různých životních okolnostech, předurčujících běh událostí, pak ví bůh, že Óberkandalov by neměl žádné starosti se zkrachovaným velebníčkem Avdijem, kdyby se bylo Avdijovi svého času podařilo, dostudovat a dosáhnout vysvěcení a odpovídajícího postavení. Mimochodem, Avdijovi bývalí spolužáci ze semináře, kdysi stejně lehkomyšní jako všichni studenti, když už si jednou zvolili svou životní dráhu, projevili mnohem více vytrvalosti a především

uvážlivosti než Avdij, syn zesnulého diákona, a po ukončení teologického vzdělání začali úspěšně stoupat po žebříčku církevní kariéry. Kdyby Avdij zůstal mezi nimi – zpočátku byl považován za jednoho z nejnadanějších žáků a páni bohoslovci ho měli rádi – byli by se Óberkandalov s Avdijem stěží setkali už proto, že Óberkandalov považoval duchovenstvo za přežitek doby a nikdy v životě by nepřekročil práh stánku božího, dokonce ani ze zvědavosti ne.

Kdyby, kdyby, vždycky chyby... Kdo mohl tušit, že se něco takového stane? Kdyby to byl věděl předem... Copak někdo po někom chce vyplněný dotazník, když ho verbuje na jednorázovou akci – za pěkným výdělkem? To je totéž jako jet na bramborovou brigádu. Jenomže místo brambor měli sbírat zabítá zvířata... Kdyby byl Oberkandalov tušil, že tulák Avdij, kterého potkal na nádraží, je cáknutý, nenormální, nebyl by si musel v mojunkských pouštích lámat hlavu, jak s ním naložit, kam ho strčit, jak se snadno a rychle zbavit toho podivína, který div nezhatil všechno, co on s takovým úsilím naorganizoval a od čeho si sliboval svou rehabilitaci. Kdo by si byl pomyslel, že se takovým zvláštním, nepravděpodobným a přitom hloupým způsobem všechno zašmodrchá. Z těchhle úvah dostal Oberkandalov hroznou žízeň, potřeboval sebou, jak se říká, jaksepatří zalomcovat, a to on uměl jako málokdo – hodil do sebe půl sklenky naráz, pak ještě jednou a znova. Je to jako rána palicí, vybičuje to nervy tak, že padnou všechny zábrany, a nakonec úplně ztratí vládu nad sebou... a potom sbohem, rozumě. Na druhé straně se toho bál, protože věděl, že mívá ošklivou kocovinu...

Kde se tu vlastně vzal ten Avdij, že ho má teď na krku? A zase mluví-li se o životě, o lidských osudech a o různých životních okolnostech, předurčujících běh událostí, pak to všechno mělo svůj prvopočátek už dlouho předtím a daleko odtud...

Avdij, vyloučený z teologického semináře jako kacír a bohohledač, spolupracoval externě s okresními komsomolskými novinami. Redakce o něho měla zájem, protože bývalý seminarista psal docela zajímavé články na čtenářsky vděčná témata. Člověka, na něhož církev uvalila klatbu, se dalo dobře využít pro názornou

protináboženskou propagandu. Možnost psát do mládežnického listu o svých etických představách Avdije svým způsobem zaujala. Jeho poněkud nezvyklé úvahy čtenáře lákaly, a nejenom ty mladé, zvláště ve srovnání s nudnými didaktickými provoláními a sociálními zaklínacími formulemi, které zaplavovaly okresní noviny. Zatím obě strany jako by respektovaly společné zájmy, málokdo věděl, přesněji řečeno kromě jediného člověka na světě nikdo netušil, jaké tajné myšlenky krystalizovaly v hlavě tohoto sice mladého, ale zralého přívržence reformního hnutí pravoslavné církve. Avdij Kallistratov doufal, že časem, až si v novinách udělá jméno, najde nějakou přijatelnou formu, jak vyslovit své velice aktuální a životně důležité a podle jeho přesvědčení originální představy o Bohu a člověku dnešní doby jako protiváhu proti dogmatickým postulátům archaické věrouky. Celá komičnost situace spočívala v tom, že před ním čnely dvě absolutně nepřístupné a nedobytné tvrze, jejichž pevnost tkví v oboustranné netoleranci a absolutní vzájemné nepřijatelnosti – na jedné straně tisícileté neměnné ortodoxní koncepce, žárlivě střežící čistotu věrouky před jakýmikoliv, byť třeba i dobře míněnými novými myšlenkami, a na druhé straně nezvratná logika vědeckého ateismu, v podstatě zavrhuje náboženství jako takové. On, nešťastník, uvízl mezi nimi jako mezi mlýnskými kameny. A přesto v něm hořel jeho vlastní plamen. Kacíř Avdij Kallistratov, posedlý vlastními ideály „rozvíjení kategorie Boha v čase v závislosti na historickém vývoji lidstva“, doufal, že dříve či později mu osud dá možnost poodhalit lidem podstatu svých dedukcí, neboť, jak předpokládal, všechno směřuje k tomu, že v postindustriální epoše, kdy se lidstvo se svým potenciálem dostane do nejkritičtější fáze, se lidé sami budou zajímat o své vztahy k Bohu. Avdijovy závěry měly dosud neustálený, diskusní charakter, avšak ani takové volnomyšlenkářství mu oficiální bohosloví neodpustilo, a když odmítl učinit pokání a zříct se svého bludu, hodnostáři diecéze ho ze semináře vyloučili.

Avdij Kallistratov měl vysoké bledé čelo, jako mnozí příslušníci jeho generace nosil vlasy na ramena a nechal si narůst husté kaštanové vousy, což ho sice příliš nekrášlilo, ale zato to dodávalo

jeho obličejí dobrotivého výrazu. Šedivé vystouplé oči se mu horečně leskly a odrážel se v nich neklid ducha i myšlenek, který byl jeho povaze vlastní; jeho úvahy mu přinášely velké potěšení, ale také mnohé ústrky ze strany těch, kteří ho obklopovali a k nimž přistupoval s dobrými úmysly...

Avdij chodil většinou v kostkovaných košilích, ve svetru a v džínách, a když bylo chladno, nosil bundu a starou kožešinovou čepici. Tak se objevil v mojunkumské savaně...

Okolnost, že teď ležel svázaný na korbě nákladáku, ho nutila k trpkým úvahám. Nejpalčivěji ze všeho však pociťoval své osamění. Vzpomněl si na polozapomenutý výrok jakéhosi východního básníka: „Uprostřed tisícíhlavého davu jsi sám, jsi-li sám se sebou, jsi opět sám.“ Tím mučivější a trýznivější bylo pomýšlení na ni, na tu, která se pro něho od jisté doby stala nejbližší bytostí na světě, která ho neustále doprovázela jako jedna z podob jeho vlastní podstaty – ani v těchto chvílích ji nemohl od sebe oddělit, nemohl se k ní neobracet se svými prožitky a city, a jestliže opravdu existuje telepatie jako mimosmyslové spojení blízkých lidí v obzvláště vypjatých situacích, musela ji té noci zcela jistě svírat a tížit podivná duševní trýzeň a předtucha neštěstí...

Teprve teď se mu odhalila pravdivost rozporuplného výroku onoho východního básníka, jemuž se vysmíval. Vždycky popíral, že je možné tvrdit: „Kéž nemiluje ten, kdo je k opravdové lásce předurčen...“ Co je to za nesmysl! A teď tiše plakal, když na ni myslel, a uvědomoval si, že kdyby nevěděl o její existenci, kdyby ji nemiloval tak cudně a zároveň vášnivě jako vlastní život v hodině smrti, necítil by tu neutichající bolest, ten stesk, tu nepřekonatelnou, pošetilou a trýznivou touhu okamžitě, teď hned se uvolnit, osvobodit a běžet uprostřed noci savanou k ní do stanice Žalpak-Saz, ztracené v transkontinentální délce železnice, aby se jako tenkrát octl aspoň na půl hodiny na rozhraní velkých pouští, u jejích dveří, v domku u nemocnice, kde ona bydlí... Nebyl však s to uvolnit provazy, proklínal svou snad až zbytečnou oddanost – vždyť ta byla příčinou jeho návratu, přijel znovu do těchto asijských končin, octl se tady v Mojunkumech podruhé a leží tu teď svázaný, uražený a ponížený.

Jeho láska k ní však byla tím palčivější, čím marnější bylo přání spatřit ji, čím mučivější byl pocit osamění, a tato láska mu zároveň odhalovala i celé blaženství splnutí s Bohem, neboť konečně pochopil, co je Bůh, projevující se skrze lásku – obdaruje člověka nejvyšším blaženstvím bytí, a milost boží je nekonečná, jako je nekonečná řeka času, a předurčení k lásce je neopakovatelné v každém případě a v každém člověku...

„Slávu Bohu na Výsostech,“ zašeptal s očima upřenýma na lunu a pomyslel si: „Kdyby věděla, jak nesmírné je milosrdenství boží, když zasévá do srdcí lásku...“

Vtom se u nákladáku ozvaly kroky a kdosi se supěním a říháním lezl do korby. Byl to Mišaš a vzápětí za ním se vynořila i Kepova hlava. Vypadalo to, že už se stačili zlinkovat – Avdije udeřil do nosu zápach vodky.

„Tak co je, kurva pes, co se tu povaluješ? Vstávej, zsranej velebníčku! Ober si tě žádá na koberec, chce tě převychovat,“ sděloval Mišaš a hrabal se dovnitř přes vyvržené zabité sajgy jako medvěd do svého brlohu.

Kepa s pohihňáváním dodal:

„Koberec nebude, kecneš si na zadek na zem.“

„Nojo, nač taky koberec,“ zabasoval Mišaš a odříhl si, „za něco takovýho, kurva pes, se posílá na Sibiř. Chtěl nás oblbnout, udělat z nás mnichy, jenže, kurva pes, padla kosa na kámen.“

IV.

Avdij Kallistratov poslal Inze Fjodorovně za tu dobu několik dopisů do stanice Žalpak-Saz a ona mu odpověděla poste restante na městskou poštu, protože v té době už stálou adresu neměl. Matka mu zemřela, když byl dítě, a ovdovělý otec, diákon Kallistratov, vynaložil veškerou svou dobrotu a velkou sečtělost, a to církevní i světskou, na výchovu syna a dcery, která byla o tři roky starší než

Avdij. Avdijova sestra Varvara chtěla v Leningradě studovat na vysoké škole pedagogické, jenže nebyla jako dcera duchovního přijata, protože by prý měla možnost ovlivňovat školní mládež; přihlásila se tedy k přijímacím pohovorům na techniku a už uvízla v Leningradě, vdala se tam, narodily se jí děti a dnes pracovala jako kreslička v jednom projektovém ústavu. Avdije čekala dráha duchovního, přál si to on sám a přál si to otec, obzvlášť když to tak neslavně dopadlo s přijetím dcery na pedagogickou školu. Avdij začal studovat v semináři a diákon Kallistratov byl šťastný a pyšný – měl radost, že se mu jeho sen splnil, že všechna jeho snaha a vlídná nabádání nevyšly nazmar, že Pán vyslyšel jeho prosby. Brzy však zemřel, a možná že v tom tkvělo největší milosrdenství osudu, neboť by byl nepřežil kacírskou proměnu syna Avdije, který hledal nové cesty jako protiváhu k bohosloví starému jako sám svět, k učení danému jednou provždy v nekonečnosti a neměnnosti božské podstaty.

A když začal Avdij Kallistratov spolupracovat s okresními mládežnickými novinami, byl ten malý byteček, v němž diákon Kallistratov s rodinou strávil mnohá léta, přidělen nově jmenovanému duchovnímu pastýři a bývalého seminaristu Avdije Kallistratova požádali, aby jako osoba, která nemá žádný vztah k církvi, byt uvolnil.

V souvislosti s tím Avdij poprosil Varvaru, aby si podle vlastního uvážení odvezla do Leningradu věci po rodičích, a především starobylé ikony a obrazy jako památku i jako dědictví. Pro sebe si Avdij ponechal otcovy knížky. Bylo to poslední setkání bratra se sestrou – každý měl svůj osud. Vícekrát se neviděli, jejich vztahy byly docela normální, ale jejich životní cesty se rozešly. Od té doby bydlel Avdij po podnájmech, napřed v samostatných pokojích, potom jen v přístěncích, protože na celý pokoj neměl peníze. Proto mu korespondence chodila na poste restante.

A právě v tomto období vyslala redakce okresních komsomolských novin Avdije Kallistratova na jeho první cestu do Střední Asie. Bezprostředním podnětem se stala Avdijova idea prostudovat a popsat cesty a způsoby šíření omamných látek mezi

mládeží evropské části země – šlo o anašu, bylinu rostoucí ve Střední Asii a v čujských a přímojunkských stepích. Anaša je rodná sestra smutně proslulé marihuany, zvláštní druh divoce rostoucího jižního konopí, obsahujícího v listech a především v květenství a v pylu velmi účinné omamné látky, vyvolávající při kouření euforii, iluzi blaženosti, při větší dávce pak depresi a po ní následující fázi agresivity – jakousi formu nepřičetnosti, nebezpečnou pro okolí.

Historii této cesty Avdij Kallistratov dopodrobna popsal ve svých cestopisných črtách, popsal také, jak ve stepi znenadání narazil na vlčí rodinu, popsal všechno, co prožil – s bolestí a neklidem očitého svědka, občana, pociťujícího obavy z šíření narkomanie. Avšak otiskování materiálů, které v redakci zprvu přijali s velkým nadšením, se tak dlouho protahovalo, až z něho sešlo docela.

O všech svých neúspěších i útrapách psal Avdij Kallistratov Inze Fjodorovně, kterou považoval za dar osudu a za svého nejbližšího člověka – jako životodárná řeka ho osvěžovala a křísila ke každodennímu životu. Brzy si uvědomil, že dopisování s Ingou Fjodorovnou se stalo hlavní náplní jeho života a možná že tím pravým předurčením, které propůjčí jeho existenci skutečný smysl.

Když jí poslal dopis, ještě dlouho jím žil, v duchu si znova opakoval všechno, co napsal, a pro sebe si to komentoval. Byla to zvláštní forma sblížení na dálku – nepřetržité vyzařování jeho zjitřené duše v čase i v prostoru.

„... Po mnoho dní jsem uvažoval, zda Vás nešokovala úvodní slova mého listu: Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého! Uvedl jsem je, protože jsem vychován v těchto tradicích, tato formule mi vždycky posloužila jako ladička k vážnému rozhovoru, uvádí mou duši do zbožné nálady, a já jsem tento svůj zvyk nezavrh, i když Vám tím znova a zbytečně připomínám svůj rodinný původ i svá studia teologie. Můj vztah k Vám mi prostě nedovoluje cokoli o sobě zamlčet.

Také jsem rozvažoval o tom, že Vám v psaní vykám, přestože jsme si při našem loučení už tykali. Promiňte mi to, ale něco se ve mně změnilo, i když jsem od Vás vzdálen teprve krátkou dobu. Všichni podivíni se pokoušejí vysvětlit své jednání nejapnými

výmluvami. Ale to jen tak mimochodem. Dovolte mi tedy oslovovat Vás na dálku Vy. Cítím se tak daleko volněji. A bude-li nám souzeno setkat se, k čemuž od nynějška směřují mé tajné, a proto obzvlášť hluboko v duši ukryté sny (ty sny jsou pro mne jako mé děti, pěstují si je a nemohu bez nich být, představuji si, jaké štěstí je milovat děti, můžeme-li je milovat jako sen) a ty sny se rodily jako tíhnutí ducha k božské dokonalosti, která je pra nás vždycky přitažlivá a věčná; tak tedy díky snům dovedu, aniž jsem to sám tušil, vzdorovat hrozbě nebytí, snad proto, že láska je protipólem smrti, a proto také je nám klíčovým momentem života hned za tajemstvím zrození; všechno to opakuji jako zaklínadlo, aby nám bylo souzeno setkat se, a slibuji, že Vás při setkání nebudu ničím zatěžovat – slibuji, že Vám budu tykat... Ale zatím mám na srdci mnoho věcí, které Vám musím vypovědět...

Ingo Fjodorovno, vzpomínáte si, doufám, na naši domluvu, že Vám budu ihned po otištění v novinách posílat leteckou poštou všechny své materiály, kvůli nimž jsem se vydal do Vašich krajů. Nejsem bohužel přesvědčen, že mé črty o mladých sběračích anaši a o všem, co je spojeno s tímto politováníhodným jevem našich dní, se objeví v tisku v nejbližší době. Mluvím o jevu našich dní, protože anaša rostla v oněch místech jako plevelná tráva odnepaměti, a před patnácti lety – sama to víte nejlíp, nebudu přece Vás, odborníci, poučovat, ale promiňte mi, musím Vám to vyprávět, Ingo Fjodorovno, právě Vám, a teprve to dodá jistého smyslu celému mému podnikání – tak tedy před patnácti lety, to aspoň tvrdí místní obyvatelé, nikoho ani nenapadlo sbírat tenhle plevel, nebo, jak říkají anašáci, trávkou, ani na kouření ani k jinému upotřebení. Tenhle zlořád se zrodil docela nedávno a do značné míry pod vlivem Západu. V redakci mě teď najednou přesvědčují, abych se omezil na nějaké hlášení na příslušné instance – to prostě přesahuje možnosti mého chápání. Dobře vím, že je to složitá věc, vždyť ten senzační materiál o narkomanii mezi mládeží – pro pořádek to upřesňme: mezi částí mládeže – by údajně mohl pošramotit naši prestiž, vyvolat jenom hněv a smích. To je vyloženě pštroší politika... K čemu je nám naše prestiž, když za ni máme tak draze platit?

V duchu vidím, Ingo Fjodorovno, jak se při četbě mých řádků shovívavě usmíváte, mé naivní horlení je Vám nejspíš J k smíchu, ale možná taky, že jste se naopak zamračila, což J Vám mimochodem velice sluší. Když se mračíte, stává se Vaše tvář čistá a hluboká; takovou mívají mladé řeholnice, které se upřímně snaží dobrat božské podstaty, vždyť pravá krása nevěst Kristových tkví v jejich oduševnělosti. Kdybych to vyslovil hlasitě a v přítomnosti dalších lidí, vypadalo by to jako pokus o lichotku. Ale už jsem Vám řekl, že v mém vztahu k Vám není absolutně nic, co bych měl potlačovat anebo zveličovat. A jestli ve mně Vaše zneklidněná ustaraná tvář probudí vzpomínku na matku Boží z renesančních pláten, přičtěte to přinejmenším mým nedostatečným znalostem dějin umění. Ať už je tomu jakkoliv, doufám, že věříte v mou upřímnost. Tím přece všechno začalo – od začátku jste mi uvěřila a odhalila jste mi nové stránky života...”

Dnes jsem kvůli svému článku znova zašel do redakce a je to stále totéž – stojaté vody, žádný pohyb, ani náznak světla. Nikdo mi nedovede pořádně vysvětlit, proč reportáže ze stepi, které redakce zpočátku uvítala s takovým jásotem, teď už v nikom nebudí nadšení, a přitom kolika upřímných slov chvály se jim dostalo. Šéfredaktor se mi vyhýbá jak může, nikdy se mu nedovolám, sekretářka ho omlouvá, že prý je velmi zaneprázdněn – jednou je na zasedání, podruhé na poradě o plánu, pak ho zase, a to ráda zdůrazňuje, předvolali na vyšší instance.

A tak osaměle bloumám známými ulicemi jako cizinec, který sem zabloudil náhodou, jako bych se tu ani nenarodil a nevyrostl – takový pocit prázdnoty a odcizení svírá mou duši. Někteří známi mě prostě ignorují – jsem pro ně odpadlík, kacír vyloučený ze semináře a tak dále. A jenom jedno jediné mě hřeje u srdce, jen jednu milou povinnost mám stále na paměti – dopis pro ni. Jdu a přemýšlím o tom, co budu psát, jak budu v dalším dopise vyprávět o všem, co by ji podle mého názoru mohlo zajímat, shledávám všechno, co mi poskytuje záminku podělit se s ní o své úvahy. Nikdy mě nenapadlo, že přemýšlet o milované ženě a psát jí dopisy se stane smyslem mého života. Člím na sebenepatrnější příležitost, abych odjel tam, kde

jsme se setkali. Kéž by se mi co nejdřív naskytla. Jdu a sním o tom. I ostatní lidé bezpochyby prožívají dny, kdy alespoň na čas nacházejí v lásce štěstí a smysl svého života, jenže já na rozdíl od nich nepřestanu milovat do smrti a smysl mého života zůstane navždycky v tom jediném.

Na bulváru už padá listí. A to, o čem jsem psal, se odehrálo začátkem léta. V redakci tehdy vítali můj nápad, popoháněli mě a já nemohl tušit, že když půjdu k jádru věci, zalezou pod stůl. Ani mě nenapadlo, že prapodivná zásada podávat v hromadných sdělovacích prostředcích jen příznivé zprávy je natolik silně zakořeněna.

Tehdy jsem byl dokonale pohlcen nadcházející dlouhou cestou do neznámých a pro mne, obyčejného venkovana, tak lákavých jižních krajů. Záměr spočíval v tom, že nebudu jen nestranným pozorovatelem, ale opravdu sběračem anaši, čmelákem, medákem, který pronikne do jejich tajného společenství a stane se jedním z nich. Jsem sice starší než oni, ale na pohled to není tak nápadné, aby to vzbudilo jejich podezření. V redakci odhadli, že ve starých džínách a odrbaných teniskách mohu být klidně považován za nezkušeného kluka, zvlášť když si oholím plnovous. To jsem taky udělal. Žádný zápisník jsem si s sebou nevzal, spolehl jsem na svou paměť. Bylo důležité proniknout do jejich prostředí a pochopit, co sem lákalo právě tyhle mladé lidi, co kromě snadného výděлку a spekulace je k tomu vedlo; potřeboval jsem prostudovat zevnitř osobní, sociální, rodinné a v neposlední řadě psychologické příčiny tohoto fenoménu.

Na to jsem se také připravil. Bylo to v květnu. V té době rozkvétá druh divoce rostoucího konopí zvaný anaša a právě v těch dnech se začíná se sběrem jeho květenství. Do přímojunkumských a čujských stepí se sjíždějí sběrači těchto podivuhodných rostlin. O tom všem mi vyprávěl jeden můj známý, učitel dějepisu z našeho města Viktor Nikiforovič Goroděckij. Když jsme někdy zůstali sami dva a besedovali o všem možném i nemožném, oslovoval mě z legrace otče Avdiji, přestože sám je ještě docela mladý – byl spolužákem mé sestry Varvary. A jeho synovec Pasa, Pachom, kterému, jak jsem se později dozvěděl, dal u křtu tohle jméno sám Viktor Nikiforovič, se

zapletl s anašáky. Ani rodiče, ani Viktor Nikiforovič o tom nevěděli.

Jednou se Pasa rodičů dovolil, že se podívá do Rjazaně k dědečkovi, kterého často navštěvoval. Asi za pět dní po jeho odjezdu dostal Viktor Nikiforovič telegram od vyšetřovatele dopravní prokuratury Džaslibekova z nějaké vzdálené kazašské stanice. V telegramu stálo, že jeho synovec byl zadržen na železnici pro nezákonné pašování omamných látek.

Viktor Nikiforovič dobře věděl, proč vyšetřovatel Džaslibekov adresoval telegram právě jemu, a ne rodičům. Pasa se svého přísného a tvrdého otce bál. Viktor Nikiforovič se okamžitě vydal letadlem do Alma-Aty a odtamtud během dalších čtyřiaadvaceti hodin dorazil vlakem do zmíněné stanice ve stepi. Pašu zastihl v zoufalé situaci. Hrozilo mu soudní přelíčení a rozsudek podle zvláštního dodatku, a to nejméně na tři roky pracovního tábora ve vyšší nápravné skupině. Procesu se nedalo zabránit, bylo nepochybné, že trestný čin byl spáchán.

Viktor Nikiforovič se pokoušel synovcovi vysvětlit, že jiná možnost bohužel není, že podle zákona po zločinu následuje trest. Radil mu, jak se chovat, co říct u soudu, sliboval, že to rodičům sám vysvětlí a že za ním bude jezdit na návštěvy. To všechno se odehrálo v Džaslibekovově přítomnosti. A vtom najednou Džaslibekov povídá:

„Viktore Nikiforoviči, jestli se zaručíte, že se váš synovec už nikdy nedopustí podobného trestného činu, propustím ho na svou zodpovědnost. Nabyl jsem z nějakého důvodu dojmu, že byste mohl tohoto mladého muže vrátit na správnou cestu. Jestliže však bude ještě jednou dopaden při pašování anaši, bude souzen jako recidivista. Tak se rozhodněte!“

Viktor Nikiforovič se samozřejmě nesmírně zaradoval a za Pašu se zaručil. Ani nevěděl, jak vyšetřovateli poděkovat. Džaslibekov pak řekl:

„Rád bych vás, Viktore Nikiforoviči, poprosil, abyste v něčem zase pomohl vy nám, myslím tam u vás doma. Pokuste se vyvolat v tisku seriózní diskusi na toto téma. Jste přece učitel. My bojujeme proti zločinu, který už byl spáchán anebo se právě děje. Dá se říct, že

jsou to ještě chlapci, a kdo a co je žene do takových dálek, do neobydlených míst, mezi deklasované živly či dokonce nenapravitelné recidivisty, to nevím. My však ty výrostky soudíme, jsme nuceni, povinni je soudit. Je moc dobře, že jste se hned ozval a nejbližším spojem přijel, velice jste mi tím pomohl; spousta příbuzných – vlastně většina – nepřijede vůbec. A tak se patnáctiletý chlapec prostě a jednoduše dostane do pracovního tábora. A co dál? Co se tam s ním stane, čemu se tam naučí? Vyjde odtud poznamenaný, k normálnímu životu nezpůsobilý. Jistě chápete, že ve vězení není zrovna jednoduchý život. Viktore Nikiforoviči, srdce mě bolí, když mám tomu všemu přihlížet. Jestlipak mi budete věřit, že za loňskou sezónu jsme jenom na naší traťové distanci postavili před soud více než stovku nezletilých, a to nám jich ještě spousta utekla, protože jsme je nedokázali zadržet, a přijíždějí další a další ze všech koutů země od Archangelska až po Kamčatku, táhnou se sem jako vosy na med, zkrátka medáči. Kolikpak jich stačíme pochyťat? Všecky rozhodně ne. Mají vypracovaný celý systém získávání anaši. Jsou mezi nimi i průvodci – zdejší i odjinud – kteří přivádějí sběrače do míst, kde anaša roste; ty také soudíme. A co nám provádějí s vlaky? Zastavují ve stepi nákladní soupravy, do osobních se neodvažují vlézt, tam by je hned chytli. Někdo je zásobuje zvláštní chemikálií, je to takový prášek, a když se tím v noci posypou pražce a koleje, vzniká v záři reflektorů iluze, jako by cesta byla zatarasena ohněm. Pražce hoří, koleje hoří. Strojvůdce samozřejmě zabrzdí – v stepi se může stát ledacos, vyběhne na koleje, ale nikde nic, všechno je v pořádku. A mezitím si anašáci zalézají se svými batohy a kufry do vagónů. Dnes se vypravují velice dlouhé vlaky, třeba celý kilometr, zkuste je uhlídat, a tak se černí pasažéři někde usalaší, dojedou do uzlové stanice a koupí si jízdenku. Tam bývá cestujících fůra. Poznej, kdo je kdo. Pravda, Bezpečnost si v poslední době vycvičila psy, kteří dovedou najít anašu podle pachu. Taky váš synovec byl usvědčen s pomocí psa...”

Viktor Nikiforovič se tehdy dozvěděl ještě spoustu dalších věcí a všechno mi to vyprávěl. Byl jsem však na tuto problematiku vnitřně připraven už předtím. Dávno mi nedávala spát touha najít

neprošlapané cestičky k myšlení a srdcím svých vrstevníků. Spatřoval jsem své poslání ve snaze učit lidi dobrou. Možná že bylo trochu domýšlivé předpokládat, že je to mé poslání, ale v každém případě jsem po tom upřímně toužil a nemalou roli v tom bohužel hrál můj původ. V některých svých člancích jsem se už vyslovil, i když jen v nejobecnějších rysech, k otázce zhoubného působení alkoholismu na mládež a přibližně totéž jsem psal o narkomanii s odvoláním na smutné zkušenosti Západu. Doposud jsem čerpal v podstatě z cizích zkušeností, měl jsem informace z druhé ruky, ale pro působivou a zároveň vnitřním přesvědčením prodchnutou reportáž, která by zachycovala mé vlastní úvahy a prožitky, a nejen všeobecně známé případy narkomanie, a to především mezi mládeží, protože tomu se mnozí pověřivě vyhýbají jako moru, přestože to vede k politováníhodným následkům – od rozpadu osobnosti až k sadistickým vraždám – tedy k napsání takové reportáže se mi nedostávalo znalostí vnitřní problematiky ani reálií. A právě tehdy se stalo, že se Viktor Nikiforovič Goroděckij, který začátky narkomanie poznal z vlastní rodiny, rozhodl svěřit se mi se svými úvahami i se svým upřímným rozhořčením. Aby Pašu zbavili bývalých kumpánů sbírajících anašu, byla celá rodina, otec, matka a děti, nuceni vyměnit byt za menší a odstěhovat se do jiného města. O tom všem mi Viktor Nikiforovič vyprávěl se smutkem a hořkostí.

A to mě taky popohnalo, abych se energicky pustil do zamýšleného díla.

Dojel jsem do Moskvy, odkud jsem se měl z Kazaňského nádraží vydat do konopných stepí. Tady, na Kazaňském nádraží, se totiž předběžně formovala skupina sběračů anaši – čmeláků či medáků, jak si sami říkali. Později jsem zjistil, že medáci se sem sjížděli z nejrůznějších končin Severu a z Pobaltí, přičemž nejfrekventovanějšími místy byly Archangelsk a Klajpeda, zřejmě proto, že překupníci tam mohli prodávat konopí námořníkům, vyplouvajícím na moře. Abych zachytil stopu medáků, musel jsem na Kazaňském nádraží vyhledat nosiče s číslem osmdesát sedm, kterému říkali Bedna nebo prostě Bed, a vyřídit mu pozdrav od

jednoho z bývalých kamarádů, od zmíněného Paši. Bed měl nějaké známé v pokladnách a zajišťoval odjezd, samozřejmě za jistou úplatu. Nepodařilo se mi však zjistit, kdo konkrétně tu věc zařizoval, celý ten řetěz musel někdo řídit, i když tajně. Bedna tedy zajišťoval organizovaný odjezd skupiny sběračů, což znamenalo, že pro všechny opatřil jízdenky sice na stejný vlak, ale pro jistotu do různých vagónů. Když jsem se s nimi blíže seznámil, poznal jsem, že první příkázání všech sběračů anaši zní: nevyzradíš v případě krachu akce nikoho za nic na světě. Proto se před lidmi měli mezi sebou stýkat co nejméně.

Octl jsem se na známém náměstí tří nádraží. Při svých cestách do Moskvy jsem tam byl už mnohokrát. Tlačenice, obzvláště v metru a v nádražních budovách, byla příšerná – tou spoustou lidí se prostě nedalo prodat. Živoucí vír tří nádraží s každým, ať je kdokoli a odkudkoli, zatočí jako s třískou, a přesto jsem do Moskvy jezdil rád, rád jsem bloumal ulicemi, a když se mi podařilo proplést se mezi lidmi, blíž k centru na poměrně volné prostranství, cpal jsem se v knihkupectvích, vystával jsem u plakátů a reklam a při troše štěstí jsem se znova dostal do Tret'jakovky nebo do Puškinova muzea.

Tentokrát jsem se od Jaroslavského nádraží, kde jsem vystoupil z předměstského vlaku, nechal unášet proudem lidí ke Kazaňskému nádraží a přistihl jsem se při myšlence, jak hezky se mi vlastně dřív žilo a jak jsem se cítil volně, když jsem byl ponechán sám sobě a svým skromným představám, nic mě netížilo a žádné starosti nijak zvlášť neomezovaly můj čas a mé procházky moskevskými ulicemi. Teď jsem potřeboval co možná nejrychleji vyhledat na obrovitém Kazaňském nádraží, kde se to hemžilo jako v mraveništi, právě onu spojku – nosiče Bednu s číslem osmdesát sedm. Bože můj, kolik nosičů, lépe řečeno vozíčkářů na nádraží vůbec je, má-li ten můj číslo osmdesát sedm – jistě jich tu bude nejmiň stovka. A opravdu se ukázalo, že najít ho není jen tak. Ztratil jsem přinejmenším půl hodiny obcházením nejrůznějších stanovišť vozíčkářů, až jsem ho konečně objevil na nástupišti u taškentského vlaku. Bed někomu nakládal zavazadla, chvatně přenášel z vozíku do vagónu kufry a krabice, bodře v chůzi povykoval na průvodčí a opakoval své

legrácky a běžnou nádražní průpovídku: „Kdo má tintili, jede za chvíli, kdo je holej, ať jde po svejch.“ Čekal jsem stranou, až se Bed uvolní, cestující nastoupí do vlaku a doprovázející se rozestoupí po nástupišti podél vagónů. Konečně vyšel z uzavřené plošiny, celý zadýchaný, a zastrkova! do kapsy tuzér. Byl to takový nazrzlý vazoun, vychytralý lišák s uhýbavýma očima. Málem jsem se dopustil chyby – už už jsem ho chtěl oslovit „vy“ a divže jsem se mu neomluvil, že obtěžuji.

„Ahoj, Bedno, jak se vede?“ zahlaholil jsem co možná nejžoviálněji.

„Príma, jak už to bejvá: kdo maže, ten jede,“ odpověděl bodře, jako bychom se znali sto let.

„Takže ty jedeš jako pán,“ ukázal jsem na jeho vozík.

„Že váháš! To víš, našinec se vyzná v tlačenici a ví, kdo má peněz jako želez. A co ty tu chceš, frajírku? Potřebuješ něco přivýzt? Stačí říct.“

„Něco přivýzt si můžu sám,“ zažertoval jsem. „Ale jde o mě.“

„Tak povídej, čím můžu sloužit.“

„Tady ne, pojď kousek dál.“

„Hele ho, frajírka, tak se jde do ústraní.“

A šli jsme po dlouhém nástupišti k nádražní budově. Taškentský vlak se rozjel, kolem nás ubíhala dlouhá řada oken a spousta tváří za skly a na sousední kolej přijela další souprava. Vlaky tu stály několika řadami, pospíchajícími lidmi se to tu jen hemžilo, nádražní rozhlas každou chvíli ohlašoval příjezdy a odjezdy dalších vlaků.

Došli jsme k budově, Bedna zabočil s vozíkem do zákoutí, kde nebylo živé duše, já jsem se rozhlédl na všechny strany a vyřídil jsem mu pozdrav od Paskova kamaráda, který se jmenoval Igor, ale mezi medáky se mu říkalo Mrož. Kdoví proč zrovna Mrož.

„A kde je vlastně Mrož?“ zeptal se Bedna.

„Není mu dobře,“ odpověděl jsem. „Ten žaludeční vřed se mu ozývá.“

„Je padlej na hlavu,“ plácl se Bedna sice s lítostí, ale taky s jistým zadostiučiněním do čela. „Já mu to prorokoval, frajírku, už loni jsem mu říkal, neblbni, nestrkej hlavu do oprátky. Bral extrovku, a teď je v

troubě. Že prej vřed!“

Zatvářil jsem se lítostivě, ačkoliv jsem upřímně řečeno nechápal, co je to ta extrovka, jestli vodka nebo něco jiného. Ale chvála bohu mi došlo, že mám raději mlčet. Jak vyšlo později najevo, tou extrovkou se rozuměl extrakt z plastelíny, tedy masy z konopného pylu, připomínající dětskou plastelínu (o plastelině jsem už mimochodem věděl, Viktor Nikiforovič mi o ní vyprávěl), a to je vůbec nejčennější surovina, zvláštní omamná narkotická látka podobná opiu. Tak to byla extrovka. V chemické laboratoři mohla být zpracována na prášek, a používána k vstřikování do žil jako heroin. V této podobě byla pro lidi, jako je Mrož, i pro jiné sběrače nedostupná, zato mohli, když se jim zachtělo, držet extrovku pod jazykem, žvýkat ji, zapíjet vodkou či polykat s chlebem. Užívání extrovky říkali ve svém žargonu „propírání mozku“. Ale nejdostupnější a nejjednodušší přece jen bylo kouření anaši, a to každý podle svého gusta, buď v čisté formě, nebo smíšené s tabákem. Nebylo to jistě o nic horší než „propírání mozku“, protože účinek kouře je rychlejší než co jiného.

Toto všechno a ještě mnoho dalších věcí z jejich života jsem se postupně dovídal při cestě k Chalchin Gólu, a tím Chalchín Golem se myslela místa, kde rostla anaša. S Chalchin Golem jsem zase málem šlápl vedle.

„A ty, frajířku, taky míříš k Chalchin Gólu?“ zeptal se Bedna jen tak mezi řečí.

Napřed jsem se zarazil, nepochopil jsem, co tím Chalchin Golem myslí, ale potom mi naštěstí svitlo:

„Snad jo. Vlastně jo, co jinýho bych...“

„Tak heleď, frajířku. O lupeny neměj péči. Všechno bude. A co se týče ostatního – to jako až se vrátíte s trávkou. Dog si s tím poradí. To už není má věc.“

Kdo je to Dog, který nám obstarával jízdenky, a s čím si má potom poradit, jsem nevěděl a jasno jsem si neudělal až do samého konce. Zato jsem se z rozhovoru s Bednou dozvěděl, že odjezd na plantáže je plánován nejdříve na zítřek. Především proto, že tu ještě nejsou všichni. Dva z Murmanská měli přijet nočním rychlíkem a

jeden, ani nevím odkud, dokonce až k ránu. Nijak mi to nevadilo, protože volný den v Moskvě rozhodně nebyl k zahoeení.

Bedna mi při loučení řekl, že prý mám zítra v určenou hodinu zase přijít na Kazaňské nádraží (jaképak přicházení, když jsem tu musel tak jako tak přenocovat), a pak se zajímal, jestli mám ruksak a polyetylénové sáčky na ukládání trávy, tedy anaši. Ruksak i sáčky jsem měl v kufříku. Nakonec mi doporučil, abych si někde v obchodě sehnal hermeticky uzavřenou skleněnou nebo plastikovou krabičku, do níž bych mohl sbírat pylovou hmotu – plastelínu.

„Nesmíš bejt blbej, nasbírej si trošku plastelínky, i když prej to není nic snadnýho,“ vysvětloval. „Sám jsem tam nikdy nebyl, ale moc jsem o tom slyšel. Je tu jeden, nějaký Ljocha, a ten si za dvě sezóny schrástil na fáro, na žigulíka. Teď si po Moskvě vozí zadek a dělá haura. Na práci nemákne.“

A s tím jsme se rozloučili. Uložil jsem si kufřík do úschovny a šel jsem se projít po Moskvě.

Byl konec května. V Moskvě snad není hezcí období než tyhle dni před začátkem léta. Ačkoliv nevýslovně krásný je také podzim, kdy se průzračný vzduch a zlatavé listí odrážejí dokonce i v očích kolemjdoucích. Já však mám raději právě tohle pozdní moskevské jaro – v ulicích je příjemné se procházet ve dne i za jasných nocí, kdy je město i hvězdnaté nebe nad ním prosvětlováno přísvitem nočních červánků.

Pospíšil jsem si, abych se z nádraží vymotal na čerstvé povětrí, ale když jsem si uvědomil, že do centra se nejlíp dostanu metrem, znova jsem se vnořil do lidské řeky. Večerní dopravní špička byla ještě daleko a já jsem dunícím tunelem střídání tmy a světla pohodlně dojel až do centra. Na Sverdlovově náměstí jsem nakoukl do svého oblíbeného kulatého parčíku. Zelenal se a hýřil barvami jako ostrůvek blaženosti, opásaný kruhem nepřetržitého pohybu a sevřený kolem dokola budovami. A tak jsem se skoro bezděčně připojil k davu směřujícímu zpočátku k Manéži – předpokládal jsem, že tam bude nějaká výstava, jenže Manéž byla zavřená. Pustil jsem se tedy kolem staré Lomonosovovy univerzity, kolem Paškovova domu na Volchonku a odtud k Puškinovu muzeu. Nevím, kde se v mé duši

vzal ten mír a pohoda, ale je možné, že nezvyklý vnitřní klid a vyrovnanost vyzařují z moskevské ulice před dopravní špičkou anebo z cihlové siluety Kremlu, vévodícího této části města jako neochvějný horský masív. Co všechno už zažily tyhle stěny a co je ještě čeká! napadlo mě. A v tom pouličním rozjímání, které mi samo od sebe běželo hlavou, jsem zapomněl, že jsem si nedávno oholil vousy, a neustále jsem si sahal na holou bradu. Na nějakou chvíli jsem zapomněl dokonce i na to, že jsem zkoušel zorientovat se v kalných vodách neřesti, vzdouvajících se na Kazaňském nádraží.

Ba ne, musí existovat osud, který člověku předurčí dobré i zlé. Onoho dne mě prostě mělo potkat veliké štěstí, o němž se mi ještě cestou k Puškinovu muzeu ani nesnilo. Šel jsem tam a s ničím jsem nepočítal, snad že budou mít nějaké nové exponáty, ale ani to nebylo potřeba – prošel bych se jen tak sály a osvěžil si staré dojmy. A tu jsem v parčíku těsně před vchodem potkal mladou dvojici. Zastavili mě:

„Hele, vole, nechceš lupen?“ nabídl mi chuligánek v zelené kravatě a v nových zrzavých botách, které ho zřejmě tlačily. V obličeji měli on i ona vepsanu netrpělivost a nudu.

„Proč, copak vstupenky nejsou?“ zajímal jsem se. Žádnou frontu jsem nikde neviděl.

„Ne, to je na koncert. Ale ber oba.“

„Na jaký koncert?“ zeptal jsem se.

„Vím já, vole, nějaké církevní sbor.“

„V muzeu?“ podivil jsem se.

„Tak bereš, nebo ne? Dva lupeny za tři babky.“

Vzal jsem lístky a spěchal jsem do muzea. Ještě jsem neslyšel, že by se v Puškinově muzeu pořádaly koncerty. Ale od informatorky jsem se dozvěděl, že v poslední době je při muzeu zřízeno něco jako studio klasické hudby, především komorní, a že tu hrají vynikající hudebníci. Tentokrát – a to už mi připadalo jako zázrak – se v salónku, kterému se říká Italský, konal koncert starobulharských chrámových zpěvů. Tak o tomhle se mi ani nesnilo. Snad nebude dokonce zpívat otec slovanské liturgie Ioann Kukuzel? Informatorka bohužel nic podrobnějšího nevěděla. Řekla jenom, že čekají

vznešené publikum, dokonce snad samotného bulharského velvyslance. Přestože se mě to nijak netýkalo, rozrušilo mě to i potěšilo, vždyť jsem už od svého otce slýchal o bulharských chvalozpěvech, a teď mám to štěstí, že dostanu takový dárek, a právě před velice riskantní cestou. Do začátku koncertu zbývala půlhodinka, ale já jsem jí nevyužil k prohlídce muzea, naopak jsem vyšel ven, abych se uklidnil a nadýchal čerstvého vzduchu.

Ach, Moskvo, Moskvo v dohasínajícím májovém dni, ach, město na sedmém pahorku při řece stejného jména! Všecko je člověku k radosti a ve všem spatřuje smysl, když jeho duši nic netíží a na chvíli ji ukonejší harmonie. Dýchal jsem volně a zhluboka, nebe překypovalo jassem a země teplem a já jsem se procházel sem a tam podél litinového plotu, jímž byl obehnan parčík před muzeem.

Zalitoval jsem, že na nikoho nečekám – nejspíš proto, že jsem měl dva lístky. Jak by to bylo samozřejmé a přirozené, kdyby se tu měla co nevidět objevit ona; zahlédl bych ji na protější straně ulice, viděl bych, že se chystá chvatně přejít, protože jde pozdě, ale bojí se, a já bych na ni, na tu mou nádhernou neopatrnou a hloupoučkou milou rozčileně mával a pln obav jí naznačoval, aby v žádném případě nepřebíhala – tak to vidíte, kolem se žene taková spousta aut a takové davy lidí, a jenom ona jediná by v sobě nesla štěstí určené jen pro mne, a pak by se na mne usmála, protože z výrazu mého obličeje by snadno uhádla, nač myslím. A já bych se honem rozběhl za ní na její chodník, abych ji předešel, o sebe se nebojím, jsem dosti obratný, a až bych stál před ní, podíval bych se jí do očí a vzal bych ji za ruku. Když jsem si v duchu sehrál tuhle scénu, najednou jsem opravdu zatoužil po lásce a bůhví pokolikáté už jsem si pomyslel, že jsem dodneška nepotkal tu, která je mi souzená. Ale existuje vůbec žena, kterou mi osud předurčil, není jen výplodem mých snů, nekomplikuji zbytečně docela jednoduché věci? Mnohokrát jsem o tom přemýšlel a pokaždé jsem dospěl k smutnému závěru, že jsem si bohužel všim vinen sám – buď mám příliš velké požadavky, anebo jsem pro děvčata málo přitažlivý. Všichni mí vrstevníci jsou v tomhle směru mnohem úspěšnější a šikovnější. Omlouvalo mě jedině snad to, že teologický seminář mi bránil v mladistvém rozletu. Jenže ani po

odchodu ze semináře jsem na kolbišti lásky příliš neuspěl. Proč? Kdyby se teď objevila Ona, již bych si chtěl zamilovat, řekl bych jí nejdřív ze všeho: pojď se mnou, poslechneme si chrámové chvalozpěvy, a v nich najdeme jeden druhého. Potom mě však přepadly pochybnosti. Co když jí to bude připadat nudné a jednotvárné, nepochopitelné, a co je nejdůležitější – rituální zpěvy provozované v chrámě, to je jedna věc, a docela jinak vyzní ve světském prostředí před různorodým publikem. Nebude efekt stejný, jako by hráli Bachovy fugy ve sportovní hale anebo v kasárnách vojenského učiliště, kde jsou zvyklí na řízné pochody?

K Puškinově muzeu se začaly sjíždět nablýskané limuzíny a objevil se dokonce autobus s cizinci. Začátek se blížil. U vchodu do Italského salónku už se scházelo obecenstvo. Všichni si byli něčím podobní, muži i ženy – stává se to, když společně čekají na jistý děj, na jistou událost. Kdosi sháněl volnou vstupenku. Přenechal jsem lístek studentovi, který byl buď krátkozraký, anebo měl špatné brýle, a pak jsem toho litoval. Začal v té tlačence hledat drobné, padaly mu na zem, a tak jsem ho požádal, ať toho nechá, že jsem lístky dostal zadarmo a že mu jeden rád dám, ale on rozhodně odmítal, a když už jsem vcházel do sálu, zastrčil mi drobné mince do kapsy u bundy. Peníze jsem samozřejmě potřeboval, žil jsem, jak se říká, na volné noze, z ruky do huby, ale přesto... Uvádělo mě do rozpaků taky to, že publikum v našem hlavním městě bylo vhodně oblečené, zatímco já jsem měl na sobě odřené džíny, rozepnutou bundu, důkladné šněrovací boty a navíc jsem si oholil vousy, na což jsem si nemohl zvyknout, měl jsem pocit, jako by mi něco scházelo – to všechno přece patřilo k přípravám na dalekou cestu do neprobádaných konopných stepí s jakýmsi sběrači anaši. Ale teď mi to připadalo naprosto bezvýznamné...

V Italském salónku, který měl vysokánský strop, zůstaly všechny exponáty na svých místech, aspoň jsem měl ten dojem, jenom uprostřed byly natěsnány řady židlí, a na těch jsme se uvelebili... Žádné pódium, žádné mikrofony ani opona – nic z toho tu nebylo. Tam, kde by mělo být pódium, stál po straně menší řečnický pult. Během pár minut bylo hlediště obsazeno do posledního místečka,

část obecenstva se dokonce tísnila u vchodu. Mnozí z nich se zřejmě znali, živě spolu diskutovali a jenom já jediný jsem mlčel; byl jsem tu sám.

Ale vtom postranními dveřmi vešly dvě ženy. Jedna z nich, pracovnice Puškinova muzea, představila svou bulharskou kolegyni ze sofijského muzea při klášteře Alexandra Něvského. Hovor a hluk v sále ztichl. Bulharka, vážná mladá žena s hladkým účesem a s elegantními střevíčky na krásných nohou, čehož jsem si z nějakého důvodu všiml, přísně vzhlédla nad tmavými brýlemi, přivítala nás a slušnou ruštinou přednesla kratší proslov. Řekla, že vedle exponátů církevních architektonických památek nesmírné ceny, starobylých rukopisů, ukázek ikon a knihtisků pořádají u nich v muzeu, v polosklepních sálech kláštera, v takzvané kryptě, večerní koncerty, na nichž předvádějí, jak oznámila s úsměvem, také „živé exponáty“ – středověké církevní zpěvy. Na pozvání Puškinova muzea zavítali se svým programem i sem.

„Poslechněme si bulharský pěvecký sbor Krypta,“ uzavřela za potlesku.

Zpěváci nastoupili, vlastně byli už tady, rovnou za dveřmi, jimiž jsme před chvílí vešli také my. Bylo jich deset, všeho všudy deset. A všichni byli mladí, dá se říct mí vrstevníci. Měli na sobě stejné slavnostní obleky, tvrdé motýlky na bílých náprsenkách a černé botky. Ani památky po nástrojích a mikrofonech, žádná zesilovací technika, žádné pódium a ovšem ani osvětlovači – v sále se prostě mírně přitlumilo světlo.

A přestože jsem byl přesvědčen, že se tu shromáždilo obecenstvo s přesnou představou o tom, co je církevní sbor, začal jsem se o zpěváky skoro bát. Přišla sem opravdu spousta lidí, jenže naše mládež je zvyklá na elektronické decibely a tihle – jsou jako vojáci beze zbraní na bitevním poli.

Zpěváci se seřadili do těsného půlkruhu, v klidných, soustředěných tvářích ani náznak trémy. A ještě jedné podivné věci jsem si všiml – měl jsem dojem, že se jeden druhému podobají. Možná proto, že v této chvíli byli zaujati stejnou společnou věcí, společným odhodláním, jediným vzepětím ducha. Vždyť v takových

chvích je všechno, možná že i to, co se v každodenním životě považuje za velmi závažné, dokonale vymazáno i z tajných myšlenek – stejně jako před zahájením boje myslí všichni jen na to, jak dosáhnout vítězství.

Mezitím Bulharka, která nás stále stejně vážně sledovala přes tmavé brýle, podala před koncertem krátký přehled historie bulharské církve, která vyrůstá z byzantských kořenů, ale má svou specifiku, svou vlastní liturgii, zmínila se také o některých detailech, vztahujících se k národním tradicím bulharských chvalozpěvů. A ohlásila začátek koncertu.

Zpěváci byli soustředění. Ještě chvíli mlčeli, aby nabrali dech, jejich ramena se ještě těsněji přimkla k sobě a nastalo hrobové ticho, jako by se sál vyprázdnil – posluchači byli velice zvědaví, co dokáže těch deset, nač si troufli a nač spoléhají. Vtom pokynul třetí zprava – zřejmě dirigent skupiny – a ozval se zpěv. Jejich hlasy vzlétly do výše...

V tom tichu jako by se zvolna rozjela vzdušná božská kolesna se zářícími loukotěmi a špicemi a vznášela se na neviditelných vlnách za hranice sálu, zanechávajíc za sebou dlouho neumlkající slavnostní a jásavou stopu hlasů, pokaždé se znovu rodící z nevyčerpatelných duchovních zdrojů.

Už z úvodní skladby bylo jasné, že sbor je tak dokonale sezpíváný, že dosáhl takové ohebnosti a sladčnosti tónů, jaká by pro deset různých hlasů měla být vlastně nemožná, i kdyby byly obdařeny mimořádnými vokálními kvalitami a mistrovstvím. Kdyby byly tyhle chvalozpěvy doprovázeny jakýmikoliv, zvláště moderními hudebními nástroji, bezpochyby by se taková výjimečná stavba stojící na deseti sloupech rozpadla. Jen Vzácná shoda okolností mohla způsobit ten zázrak, že se právě oni, právě těchto deset mužů, narodili přibližně v téže době, vyrostli, našli se navzájem a všichni cítili synovský dluh k praotcům, kteří kdysi vykoupili Jeho, stvořeného, nedostižného a neoddělitelného od Ducha – vždyť pouze z toho mohl vyrůst tak nepopsatelný, hluboce zbožný zpěv. A v tom tkvěla působivost jejich umění, velkého jen svou vášní, zaujetím, mohutností probouzených zvuků a citů, a přitom nastudované

liturgické texty byly jenom záminkou, pouhým formálním oslovením Jeho, a na prvním místě zde stál lidský duch, směřující k vrcholům vlastní vznešenosti.

Posluchači byli uchvácení, okouzleni a naladěni k rozjímání; každý dostal příležitost sám za sebe připojit se k tomu, co se rodilo po staletí z tragických omylů a prozření rozumu, odvěků hledajícího sebe sama, a zároveň společně se všemi, v kolektivu, pochopit slovo, zdesateronásobující působivost zpěvu, jestliže mnoho duší zároveň pronikne do jeho podstaty. Přitom obrazotvornost každého lákala do onoho mlhavého, ale trýznivě vytouženého světa vzpomínek, blouznění, stesků, výčitek svědomí, bolestí a radostí, jež člověk poznal na své životní pouti.

Nechápal jsem a popravdě řečeno jsem se ani nesnažil chápat, co se se mnou v tu chvíli děje, jaká moc připoutala mé myšlenky i city k těm deseti pěvcům, k lidem napohled stejným, jako jsem já, avšak hymny, které pěli, jako by vycházely ze mě samotného, z mých vlastních pohnutek, z nashromážděné bolesti, obav i vznětů, které z mého nitra doposud nenacházely cestu, a já jsem se od nich teď osvobozoval a zároveň se naplňoval novým světlem a prozřením a postihoval jsem díky umění těchto pěvců prapůvodní podstatu chrámových chvalozpěvů – je to volání života, volání člověka s rukama vzepjatýma vzhůru, svědčící o jeho odvěké touze upevnit svou existenci tady, ulehčit si osud, najít opěrný bod v nezměrných prostorách vesmíru a tragicky věřit, že kromě Něho jsou ještě jiné nadpozemské síly, které mu v tom budou nápomocny. Jak strašlivý omyl! Ó, jak obrovské úsilí člověk vynakládá na to, aby jeho hlas dolétl k nebesům a byl vyslyšen! Kolik energie, kolik rozumu spotřebuje na ujišťování, pokání a opěvování, na to, aby přinutil sám sebe k pokoře, k poslušnosti a k trpělivosti navzdory své bouřlivé krvi, navzdory své přirozenosti, odvěků prahnoucí po vzpouře, po nových pořádcích a popření všeho. Ó, jak ztěžka a trýznivě toho dosahuje. Evangelia, žalmy, zaklínání, chvalozpěvy, samá magie. A kolik už bylo za celá ta staletí vysloveno předlouhých proseb a modliteb! Kdyby se zhmotnily, zaplavily by celou Zemi stejně jako nesmírné vody hořce slaných oceánů vystouplých z břehů. Jak těžce

se v člověku rodí člověčenství...

A oni zpívali, těch deset, Bohem spojených vjedno, volali, abychom se pohroužili do sebe, do vířících propastí podvědomí, křísili v sobě věci minulé, duch i utrpení minulých pokolení, abychom se vzápětí povznesli a stáli vysoko nad sebou i nad světem a našli krásu a smysl vlastního předurčení – když už jsme se jednou octli na tomto světě, tedy si alespoň zamilovali jeho báječné uspořádání. Těch deset zpívalo tak zaníceně, tak božsky – a možná že o tom ani sami nevěděli – že probouzeli v srdcích vznešené pocity, jaké se lidí zřídka kdy zmocňují v každodenním životě, uprostřed obyčejných starostí a shonu. Shromáždění posluchačů naplnilo milosrdenství boží, tváře měli vzrušené a některým z nich se v očích leskly slzy.

Jaké to bylo nevýslovné potěšení, jak jsem blahorečil náhodě, která mi umožnila prožít tuto sváteční chvíli, kdy celá má existence jako by se octla mimo čas a prostor, kde se obdivuhodně spojovalo veškeré mé poznání a prožitky – a já jsem byl zaujat vzpomínkami na věci minulé, na vnímání současnosti a snění o budoucnosti. A uprostřed těchto úvah jsem najednou pochopil, že jsem doposud nemiloval a že můj stesk po lásce, který žil v mé krvi a čekal na svůj čas, se hlásí palčivou bolestí v prsou. Kdo je ona, kde je, kdy a jak ji poznám? Několikrát jsem se mimoděk ohlédl po dveřích – možná že vešla a stojí tam, naslouchá a čeká, až ji uvidím. Jaká škoda že nebyla v tomto sále, jaká škoda že jsem se s ní tehdy nemohl podělit o to, co mne vzrušilo a roznítilo mou obrazotvornost. A ještě mě napadlo – jen ať z té lásky pak neudělám směšný paskvil, na jaký se sám budu stydět vzpomínat...

Z nějakého důvodu jsem si vzpomněl na dětství a na matku: Bylo jasné zimní ráno, osamělé vločky se snášely na hlavní ulici, matka mi usměvavýma očima nahlíží do obličeje, zapíná mi knoflíky na rozepjatém kabátku a něco mi povídá, já jí utíkám a ona mě se smíchem dohání a nad naším městečkem zní vyzvánění zvonu z kostela na návrší, kde v tuto hodinu slouží bohoslužbu můj otec, venkovský kněz, člověk zbožný, hluboce věřící a zároveň, jak se dnes dohaduju, velmi dobře si uvědomující celou podmíněnost toho,

co vytvořil člověk ve jménu božím a pro jméno boží... A já při veškeré své úctě k němu jsem vykročil docela jinou cestou, nikoliv tou, kterou on si přál. A najednou mi bylo těžko, když jsem si uvědomil, že otec odešel na onen svět smířen sám se sebou, a já se zmítám v nejistotě, zavrhuji minulé, přestože jsem zároveň nadšen někdejší velikostí, oslnivou jasností té kdysi všemocné ideje, která se šířila od věků a pokoušela se přivádět zbloudilé duše na cestu pravdy na všech pevninách a ostrovech, aby se navždycky, na věčné časy pevně usídlila ve světě, v lidech, v názorech, aby odvracela a odváděla věčnou výzvu věčně buřičských lidských pochybností do hlubin pokory, jako bleskosvod svádí blesk do země. Vzdávám jim díky – víře i pochybám, hybným silám bytí, které posunují život oběma směry.

Narodil jsem se v době, kdy síly pochybností byly na postupu a rodily další pochybnosti, a já jsem produktem tohoto procesu, jehož jedna strana mě uvrhla do klatby a druhá mě pro přílišnou složitost věcí nepřijala. Co na tom, že takových, jako jsem já, se dějiny zřikají, odvracejí se od nich... O takových věcech jsem uvažoval při poslechu bulharských chvalozpěvů.

A písně zněly jedna za druhou a rozechvívaly sál jako ozvěna dávných časů. Biblické vášně ve *Večerním obětování*, *Vyvraždění neviňátek* a v *Andělech vzývajících nebe* se střídaly s drsnými plamennými písněmi jejich mučedníků za víru, a přestože jsem mnohé z toho znal, nevysvětlitelnou mocí si mě podmaňovalo samo zobrazení biblických příběhů – to, jak těch deset čarovalo a kouzlilo ze známých dějů vznešené umění, jehož síla závisí na historické velikosti lidského ducha. Bez utrpení není poznání...

Jak jsem se tak nechal unášet hlasy sofijských pěvců, opojených vlastním zpěvem, jak jsem sledoval jejich mimiku, k svému překvapení jsem zjistil, že jeden z nich, druhý zleva, jediný blondák mezi osmahlými, černovlasými Bulhary, vypadá přesně jako já. Bylo ohromující spatřit člověka, který se vám tak podobá. Měl šedé oči, úzká ramena – jistě na něho kluci pokřikovali chcípáčku – dlouhé světlé vlasy, tytéž hubené šlachovité ruce, možná že také on svou ostýchavost přemáhal zpěvem, stejně jako já musím občas

překonávat svou stísněnost tím, že převedu hovor na téma, v němž se vyznám, tedy na teologii. Dovedu si představit, jak trapně vypadám, když takhle vážně bavím při seznamování ženu. I v obličejí se mi šedooký zpěvák podobal – měl vpadlé tváře, trošku orlí nos, čelo proříznuté dvěma podélnými vráskami a – což bylo nejpozoruhodnější – vousy měl přesně takové jako já, než jsem si je oholil. Bezděčně jsem si sáhl na někdejší vous, a to mi znova připomnělo, že zítra mě čeká velká cesta se sběrači konopí. Údivem jsem až vykulil oči: kam to vlastně jedu, a proč? Jaký protiklad – božské hymny a temné vášně v opojném dýmu omamných trav a Bedové na nádraží. Ale ve všech dobách kypěl za chrámovými zdmi obyčejný lidský život, dobrý i zlý. V tom není dnešek výjimkou...

Na koncertě jsem tedy odhalil zarážející shodu zevnějšíků. Potom už jsem ze svého dvojníka nespouštěl oči, sledoval jsem ho, jak zpívá, jak se mu obličej protahuje, jak otvírá ústa, když nasazuje nejvyšší tóny. Stal jsem se jeho sympatizující součástí, představoval jsem si sebe na jeho místě, jako bych se do něho převtělil. Byl jsem přímým spolutvůrcem koncertu. Všecko ve mně zpívalo, splynul jsem s pěvci vjedno, až k slzám mě dojímal neobvyklý pocit bratrství, velebnosti, sounáležitosti, jako bychom se setkali po dlouhém rozloučení – naše mužné, zvukné, slavnostní hlasy vzletají k nebesům, a země, na níž stojíme, je pevná a neochvějná. A tak budeme zpívat, dokud zpěv bude existovat, budeme zpívat na věky věků.

Tak zpívali a já s nimi. Takový stav kouzelného zapomnění obyčejně zakouším při poslechu starodávných gruzínských písní. Těžko bych vysvětloval proč, ale stačí, aby se dali do zpěvu třeba jen tři Gruzíni, ti nejprostší lidé – a každé srdce zjihne, na člověka dýchne umění, prosté a vzácné ve své uměřenosti a síle. Příroda je zřejmě obdařila výjimečnými schopnostmi, takový je jejich typ kultury a možná že je to prostě dar od Boha. Nerozumím slovům písní, ale podstatné pro mne je, že zpívám s nimi.

Přemýšlel jsem, naslouchal pěvcům, a znenadání mnou projel blesk poznání, pochopil jsem smysl gruzínské povídky *Šest, a ten sedmý*, kterou jsem kdysi dávno četl. Drobná povídka, jakých bývá v

časopisech spousta, a nedá se říct, že by mezi nimi něčím vynikala. Byla spíše dějová než psychologická, spíše v romantickém duchu, ale závěr mi ještě nadlouho utkvěl v paměti, zadřel se mi do srdce jako tříska.

Obsah povídky, správněji balady *Šest, a ten sedmý* (na složitě přijmení nepříliš známého autora si už nevzpomínám), je docela banální. Plane revoluce, zuří krvavá občanská válka, revoluce vybojovává rozhodující zápasy s nepřítelem, v Gruzii tehdy dochází k typickému historickému vyústění – sovětská moc vítězí, stále důsledněji vytlačuje poslední zbytky ozbrojených kontrarevolucionářů i z těch nejzapadlejších horských výsek. Platí nesmlouvavý zákon – nepřítel, který se nevzdá, bude zlikvidován. Avšak tvrdost budí stejně tvrdou odvetu – to je také odvěký zákon. Obzvlášť tvrdošíjně se staví na odpor oddíl udatného Gurama Džochadzeho, kdysi pastevece koní, a nyní smělého, nepolapitelného bandity, který se v třídním boji dostane na scestí. Zná v okolních horách každou stezku, avšak přesto jsou i jeho dny sečteny. V poslední době ho potkává jedna porážka za druhou. Do Guramova oddílu je vyslán čekista, který riskuje své odhalení se všemi z toho vyplývajícími důsledky; získává si Guramovu důvěru a stává se jedním z jeho spolubojovníků. Postará se o to, aby Guramův oddíl, oslabený po velkém boji, padl při ústupu přes řeku do léčky. Když oddíl v zběsilém úprku dorazí ke břehu a vrhá se do řeky, čekista padá z koně do křoví, jako by se mu přetrhla podpěnka. Početný houf Guramových jezdců zdolává na zpěněných koních mělčinu široké horské řeky a právě uprostřed, kde nejsou ničím chráněni, začnou je dva předem umístěné a zamaskované těžké kulomety kosit z obou břehů, jezdci se stávají terčem jejich křížové palby zblízka. V této divoké srážce lidé umírají, topí se v horské řece, ale Gurama Džochadzeho osud uchrání, vyklouzne z palby, vrací se a díky svému neúnavnému koni prchá křovinami podél břehu. Za ním se žene několik věrných jezdců, kteří zůstali naživu, a mezi nimi také čekista. Připojí se k nim ve chvíli, kdy už je jasné, že se operace zdařila jen částečně a že vůdce banditů tvrdému zúčtování uniká.

Kulometná palba na řece znamená úplnou porážku Guramova

oddílu, fakticky jeho naprosté zničení.

Když konečně Guram Džochadze setřásl pronásledovatele a zarazil zchváceného koně, zjistil, že jich zůstalo všeho všudy sedm, ten sedmý byl čekista, říkali mu Sandro. Podle toho také povídka dostala název Šest, a ten sedmý.

Sandro měl rozkaz za každou cenu zlikvidovat vůdce bandy Gurama Džochadzeho. Na jeho hlavu byla vypsána velká odměna. Sandrovi nešlo o peníze, ale o to, jak splnit rozkaz teď, kdy už se Guram nemůže pustit do boje, v němž by bylo možné ho zastřelit; zůstal v podstatě sám jako zvíře zahnané do pasti, spoléhá už jedine sám na sebe, na svou obratnost, a proto bude opatrnější než kdy jindy. Bylo jasné, že Guram nedá svůj život lacino, že se bude bít do posledního dechu.

A právě rozuzlení příběhu mne nejvíc rozrušilo...

Pozdě večer po těžké porážce na řece se Guram Džochadze, který zná všechny horské průchody, zastavuje na jednom nepřístupném místě v lese poblíž tureckých hranic. A všichni, šest i ten sedmý, sotva dokážou odsedlat koně a padnou únavou na zem. Pět chlapců okamžitě tvrdě usne, ale dva bdí. Nespí čekista Sandro, trápí ho starosti, vymýšlí, co teď, jak dosáhnout cíle, jak vykonat rozsudek nad Guramem. Po té úděsné katastrofě nespí ani udatný Guram Džochadze – prožívá znova zničení oddílu, trápí ho, co bude dál. Bůhví co všechno táhlo hlavou těm dvěma, z nichž revoluce udělala nepřátele na život a na smrt.

Nad hlavami jim zářil úplněk, les ztěžka, přidušeně oddechoval ze spánku, kdesi v údolí neúnavně šuměla přes kameny říčka a okolní hory strnule čněly v kamenném mlčení. A tehdy Guram Džochadze znenadání vyskočil, jako by se něčeho polekal.

„Ty nespíš, Sandro?“ zeptal se udiveně sedmého.

„A co že tys tak vyskočil?“ zeptal se na oplátku Sandro.

„Toho si nevšímej. Nespím, nějak se nemůžu uvelebit, měsíc moc jasně svítí. Půjdu si lehnout do jeskyně.“ Guram vzal svůj kavkazský plstěný nepromokavý plášť burku, zbraň a sedlo pod hlavu a dodal: „Promluvíme si až zítra. Teď není na dlouhé hovory čas.“

S tím odešel a uložil se u vchodu do jeskyně – v době, kdy byl

ještě pastevcem, se tu nejednou schoval před nepohodou – a dnes buď že se chtěl vskrytu vypořádat se svým nenapravitelným neštěstím, anebo ho předtucha přiměla lehnout si tak, aby se k němu odnikud nedalo přikrást, zato on aby viděl každého, kdo se blíží k jeskyni. Sandro zneklidněl: jak si má vyložit toto zdánlivě zcela rozumné chování? Co když Guram něco tuší?

Tak uběhla noc a ráno Guram Džochadze poručil osedlat koně. Nikdo nevěděl, co má za lubem, co hodlá podniknout. Když byli koně osedláni a všichni mlčky stáli před ním a drželi koně za uzdy, řekl s povzdechem:

„Nesluší se takhle opustit rodný kraj, to rozhodně ne. Napřed se musíme rozloučit se zemí, v níž jsme vyrostli, a pak se rozejdeme, každý kam ho oči povedou. Ale dneska jsme ještě tady a zachováme se podle toho.“

Poslal dva jezdce do nejbližší osady, kde měl věrné přátele, pro víno a pro jídlo, další dva, Sandra a ještě jednoho chlapce, nechal sbírat chrástí na oheň a hlídat koně, a sám se dvěma zbylými se vydal na lov – snad budou mít štěstí a zastřelí nějakou divokou zvěř anebo aspoň srnku k večeři na rozloučenou.

Čekistovi Sandrovi nezbylo než podřídít se a čekat na chvíli vhodnou k vykonání rozkazu. Zatím se podobná příležitost nenaskytla.

Večer se všech šest, a ten sedmý znova sešli: na okraji lesa před jeskyní rozdělali oheň, prostřeli na režném plátně chléb přivezený z vesnice, víno, sůl, jídlo, co jim dali na rozloučenou věrní přátelé. Oheň se rozhořel plamenem. Sedm chlapců se sesedlo u ohníčku.

„Jestlipak jsou všichni koně osedláni a připraveni na cestu?“ zeptal se Guram Džochadze.

Všichni mlčky přikýkli.

„Poslyš, Sandro,“ oslovil Guram čekistu, „nashíráš dobré dřevo, hoří krásně, ale proč je necháváš tak daleko od ohniště?“

„Neboj se, Gurame, a nech to na mně, o oheň už se postarám. Ty k nám radši promluv.“

Tehdy Guram Džochadze řekl:

„Kamarádi moji, prohráli jsme. V boji vždycky jeden zvítězí a

druhý utrpí porážku. Proto se boj začal. Prolili jsme spoustu jejich krve a oni naši. Na obou stranách mnoho synů složilo své mladé hlavy. Co bylo, bylo. Prosím za odpuštění své zabité přátele i nepřátele. Když nepřítel padne v boji, přestává být nepřítelem. I kdybych dnes byl vítězem, prosil bych mrtvé za odpuštění. Ale štěstí nás opustilo, a proto nás opustila i většina lidí. A dokonce ani země, na níž jsme se narodili a vyrostli, nás už nechce nosit. Pro nás tu není místa. A není pro nás odpuštění. Kdybych já byl vítězem, neudělil bych svým nepřítelům milost, přiznávám to, jako bych to přiznal před Bohem. Zbývá nám jediné východisko – odejít do daleké ciziny. Tamhle za tou vysokou horou co by kamenem dohodil je Turecko, a tamhle stranou za horským hřbetem, za nímž vychází měsíc, je Írán. Vyberte si, kdo chce kam. Já se vydám do Turecka, do Istanbulu, stanu se přístavním dělníkem. Každý z nás se teď musí rozhodnout, kde složí hlavu. Zůstalo nás sedm. A za chvíli se jeden po druhém rozejdeme do sedmi různých stran. Rozprchnem se po světě a každý si tam vypije svůj kalich hořkosti až do dna. Víckrát, se nesetkáme. Je to poslední den, kdy nás sedm, co jsme zůstali naživu, může být pohromadě, kdy vidíme a slyšíme jeden druhého. Proto se nyní rozlučme mezi sebou a s naší zemí, pojezme na rozloučenou gruzínský chleba a sůl, napijme se našeho vína. Takové víno už nikdy nikde neochutnáme. Až se rozloučíme, půjdeme si každý po svém. Nic si s sebou neodnášíme, ani zrnko písku z rodné půdy. Vlast člověk nemůže vzít s sebou, vezme si jen stesk. Kdyby se vlast dala odnést s sebou jako pytel, nestála by za groš. Naposledy si připijme a naposledy si zazpívejme naše písně!“

Bylo to selské víno, z kožených měchů burďuků, a snoubila se v něm země s nebem. Probudilo v nich bujnou opilost a touhu vyplakat své hoře, v jejich srdcích zápasila radost i žalost a sama od sebe vytryskla píseň, jako se znenadání probíjí pramen mezi kameny na horském svahu, a všechno, co jeho voda během své cesty omyje, to všechno bude kvést a rozplemeňovat se. Tíše začala píseň otců, pak narůstala, zurčela v jejich hrdlech jako pramínek ze svahu – všech sedm překrásně zpívalo, neboť není Gruzín, který by to neuměl, zpívali sladě, a přece každý po svém a z celého srdce, a píseň se

rozhořivala jako oheň, kolem něhož stáli.

Tak začínal chvalozpěv na rozloučenou sedmi, přesněji šesti, a toho sedmého, který přesto nezapomínal ani na okamžik na svůj úkol. Nikdo z nich, a především Guram Džochadze, nesměl beztestně odejít za hranice. To on, čekista, nemohl připustit – k tomu ho zavazoval rozkaz. A on byl povinen rozkazu uposlechnout.

Písně zněly jedna za druhou, pilo se víno, neboť čím víc se pije, tím líp chutná a *tím* víc se rozhořívá duše, prahnoucí zas a znova po vínu i po písni.

Stáli v kruhu, občas se objali kolem ramenou, občas svésili paže podél těla, a když chtěli, aby jejich hlas dolehl k božské síle, tajemné a neodvratné, ale vševidoucí a vševědoucí, pozvedali ruce k nebesům. Je-li pravda, že Bůh všechno vidí a všechno ví, kam je vyhání z domova? Za co? A proč je to tak zařízeno, že lidé válčí a rvou se mezi sebou, že prolévají krev a že prolévají slzy, a každý si myslí, že on je v právu, zatímco ten druhý ne, kde je tedy pravda a kdo má právo ji vyslovit? Kde je ten prorok, který by je spravedlivě rozsoudil? Starodávné písně předávané z pokolení na pokolení vyprávějí o tom o všem, v jejich nápěvu zní utrpení prožité v prastarých dobách, uložené ve vědomí předků jako první zkušenosti s dobrem a zlem, procítěné ve své kráse a věčnosti. A proto se z každé písně těch sedmi zrodila vždycky další a pěvci nerozvírali svůj semknutý kruh, jen sedmý z nich, Sandro, ho čas od času roztrhl, aby donesl dřevo a přiložil do ohně. Všecko na světě přece má své důvody, nebylo nadarmo ani to, že v lese nakladl obrovskou hromadu chrástí – mohl teď sám vládnout ohni. Ale zpíval jako všichni ostatní, z celého srdce, vždyť písně patří všem. Nejsou žádné písně, které by zpívali pouze králové a ostatní je zpívat nesměli, stejně jako nejsou písně, které by byly hodny pouze prostého lidu. Jen zpívej, raduj se, smutni si a plač a tancuj, dokud jsi živ. .

Zpívej o tom, koho jsi miloval, koho jsi s rozechvěním čekal na schůzce, kdo tě přestal mít rád, kdo ti nerozuměl a jak ses proto trápil a přál sis umřít, o tom, jak sis přál, aby tvůj srdceryvný nářek dolehl až k ní, zpívej o tom, jak tě v dětství hýčkala matka a kde otec hlavu složil, jak se kamarádi bili v krvavém boji, jakým božstvům jsi

otvíral srdce v čistém i hříšném zanícení, jestli jsi přemýšlel o zrození člověka a jestli víš, že dokud dýcháš, je smrt tvou stálou průvodkyní, a po smrti že smrti není, život však že je víc než smrt, že není na světě ceny vyšší než život – proto se vystříhej vraždění, ale když nepřítel přepadne tvou zem, zachraň ji; i čest své milované chraň jako rodnou zem; zpívej, co je loučení, když to víš, že loučení je těžká věc a láska že hory přenáší, bez lásky že neteší svět... O tomhle o všem lid zpívá ve svých písních, ani se to všechno nedá vypovědět.

Té noci nebylo druhů milejších a bližších než sedm Gruzínů, kteří se s teskným, rozechvělým zpěvem loučili. Jímavost písní je sblížovala ještě víc. Co všechno jejich otcové předem rozvážili a prožili, co upřímných slov, prodchnutých nesmrtelnou harmonií, dovedli najít pro své potomky. Jako ptáka poznáš po letu, tak Gruzín pozná podle písně Gruzína už na dálku, a ví, kdo je, odkud je a co s ním je, co má na srdci – zda se vrací z bujného svatebního veselí, anebo zda ho trápí žal...

Měsíc už stál vysoko nad horami a ozařoval svým měkkým svitem celou zemi, v závanech větru les vemlouvavě pohupoval temnými vrcholky stromů, řeka přitlumeně šuměla po kamenech, pableskovala a třpytila se jako navlhlé stříbro, stíny nočních ptáků se neslyšně míhaly nad hlavami zpěváků u ohně a dokonce i osedlaní koně, oddaně čekající na své pány, stříhali bystrýma ušima a v očích se jim odrážely ohnivé záblesky... Na koníčky čekala cesta do cizích krajů, a ta osudová hodina už se blížila.

Zdálo se však, že písním nebude konce, snad že tu chtěl Guram Džochadze všechno vyzpívat: „Zpívejte, přátelé, a pijte víno, však už se víckrát spolu nesejdeme a uši nám neoblaží gruzínský nápev...“ Zpívali každý sám a pak zase společně, tancovali za vlastního doprovodu, vášnivě a divoce jako v předtuše smrti, a pak se těch sedm, přesněji šest, a ten sedmý, zase srovnávali do kruhu. Sandro každou chvíli opouštěl kruh kamarádů – přikládal dříví, až oheň plápolal vysoko, převysoko.

Nakonec se rozhodli, že zazpívají poslední píseň, a potom další, a pak ještě jednu na rozloučenou: nemohli se jich nabažit a znova se

semkli do kruhu, sklonili hlavy – a zádumčivá píseň mohutněla jako hukot z podzemí. Sandro šel znova pro dříví, přestože oheň jasně planul. Věděl přesně, proč to dělá – od lesa viděl jako na dlani každého ze šesti chlapců v kruhu, oni však, protože hleděli do oslnivých plamenů, jeho skoro neviděli... Těžký mauzer už měl pohotově – byl připraven. Nastala neodvratná hodina odplaty, hodina trestu. Zvedl opakovací rychlopalný mauzer, podepřel si ho o ruku a první ranou, rachotící ve tmě jako hromobití, zabil vůdce, zabil Gurama Džochadzeho, a dříve než jim umřela na rtech slova písně, složil po řadě všechny ostatní; ani si nestačili uvědomit, co se děje. A tak ještě jednou v tom bludném kruhu zabíjení, ještě jednou byla prolitá krev splacena prolitou krví.

Ano, zákony lidských vztahů se neřídí matematickými formulemi, a v tomto smyslu se Země točí jako kolotoč krvavých dramát... Ale má se snad ten kolotoč točit až do skonání světa, dokud se Země otáčí kolem Slunce?

Střelba byla přesná a jenom jeden z šesti se najednou s vypětím sil pozvedl na rukou, Sandro však k němu přiskočil a dorazil ho střelou do týla... Upoutaní koně vyděšeně zatancovali, a pak se uklidnili.

Oheň dosud hořel, řeka šuměla, les i hory – všechno zůstalo nehnutě stát na svém místě, i měsíc ve své klidné svrchovanosti, a jediné píseň, tak dlouho znějící onoho večera, se přetrhla.

Sandro měl v tom nočním přísvitu tvář bílou jako křída a lapal po dechu; sebral kožený měch se zbytkem vína na dně a poléval se jím, zalykal se a pil, aby uhasil požár v sobě... Potom si vydechl, klidně obešel zabité, kteří leželi porůznu kolem ohně, vzal jim zbraně, přivěsil je k hruškám sedel, shodil koňům uzdy i ohlávky a dal jim svobodu. Vypustil všech sedm koní, mezi nimi i svého hnědáka... A díval se, jak ucítili volnost a vydali se jeden za druhým do údolí, do vesnice v podhůří, k lidem... Vždyť koně jdou vždycky tam, kde žijí lidé... Pak ztichl i klapot kopyt a siluety koní kráčejících v řadě za sebou se rozplynuly v chvějivém měsíčním oparu...

Dokonáno jest. Sandro ještě jednou obhlédl těch šest, skosených jedním rázem, poodešel od ohně a přitiskl si hlaveň mauzeru k spánku. V horách se krátkou ozvěnou rozlehl ještě jeden výstřel. A

bylo jich sedm, sedm těch, kteří už své písně dozpívali...

Tak skončila gruzínská balada.

Vytanula mi na mysli při poslechu koncertu starobulharských chvalozpěvů v Puškinově muzeu. Chvalozpěvy složili lidé, kteří u vytržení okouzleně vzývali z temnot věků Všemohoucího, jehož sami stvořili, nereálně, jež sami proměnili v duchovní realitu; lidé, přesvědčení, že jsou na světě vezdejším tak sami, že pouze v písních a modlitbách mohou najít Jeho.

Celý ten příběh ve mně ožil během krátké chvíle. Ve srovnání s rychlostí myšlenek je rychlost světla zanedbatelná: myšlenka se může vrátet do minulosti, může se pohybovat opačným směrem v čase i v prostoru, a to rychleji než cokoliv jiného.

Teď jsem konečně uvěřil, že v oněch letech se to opravdu mohlo stát. Na závěr povídky Šest, a ten sedmý autor poznamenal, že Sandro, ten sedmý, byl in memoriam vyznamenán nějakým řádem.

Avšak kdyby se tragédie občanských válek nestávaly tragédiemi národů, kdyby odpor jedněch proti chodu dějin a nedočkavost jiných v boji za uspíšení týchž dějin neměnily život od základů, kde by se vzaly ty strašlivé brázdy na oraništi revoluce a kde by se vzalo takové vyústění gruzínské balady... Jen hodnota hodnotu ocení... Vždyť ten sedmý, ten mohl triumfovat, mohl zůstat naživu, ale nezůstal – a těžko říct proč. Každý si může jeho důvody vyložit po svém. A v té chvíli, kdy jsem plul v dálavách bulharských chvalozpěvů pod plachtovým ušlechtilosti ducha, který odvěků brázdí bezbřehý oceán bytí, mě napadlo, že důvodem takového vyvrcholení gruzínské balady byly písně, v nichž spočívala víra všech těch sedmi.

Když člověk sám pro sebe něco objeví, prosvětlí mu duši pocit vzácné harmonie. Sledoval jsem, jak zbožně, oduševněle a zaníceně zářily oči sofijských pěvců, přednášejících starodávné hymny, jak na jejich napjatých tvářích vystupoval hojný pot, a záviděl jsem jim a litoval, že nejsem mezi nimi, že nejsem svůj dvojník.

V té chvíli náhlého prozření mě napadlo: kde se to všechno v člověku bere – hudba, zpěv, modlitby, k čemu je potřeboval a potřebuje? Možná že to způsobuje podvědomý pocit tragična lidské existence, koloběhu jeho života, kdy všechno vzniká a zase zaniká,

znova vzniká a znova zaniká, a člověk doufá, že v hudbě vyjádří sám sebe, projeví se a uchová navěky. Vždyť až to všechno skončí, až po miliardách let nevyhnutelně nadejde onen konec světa a naše planeta zahyne, pohasne, jakési světové vědomí, které sem doletí z jiných galaxií, musí nepochybně uprostřed toho velkého vesmírného ticha a prázdnoty uslyšet naši hudbu a zpěv. Touha žít dál i po smrti je v nás nevykořenitelně zahrnutá už od stvoření světa. Jak je pro člověka důležité, aby s tím počítal, aby byl přesvědčen, že takové pokračování je v zásadě možné. Lidé jistě vymyslí, jak po sobě zanechat nějaký věčný automat, nějakou věčnou hudební vokálně reprodukční sílu, která zaznamená výběr toho nejlepšího z lidské kultury všech dob, a věřil jsem, když jsem se opájel nádherným zpěvem, že ti, kdo uslyší tahle slova a hudbu, dokážou pochopit a ucítit, jakými protikladnými bytostmi, jakými génii i mučedníky byli na této Zemi lidé, jediné myslící bytosti.

Život, smrt, láska, utrpení a tvůrčí nadšení – všechno bude hudbou vyjádřeno, neboť v hudbě jsme mohli dosáhnout nejvyšší svobody, za niž jsme bojovali v průběhu celých dějin, počínaje prvními záblesky vědomí v člověku; a dosáhnout toho se nám podařilo pouze v ní. Jedině hudba, překlenující dogmata všech dob, je vždycky nasměrována do budoucnosti...

Proto je jí dáno vyslovit to, co jsme my říci nedovedli.

Sledoval jsem hodiny a s hrůzou jsem si uvědomoval, že co nevidět koncert v mém milovaném Puškinově muzeu skončí a mně nezbude, než se vydat na Kazaňské nádraží, do světa tak velice odlišného, a stát se součástí jiného života, který odjakživa bublá v bahnitých tůních marností a zmaru, kde božské písně neznějí a nic neznamenají. Ale právě proto jsem tam jet musel.

V.

Uplynulo půl dne a vlak už projížděl Povolžím. V jednotlivých kupé

se zaběhl ustálený způsob života, přiměřený mnohadennímu putování. Ve společném vagóně, v němž jel také Avdij Kallistratov, se vedl takřkajíc komunální život. Sešli se tu všelijací lidé, a každý měl k cestě svůj důvod. To všechno bylo normální – lidé potřebují cestovat, tak cestují. A mezi nimi i sběrači anaši, Avdijovi spolucestující. Odhadoval, že jich tu bude dobrá desítka, on však znal jenom dva – ty, k nimž ho na nádraží přidělil ten vykuk, nosič Bedna. Mládenci pocházeli od Murmanská – jeden starší, Petrucha, kterému bylo asi dvacet, a druhý ještě chlapec, kterému bylo šestnáct a říkali mu Ljoňa, ale i Ljoňa už jel na stepní sběr podruhé. Považoval se za starého mazáka, a dokonce se tím vychloubal. Zpočátku se Murmančané chovali zdrženlivě, přestože věděli, že nováček Avďaj, jak mu po severském způsobu začali říkat, je jejich člověk a přišel mezi ně na doporučení spolehlivých parťáků. Mluvit o svých záležitostech mohli jen v narážkách a v podstatě jen při kuřáckých setkáních na uzavřené plošině vozu. Pasážéři jim nedovolili kouřit ve voze – byl velký nával a vzduch byl beztak vydýchaný. A tak odcházeli na chodbičku až do zádveří, aby si popovídali a zakouřili si. Petrucha si první všiml, že Avdij neumí šlukovat, jak by se slušelo na člověka jejich ražení:

„Páni, ty snad kouříš první žváro, Avďaji? To seš taková fajnovka, že se bojíš dát si pořádnýho čouda?“

Nezbylo než zalhat:

„Kdysi jsem kouřil, ale nechal jsem toho.“

„Je to vidět. To já jsem zvyklej odmalička. A náš Ljoňka – to je hotovej komín, hulí jak starej dědek, a když může, taky si přihne. Teď to nejde, to dá rozum, ale potom si dáme do trumpety.“

„Prosím tě, je to ještě kluk.“

„Kdo je kluk, Ljoňka? Malej, ale zralej. Ty jedeš poprvé na velkej vejlet, pro tebe to není žádná legrácka po fajruntě. Ale on už ví, co to vobnáší, přičuchl si k lecčemu.“

„A sám taky jako – kouří tu trávu, anebo jenom sbírá?“ zajímal se Avdij.

„To jako Ljoňka? To víš, že si šlukne, jak taky jinač. Teď fetujou, teda kouřej, všichni. Jenže se to musí dělat s rozumem,“ rozkládal

Petrucha. „Jsou takoví, co se nafetujou, až jsou trop, ti na scénu nepatřej. Jsou to chcípáci. Všecko jenom pokazej. Kamaráde, tráva to je věc, nese člověku radost, i ní se cejtíš jako v ráji.“

„Jakou radost?“

„Normálka, kupříkladu tu bublá malej potůček, klid'ánko doplívneš na druhéj břeh, ale pro tebe je to řeka, oceán, moře blaženství. V tom je ta radost. A radost je divná věc – kde se vlastně bere? Tak třebaš chleba si můžeš koupit, oblečení a obutí taky, i za vodu všichni platěj. Ale tráva, i když stojí hotovy majlant – ta ti dá jinačí potěšení: vznášíš se v krásným snu, věci se kolem tebe dějou jako ve filmu. Rozdíl je v tom, že na kino čuměj stovky a tisíce lidí, ale tady seš sám pro sebe, nikomu do tebe nic není, a kdyby ti do toho chtěl někdo strkat rypák, dáš mu zkrátka po něm, nikoho jinýho se to netejká, žiju si prostě podle svýho, a ty se nerejpej v cizí zahrádce. Tak takový je to.“ Odmlčel se, přimhouřil pichlavé oči a podotkl obhrouble: „Však si to prubni taky, Avd'aji, odjedeš s trávkou na příjemnej vejlet, můžu ti nabídnout z vlastních zásobiček...“

„Já to zkusím až ze svýho,“ odmítl Avdij, „až si nasbírám sám, bude mi to líp chutnat.“

„Taky pravda,“ souhlasil Petrucha, „svý je svý.“ Chvilí byl zticha, ale pak vysvětloval dál: „Avd'aji, v tyhle věci je nejdůležitější opatrnost, protože všichni kolem jsou naši nepřátelé: každá babka, každej omedailovanej válečnej vysloužilce, každej penzista, a o jinejch už vůbec ani nemluví. Všichni hrozně toužej po tom, aby nás dostali před soud a rozstrkali na práce do horoucích pekel, chtěj nás jednoduše odklidit. A proto máme takovou zásadu: tvař se, jako že nejseš, buď nenápadnej, šedivěj ptáček, dokud si nenahrabeš pěkný prachy. A pak – tě péro! Když máš plný kapsy, všichni ti můžou bejt ukradený. Ale kdyby něco, Avd'aji, třeba chcípni, ale svý parťáky nezrad'. To je zákon. Kdo nevydrží, má to spočítaný, odprásknou ho jak psa. Uteč třeba na kraj světa, stejně tě dostanou. Na place nejsou žádný jesle pro nemluvnata...“

Postupně se Avdij dozvídal, že Petrucha pracuje vždycky někde na stavbě, ale jakmile se přiblíží léto, vydá se do mojunkského

kraje, kde zná místa bohatá na anašu. Vyprávěl, že jí tam roste taková spousta, obzvlášť v úžlabinách, že by stačila na omámení celého světa. Doma měl jenom staříčkou matku, alkoholičku. Bratři se rozprchli do světa, za polární kruh, na stavbu plynovodu. Jak se vyjádřil, rejžují prašule jeden v enormní zimě a druhý v enormním bahně. Zato on si zajede na pár dní k šikmookým Asiátům a pak si může třeba celý rok válet šunky a plivat na strop, dokud mu sliny vystačí. Jeho kumpán Ljoňka na tom byl s rodinným zázemím ještě o něco hůř. Matku neznal. Vyrůstal v dětském domově. A když mu byly tři roky, jakýsi murmanský kapitán dálkové plavby, který se plavíval převážně na Kubu, se s manželkou domluvil a vzal si ho za vlastního. Svoje děti neměli. Za pět let se ten nový život sesypal jako domeček z karet. Kapitánovi utekla žena s nějakým nápadníkem do Leningradu. Kapitán začal pít a musel pracovat v přístavu. Ljoňka se všelijak protloukal školou, bydlel jednou u kapitánovy tety, jednou u jeho bratra účetního, ale ten měl za ženu hotovou xantipu, a tak to pokračovalo, a kluk si začal dělat, co se mu líbilo, a nadobro zludračil. Od kapitána odešel navždycky. Usadil se u jednoho úplně osamělého válečného invalidy, bývalého námořníka z ponorky. Byl to hodný člověk, ale na Ljoňku byl krátký. Kluk si žil po svém. Dostal chuť někam si vyrazit, i vyrazil si. Zachtělo se mu vrátit se, i vrátil se. A teď už druhou sezónu jezdil sbírat anašu, dělal medáka, a jak to tak vypadalo, sám té omamné trávě propadl; přitom mu bylo teprve šestnáct a celý život měl před sebou...

Avdiije Kallistratova stálo nepředstavitelné úsilí, aby nereagoval na všechna ta do nebe volající fakta, ale dal si za úkol odhalit podstatu tohoto společenského problému. Anašáci zatahovali do svých tenat stále nové a nové mladé lidi. A čím hlouběji Avdij pronikal do jejich neradostných životopisů, tím víc se přesvědčoval, že to všechno připomíná kalný podzemní proud, který se valí pod ošidně klidnou hladinou moře života, a že kromě osobních důvodů, z nichž vyrůstají sklony k nepravostem, existují i příčiny společenské, připouštějící možnost vzniku choroby. Tyto příčiny se při zběžném pohledu daly jen těžko zachytit – připomínaly cévy, které roznášejí nemoc do celého organismu. I když sebedrobněji zkoumal příčiny

z hlediska osobního, docházel jen k nepatrným výsledkům anebo vůbec k žádným. Tenhle problém by si vyžádal provedení důkladného sociologického průzkumu, to přinejmenším, ale nejlépe ze všeho by bylo zahájit diskusi – v tisku nebo v televizi. Do něčeho takového ty se chtěl pustit, tak to dělají v cizině. Vezmeme-li v úvahu omezený obzor studenta teologie a jeho špatnou znalost všedního života, pak tu Avdij cizincem skutečně byl. Později se měl přesvědčit, že nikdo nemá zájem mluvit o podobných problémech otevřeně, musí prý se brát v úvahu prestiž naší společnosti, ačkoliv ve skutečnosti šlo především o to, že nikdo nechtěl zbytečně riskovat své postavení, závislé na mínění a náladách jiných osob. K tomu, aby se mohlo zatroubit na poplach kvůli neblahým jevům v jisté části naší společnosti, bylo kromě všeho ostatního zapotřebí také osobní statečnosti, nebát se o sebe. K svému štěstí i neštěstí nebyl Avdij Kallistratov zatížen břemenem takového skrývaného strachu. V tomto směru ho životní objevy teprve čekaly. Na tuto obtížnou cestu teprve vstoupil, zatím se jen letmo dotkl té stránky skutečnosti, kterou ze soucitu k zbloudilým duším toužil poznat na vlastní kůži, aby alespoň některým z nich pomohl, ne však moralizováním, výčitkami a odsouzením, ale osobní účastí a osobním příkladem; chtěl jim dokázat, že únik z tohoto zhoubného stavu je možný pouze prostřednictvím přerodu sebe sama a že v tomto smyslu každého z nich čeká v pravém slova smyslu revoluce, i když jen ve vlastní duši. Jenže Avdij vůbec netušil, jak draze se platí za tak vysoké ideály.

Byl mladý. Snad že byl jenom mladý... Vždyť při studiu života Ježíše Krista bral na sebe jeho utrpení do té míry, že usedavě plakal, když četl, jak ho Jidáš v zahradě Getsemanské zradil. O, jaké neštěstí pro svět spatřoval v tom, že Krista onoho parného dne ukřižovali na hoře zvané Golgota, hebrejsky Holý vrch či Lebka. Ale mladíčka, v té době velmi naivního, nenapadlo: a co když na světě existuje zákonitost, podle níž svět nejkrutěji trestá své syny právě za ty nejčistší ideje a hnutí myslí? Možná že si tehdy měl pomyslet: a co když právě to je forma existence a způsob vítězství takových idejí? Co když je tomu tak? Co když právě v tom je cena onoho vítězství?

I když kdysi dávno, na samém počátku, měl na toto téma rozhovor

s Viktorem Goroděckým, kterého bez ohledu na nevelký věkový rozdíl oslovoval zdvořile Nikiforoviči. K rozhovoru došlo, dřív než byl Avdij rozhodnut rozloučit se s teologií.

„Co ti mám říct? Jestlipak víš, mladý otče – nezlob se Avdiji, že ti doposud říkám mladý otče, ale to spojení je až příliš krásné,“ uvažoval Goroděckij, když popíjeli u něho doma čaj. „Odejdeš ze semináře a nejspíš budeš vyobcován z církve; jsem přesvědčen, že tví učitelé nedopustí, abys od nich odešel nepokořen... Tím spíš, že je opouštíš z důvodů takříkajíc výjimečných a pro církve velmi nepříjemných – ne proto, že se tě dotkla nějaká nespravedlnost, nějaké ústrky či křivdy, ne kvůli nějaké výtržnosti a urážce církevní osoby, to ne, církve se na tobě ničím neprovinila... K roztržce dochází z důvodů čistě ideových.“

„Ano, Viktore Nikiforoviči, je to tak. Já žádné bezprostřední důvody nemám. Křivda – to by bylo příliš jednoduché. Důvody nejsou ve mně, ale v tom, že tradiční věrouka k dnešnímu dni beznadějně zastarala, není možné vážně počítat s náboženstvím, které bylo vytvořeno k uvědomování probouzejících se prostých mas lidu. Sám jistě chápeš, že jestli dějiny dokážou vztyčit na světovém horizontě víry novou ústřední postavu – postavu Boha naší doby s novými božskými idejemi, odpovídajícími potřebám dnešního světa, pak se dá ještě doufat, že věrouka k něčemu bude. To je důvod mého odchodu.“

„Chápu, chápu,“ usmál se Goroděckij shovívavě, napil se čaje a pokračoval: „To všechno působí takřka ohromujícím dojmem. Ale dřív než se dotknu tvé teorie, chci ti připomenout, že si tu sedím, popíjím čaj a raduju se tím nejpřirozenějším způsobem, protože nežijeme ve středověku. Vždyť za takové neslýchané rouhání by nás někde v katolické Evropě, ve Španělsku nebo třeba v Itálii, jenom za to, co už ses odvážil vyslovit a co jsem já tak neopatrně vyslechl, jen za to by nás oba, můj mladý příteli, napřed rozčtvrtili, potom upálili na hranici, pak by naše ostatky semleli na prášek a ten by pustili po větru. Tak krutě by se s námi inkvizice vypořádala, a s jakým potěšením! Když si pomyslíš, že svatá inkvizice upálila jednoho nešťastníka jenom na základě udání, že prý snad si dovolil tajuplně

se pousmát při zmínce o neposkvrněném početí, jen si to představ...“

„Promiň, Viktore Nikiforoviči, ale musím tě přerušit,“ usmál se Avdij a nervózně si zapínal knoflíky na černém seminaristickém kabátě. „Chápu, že ti to připadá zábavné, ale teď bez legrace; kdyby v naší době existovala inkvizice a kdyby mi za mé kacírství hrozilo zítra upálení na hranici, neodřekl bych se jediného svého slova.“

„Věřím ti,“ přikývl Goroděckij.

„Nedospěl jsem k svému názoru náhodou. Pospěl jsem k němu teprve po důkladném studiu dějin křesťanství a sledování současnosti. Budu hledat novou, dnešní podobu Boha, i kdyby se mi ho nikdy nepodařilo najít...“

„To je dobře, žes nezapomněl na dějiny,“ přerušil ho Goroděckij. „Teď vyslechni ty mě. Tvoje idea o novém Bohu, to je abstraktní teorie, i když svým způsobem neobyčejné aktuální, mám-li se vyjádřit jazykem našich intelektuálů. Jsou to tvoje úvahy, dříve se říkalo abstraktní výklady. Ty si programuješ Boha. Ale Bůh nemůže být vyspekulován, ať to vypadá sebelákavěji a sebezpřesvědčivěji. Chápeš, kdyby Kristus nebyl ukřižován, nebyl by Hospodinem. Tato výjimečná osobnost, posedlá ideálem všeobecné vlády spravedlnosti, byla lidmi napřed bestiálně zavražděna, a potom pozdvižena, opěvána, oplakána, a konečně vykoupěna. Zde se snoubí zbožňování i sebeobžaloba, pokání i naděje, trest i milosrdenství – a láska k bližnímu. Jiná věc je, že později bylo všechno překrouceno a zneužito k jistým zájmům jistých sil, ale takový už je osud všech velkých idejí. Rozmysli si tedy, co je silnější a co je mocnější a přitažlivější, co je člověku bližší – zda Bůh mučedník, který šel na popraviště, v mukách umíral na kříží pro svou ideu, anebo současná svrchovaná bytost, třebas i současně myslící, ten tvůj abstraktní ideál.“

„Přemýšlel jsem o tom, Viktore Nikiforoviči. Máte pravdu. Ale já se nemohu zbavit dojmu, že nadešel čas, kdy je nutné kriticky zhodnotit staré představy o Bohu, byť se zdály jakkoliv neochvějné, neboť dávno neodpovídají novému poznání světa. To je přece nabíledni. Ale nebudeme se přít. Je docela dobře možné, že vycházím z abstrakce a hledám to, co se hle dat nesluší. Co na tom! Necht' jsou moje myšlenky neslučitelné s učením církve svaté. Já si

nemůžu pomoci. Byl bych šťasten, kdyby mě někdo dokázal přesvědčit o opaku.“

Goroděckij rozhodil ruce:

„Já ti rozumím, otče Avdiji. Ale přitom pokládám za svou povinnost varovat tě – bohohledačství je podle představ duchovenstva vůbec nejstrašnější zločin proti církvi, je to totéž, jako by sis vzal do hlavy, že převrátíš svět vzhůru nohama.“

„Já vím,“ řekl Avdij klidně.

„Ale bohohledačství ve světském prostředí vzbuzuje ještě větší nenávist. Pomyslel jsi na to?“

„To je přece paradox,“ podivil se Avdij.

„Však uvidíš...“

„Jakpak to? Copak v tomhle se světské a církevní zájmy shodují?“

„Ne že by se shodovaly, ale ani ti ani oni žádné bohohledačství nepotřebují.“

„Divná věc, to nejpotřebnější nikdo nepotřebuje...“

„Tak si myslím, že to nebudeš mít v životě lehké, otče Avdiji. Nezávidím ti, ale ani se nesnažím tě odradit,“ řekl Goroděckij nakonec.

Měl pravdu. Ve všem všudy měl pravdu. Po nějaké době se Avdiji Kallistratovovi naskytla možnost se o tom přesvědčit.

K této drobné příhodě došlo, dřív než byl vyloučen ze semináře. Onoho dne k nim do městečka přibyla významná osobnost, kterou celý rektorát uvítal s velkými poctami – koordinátor patriarchátu pro teologický seminář otec Dimitrij. Mezi seminaristy se mu tak říkalo – otec Koordinátor. Tento ctihodný a moudrý muž středního věku, jak to odpovídalo ideálním představám, tentokrát přijel kvůli zcela neobvyklé události, jejíž viník, jeden z nejlepších studentů semináře Avdij Kallistratov, propadl kacírství – veřejně se pokusil o revizi Písma svatého a propagoval pochybnou ideu Boha naší doby. Rozumí se, že otec Koordinátor přijel jako učitel a zprostředkovatel míru s posláním, aby působením své autority vrátil zbloudilou ovečku do lůna církve, aby se spory nevynášely za zdi semináře. V tomto se církev téměř neliší od světských institucí, pro něž je čest uniformy vším. Kdyby se na místě Avdije Kallistratova octl člověk

zkušenější, byl by otcovský záměr Koordinátorův přijal, ale Avdij ve své přímočarosti duchovního otce nepochopil, a tím značně zkomplikoval situaci.

Avdij byl k otci Koordinátorovi pozván na pohovor kolem poledne a strávil u něho přinejmenším tři hodiny. Pro začátek mu otec Koordinátor nabídl, aby se společně pomodlili u oltáře v akademickém kostele, zřízeném v jednom ze sálů hlavní budovy.

„Jak bezpochyby očekáváš, synu, bude mít naše rozmluva vážný charakter, leč neukvapujme se a rač mě doprovodit k oltáři Božímu,“ požádal Avdije a upřel na něho své vystouplé, zarudlé oči, „cítím, že se spolu potřebujeme napřed pomodlit.“

„K tomu nám dopomáhej Bůh,“ odpověděl Avdij, „jsem připraven. Pro mne osobně je modlitba kontrapunktem mých neustálých úvah o Všemohoucím. Zdá se mi, že myšlenka na Boha naší doby mne ani na chvíli neopouští.“

„Nepospíchej tolik, synu,“ zdrženlivě opakoval otec Koordinátor a zvedl se z křesla. Dokonce ponechal bez povšimnutí opovážlivou větu o Bohu naší doby, o kontrapunktu, protože jako velmi zkušený kněz nechtěl rozhovor vyhrocovat od samého začátku. „Pomodleme se. Musím ti říct, synu,“ pokračoval, „že čím déle prodlévám na tomto světě, tím více se ujišťuji o milosrdenství božím, o jeho nezměrné dobrotě. Jsem šťasten, že je mi dovoleno, abych to ve své zbožné, pokorné modlitbě pocítil. Nekonečné je milosrdenství boží. Vpravdě nekonečná je Hospodinova láska k nám. Možná že naše modlitby jsou pro něj jen lehkovážným šuměním zbytečných slov, ale jsou základem našeho stálého spojení s Bohem.“

„Máte pravdu, pane,“ řekl Avdij, který už stál mezi dveřmi.

A pak, protože byl ještě příliš nezralý a netrpělivý, nedodržel pauzu, kterou situace vyžadovala, a bez úvodu vyhodil svůj trumf:

„Dovoluji si poznamenat, že Bůh v našem chápání je nekonečný, protože však myšlení na Zemi se neustále vyvíjí dál a dál, nabízí se závěr, že také Bůh musí být schopen vývoje. Co vy o tom soudíte, pane?“

Zde už se otec Koordinátor nemohl vyhnout odpovědi.

„Jsi trochu prchlivý, synu,“ podotkl. Tlumeně pokašlával a

upravoval si přísný kněžský hábit. „Nesluší se soudit Boha, i když je člověk mlád. Není nám dovoleno poznat věčného Stvořitele. Existuje mimo nás. Dokonce i materialismus přiznává, že svět existuje mimo naše vědomí. A Bůh už teprve.“

„Promiňte, pane, ale lépe je nazývat věci pravými jmény. Mimo naše vědomí Boha není.“

„Jsi si tím jist?“

„Ano, jinak bych to netvrdil.“

„Nu což, nebudeme začínat od konce. Dohodněme se, že uspořádáme menší učenou disputaci. Ale vrátíme se k ní až po modlitbě. A zatím buď tak laskav a doprovod mě do chrámu Páně!“

Už samotný fakt, že otec Koordinátor prokázal Avdijovi tu čest a chtěl se společně s ním pomodlit v akademickém kostele, měl logicky chápat jako projev přízně, a student, kterému hrozilo vyloučení ze semináře, byl povinen chopit se této podávané ruky.

Kráčeli po chodbě – napřed otec Koordinátor, o půl kroku za ním Avdij Kallistratov. Z knězova přímého držení těla, z jeho pevného kroku, z volné černé sutany splývající až na zem, která mu dodávala obzvláštní důstojnosti, na Avdije dýchla staletími vypěstovaná síla, která v každém lidském skutku střeží církevní dogmata, ale zároveň hájí především své vlastní zájmy. A s touhle odvěkou rozporuplnou silou se měl při svém hledání pravdy v životě střetnout. Zatím však kráčeli k Tomu, v něhož po svém způsobu věřili a v jehož jménu byli povinováni vštěpovat jiným lidem obecné představy o světě a o místě člověka v něm. Oba vkládali veškeré své naděje v Něho, neboť On byl Vševedoucí a Nejmilostivější. Šli tedy...

V akademickém kostele bylo tou dobou prázdné, a proto se zdál dosti prostorný. Ve všem ostatním to byl kostel jako jiný, jenom snad v hloubi potmělého oltáře se Kristova tvář s upřeným, pátravým pohledem, stroze orámovaná ztmavými vlasy, zdola jen matně osvětlená, až příliš bělala. K Němu upnuli své zraky i své myšlenky oba klečící muži – duchovní pastýř i žák, který si dosud zachoval svobodu vlastního úsudku. Každý z nich sem přišel s vírou, že dojde k důvěrnému rozhovoru s Ním, neboť On mohl vést simultánní dialog v kteroukoliv denní i noční hodinu s nespočetným množstvím

těch, kteří se na Něho obraceli, prakticky s veškerým lidstvem zároveň. V tom byla Jeho všudypřítomnost.

Všechno bylo jako jindy. Každý z mužů se snažil v modlitbě vyjádřit své obavy a stesky i ospravedlnění svých skutků, vycházejících z víry v Něho, a každý z nich se pokusil konfrontovat sebe s představami o vesmíru, v němž zaujímal tak nepatrné místečko na tak nepatrný časový úsek; každý z nich se žehnal křížem a děkoval Stvořiteli za to, že mohl přijít na tento svět, a prosí!, aby mu bylo dopřáno zemřít s Jeho jménem na rtech, až nadejde poslední den z posledních...

Potom se oba vrátili zpět do pracovny a došlo k otevřenému rozhovoru mezi čtyřma očima,

„Synu můj, nemám v úmyslu dělat ti kázání,“ začal otec Koordinátor a uvelebil se co nejpohodlněji v křesle proti Avdiji Kallistratovovi, který seděl na židli s rukama pokorně složenýma na špičatých kolenou, ostře se rýsujících pod šedivým seminaristickým oděvem, Avdij byl připraven na ostrou výměnu názorů a trochu ho překvapilo, že nespátl v kněžových očích ani hněv ani žádnou nevoli, otec Koordinátor se tvářil naprosto mírumilovně,

„Poslouchám vás, pane.“ odpověděl Avdij pokorně.

„Opakuji, že tě nemíním hubovat ani ti cist levity. Takové primitivní způsoby nátlaku by na tebe asi neplatily. Ale to, co si dovoluješ tvrdit – ani ne tak z lehkomyšlnosti jako spíš z prchlivosti mládí – nutně vzbuzuje nevoli. Musel sis povšimnout, že přesto s tebou mluvím jako rovný s rovným. Ba víc než to, však mi rozumíš... Řeknu ti otevřeně: je v zájmu církve, aby se tvůj intelekt nestavěl proti jejímu učení, ale aby sloužil výlučně a bez výhrad zákonům Páně. S tím se před tebou netajím. Ačkoliv bych tě taky mohl po otcovsku vytahat za uši, protože jsem dobře znával tvého nebožtíka otce a dobře jsme si spolu rozuměli. Byl to člověk pravých křesťanských ctností a navíc velice vzdělaný. Teď mě však osud svedl s tebou, Avdiji, se synem zesnulého diákona Innokentije Kallistratova, jak bychom řekli oficiálně, který byl po dlouhá léta dobrým služebníkem církve. A co se nestalo? Nezapírám, že zpočátku jsem na tebe slyšel samou chválu, ale dnes, jak jistě chápeš,

mne sem přivedly znepokojivé události. Zdá se, že ses vydal cestou revize věrouky, přestože jsi zatím pouhým učedníkem. Už tvé zcela náhodné výroky mě stačily přesvědčit, že k omylům tě vede spíše tvé mládí. Alespoň bych si to rád myslel. Mládí se z mnoha důvodů vyznačuje obdivuhodným sebevědomím, které se u různých lidí projevuje různě – záleží na jejich temperamentu a na výchově. Slyšel jsi snad někdy, že by postarší člověk, který už v životě leccos zkusil, na konci své životní pouti začal pochybovat o Bohu anebo že by si začal vymýšlet své vlastní pojetí Boha? I kdyby se takový případ stal, byl by velice výjimečný. Podstatu boží si uvědomujeme stále hlouběji právě s věkem. Všichni evropští filozofové včetně takzvaných francouzských encyklopedistů, kteří v zmatených předrevolučních dobách zahájili ateistické tažení proti náboženství, trvající už bezmála tři sta let, byli přece mladí lidé. Nemám pravdu?“

„Ano, pane, byli mladí,“ souhlasil Avdij.

„Tak vidíš. Nesvědčí to snad o tom, že mládí je blízký jistý – a to je teď módní slovo – extremismus především proto, že je to výsada mládí?“

„Ano, ale ti mladí lidé, kteří se podle vašeho názoru, pane, projevíli jako extrémisté, měli navíc své dosti vyhraněné názory, to jim musíme přiznat,“ dodal Avdij.

„Ovšem, ovšem,“ souhlasil otec Koordinátor chvatně, „ale to už je jiná otázka. Nešlo tu o služebníky boží, jejich vztah k náboženství byl pouze jejich osobní záležitostí, na ně byly kladeny jiné požadavky, ale ty, synu, jsi budoucí pastýř.“

„Tím spíš,“ přerušil ho Avdij, „lidé musejí mně i mým vědomostem bezvýhradně důvěřovat.“

„Neukvapuj se,“ zachmuřil se otec Koordinátor, „jestli nechceš brát v potaz, co jsem ti pro tvé dobro řekl, začneme z jiného konce. Tak tedy nejsi první ani poslední, kdo se na cestách poznání víry nechal ovládnout duchem pochybností. Malověrných, jako jsi ty, církev poznala bezpočet. Co na tom? Když jde o velkou věc, musí se počítat i se ztrátami. Takové pomíjivé chvíle a nahodilosti byly a budou. Podstatné je, že končí naprosto stejně: buď se dotyčný bezpodmínečně zřekne všech pochyb a obrátí se k ještě

usilovnějšímu, naprosto nesmlouvavému obhajování víry pravé, čímž dosáhne odpuštění církevních otců, anebo v případě, že kacír zatvrzele odmítá, následuje vyobcování z lůna církve a uvržení do klatby. Je ti jasné, že třetí cesty není, že třetí cesta je vyloučená? Tvé volnomyšlenkářství nemůže být přijato. Je ti to jasné?“

„Ano, pane, domnívám se však, že třetí cesta není tak nutná pro mne jako spíš pro církev.“

„No, no,“ posměšně potřásl hlavou otec Koordinátor. „To jsou silná slova,“ zvolal a s trpkou škodolibostí požádal: „Buď tak laskav a vylož mi, jakou třetí cestu jsi pro církev svatou uchystal. Snad nějakou revoluci? To jsme v dějinách církve dosud neměli.“

„Překonání odvěké zkostnatělosti, osvobození od dogmatismu, volnost lidskému poznávání Boha jako nejvyšší formy vlastního bytí...“

„Ustaň, ustaň,“ zaprotestoval otec Koordinátor. „Taková lidová tvořivost je směšná, můj milý!“

„Odmítáte-li samostatné tvůrčí myšlení jako takové, pane, ztrácí náš další rozhovor, bohužel, smysl.“

„No právě, nemá to smysl,“ rozzlobil se otec Koordinátor a vstal. Jeho hlas zahřměl: „Probud' se, chlapče, odhod' svou zpupnost! Stanul jsi na cestě zkázy. Myslíš si, nešťastníku, že Bůh je pouze výplodem tvé fantazie, a proto je člověk málem Bůh nad Bohem, zatímco ve skutečnosti samo lidské poznání je výtvorem božské síly. Povol uzdu svému volnomyšlenkářství a obrátíš vniveč tisícileté zákony a zapovědi, za něž museli lidé ve svém prozření a v mukách tak draze zaplatit, aby božské pilíře zachovali pro všechna pokolení. K tomu směřuješ, když bojuješ za uvolnění církevních dogmat, a přitom dogmata jsou pro nás božím požehnáním. Církev může existovat bez volnomyšlenkářství, jako bez něho existovala dosud, ale věrouka bez dogmat být nemůže. A když už o tom mluvíme, zapamatuj si: dogmata jsou nejspolehlivější oporou všech zákonů a každé moci. Nezapomeň na to. Když se snažíš Boha vylepšovat svými výmysly, ve skutečnosti ho nebereš na vědomí. Jsi ochoten postavit se na jeho místo. Naštěstí však nezáleží na tobě ani na tobě podobných, jaký bude Bůh mezi námi – vždyť tvé rouhání škodí jen

tobě samotnému. A Hospodin zůstane neměnný a věčný. Amen.“

Avdij Kallistratov, bílý jako stěna, stál před otcem Koordinátorem; velice ho trápilo, že vzbudil takovou nevoli. Přesto však neustoupil:

„Promiňte mi, pane, nemá smysl připisovat nebeským silám něco, co pramení z nás samých. Proč by nás Bůh stvořil tak nedokonalé, kdyby se mohl vystříhat toho, že my, jeho výtvoři, v sobě spojujeme dvě tak protikladné síly – dobro a zlo. Proč by se mu zlíbilo stvořit nás tak velice náchylné k pochybám, nepravostem a podlosti dokonce i ve vztahu k němu samotnému. Bojujete za absolutno věrouky, za definitivní postižení podstaty světa a našeho ducha, jenže to je nelogické – cožpak za dva tisíce let trvání křesťanství nejsme s to dodat jediné slovo k tomu, co bylo řečeno málem v předbiblických dobách? Vy hájíte monopol, ne pravdu, ale to je přinejmenším sebeklam, neboť nemůže být takového učení, dokonce ani Bohem daného, které by jednou provždy poznalo pravdu celou. A je-li tomu tak, je to učení mrtvé.“

Odmlčel se a v nastalém tichu bylo najednou slyšet, jak se venku rozezněl zvon z městského kostela. To vyzvánění bylo tak blízké a tak známé – symbol spojení mezi člověkem a Bohem. A Avdij zatoužil odpoutat se od země, vzlétnout a rozplynout se v nekonečnu jako ty zvuky.

„Zacházíš příliš daleko, mladý muži,“ promluvil otec Koordinátor studeným, cizím tónem. „Neměl bych se s tebou pouštět do teologických disputací, neboť tvé závěry jsou zcela nezralé a více než pochybené. Nepromlouvá snad tvými ústy pokušitel a nepřítel lidského rodu – ďábel? Jedno ti však povím na rozloučenou: ty se svými buřičskými myšlenkami brzy přijdeš o hlavu, protože ani světská moc nesnese toho, kdo uvádí v pochybnost základy učení, vždyť každá ideologie si činí nároky na konečnou pravdu, a ty na to zcela jistě narazíš. Život světský je mnohem tvrdší, než se ti může zdát. Doplatíš na svou nerozvážnost a pak si na naši rozmluvu vzpomeneš. Ale nechme toho, připrav se na odchod ze semináře, budeš vyobcován z církve, ze stánku božího.“

„Moje církev bude vždycky se mnou,“ nevzdával se Avdij. „Moje

církev, to jsem já sám. Neuznávám chrámy a tím méně služebníky boží, obzvláště při jejich dnešních kvalitách.“

„Nu což, chlapče, dej Bůh, aby ti to všechno prošlo, ale můžeš si být jist, že život tě naučí poslušnosti, neboť světem vládne jedna nepominutelná nutnost – dobývat práci chléb svůj vezdejší. Až doposud rozhodovala o životě miliónů takových, jako jsi ty.“

Na toto varování si Avdij Kallistratov opravdu vzpomněl, a to nejedenkrát, ale pokaždé se mu zdálo, že to podstatné, jistý vyšší smysl své existence, má teprve před sebou, rýsuje se jako čára vzdáleného horizontu, že všechny zvraty osudu a životní nezdary na cestě k němu jsou pouze dočasné a že nadejde den, kdy mnozí lidé budou následovat jeho příkladu – možná že právě v tom tkví smysl jeho bytí.

Ve dnech, kdy seděl ve vlaku se sběrači konopí a zíral od rána do večera do stepi, ubíhající za okny vagónu, si říkal: „Tak vidíš, teď jsi sám sebou, nejsi vázán ničím kromě zadání z redakce, ve všem ostatním máš svobodu, můžeš sám se sebou nakládat podle vlastního uvážení. No a co, cos odhalil při své kalvárii? Tohle je přece pravý život, postavil ses mu tvář v tvář. Stejně jako před sto lety lidé jedou ve vlaku odněkud někam a ty jsi jeden z pasažérů, mezi nimiž cestují také sběrači konopí, potenciálně lidé propadlí zoufalství – vždyť cizopasí na jedné z nejstrašlivějších neřestí. Ten trpký omamný dým nevyvolává jen sladké opojení, jak by se zdálo, ale rozkládá člověka v člověku. Jak je zachrániš, když oni přinášejí v oběť sami sebe? Jestlipak víš, odkud to všechno pramení? V čem tkví příčiny? Mlčíš, nevíš, z kterého konce začít, jak to vysvětlit, co podniknout? A nebyl jsi to ty sám, kdo se s nezadržitelnou vehemencí dral ze zdí semináře do dravého proudu života, abys ho alespoň v něčem změnil k lepšímu? Spolužáci se ti posmívali – ty idealisto! Asi to nebylo pronic zanic. Už dnes přemýšlíš, jestli můžeš být narkomanům něčím prospěšný, jestli potřebují, aby ses vměšoval do jejich záležitostí a do jejich činů. Co pro ně vůbec můžeš udělat? Přesvědčit je, přinutit, aby žili jinak? Ale zatímco ty se trápíš, přemýšlíš co a jak, oni jdou za svým jasně vytčeným cílem, touží po úspěchu a spatřují v tom své štěstí. Ale jak je přesvědčit o opaku, jak je obrátit tvář k pravdě?

Jestliže však nezasáhneš a nepomůžeš jim, budou dříve či později odsouzeni, vypovězeni do pracovních táborů; oni to však nepřijmou jako trest za zločin, ale jako smůlu. Jiná věc je odvrátit je od zla, očistit je pokáním, přimět je, aby se sami zřekli toho zločinného konání a spatřovali opravdové štěstí v něčem jiném. Jak by to bylo nádherné! Ale v čem by měli spatřovat své štěstí? V našich proklamovaných hodnotách? Ty už čas zbavil jejich ceny, jsou zprofanovány. Nebo snad v Bohu, v němž od dětství vidí potěšení starých dědků a babek, pohádku a nic víc? Koneckonců co zmůže slovo ve srovnání s možností přijít snadno k velkým penězům? Každý má dnes pohotově rčení: řečí se nenajíš, ale peníze plodí zase peníze. A medáči nevydělávají jen naše peníze, je velmi pravděpodobné, že získávají valuty – spousta anašáků sem přijíždí z přístavních měst – z Murmansku, z Oděsy, z Pobaltí a říká se, že taky z Dálného východu. Kam putuje anaša, zpracovaná plastelína a extrovka? Jenže o to vlastně nejde, kam putuje. Ale proč se to děje? Jak je možné něco takového v našem životě, v naší společnosti, která před celým světem prohlásila, že náš sociální systém vylučuje podobné nešvary? Ó, kéž bych dokázal napsat reportáž, na niž by zareagovala spousta lidí jako na svůj vlastní problém, jako na požár ve vlastním domě, jako na neštěstí vlastních dětí. Teprve pak by slovo, zachycené mnoha a mnoha vnímavými lidmi, mohlo překonat moc peněz a zvítězit nad nepravostmi. Bože, dej, ať se to stane, ať slovo není vyřčeno nadarmo, a je-li pravda, že „na počátku bylo slovo“, nechť mu zůstane i nadále jeho původní síla... Tak by se mělo žít a uvažovat...

Bože, znova se k tobě obracím: co je slovo proti cinkotu zlata? Co jsou ponaučení proti tajné neřesti? Jak slovem přemoci zlo? Ó, dej mi sílu, neopouštěj mě na mé cestě, jsem sám, jsem dosud sám, a těch, které zotročila touha po mamonu, je bezpočet..."

Vlak Moskva – Alma-Ata projel saratovským krajem a uháněl už druhý den územím Kazachstánu. Avdij Kallistratov, který se poprvé octl v Turanské nížině, byl ohromen prudkým rozvojem i rozlehlostí kraje, zeměpisného území, jež Rusko kdysi objevilo – před očima se mu prostíraly opravdu nedohledné pláně. Dohromady se Sibiří,

představoval si v duchu, je to málem polovina světových souší. Ale osídlení je tu velmi řídké... Města, vesnice a auly, stanice, výhybny, osamělé dobytčí farmy a domy se přimykaly k železnici jako vzácné tahy štětcem na nesmírném plátně stepi, jenom šepsovaném a ponechaném v šedivé jednotvárnosti. Kam oko dohlédlo, ležela volná step, a právě teď nastala doba, kdy všechno kvetlo, nízké i vysoké porosty trávy teď hýřily nádherou a přetvářely obraz krajiny na pouhých pár dní, aby pak znova uvadly v žhavých paprscích nelítostného slunce a celý rok zas žily v očekávání jara.

Do pootevřených oken vagónů pronikaly v nárazech těžké vůně kvetoucích stepních trav a sílily obzvlášť ve chvílích, kdy se vlak pozdržel na nějaké neznámé zastávce otevřené do všech čtyř světových stran, a to pak měl člověk chuť vyskočit z dusného vagónu a svobodně se proběhnout trávou nevábnou na pohled, ale vydechující pelyňkovou vůni, která vypovídala o všech šťávách země a zároveň o její vyprahlosti. To je divné, myslel si Avdij, jestlipak to zlořečené konopí roste stejně divoce a stejně svůdně voní? Vůně musí být asi daleko intenzivnější a palčivější, alespoň podle toho, co ve chvílích sdílnosti vyprávějí medáci, ale především, jak tvrdí, anaša je tráva vysoká a stébelnatá, takže sahá člověku málem do pasu. Neroste samozřejmě všude, má svá místa výskytu a díky Bohu, že je třeba za ní jezdit kraj světa a hledat ji, kdyby byla dostupnější, těžko říct, co by se dělo... A tak medáci jedou ze vzdálených přístavních měst, z jednoho konce světa na druhý, táhnou se jako obloužení čmeláci za šálivou vůní konopí. Čeká je předlouhá cesta, musejí putovat dál a dál – a kdoví, čím ta jejich cesta skončí, co vzejde z toho podivného vrtochu.

Stávalo se, že Avdij Kallistratov na chvíli zapomněl na cíl svého tajného výletu a kreslil si v představách, kdo a v kterých dobách osídloval zdejší kraje, vzpomínal v těchto souvislostech na přečtené knížky a filmy ze svých školních let a těšil se z toho, že i dnes se setkává se známkami a stopami uplynulého života – stáda hnědých velbloudů, rozsetá po stepi, hřbitovy připomínající opuštěná města, malé auly s několika lehkými kočovnickými stany, a občas se mihla i jurta – sama samojediná, kam oko dohlédne, člověk až dostává strach

o obyvatele tohoto chatrného obydlí zapadlého ve stepi: před očima se mu míhali jezdcí, osamělí anebo ve skupinkách, někteří ještě jako za starých časů ve špičatých čapkách, na koních se starodávnou výstrojí... Avdij si myslel: jak mohli lidé žít v těchto nekonečných pustinách a nezahynout steskem a žízní? A jak tu trávili noci? Co cítí člověk před tvářící se noční vesmíru, jak je mu asi strašně a zle, když si uvědomí svou naprostou osamělost v nekonečnosti světa, a proto mu projíždějící vlaky přinášejí rozptýlení a nemohou ho znervózňovat, jak tomu bývá ve velkých městech. A možná že naopak z velebnosti stepních nocí se rodí v duši vznešené básně, vždyť co jiného je poezie, než sebevyjádření lidského ducha v prostoru...

Takové úvahy však Avdije neodpoutávaly nadlouho, vzápětí si uvědomoval, že jede společně s medáky pro anašu, že má co do činění s lidmi stojícími mimo zákon a že mu nezbude než se v zájmu své zamýšlené sociálně etické reportáže na čas s tímto životem smířit, smířit se se zlem, které anašáci nesou v sobě. Mimovolně přitom cítil, jak mu stydne krev v žilách, jak se mu nepříjemně svírá žaludek, cítil zmatený neklid, až ho mrazilo, jako by on sám byl jedním z anašáků, jedním z účastníků tohoto zločinného konání. V těchto chvílích chápal vnitřní rozpoložení těch, kdo žijí s tajným břemenem viny na duši, chápal, že byť byla země sebevětší, byť byly nové dojmy seberadostnější, všechno to nestojí za nic, nic to nedává ani srdci ani rozumu, a rozbolaví-li se ve vědomí člověka jen nepatrná ranka, ona určuje jeho celkovou náladu i jeho vztah k okolí. Pozoroval medáky, s nimiž jel do stepi pro konopí, pokoušel se poznat je a přimět ke sdílnosti, k otevřenosti a vycházel přitom z předpokladu, že každý z nich musí být přes svou předstíranou jistotu bezpochyby sklíčený svým proviněním a neustálým strachem před neodvratnou odplatou, a litoval je. Ničím jiným se nedala vysvětlit jejich bravura, vyzývavý žargon, karty, vodka, jejich riskování – hop, nebo trop, protože jiný způsob života už si ani nedovedou představit. Vyrvat duše těchto lidí z moci neřesti, osvobodit je, otevřít jim oči, aby uviděli samy sebe, zbavit je neustálého strachu, který je otravuje jako jed, který vdechují se vzduchem – po tom zatoužil Avdij Kallistratov a svolával na pomoc všechno své vědění a celou svou

sice nebohatou, ale taky nezanedbatelnou životní zkušenost. Pokoušel se najít cestu k uskutečnění tohoto svého ušlechtilého záměru a uvědomoval si, že i když opustil seminář a rozešel se s oficiální církví, zůstal ve svém srdci kazatelem, a že to největší, co by mohl na své životní pouti vykonat, je přinášet lidem slovo pravdy a dobra, tak jak je sám chápe. Proto ještě nemusí být vysvěceným knězem, musí však být cele oddán tomu, co uctívá. Zatím ovšem neměl přesnou představu, čeho se, veden ušlechtilými pohnutkami, na rozkaz srdce a rozumu odvažuje. Vždyť jedna věc jsou krásné sny o zachraňování lidí před neřestmi, a jiná věc je konat dobro mezi reálnými lidmi, kteří naprosto neprahnou po tom, aby je uváděl na cestu milosrdenství jakýsi Avdij, sběrač konopí, který se stejně jako oni žene na kraj světa za snadným výdělkem. Vůbec je nezajímá, že Avdij Kallistratov je posedlý ušlechtilým přáním zapůsobit na ně slovem a obrátit jejich osud ke světlu, protože skálopevně věří, že Bůh přebývá v slově, a aby slovo zapůsobilo božsky, musí vycházet z pravdy pravé a nepopíratelné. V to věřil jako v zákon světa. Zatím však nevěděl jedno: že zlo vzdoruje dobru dokonce i tehdy, když dobro chce pomáhat těm, co nastoupili cestu zla. To se měl teprve dovědět...

VI.

Zubaté vrcholky zasněžených hor, které se vynořily za svítání čtvrtého dne, ohlašovaly, že vlak se blíží k pláním čujských a mojunkumských stepí, k cíli jejich cesty. Zasněžené pohoří bylo pouze obecným orientačním bodem, při další jízdě do hloubi stepí muselo ze zorného pole zmizet. Ale vtom se nad obzor vyhouplо slunce, stejně jako už bezpočtukrát ozářilo všechno klidným světlem a vlak, plný lidí a nejrůznějších osudů, zablýskl dlouhou šňůrou svých vagónů a zatočil do zamlžených rovin – tam, odkud hory není vidět...

Na stanici Žalpak-Saz měli sběrači anaši zvaní čmeláci nebo medáci vystoupit a dál pokračovat na vlastní pěst a na své vlastní riziko, vedeni však jedním zájmem a jedním velitelem. A právě to nejvíc ze všeho zajímalo Avdije Kallistratova – kdo je ten Šéf, vrchní velitel celé akce, jehož bdělé oko je sledovalo a o němž se zmiňovali jen letmo a polohlasně. Do stanice Žalpak-Saz zbývaly ještě tři hodiny jízdy. Medáci si začali chystat své saky paky. K nelibosti spolucestujících se Petrucha už od samého rána ráchal v umývárně, dříve než se po noční pijatice vydal k šéfovi pro poslední instrukce. Včera večer začali šampaňským, což pro ně byl nevinný dětský nápoj – pili je po sklenicích jako limonádu, pak přešli na vodku, a to už byla jiná kapitola. Mladičkého Ljoňku zmohla nadobro, takže Avdijovi se jen s vypětím sil podařilo postavit ho na nohy. Teprve upozornění, že za chvíli budou v Žalpak-Sazu, ho přimělo, aby se posadil na lavici. Rozcuchaná hlava na tenkém špinavém krku mu ochable klímala. Koho by napadlo, že tenhle chlapec vydělává slušné peníze nezákonným způsobem a že už má vlastně zničený život.

Vlak uháněl čile a rovnoměrně plochou, nekonečnou stepí a v kterémsi vagóně seděl Šéf, k němuž pospíchal zpitomělý Petrucha; předtím do sebe obrátil sklenku hustého a jako dehet černého čaje, aby konečně vystřízlivěl Šéf zřejmě neměl pitky příliš v lásce. Za celou cestu se Avdijovi nepodařilo ani okem ho zahlédnout, a přece jeli stejným vlakem. Kdo je to a jaký je? Zkus mezi stovkami cestujících odhadnout, který z nich to je. Ale ať byl kdo byl, byl ostražitý jako zvěř v rákosinách, ukrytá v největším houšti, za celou cestu se ničím neprozradil. Petrucha se od Šéfa vrátil brzy a jako zpráskaný pes, zamračený, nasupený a velice vážný. To se rozumí. Šéf mu jaksepatří vycinkal za noční pitku těsně před příjezdem do cílové stanice. Pochopitelně. Od chvíle, kdy vlak dorazí do Žalpak-Sazu, začíná pro sběrače anaši vlastní období činnosti, a ten trouba Petrucha se zřídil tak, že mu bude celý týden třeštit hlava. Petrucha nespokojeně koukl po Avdijovi, jako by on něco provedl, a zahučel:

„Jde se, hodíme řeč.“

Šli na chodbičku k východu. Zapálili si. Vlak drncal a rachotil.

„Víš, Avďaji, jedno si zapamatuj,“ spustil Petrucha.

„Poslouchám,“ zašklebil se Avdij.

„Moc tu nade mnou neohrnuj nos,“ dopálil se Petrucha. „Co si o sobě vlastně myslíš?“

„Neblázní, Petře,“ snažil se ho uklidnit Avdij, „snad ses neurazil? Já nepiju, a ty sis pořádně přihnul; co na tom, přece si to nebudem vyčítat. Radši mi řekni, co teď podniknem?“

„Uděláme, co řekne Šéf.“

„O tom přece mluvím. Tak co řekl Šéf?“

„To není nic pro tebe,“ odbyl ho Petrucha. „Seš pro nás novejš, prostě půjdeš s Ljoňkou a se mnou, jdem ve třech. Ostatní jdou buď každej sám, anebo nanejvejš s kamarádem v páru.“

„Jasně. Ale kam půjdem?“

„O to se nestarejš, jdeš zkrátka se mnou. Vystoupíme v Žalpak-Sazu a pak už je to na nás. S někým se svezem do sovchozu Mojunkumskij a dál je pusto a prázdno, tam už půjdem po svejch.“

„Vážně?“

„A co sis myslel? Že ti někdo přistaví žigulíka? Kdepak, chlapečku. Jestli tam někoho zmerčí, šoupnou ho rovnou za mříže, a ject tam s autem nebo na motorce, je s tebou nadobro amen.“

„No jo. A co Šéf? Kde ten bude a s kým?“

„Co je ti do toho?“ znervózněl Petrucha. „Co mě tu v jednom kuse vyslejšáš? Kam jde a proč... Třeba vůbec nejde. Tobě se zpovídat nebude. Nebo co vlastně chceš?“

„Ale nic. Když je náš vedoucí, měl by člověk pro všechny případy vědět, kde je.“

„A zrovna to vůbec nepotřebuješ vědět,“ prohlásil Petrucha povýšeně. „To není ani tvá ani má věc. Když bude chtít, najde si tě třeba v pekle.“ Významně se odmlčel, jako by si chtěl ověřit, jakým dojmem to zapůsobilo, potom se kalným, doposud nevystřízlivělým očima zahleděl upřeně na Avdije a dodal: „A tobě mám od Šéfa vyřídit, že když se osvědčíš, můžeš bejt náš stálejš machr, a když ne, anebo když se z tebe vyklube kurva, zmizni radši hned teď. Až vystoupíme, jdi si, kam tě oči povedou, nikdo se tě prstem nedotkne, ale jak s náma vlezesh na plantáže, je konec, cesta

zpátky nevede. Cekneš, a my si tě najdem třeba pod zemí. Jasný?“

„Jasně, to se ví. Nejsem malý,“ odpověděl Avdij.

„Tak si to zapamatuj: já jsem ti to vyřídil, tys to slyšel, aby pak nebyl pláč a skřípění zubů – žes nic nevěděl, žes nerozuměl, a nezlobte se, a odpusťte mi to.“

„Nech toho, Petře,“ přerušil ho Avdij. „Neopakuj se zbytečně. Taky nejsem padlý na hlavu. Vím, do čeho lezu, a vím, co můžu a co ne. Radši si poslechni, co já zas poradím tobě. Dej si závazek, že ode dneška nedáš Ljoňkovi napít. Je to ještě trdlo. A co ty z toho máš? Vydáme se do stepi celí zmoření a k tomu to vedro – to moc práce neuděláme.“

„Souhlas,“ přerušil ho Petrucha a s úlevou se usmál vlhkými rty. „Co je pravda, to je pravda. Slibuju, Avd’aji, s pitím je amen, ani kapku, a Ljoňkovi to taky nedovolím. Hotovo.“

mlčeli a byli rádi, že se tak dobře domluvili. Vlak se pohupoval a blížil se k železniční křižovatce Žalpak-Saz, kde se mění lokomotivy i strojvedoucí. Mnozí cestující, kteří měli vystupovat, si už chystali věci. Taky Ljoňka rozčileně nakoukl do chodbičky.

„Co tu děláte?“ zajímal se. Hlava ho bolela, až vraštil obličej. „Musíme se sbalit. Za hodinku vystupujem.“

„Žádný strach,“ uklidňoval ho Petrucha. „Co si chceš balit? Nejsme přece ženský. Bágl přes rameno a jde se.“

„Ljoňo,“ pozval si chlapce Avdij. „Pojd’ sem za mnou. Bolí tě hlava?“ Ljoňka provinile přikývl. „My jsme se tuhle s Petrem dohodli, že ode dneška se nepije. Jsi pro?“ Ljoňka znovu mlčky kývl. „Tak běž, my se hned vrátíme. Neboj se, nezmeškáme.“

„Ale jo, času fůra,“ řekl Petrucha, když se podíval na hodinky. „Přes hodinu.“ A když Ljoňka zmizel, řekl: „S tím Ljoňkou máš pravdu. Hrne se k flašce, cucák jeden, a když si přihne, v tu ránu leží pod stolem. Ale teď má utrum. Budem na place. To jsme si jen tak cestou vyhodili z kopejtka. A pak, nemysli si, že jsem si přihejbal za Ljoňkovy prachy, možná že spíš..., ale já piju za svý.“

„O to přece nejde,“ namítal trpce Avdij. „Je mi kluka prostě líto.“

„Já vím,“ povzdychl Petrucha s porozuměním. Otevřený rozhovor mu připomněl to, co mu už dávno nedávalo spát. „Ty, hele, Avd’aji,

předtím, než jsi přišel mezi nás, čím ses vlastně zabýval? Nebudeš ty nějakej šizuňk? Přede mnou nemusíš nic tajit, odteďka si budem v nóbl lokále dávat spolu do trumpety, anebo budem vynášet jeden kýbl v base. Hop, nebo trop.“

Avdij nic nezapíral:

„Nejsem žádný podvodník. A nemám co tajit. Dřív jsem studoval v teologickém semináři.“

Něco takového Petrucha rozhodně nečekal.

„Počkat, počkat! Říkáš v semináři – tak ty ses teda učil na velebníčka?“

„Ano, už to tak bude.“

„Páni!“ vykulil Petrucha oči, sešpulil rty do trubičky a legračně hvízdal. „A pročs odtamtud zdrhnul, anebo ti sami vylili pérka?“

„Obojí. Prostě jsem odešel.“

„Jak to? Nepohodli jste se o pámbíčka, nebo co?“ pokračoval Petrucha rozjařeně. „To je ale sranda!“

„Vypadá to, že nepohodli“

„Tak mi řekni, když seš takovej vzdělanej... Je pámbu, anebo není?“

„Na to ti těžko odpovím, Petře. Pro někoho je a pro někoho není. Všecko záleží na člověku. Dokud budou lidi žít, dotud budou přemýšlet, je-li Bůh nebo není.“

„A jestli je, Avďaji, kde je?“

„V nás, v našich myšlenkách, v našich slovech...“

Petrucha zmlkl a srovnával si v hlavě, co slyšel Kola vagónů zaklepala hlasitěji a výrazněji – hluk sem doléhal dveřmi mezi vagóny, které nechal někdo z cestujících otevřené. Petrucha zavřel dveře, zaposlouchal se do přidušeného klapotu kol a konečně řekl:

„Myslím, že já ho v sobě nemám. A ty, Avďaji? Máš nebo nemáš?“

„Já nevím, Petře. Rád bych si myslel, že ano, chtěl bych mít Boha v sobě...“

„Teda ho potřebuješ?“

„Ano, pro mne je to nutnost.“

„Kdo ti má rozumět,“ vybafl Petrucha. Něco se ho zřejmě nemile

dotklo. „Nač se s náma, sakra, zahazuješ, když potřebuješ pámbíčka?“

Avdij usoudil, že zatím není vhodná doba ani místo k hlubšímu rozhovoru.

„Jenže peníze potřebuju taky,“ řekl smířlivě.

„To je jinší kafe. Buď pámbu, nebo špinavý penízky. S náma jdeš po prachách.“

„Ano, to souhlasí,“ byl nucen přiznat Avdij.

Rozhovor přivedl Avdije Kallistratova k úvahám. Za prvé si definitivně ujasnil, že Šéf, který neviděn držel po celou cestu partu sběračů anaši pod svou kontrolou, je krajně nedůvěřivý, obezřetný a patrně tvrdý, a pojme-li podezření, že některý článek řetězu není tak docela v pořádku, nezastaví se před ničím, aby sebe a své kumpány pomstil a zažehnal nebezpečí. To se dalo očekávat – to už s sebou nese obchod s narkotiky. Za druhé, ze svých hovorů s Petrouchou a ostatními pochopil, že není tak úplně marné působit na anašáky slovem – je to úkol každého kazatele, v upřímné rozmluvě dávat ponaučení bez ohledu na možné nebezpečí; neohrožení misionáři přece kdysi přinášeli slovo boží divokým africkým kmenům, riskovali život, neboť spása duše za cenu života se může stát konečným cílem, osudem, smyslem jejich životní pouti, prostředkem ke spáse vlastní duše.

Do stanice Žalpak-Saz dorazili v jedenáct hodin dopoledne. Byl to železniční uzel, kde se přesedalo a odkud vedly dvojce koleje směrem k vzdáleným zasněženým horám, které za úsvitu zahlédli, a proto tu byla spousta lidí, cestujících do všech konců světa, což mělo pro medáky své výhody – v tom zmatku se snadno ztratili. A všechno šlo jako na drátkách. Avdij se podivil, jak jednoduše a obratně proklouzli v době oběda do nádražní restaurace. Spolu s ním jich bylo snad dvanáct, těch, kdo se měli vydat dál do stepi pro anašu. Seděli u stolků po jednom, po dvou, ale tak, aby na sebe navzájem viděli, přestože se mezi sebou veřejně nestýkali a na pohled se od ostatního davu ničím nelišili – takových jako Ljoňka i trochu starších jako Petricha tam bylo plno. Kdekdo cestoval, letní sezóna byla v plném proudu a k ní patřila typická směsice evropských a asiatských

tváří... Přestože sem každou chvíli zašli pracovníci Bezpečnosti, aby dohlédli na pořádek, a přestože se na stanici potkávali s příslušníky vlastně na každém kroku, nikomu to nedělalo starosti. Rychle se naobědvali, uvolnili místo dalším, kteří čekali, až na ně přijde řada na teplé jídlo, a potom se na nějaké nepostřehnutelné znamení nepozorovaně rozptýlili – každý se svým zavazadlem, s batůžkem či s aktovčičkou, v nichž měli chleba, konzervy a další potřebné věci. A tak se sběrači konopí rozjeli na všechny strany, rozplynuli se v nekonečných prostorách zdejších mojunkumských stepí.

Petrucha, Avdij a Ljoňka šli ve třech, jak to pro ně vymyslel a nařídil Šéf, kterého Avdij zatím ani okem nezahlédl. Ale o tom, že Šéf zpovzdálí řídí celou akci, nemohlo být nejmenších pochyb. Jeli s Petruchou do nejvzdálenějších míst, málem až do Mojunkumů, na nějakém nákladáku se za čtvrt rublu svezli do sovchozu Učkuduk a Petrucha to zaplatil z peněz, které jim přidělil Šéf. Pro všechny případy si připravili báchoru, že jsou dělníci. Avdij že je tesař, což je ve zdejších krajích nejžádanější řemeslo, a mimochodem to vlastně byla pravda: Avdij byl skutečně docela šikovný tesař. Otec ho tomu v dětství naučil. Petrucha mu dal do batůžku, taky pro všechny případy, základní nářadí – hoblík, sekeru a dláto, které si prozíravě vzal s sebou z domova. Sebe a Ljoňku musel Petrucha vydávat za štukatéra a za malíře – mají prý teď prázdniny, studují na průmyslovce a přijeli na sezónní práce do dalekého Učkuduku v Mojunkumech, aby si vydělali na stavbách domů ve stepi. Působilo to naprosto důvěryhodně.

Byl parný den, ale na otevřeném nákladáku se to dalo vydržet – slunce tak nepřipalovalo a pofukoval čerstvý stepní větřík. Pravda, cesta jako každá stepní cesta, nestála za fajfku tabáku, byla samá díra.

Když šofér přibrzdil před výmolem, mračno prachu je dostihlo a jim nezbylo než ohánět se a kašlat. Jediné, co je smířovalo s obtížemi putování, byla okolní krajina; mimoděk člověka napadlo: mít křídla, rozletěl bych se jako pták... Ted' jsem se takřka na vlastní oči přesvědčil, že Země je kulatá planeta, uvažoval Avdij, opřený v korbě o kabinu. A člověku je tak těsno na naší planetě, bojí se, že se

na ni nevejde, že ho neuživí, že se na ní s ostatními sobě podobnými nesnese. A nevězí to snad v tom, že strach a nenávist zmenšují planetu do velikosti stadiónu, na němž jsou všichni diváci rukojmí, neboť obě mužstva si v touze po vítězství přinesla s sebou jaderné bomby, ale fanouškům je všechno jedno a řvou: gól, gól, gól! Jenže každý člověk má neoddiskutovatelnou povinnost – být člověkem, dnes, zítra, neustále. To je hnací silou dějin. Kam se to dnes řítíme, jaké okolnosti nutí člověka, aby hledal záhubu pro sebe i pro jiné, co ho k tomu ponouká a co v tom strašlivém kruhu zřeknutí se sama sebe nachází?

V Učkuduku, v zapadlé, bohem zapomenuté kazašské osadě, si hravě našli práci – nechali se na pár dní najmout na omítky a truhlářské práce do nedostavěného domu jednoho pastevce. Pastevce a s ním celá jeho rodina odjeli se stády na letní pastviště a opuštěnou stavbu svěřili příbuznému v sousedství pro případ, že by se tu znenadání stejně jako v loňském roce objevili námezdní dělníci. Objevili se, jako by to tušili předem – Petrucha, Avdij a Ljoňka, tři medáci.

Zabydleli se rovnou na stavbě, která už byla bohudík pod střechou, a stejně bylo vedro. Na dvoře si rozdělali ohníček a dokonce si občas vařili. Dělalí jako kati, to se jim musí nechat. Petrucha vstával brzy ráno, probudil své spolupracovníky Avdije a Ljoňku, pustili se do díla a dřeli až do tmy. Na večeri jim posvítíl ohníček a teprve pak si Petrucha dovolil trochu si oddáchnout a popřemýšlet.

„Koukám, Avd’aji, že seš dočista spokojenej, že makáš. Od hospodáře samozřejmě něco dostanem. Ale na takový prachy, jestli to chceš vědět, se mužem klidně vytento. To je prkotina. Dobrá pohádka pro místní balíky. Ale až odsud vypadnem a najdem si pěkný místečko, kde je toho omamnýho kvítí habaděj, to bude jinší kafe – stačí jeden den jaksepatří máknout a celej rok se budeš mít jak ministr. Však tuhle Ljoňka to zná. Je to tak?“

„Něco bych o tom věděl.“ bruče! Ljoňka, který byl čím dál zamlklejší.

„Ale pamatujte, chlapi,“ přísné je napomínal Petrucha. „nikde ani

muk, ani sousedovi, ani jinýmu z místních, jsou *to* sice hodný lidi, ale stejně – drž hubu, i kdybys měl přijít o kejhák. A zvlášť kdyby se tu někdo objevil a začal se vyptávat. Ty, Avd'aji, tvrd': já nic nevím, o nic se nestarám, tamhle máte parťáka, s tím si to vyříd'te, já jsem tu pátý kolo u vozu, já fakt nevím nic. Jasný?"

Co na to měl odpovědět – bylo to nad slunce jasnější. Ale z toho si Avdij hlavu nedělal, trápilo ho, že musel být zticha před chlapci, že se nemohl pokusit zapůsobit na ně, octli se na šikmé ploše a chtěli za každou cenu získat ty hříšné peníze — Avdij z celého srdce toužil zasáhnout, ale nemohl si to dovolit. 1. kdyby se mu podařilo zviklat je silou svých argumentů a svou výmluvností, aby začali uvažovat o svém pádu, a připusťme dokonce, že by v těch dvou zvítězil rozum a rozhodli se skoncovat s takovým životem, nenašli by k tomu odvalu a nedokázali by to uskutečnit z toho prostého důvodu, že jsou svázáni přísným vzájemným ručením s ostatními, kteří mají nepsané právo potrestat je za zradu. Ale jak rozetnout tento gordický uzel vzájemné závislosti? Avdije utěšovalo jediné to, že když pozná z vlastní zkušenosti práci sběračů a pašeráků anaši a pak o tom napíše obsáhlý novinový článek, který lidem otevře oči, poslouží tím ušlechtilému cíli. Doufal, že to bude počátek velké morální bitvy o duše té části mládeže, která se dostala na scestí. To jediné mu pomáhalo smířit se se skutečností, že volky nevolky pronikl do jejich záležitostí a stal se členem Petruchovy party.

Třetího dne pobytu v Učkuduku se stala taková menší nepříjemnost. Avdij jí nepřikládal valný význam, ale když to uslyšel Petrucha, velice zneklidněl. Petrucha a jejich starý soused, válečný invalida, byli v té chvíli pryč, jeli na sousedově bryčce do střediskové obce sovchozu pro zásoby konzerv, cigaret a cukru, protože příštího dne se chtěli hned za svítání vydat do stepi jako že si jdou přivydělat zas o dům dál.

Ljoňka omítal dům zevnitř, Avdij si zalezl do chládku a stloukal dveře k chlívků. Najednou sem z ulice dolehl rachot motoru. Avdij se ohlédl, zaclonil si oči dlaní. U domu zastavil silný burácející motocykl a řidič pružně seskočil. K Avdijovu údivu se z něho vyklubala mladá žena. Jak si může poradil s takovým těžkým strojem

a na takových cestách?! Žena si sundala kulatou přilbu s plandajícím řemínkem, stáhla si ochranné brýle a potřásla hlavou, až se jí po ramenou rozsypaly husté světlé vlasy.

„Jsem jak uvařená,“ usmála se a odhalila řadu bílých zubů. „A samý prach, to je hrůza!“ volala vesele a oprašovala se. „Bud’te zdrávi!“

„Dobrý den,“ odpověděl Avdij rozpačitě. Petruchova hloupá ponaučení na něho zapůsobila. Kdo je to? Proč sem přijela? uvažoval v duchu.

„Kdepak máte hospodáře?“ zeptala se motocyklistka s týmž přívětivým úsměvem.

„Jakého hospodáře?“ nechápal Avdij. „Myslíte majitele domu?“

„No ovšem.“

„Tak ten tu snad není, odešel se stádem někam na letní pastviny.“

„Copak vy ho neznáte?“

„Ne, neznám, Vlastně trochu ano, nedávno sem na chvíli zajel. Ale já jsem s ním nemluvil.“

„To je divné, jak to, že jste s ním nemluvil – vy tu myslím pracujete, stavíte mu dům, ne?“

„Promiňte, ale já jsem s ním opravdu nestačil promluvit. Myslím, že měl naspěch. Jednal s ním náš parťák. Jmenuje se Petr. Zrovna odjel. Ale každou chvíli se musí vrátit.“

„To mi není nic platné, nezlobte se na mě. Prostě jsem se chtěla vidět s Romanem; je pastevec, a zná to, co mě zajímá. Proto jsem se u něho chtěla zastavit, myslela jsem, že ho zastihnu doma. Ale promiňte, myslím, že jsem vás zdržela.“

„Ale to ne, prosím vás.“

Motocyklistka si znovu nasadila přilbu s plandajícím řemínkem, nastartovala, a než odjela, mrkla po Avdijovi přes skla ochranných brýlí a maličko na něho kývla. Avdij jí zamával, aniž si to vůbec uvědomil. Ještě dlouho mu tohle na pohled bezvýznamné náhodné setkání leželo v hlavě. Rozhodně však tu dívku nepodezíral, že by její nenadálá návštěva v předvečer jejich odchodu pro trávu nebyla tak úplně nevinná, že by tu snad slídila. Avdij myslel na něco docela jiného. Když odjela a zbyla po ní jen oblaka prachu, představoval si

ji tak jasně a dopodrobna, jako by si jí chtěl zapamatovat na celý život. A s podivem a s uspokojením si uvědomoval, že měla pěknou, spíš trochu vyšší postavu a tolik ženské něhy a půvabu, že se mu velmi zalíbila. Teda bez legrace, říkal si, jako by se s někým musel přít, takhle má žena vypadat! Přesně tak. Avdijovi utkvěly v paměti nezvykle jemné rysy její oduševnělé tváře, živé a jiskrně hnědé, skoro černé oči, zatímco vlasy volně splývající na ramena a rámující obličej měla úplně světlé, a to spojení tmavých očí a světlých vlasů jí dodávalo nezvyklého půvabu. Všecko se mu na ní zamlouvalo: nevelká, sotva patrná jizva na levé tváři (možná že jako dítě upadla), i to, jak slušivě byla oblečená – džíny, bunda, obnošené vysoké boty s ohrnutými holenicemi – i to, s jakou bravurou řídila motorku: Avdij sám uměl stěží jezdit na kole... A jakou si udělal ostudu, když se ho zeptala na hospodáře! On prý: znám ho, ne, neznám, znám..., vykračoval se jak malý kluk, a co ho vlastně tak vyvedlo z míry?

Avdijovi se líbilo přemýšlet si o ní, velice ho to lákalo, i když popravdě řečeno nebylo nač vzpomínat – znenadání se objevila a zas zmizela, a to je všecko. Ale přesto – kdo je ta dívka, kde se tu vzala, odkud přijela a proč a co v téhle pustině taková žena pohledává?

Když se Petrucha dozvěděl, že je navštívila moc divná ženská na motorce, doopravdy se vyděsil a donekonečna se vyptával, co říkala, o co se zajímala a co jí Avdij odpovídal. Musel mu ten rozhovor několikrát opakovat slovo za slovem.

„Tady něco nehraje, něco se mi tu nezdá,“ vrtěl pochybovačné hlavou „Škoda, že jsem tu nebyl, věděl bych v tu ránu, co je zač. Vidíš to, Avďaji, ty seš vzdělanej a chytřej, ale tohle bych já zvládnul líp, já už bych si ji vyzpovídal. Zjistil bych, co je zač a co tu chtěla, jenže tys, kamaráde, ztratil hlavu, a to jsem tě varoval.“

„Co z toho děláš vědu?“ uklidňoval ho Avdij. „Stalo se snad něco, že se tak bojíš?“

„Bojim se toho, že se po naší stopě můžou pustit špiclové. Co když ji sem poslali, aby tu něco vyčmuchala?“

„Nefantazíruj!“

„To by mě zajímalo, jak by ses ksichtil, kdyby tě zabásli, anebo kdyby si tě Šéf vzal do parády, a to je ostřejší hoch než nějakej fízlík.“

Sedře ti kůži z těla, anebo tě rovnou sejme. Víš ty vůbec, co je to sejmut?“

„Jen klid, Petře, co je komu souzeno, to ho nemine. Na to jsme měli myslet dřív. Třeba tuhle Ljoňka, je to ještě kluk, a kdo ho zatáhl do téhle šlamastyky? Anebo ty – kolik je ti let? Dvacet, nebo ještě ne? Jsi jak ten pařez, sám od sebe se nehneš z místa, zbytečné slovo nepromluvíš, jen abys nerozzlobil Šéfa. Raději kdybys myslel na to, co bude dál, však ono je nad čím rozvažovat!“

Ale Avdijův pokus se minul účinkem, protože Petrucha dostal vztek:

„Nech toho, Avďaji, a o Ljoňku se neotírej. Jestlis študoval na panáčka, zapomeň na to. Zapomeň. Z tvejh krásnejch řečí nezbohatnem, zato s ním, se Šéfem, budem za pár dní v pěkným balíku. Jasný? Ljoňka je sirotek, každému je šuma fuk, ale když má prachy, je svým vlastním pánem. Má chuť, napije se, má chuť, nadlábně se. Zato tvejh řečiček se nenají, a co se týče toho vyhodit si s kamarádama jaksepatří z kopejtka, aby se stoly prohejbaly a ženský aby ti tak zazpívaly, že zapomeneš, čí seš – tak o tom si nech jenom zdát. Víš, já mám bráchy pracanty, děláky, ale máš vidět, jak dostanou zabrat, než si vydělaj pár rublíků. Dřou jak barevný. A já si můžu s prachama třeba vytírat zadek. Prachy nemá rád jenom vůl. Co ty na to, Ljoňko?“

„To se ví,“ přikyvoval Ljoňka s blaženým úsměvem bez nejmenších pochyb.

Tohle však byla pouhá příprava k zásadnějšímu rozhovoru, jen co se naskytne příležitost. Avdij chápal, že nesmí zacházet příliš daleko – kdo by mu jinak uvěřil, že jde sbírat konopí a ze všeho nejvíc touží po penězích.

Příštího dne vstali za úsvitu. Ranní červánky zbarvily horizont doruda, jednotlivá roztroušená hospodářství ještě spala, a dokonce ani psi se nerozštěkali, když se ti tři medáci kradli zahradami do volné stepi. Podle Petruchových slov to nebylo daleko. Věděl, kam jít, slíbil Avdijovi, že hned jak anašu zahlídne, ukáže mu ji.

Brzy se naskytla příležitost. Dosti pevná, stébelnatá přímá rostlina s hustým třepením květenství kolem stonku – to bylo divoké konopí

anaša, kvůli němuž putovali z Evropy do Asie. Bože můj, pomyslel si Avdij, když si prohlížel rostlinu, na pohled je to obyčejný plevel, a jakou opojnou slast v sobě musí tajit, když pro její dívotvorný jed lidé obětují život. A tady se po něm šlape. Ano, byla to anaša. Slunce už vystoupilo vysoko a začalo připalovat a oni stáli uprostřed pusté, nedozírné stepi, kde se nenajde jediný strom, mnuli mezi prsty okvětní plátky a vdechovali vtíravou trpkou vůni divokého konopí. Vždyť po mnoho století vyvolávala anaša u kuřáků ty nejroztodivnější vidiny. Avdij se pokoušel představit si někdejší východní bazary, jak je znal z knih, v Indii, v Afghánistánu nebo v Turecku, kdesi u starých pevnostních zdí v Istanbulu nebo v Džajpúru, před branami někdejších skvostných paláců, kde se konopí veřejně prodávalo, kupovalo a rovnou taky kouřilo a kde se každý po libosti a podle své fantazie oddával nejpodivuhodnějším halucinacím – někdo prožíval slastné chvíle v harému, jiný se projížděl na pozlacených šáhových slonech, zastíněn nádherným baldachýnem, za hlaholu trub a srocení pestrého davu slavnostně vyzdobenými ulicemi, někdo se ocital v pochmurných temnotách osamění, rodícího se kdesi v hloubi obluzeného mozku, v temnotách, vyvolávajících divoké výbuchy zuřivosti, touhu zničit a obrátit v prach a popel celý svět. Okamžitě, teď hned, v boji muže proti muži... Nebylo snad právě toto jedním z důvodů osudné zkázy kdysi kvetoucího Východu? Je pravda, že původcem onoho slastného zakalení rozumu byl druh divokého konopí, který tak prostě rostl ve zdejších vyprahlých stepích?

„To je ona, naše živitelka,“ hlaholil vesele Petrucha a rozmáchlým gestem představoval širé stepní prostory.

„Podívej, tady, a tam taky! To všechno je ona, anaša. Jenomže tady sbírat nebudeme. To ještě nic není. Ukážu vám místa, že se vám z nich zatočí hlava...“

A šli dál. Za hodinku narazili na tak hustý porost anaši, že už z její vůně byli omámení. Tady se mohli napást co hrdlo ráčí. Tři medáci začali sbírat lístečky i květenství, a co nasbírali, rozprostřeli k sušení. Petrucha je ujišťoval, že k proschnutí stačí dvě hodiny, víc není třeba. Práce jim v rukou jen hrála... Všecko šlo jako po másle. Ale

znenadání se rozlehl hukot vrtulníku. Letěl nízko nad stepí a zdálo se, že míří jejich směrem.

„Vrtulník, vrtulník,“ pokřikoval Ljoňka po klukovsku, hlasitě a vesele, a dychtivě vyskakoval.

Ale Petrucha se nedal zmást.

„K zemi, blbouně!“ zařval jako tur.

Všichni zalehli tváří k zemi a schovali se do vysoké trávy – vrtulník proletěl trochu stranou, takže je pravděpodobně nezpozoroval, ale Petrucha se ještě dlouho potom nemohl uklidnit a dlouho Ljoňkovi četl levity – měl obavy, že vrtulník se schválně vydal na lov medáků.

„Proč by ne,“ rozvažoval, „zeshora maj step jako na dlani. Neunikne jim ani myš a vás, blbouni, je vidět na sto honů. Jestli si nás všimli, nahlásí vysílačkou, kde jsme. Bezpečáci se přihnou s auťákama, a co my? Ruce vzhůru a bude po prdeli.“

Ale brzy na to zapomněl i on, čekala je spousta práce. A právě toho dne došlo k neslýchané události: Avdij se střetl s vlčí rodinou. To bylo tak:

Udělali si kuřáckou přestávku, trochu se najedli a Petrucha řekl:

„Víš, Avďaji, mám takový dojem, že už sis mezi náma zvykl, že patříš k nám. Chtěl bych ti něco říct. Pro nováčky, pro takový, jako seš ty, tu platí takovej nepsanej zákon. Když s náma jdeš prvně na plac, měl bys Šěfovi přinýst cosi jako úplatek nebo dáreček, říkej si tomu, jak chceš.“

„Kde vezmu dáreček?“ rozhodil rukama překvapený Avdij.

„Počkej přece, co se hned plašíš? Snad si nemyslíš, že tě poženu někam do kšeftu? Odsud je to trochu daleko. Ale já mám nápad. Co kdybys nasbíral trochu plastelínky, aspoň do krabičky od sirek? Proběhneš se trochu po okolí, já ti řeknu, jak se to dělá, a až se spolu setkáte, dáš mu plastelínku, že jste jako kamarádi. Ale ty seš přece hlava votevřená, tobě nemusím vykládat co a jak. On je tu šéfem, ty seš jeho podřízenej, on ti dal důvěru...“

Avdij se zamyslel. To nebyla příležitost k zahození; plastelína, pryskyřičná hmota z anašového pylu, tedy nejcennější surovina, mu může otevřít cestu k Šěfovi. Třeba bude mít možnost konečně ho

spatřit. To by se mu hodilo. Možná že se mu podaří popovídat si s Šéfem, který vládne všem sběračům anaši. Moc, moc, kde jsou dva lidé, tam začíná moc, trpce se usmál Avdij Kallistratov.

„Dobrá,“ souhlasil. „Nasbírám plastelínu a dám ji Šěfovi. A kdy mu ji dám? Na stanici?“

„To přesné nevím,“ přiznal se Petrucha. „Možná že zejtra.“

„Jak zítra?“

„Co já vím. Je načase myslet na navrátila. Končíme. Zejtra je jednadvacátýho. Zejtra máme bejt jak vojáci do čtyř odpoledne na místě. Tak pohyb.“

„Na jakém místě.“

„Prostě na místě,“ naparoval se Petrucha, jak dobře je informován. „Až tam budem, dovíš se. Na třistatřicátým kilometru.“

Avdij už se nevyptával – bylo mu jasné, že třistatřicátý kilometr je úsek železnice v Čujské stepi: důležitá byla jedna věc – k setkání se Šéfem mohlo dojít nejspíš tam a nejspíš zítra. Neměl by tedy ztrácet čas, ale rovnou se pustit do sbírání takzvané plastelíny.

Nebyla to nijak složitá, ale zato krajně ubíjející a svým způsobem barbarská záležitost. Člověk se svlékl donaha a běhal porostem, aby se mu pyl z konopných květenství nalepoval na tělo; šlo to dobře. Jenže tolik, co onoho dne, se Avdij Kallistratov ještě nikdy v životě nenaběhal. Pyl byl droboulinký, skoro mikroskopický a skoro bezbarvý a na tělo se sice lepil, ale nebylo zrovna jednoduché stírat z kůže jeho skoro neviditelnou vrstvičku – výsledkem veškeré snahy pak bylo nepatrné množství plastelíny. A jedině vědomí, že to musí udělat, aby se mohl setkat s vedoucím zvaným Šéf, aby mohl shromáždit materiál, odhalit skryté pohnutky chování medáků a pak prostřednictvím slova, prostřednictvím tisku, vykřičet svou bolest na celou zemi – toto jediné nutilo Avdije, aby se v žhavém slunci neúnavně proháněl sem a tam.

Při tom běhu o závod vyhledával nejhustší konopné porosty a samozřejmě se vzdálil od svých přátel. Znenadání ucítil podivuhodnou lehkost, jako by se vznášel – ve skutečnosti, anebo alespoň v představách. Ani nepostřehl, kdy ta chvíle nastala. Slunce pálilo, prohrátým vzduchem poletovali ptáci a pohvizdovali si,

skřivánci se zrovna zalykali vysokými trylky, třepetali se tu motýlu a všelijaký hmyz, který také vydával různé zvuky – slovem ráj na zemi, a co víc, v tom ráji se Avdij Kallistratov svlékl donaha, nechal si na sobě jen panamák, brýle, plavky a kecky – hubený seveřan s bílou pletí omámený anašovým pylem se proháněl stepí jako závodní kůň a ještě si vybíral, kde je tráva nejvyšší a nejhustší. Kolem něho se vznášel rozvířený pyl rozkvetlého, na semena nasazujícího konopí, a dlouhodobé vdechování rozptýleného narkotika vyvolávalo přirozeně přeludy. Avdije nejvíc potěšil jeden: sedí si na tandemu za tou motocyklistkou ze včerejška a uhánějí spolu stepí; ani trochu ho neznepokojovalo, že sám neřídí toho silného motorového koně, jak by se slušelo a patřilo na pořádného chlapa, ale nechává se vézt vzadu na tandemu – tam, kde obvykle sedávají ženy. Co se dá dělat, když neumí řídit a vůbec je technický antitalent. Stačilo mu ke štěstí, že jede s ní. Vítr ji čechrál vlasy, které jí vykukovaly z přilby, laskaly mu obličej jako větrné ruce, hladily mu oči a rty a lechtaly ho na krku, a bylo to nádherné. Ona se občas ohlédla, rozpustile se na něho usmála, očí ji zářily – a on si strašně přál, aby ta jízda nikdy neskončila, aby trvala věčně. .

Procitl, teprve když před sebou spatřil tři vlčí mláďata. No ne? Kde se tu vzala? Nevěřil svým očím. Tři vlčátka vrtěla ocásky, ráda by se k němu přiblížila a pohrála si s ním – bála se, ale neutekla. Byla nohatá, jak bývají dorůstající mláďata, uši jim ještě pořádně nestály, měla ostré mordičky a živá, až legračně důvěřivá očka. Avdije to bůhvíproč tak dojalo, že zapomněl na celý svět a začal je přívětivě volat k sobě, obveselovat je a vábit, celý se rozzářil člověčí příchylností, a právě v tom okamžiku spatřil – šlehnutí bílého blesku – bílé vyceněné zuby útočící vlčice... Bylo to tak nečekané, tak velice prudké, ale zároveň tak zdlouhavé a strašlivé, že si vůbec neuvědomil, jak se mu sama od sebe podlomila kolena, jak si přidřepł na bobek a chytil se za hlavu – netušil, že právě to mu zachránilo život: vlčice už byla na tři kroky od něho a v zběsilém skoku mu nenadále prolétla nad hlavou, ovanula ho svým zvířecím pachem a v té chvíli se jejich oči setkaly; Avdij spatřil planoucí pohled vlčice, její nevídaně modré, kruté oči, a mráz mu přeběhl po

zádech, vlčice se mezitím ještě jednou bleskurychle jako smršť přenesla nad ním, vrhla se k vlčatům a z rozběhu je hnala prve, popoháněla je a kousala a nevybíravým způsobem obrátila k ústupu i to strašlivé zvíře vybíhající z rokliny – obrovitého vlka se zježeným zátylkem. Pak vlci zmizeli, jako by je odvál vítr...

Avdij vzal nohy na ramena, dlouho běžel stepi a vyražel ze sebe úzkostné skřeky. Běžel, hlava se mu točila, tělo malátnělo a země se mu kolébala pod nejistýma nohama, chtělo se mu padnout, klesnout na zem a usnout, ale vtom se mu žaludek obrátil naruby, až myslel, že přišla jeho poslední hodinka. Přesto prese všechno měl dost vůle, aby pokaždé odběhl od těch ohavných zvratků a hnal se dál, dokud ho novy záchvat nevolnosti spojený s bolestmi a řezáním v břicho neohnul až k zemi. Avdij v prudkých křečích zvracel pylový jed, sténal a mumlal: „Ó Bože, zachraň mne, to stačí. Nikdy, už nikdy nebudu sbírat anašu. Dost, já už nechci, nechci vidět a cítit tu vůni, ó, Bože, slituj se nade mnou.“

Když se dávení konečně utišilo a Avdij se už chystal, že si půjde najít šaty, přiběhli k němu Petrucha s Ljoňkou. Vyprávění o setkání s víky na ně silně zapůsobilo. Obzvlášť Ljoňka se vylekal.

„Neboj se! Co se klepeš jak ratlík?“ pustil se do něho Petrucha. „Víš, co všechno se stávalo třeba takovejmi zlatokopům? No a co? Šli zas... A ty se poděláš kvůli vlkům. Dyť už po nich není ani památky...“

„No jo, zlato,“ povzdychl si Ljoňka a odmlčel se.

„Jakejpak v tom vidíš rozdíl?“ okřikl ho Petrucha, Avdij využil situace.

„Rozdíl tu je, Petře,“ ozval se. „A moc velký. Zlato je sice také původcem mnohého zla, ale zlato se dobývá veřejně, zato anaša je smrtelný jed pro každého. Vyzkoušel jsem to sám na sobě, div jsem duši nevypustil, celou step jsem poblil...“

„Nech toho, prosím tě, trošku se ti udělalo zle, nejseš zvyklej, no jo, no, kdo ti za to může.“ nespokojeně mávl rukou Petrucha. „Táhnul tě sem snad někdo proti tvý vůli? To je po řád samý pámbu sem a pámbu tam, tohle prej je dobře a tohle zas ne – co nám kazíš naši hru? Co kališ vodu? Ale jak jde o prachy, neznáš bratra – hnál

ses, div ses vlkům nenechal sežrat.“

„Já nechci kalit, ale pročistil vodu,“ Avdij poznal, že bude muset prozradit víc, než měl původně v úmyslu. „Petře, ty jsi chytrý kluk, to přece není možné, abys nechápal, že se hrneš do neštěstí...“

„Hrnu. A ty snad ne?“

„Ale já proto abych zachraňoval“

„Zachraňoval,“ vykřikl Petrucha zlostně. „Jak nás asi budeš zachraňovat? O tom mi teda vypravuj!“

„Pro začátek učiníme před Bohem a před lidmi pokání...“

K Avdijovu údivu se nerozchechtali. Jenom Petrucha si odplivl, jako by se mu do úst dostalo něco odporného.

„Prej učiníme pokání. To je nápad,“ huhlal. „Ty se kaj, a my budem dělat prachy. Kapišto? Je to jasný jak facka. Kaj se ty sám Ale jestli si děláš srandu. Avďaji, tak si dej bacha. Kdyby se Šéf doslechl, jak nám tu motáš hlavy, už by ses nevrátil, to si piš. Říkám ti to jako kamarádovi. A nás vynech – my chcem prachy, pro nás jsou prachy to hlavní. No řekni, Ljoňko, potřebuješ pánaboha nebo peníze?“

„Prachy!“ ozvalo se.

Avdij mlčel. Rozhodl se počkat a pokračování rozhovoru odložit.

„Končíme, vykecali jsme se, stačí, jde se balit,“ poručil Petrucha smířlivě. „Tak s plastelínou ti to, Avďaji, nevyšlo, že ne?“

„Mrzí mě to, ale nevyšlo Jak se na mne vrhla ta vlčice, ztratil jsem hlavu i to ostatní. Taky šaty zůstaly bůhvíkde, jdu je hledat...“

„Šaty se najdou, kam by se poděly, ale plastelínku, tu už teda nenahrabeš. Musíme pomalu pomejšlet na zpáteční cestu. No dobrá, vyložíme mu co a jak, však on to pochopí. A když ne, nasbíráš podruhy...“

S ruksaky nacpanými omamnou trávou putovali až do půlnoci směrem k železnici. Nešlo se jim těžko, jakápak tíha – prosušená tráva, jenže z vtíravé vůně anaši, kterou nedokázaly přitlumit ani polyetylénové pytlíky, se jim motala hlava a chtělo se jim spát. O půlnoci usnuli kdesi ve stepi s tím, že za svítání půjdou dál. Ljoňka se vmáčkl mezi Avdije a Petruchu – po té příhodě se bál vlků. Pochopitelně, byl to ještě chlapec A všechno bylo naopak, když šli,

stěží přemáhali spánek, a když si lehli, Avdij dlouho nemohl usnout. To, že chtěl Ljoňka ležet uprostřed, ho velice dojalo, kdo by si to byl pomyslel – takové děcko, boji se vlků – ale jak silná musela být vláda neřesti odmalíčka pokřivená představa o životě, když dokonce i takový kluk Ljoňka bez mrknutí oka odpovídal, že peníze jsou pro něho důležitější než bůh. Boha myslel ovšem jen jako symbol bohobojného života. Tak o tom Avdij přemýšlel...

Letní noci ve stepi mají svou zvláštní krásu. Nesmírné ticho, plynoucí z velikosti nebe i země, teplo, prosycené vonným dechem mnoha trav, a ta nejúchvatnější podívaná – mihotavý měsíc, myriády hvězd a ani zrníčko prachu v nekonečnosti mezi okem a hvězdou, tak je tam čistý vzduch; ve vzácných chvílích, kdy se člověk odpoutává od každodenních starostí, zatoulají se jeho myšlenky především tam, do hlubin záhadných světů. Škoda jen, že ne nadlouho...

Avdij přemýšlel o tom, že všechno zatím vychází tak, jak si to usmyslel: dorazil se sběrači do konopných stepí, všecko uviděl na vlastní oči a zkusil na vlastní kůži. Teď zbývá úkol nejsložitější – dostat se do vlaku a odjet. Pro medáky byl odvoz anaši nejnebezpečnější operace. Bezpečnost je pronásledovala především na asijských stanicích, na ruském území to bylo z tohoto hlediska jednodušší. A když se podařilo dojet do Moskvy a potom dál domů, byl triumf dokonalý. Veliké zlo zase jednou slavilo vítězství; mělo formu drobného úspěchu drobných lidiček...

Avdij se s tím těžce smířoval dokonce i v myšlenkách, ale chápal, že jeho síly nestačí na to, aby nejenom učinil přítrž zločinnému počínání, ale aby změnil myšlení anašáků, aby jim něco vyvrátil a o něčem jiném je přesvědčil. Jeho protivník, který byl někde tady, v těchto stepích, který bezesporu ovládal všechny medáky a mezi nimi také jeho, Avdije, ten, kterému mezi sebou říkali Šéf, ten byl podstatně silnější než on. A právě Šéf tu byl pánem, ne-li něčím víc – byl minidiktátorem při jejich tažení na anašu, a on, Avdij, se k nim připojil jako potulný mnich k lapkům, a byl tu přinejmenším směšný. Avšak mnich, idealista boží a fanatik byl za všech okolností povinen zůstat mnichem. A to ho čeká i nadále...

Přemýšlel také o tom, jaký prapodivný příběh prožil včera – ta

vlčata, hloupoučcí nohatí vlčci, kteří považovali člověka za nějakého legračního neškodného tvora, s nímž by si docela rádi trochu zadováděli, a znenadání ta modrooká rozlíčená vlčice. Jaká strašlivá zloba ji popadla a jak dobře to nakonec skončilo. Co to mělo znamenat, že přes něho dvakrát přeskočila? Když už se potkali, pro ni a pro jejího vlka to byla přece maličkost v okamžiku ho rozsápat, byl to nahý – nepočítáme-li panamák a plavky – a naprosto bezbranný městský bulík, úplně nahatý a bezmocný, že něco takového bylo možné jen v anekdotě. A co se nestalo – osud, zosobněný v těch zvířatech, se nad ním slitoval: neznamená to snad, že je ho v tomto životě ještě zapotřebí? Ale jak nádherná a hbitá byla ta zvláštní modrooká vlčice ve svém zuřivém skoku, ve svém strachu o děti. Ovšem, ze svého hlediska byla v právu, musí jí být vděčný, že nezaútočila, nezpůsobila neštěstí, vždyť ani on se ničím neprovinil. Avdij na to myslel a tiše se rozesmál, když si představil, co kdyby ho v té chvíli uviděla neznámá motocyklistka. Ta by se nasmála! Pobavil by ji jako klaun v cirkuse. Ale pak dostal strach: co když jí motorka vypoví službu někde uprostřed pusté stepi, bude sama a zaútočí na ni vlci! A v té hrůze začal pověřivě zaklínat modrookou vlčici: Poslyš mne, nádherná vlčí matko, žiješ tu, tedy si žij, jak potřebuješ, jak ti velí příroda. Jediné, oč tě prosím – jestli jí náhodou zhasne motorka, prosím tě, pro Boha, pro tvého vlčího Boha, pro tvá vlčata, nedotýkej se jí. Neubližuj jí! A jestli zatoužíš obdivovat se jí, té krasavici na silném dvoukolovém stroji, rozběhni se podle ní, poběž příkopem, tajně použij křídel a rozleť se podél ní. A máme-li věřit buddhismu, možná že ty, modrooká vlčice, v ní poznáš svou sestru v lidské podobě. Může se to stát – co na tom, že ty jsi vlčice a ona člověk, obě dvě jste nádherné bytosti, i když každá po svém. Nebudu to před tebou tajit – zamiloval bych se do ní z celého srdce, ale jsem osel, to se ví, obyčejný osel, co k tomu dodat. Takové sny mohou mít jen nenapravitelní osli. Kdyby se nějak dověděla, o čem si tu sním, ta by se nasmála, ta by se pobavila! Ale kdyby ji to potěšilo, ať se směje...

Byla ještě skoro tma – nad stepí se rozlil jen nepatrný záchvěv svítání, když Petrucha začal Avdije a Ljoňku budit.

Bylo načase vstát a vydat se k třístátřicátému kilometru. Čím dřív, tím líp. Protože nejenom oni sami, ale ještě dvě nebo tři další skupinky sběračů se v té době měly sejít na stejném místě už s nasbíranou a usušenou anašou. Potřebovali teď zastavit projíždějící nákladní soupravu, nepozorovaně zalézt do vagónu, dojet tak do stanice Žalpak-Saz a tam už nasednout Jo normálních vlaků. Pro medáky tedy začínal nejnebezpečnější úsek cesty. Celou tu operaci měl snad osobně řídit Šéf. Jestli na ně počká, anebo jestli ho na třístátřicátém kilometru mají vyhledat, to Petrucha pořádně nevysvětlil. Bud' to nevěděl, nebo o tom nechtěl mluvit.

Znova si hodili ruksaky na ramena a pustili se za. Petruchou. Avdij se nemohl vynadivit Petruchovu orientačnímu smyslu, jeho paměti. Předem je upozorňoval, kde je jaká úžlabina, kde je ve stínu pramínek, kde je roklinka nebo nevelký úval. A Avdij v duchu litoval, že takové schopnosti, taková paměť mají přijít nazmar. Jednou za dlouhý čas sem přijede na pár dní a všechno tu zná!

Tvrdival, že je to prostě tím, že pochází z venkova. A taky vyprávěl, že prý asi dvě stě kilometrů odtud začíná poušť Mojunkum, kde je taková spousta sajg, to jsou stepní antilopy, že tam na pohled slušný lidi, kteří mají bytelný služební gazíky, jezdívají na lov málem až od Orenburgu. Přijedou si jen tak – večere se tu prohání ještě živá, stačí přivést si s sebou nějaký pitivo. Je to královský lov. Ale taky má svý nebezpečí, stalo se už, že mašina selhala, lovci zabloudili ve stepi a pomřeli žízni. V zimě je zase jednou zastihla stepní bouře. Našli z nich jenom kostřičky. A jeden takový lovec se dokonce zbláznil – hledali ho pak vrtulníkem. Vrtulník letí za ním, chce ho zachránit, a on se před ním schovává. Dlouho se za ním honili, a když ho konečně chytli, ztratil řeč. Jeho žena už v té době prý žila s jiným. Pěkná mrcha. Všechny jsou takový. Proto mě ani nenapadne se ženit. Mám ve městě jednu babu, extra třída, strčíš jí něco na parádu, to je nejlepší, a ona to zařídí, aby dětičky nebyly. A hlavní věc, koupil jsem si prima fáro, ve stodole mám škodovku, a teď je na radě žígulík – žádnéj problém, ale chtěl bych volhu, tu novou, co vypadá jako mercedeska, takovou bych potřeboval, s kazetáčkem, zmáčkneš knoflík, a spustí muzika, až to bere dech.

Zlodějna je to, všude aby člověk solil a podplácel. A pak si v tý volze zajet do Vorkuty – ať si bráchové sednou na zadek. Che, che, ty jejich káci by pukly závistí. V kufru bych vez chlastu, co hrdlo ráčí, samý cizí značky. A naši vodku – není nad ni, to se rozumí. Kdo by mi nezáviděl, bejvalej Ivánek Hlupáček, a podívejte se na něj... Proto jsem se dal k medákům a vás, kamarádi, jsem přived taky, užívejte si, dokud můžete, až vyschne pramen, budu pískat kudlu...

Avdij poslouchal Petruchovovo prázdné naivní tlachání, kterým bavil sebe i své spolucestující, a přemýšlel si o svém, o tom, že se člověk zmítá mezi touhou po brzkém zbohatnutí, nutností opíčit se po stejných věcech jako všichni ostatní a ctižádostí, to že jsou tři sloupy všeobecně uznávaných hodnot, na nich se všude a ve všech dobách drží nezničitelný svět měšťáka, to je semeniště všech velikých i malých zlořadů i názorové primitivnosti a plytkosti, že je těžké najít takovou sílu na zemi, náboženství nevyjímaje, která by dokázala přemoci všemocnou ideologii měšťáckého světa. Kolik nadějných plodů ducha bylo zmarněno při ztékání těchto nedobytných, i když beztvarych hradeb... A to, že Avdij jde v této chvíli na tajnou schůzku sběračů anaši, svědčilo o tom, že duch je bezmocný, přestože je neúnavný... Takový už je zřejmě jeho úděl... Po celou cestu se připravoval na setkání se Šéfem – měl by tedy být připraven k boji...

Dostali se na třistatřicátý kilometr asi o dvě hodiny dřív – ke třetí hodině už byli na místě. Když se blížili k úvalu vedoucímu podél železnice, Petrucha poručil, že mají ruksaky schovat, kde jim ukáže, nevysrkovat hlavy a neprocházet se před projíždějícími vlaky. Ve všem se řídit jeho pokyny.

Přece jen byli pořádně unavení – bodejt' ne, takovou trasu urazit za den. Jak to bylo příjemné poležet si na hedvábném dně úvalu, vystlaném směsí kavylu a šalvěje. Bylo příjemné naslouchat, jak se v dálce rodí hukot vlaků, jak narůstá, jak duní, až se kolejnice chvějí pod uhánějícími těžkotonážními, kilometr dlouhými soupravami, jak se vlaky s rachotem přeženou jako hrozivé obludy, přinesou pach železa a mazutu a jak ještě dlouho neumlká v dálce hluk pohybu, až se nakonec rozplývá v oceánu okolního ticha... Přehnaly se také

osobní vlaky, jeden tím a druhý zas opačným směrem. Avdij celý ožil – od dětství rád stál a sledoval projíždějící osobní vlaky i lidi, jak se míhají za okny čísi postavy a obličeje. Ach, vy šťastlivci, vezměte mě s sebou! Tentokrát byl samozřejmě o tyto letmé radosti připraven – musel se krčit za nějakým keřem a ani hlavu nezvednout. Ba co horšího – měl se stát spolupachatelem nebo alespoň očitým svědkem banditského zastavení jedné z nákladních souprav na trati. Ne, nikdo se nechystal vlak vykrást, ale zastavení jím umožnilo naskákat do vagónů, a dál už pokračovalo všechno bez problémů. Pak už se mohli jen schovat v nákladním vagóně a vydat se na cestu...

Vlaky projížděly sem a tam. Potom přišla dlouhá přestávka a naprosté ticho. Avdij si zdříml, ale vtom se ozvalo hvízdnutí. Petrucha se zaposlouchal a hvízdal taky – v odpověď se rozlehlo nové hvízdnutí.

„No, počkejte tu v klidu,“ řekl Petrucha, „já jdu, volají mě. Beze mě ani krok, slyšels, Avd’aji, slyšels, Ljoňko? Zarazit náklad’ák není sranda. Tady je potřeba myslet hlavou.“

S těmito slovy zmizel. Vrátil se asi tak za půl hodiny. A byl nějaký divný. Něco se v něm změnilo, oči měl najednou prohnané, vyhýbal se přímému pohledu. Avdij v takových případech nerad popouštěl uzdu podezíravosti a zaháněl zbytečné dohady. Stát se může leccos – třebaš ho prostě bolí břicho... A proto se klidně zeptal:

„Tak co, Petře, jak jsme na tom?“

„Zatím jde všechno normálně. Ale brzo se budou dít věci.“

„Copak, budem stavět vlak?“

„No jasně. Nejspolehlivější je v naší situaci odjet náklad’ákem. A nejlepší by bylo, kdybysme mohli do stanice přijet v noci a kdyby tam vlak odstavili na vedlejší kolej.“

„Taky že jo.“

mlčeli. Petrucha si zapálil a prohlásil jen tak mimochodem, když potahoval z cigarety:

„Jeden z našich chlapů si podvrkl nohu. Říkáme mu Gríšan. Teď jsem s ním mluvil. Měl smůlu. S chromou nohou toho moc nenashbírá – copak by si tam počal o holi. Je mu to samozřejmě trapný, ale co

kdybysme se na něho složili, všichni, kolik nás tu bude. Každý odsype trošku trávy a kamarádovi pomůžem, no ne?“

„Já jsem ochoten,“ odpověděl Avdij. „Tamhle Ljoňka pochrupuje, ale myslím, že neodmítne.“

„Víš, Ljoňka, to je taky pěkný hajzlík. Ale ty, Avd'ají, bys měl jít a popovídat si s Gríšanem. Co a jak, seš zkrátka vzdělaný člověk, třeba bys tomu chudákovi zchromlýmu pozvedl náladu...“

„A kde zůstal Šéf, je tam taky?“ zeptal se Avdij neprozřetelně.

„Co pořád máš – Šéfa furt Šéf.“ dopálil se Petrucha. „Jak to mám vědět? Já o Gríšánovi, a ty o Šéfovi. Až bude potřeba, však on si nás najde, zatím to potřeba není, nic se neděje... Co si pořád děláš hlavu.“

„No dobře. Zeptal jsem se jen tak, náhodou, jen klid. Kde máš vlastně toho svého Gríšana? Kterým směrem?“

„Běž tamhle, je tam, ve stínu, sedí pod keřem. Běž, jen běž!“

Avdij se pustil tím směrem a brzy uviděl Gríšana: seděl uprostřed trav na malé skládací židličce a v ruce držel hůl. Čepice kšiltovka mu zakrývala čelo. Zřejmě se vyznal v tlačenici. Avdij k němu ještě nestačil přistoupit a on už se otočil a zakašlal do dlaně. Nedaleko seděli další dva. Byli tedy celkem tři. A Avdij pochopil, že tohle je Šéf... Zvolnil krok a cítil, jak mu mráz běhá po zádech a srdce mu splašeně skáče...

DRUHÁ ČÁST

I.

„Bud' zdrav, marode.“ řek! Avdij co možná nejvšednějším tonem, taky proto, aby ovládl poplašené bušení srdce.

Grišan seděl na malé skládací stoličce, jakou mívají rybaří, a pohrával si s holí. Přimhouřil jedno oko.

„To je od tebe hezké, ale s kým mám tu čest?“

Avdij se mimoděk usmál.

„S tím, jehož povinností je pro začátek se poptat, jak se cítíš.“

„To se podívejme. Cítím se velmi polichocen a hluboce zavázán, i když taky jenom pro začátek. V liduprázdné stepi je taková pozornost dvakrát milá. Jakkpak by ne. Nic lidského nám není cizí.“

Avdij si pomyslel: Moc mluví, a kdyby byl taky tak vzdělaný, bylo by to zlé. Jestli se něčeho nenadá!, tedy právě toho. Zdá se, že Šéf chce vypadat jako žvanil. Ale proč? Nebo je to snad jeho hra? Avdij stačil zaznamenat i to, že v Grišanově zevnějšku není nic, co by stálo za pozornost. Prostě normální tuctový typ: tmavovlasý mužský trochu vyšší postavy, štíhlý, žádné křiklavé oblečení, v jakém si libují jeho vrstevníci – džíny, obnošená bunda se zipy, nenápadná čepice, která se dá případně nacpat do kapsy. Kdyby Grišan nenapadal na nohu, a neopíral se proto o silnou sukovitou hůl, těžko by si ho někdo všiml, všude by se ztratil v davu. Jedině snad Grišanův pohled by si člověk zapamatoval, kdyby s ním byl déle ve styku. Výraz jeho černých jiskrných očí se neustále měnil, možná že si ani sám neuvědomoval, jak často je mhouřil, jak pokukoval po očku a pohyboval bezbarvým obočím, takže připomínal dravé zvířátko zahnané do kouta, které by se rádo na někoho vrhlo a pokousalo ho, ale nemůže se odhodlat; přesto si neustále dodává odvahy a zaujímá výhružnou pózu. Možná že k tomuto dojmu přispíval i uražený horní řezák, který bylo při mluvení vidět. Mohl si přece dát nasadit zlatou korunku, bůhvíproč to neudělal, pomyslel si

Avdij. Třebas proto, že by to bylo poznávací znamení.

„Co máš s nohou? Podvrknutou? Stačí chvilka neopatrnosti, že?“ zajímal se ze zdvořilosti.

Grišan neurčitě potřásl hlavou.

„Jo, dá se to tak říct, trochu jsem si ji pohmoždli. Byla to neopatrnost, máš pravdu, Avdiji. Říkají ti tak, ne?“

„Ano, jmenuju se Avdij.“

„To je vzácné jméno, biblické,“ uvažoval Grišan a schválně protahoval a vychutnává! každé slovo. „Avdij, Abdiáš – z toho popský původ přímo čiší,“ uzavřel zamyšleně. „Ano, lidé kdysi ctili boha. Odtud mají na Rusi původ jména jako Prečistěnskij, Bogolepov, Blagověstov. Jistě máš taky odpovídající příjmení.“

„Kallistratov.“

„Vida, to souhlasí... Zato já mám docela obyčejné jméno, proletářské – Grišan. Ale o to teď nejde. Měls pravdu, Avdiji Kallistratove, s tou nohou to byla moje neopatrnost. Vyplyvá z toho přímo úděsný závěr: nechce-li člověk dopadnout jako poslední vůl, musí se dívat pod nohy. Řčení, že kdo to nemá v hlavě, má to v nohách – to s tím taky souvisí. Jak vidíš, je ze mě invalida. Taková banální historka.“

„A v čem se to projevilo?“ zeptal se Avdij, který měl na mysli Petruchovy narážky.

„Co tím chceš říct?“ nastražil se Grišan.

„Že ta banální historka měla vliv na tvé obchodní úspěchy – dá se to tak chápat?“ vysvětloval Avdij.

„To už by byl jiný rozhovor!“ Grišan se obratem ruky proměnil, zanechal zbytečné přetvářky. „Pokud mluvíš o práci, máš pravdu, Ale to teď není podstatné, to mě netrápí. Já – a to sis koneckonců sám domyslel, proč bych tu jinak s tebou vedl řeč, k čemu by mi bylo dobré to prázdné tlachání... Zkrátka já jsem tu něco jako organizátor nebo dejme tomu pro vojáka jako velitel a považuju za nejdůležitější probít se linií fronty bez ztrát na životech.“

„Čím ti mohu být v takovém případě nápomocen? A vůbec – stálo by za to, popovídat si,“ navrhl Avdij. „Taky bych se docela rád vyjádřil k těm ztrátám na životech.“

„Máme-li tak shodné zájmy, stojí to za pořádný rozhovor a nejen obyčejné klábosení,“ upřesnil Gríšan, „právě k tomu směřuju. Například se nabízí jedna otázka, jak se říká mezi námi děvčaty,“ mrkl spiklenecky, odmlčel se a poručil dvěma medákům, kteří jen tak nečinně seděli stranou a hovoru se neúčastnili: „Co tu tak dřepíte a civíte, jděte se chystat!“

Beze slova odešli udělat to, na čem se zřejmě už dříve domluvili. Gríšan se podíval na hodinky.

„Za chvíli zahájíme výsadek. Podíváš se, jak se to dělá,“ slíbil Avdijovi. „U nás máme přísnou disciplínu. Jako u výsadkářů. A taky jsme skutečný výsadek, bezvýhradně oddaný Vlasti. S velkým vé. A ty se musíš taky řídit mými rozkazy. Neexistuje – já nemůžu, tohle nejde. Když uděláš všechno, jak je třeba, budeme večer v Žalpak-Sazu.“

Gríšan se významně odmlčel. Potom vrhl po Avdijovi zlomyslný pohled, odhalil vyštípnutý zub a řekl posměšně:

„A teď o tom nejdůležitějším. O tom, co tě k nám přivedlo. Rozvažuj a nespíchej s odpovědí. Tak tedy v takzvaném zločineckém světě, do něhož ses podivným způsobem dostal, ale i o tom si promluvíme později, jsi zařazen jako medák, jsi jeden z nás a příliš mnoho už víš. Nevypadáš zrovna na hlupáka, ale do téhle pasti ses chytil sám. Takže teď buď tak laskav a splácej mi mou bezvýhradnou důvěru stejně.“

„Co tím myslíš?“

„Doufám, že na to přijdeš sám...“

„Domyslet se je jedna věc, mluvit na rovinu druhá.“

Oba se odmlčeli, oba počkali, až přejede rachotící vlak, a každý se po svém připravoval na nevyhnutelné střetnutí. Avdije v té chvíli napadlo, jak podivně se formují lidské vztahy: dokonce i sem, do pusté stepi, kde by se mohlo zdát, že jsou si všichni rovni a všichni mají stejné šance, kde všem hrozí stejné nebezpečí odhalení a trestního stíhání, a mají-li štěstí, čeká je stejný úspěch – tedy i sem si lidé přinesli jako součást svého těla nevykořenitelné zákony, podle nichž měl Gríšan nepsané právo poroučet, protože tu byl pánem.

„Tak ty chceš mluvit na rovinu,“ přerušil Gríšan mlčení. „Dobrá,“

protáhl neurčitě a najednou, jako by se vzpamatoval, dodal: „Poslyš, je to pravda, že tě přepadli vlci?“

„Ano, to se stalo,“ potvrdil Avdij.

„A nezdá se ti, Avdiji Kallistratove, že ti osud dopřál zůstat naživu třeba proto, abys mi teď odpověděl na pár otázek?“ vycenil Gríšan v úsměvu ulomený zub.

„Možná.“

„Tak se přestaň vykrucovat. Musíš mi vysvětlit teď hned, na tomhle místě, proč rozeštváváš moje lidi?“

„Mám jednu námitku.“ přerušil ho Avdij.

„Cože? Jaképak námitky k tomu, co je zákonem?“

„Pokouším se uvést tvé lidi na cestu pravdy, a výraz rozeštvávat je zcela nevhodný.“

„Nech toho, soudruhu Kallistratove. Cesta pravdy či nepravdy – na to máme každý svůj názor. Přestaň se pitvořit. Není tu čas ani místo na to, aby sis brousil vtip ve slovních potyčkách. Já potřebuju zjistit, co se tu chceš vlastně dozvědět a co si od toho slibuješ, ty velebníčku?“

„Myslíš nějakou osobní výhodu?“

„Jistě, co jiného asi?“ doširoka rozhodil ruce Gríšan s vítězoslavně uštěpačným úsměvem.

„Pro sebe nechci nic, absolutně nic,“ odsekl Avdij.

„Bezva!“ skoro potěšeně vykřikl Gríšan. „To sis nevymyslel špatně. Jedno zapadá do druhého. Ty tedy patříš k tomu druhu nadšenců, posedlých idiotů, kteří...“

„Zaraz! Víím, co chceš říct.“

„To znamená, že ses vydal do Mojunkumů naoko pro anašu, šikovně ses vešel mezi nás, takže jsme tě přijali za člena party, a to všechno ne proto, že by sis tak zamiloval prachy, ale Krista, ne proto, že by ses po vyloučení ze semináře neměl kam vrátit, že bys byl v koncích a nevěděl, kudy kam. Kdybych já byl na místě těch popů, hnal bych tě svinským krokem už dávno – taková jako ty jsou jim vážně na pendrek. Oni si hrají svou prastarou hru, a ty všechno bereš moc vážně.“

„Ano, vážně. A ty ber vážně mě,“ dožadoval se Avdij.

„Bodejť by ne! Myslíš si snad, že ti nerozumím? Mám tě prokouknutýho skrz naskrz, vím, kdo seš. Potrhlý fanatik vlastního idiotismu, proto ses sem tak hrnul, co by tě sem jinak táhlo? Přišels mezi nás s bohulibým posláním jako mesiáš, abys otevřel oči nám hříšným, nám, co jezdíme sbírat anašu, pašovat a spekulovat se zakázaným omamným jedem. Přišels mezi nás šířit staré vykupitelské ideje, které na hony páchnou dávno vyčpělými pravdami. Přišels nás odvrátit od zla, abychom učinili pokání, abychom se změnili, převzali normy absolutního ducha, které ty tolik zbožňuješ. Vždyť i na Západě tvrdí, že u nás myslí všichni stejně.“ Gríšan se s hbitostí, která u nemocného člověka překvapovala, zvedl ze své plátěné židličky, pokročil k Avdijovi a přiblížil svou rozhorlenou tvář až těsně k jeho obličejí. „Pomyslels vůbec na to, ty spasiteli, jaká síla stojí proti tobě?“

„Pomyslel, a proto jsem tady. Upozorňuju tě, že budu bojovat za pravdu kvůli vám samotným, ať to stojí co stojí – já jen aby ses tomu pak nedivil.“

„Prý kvůli nám samotným!“ ušklíbl se Gríšan. „Bud’ klidný, já se nedivím, proč bych se měl podívat něčemu, co popletlo hlavu už tomu ukřižovanému spasiteli lidského rodu... Rozpřáhl ruce probité hřeby na kříži, svěsil hlavu, sraštil mučednický ksicht a pohleďte, kochejte se, plačte a klanějte se mi až do skonání světa. Chápeš to, pár chytráků si docela šikovně vymyslelo práci na věčné časy – zachraňovat nás před námi samotnými. Ale kdo myslíš, že je zachráněn nebo co je zachráněno v tomto světě? Odpověz mi! Všecko je, jak bylo před Golgotou, všecko je stejné až dodneška. Člověk je pořád stejný. Ani uvnitř v člověku se od těch dob nic nezměnilo. Pořád jenom čekáme, že užuž někdo přijde a spasí nás hříšné. Jenom tys nám tu scházel, Kallistratove. A tak ses objevil. Spadls k nám rovnou z nebe,“ udělal Gríšan legrační grimasu. „Vítej nám, nový Kriste!“

„O mně si můžeš povídat, co je ti libo, ale jméno Kristovo neber nadarmo!“ okřikl ho Avdij. „Rozčiluješ se a podivuješ tomu, že jsem se tu objevil, ale na tom nic divného není – naše setkání bylo nevyhnutelné Uvažuj! Copak to nechápeš? Kdybych nepřišel já,

určitě by se s tebou střetl někdo jiný. Já jsem to setkání vypočítal...“

„Možná žeš vypočítal taky mě, ne?“

„I tebe. Prostě jsme se museli setkat. A tak jsem mezi vás spadl rovnou z nebe, jak říkáš.“

„Naprosto logické, do háje – neobejdeme se jeden bez druhého. I v tom je zřejmě jakási svinská zákonitost. Ale nejásej, spasiteli Kallistratove, tvoje teorie se v praxi neuplatní. Ale nechme filozofování, i když seš dost zajímavý případ. Konec, všechno jsme si vyjasnili. Dám ti dobrou radu, když už se to tak zvirtlo: jdi si svou cestou, Kallistratove, zachraň si především svou kůži, dnes ti nikdo vlásek na hlavě nezkřiví, a to, co sis ve stepi nasbíral, můžeš rozdat, spálit, pustit po větru, prostě co chceš, záleží na tobě. Ale hled', aby se naše cesty už nikdy nezkřížily!“ a Gríšan výmluvně zat'ukal holí do kamene.

„Jenže já se nemůžu zařídit podle tvé rady. Je to pro mne vyloučené.“

„Poslyš, ty seš vážně idiot. Co ti v tom brání?“

„Před Bohem i sám před sebou jsem za vás za všechny odpovědný. Ty to možná nepochopíš...“

„Ale jo. Co bych nepochopil?“ zařval Gríšan vzteky celý bledý. „Vyrosl jsem mimochodem v divadelnické rodině, a věř mi, že jsem ocenil a pochopil tvou hru. Ale nedal ses příliš unést? Vždyť na závěr každého, dokonce i geniálně sehraného představení spadne opona. A teď je konec, hra skončila, soudruhu Kallistratove, byla předvedena jednomu jedinému divákovi, opona jde dolů. Smiř se s tím. A nenut' mě, abych si obtížil svědomí dalším zbytečným hříchem. Zmiz, dokud je čas!“

„Mluvíš tu o hříchu. Chápu, co tím myslíš, jenomže odklidit se, když jsem očitým svědkem zločinu, to se pro mne rovná smrtelnému hříchu. Nepřemlouvej mé, nemá to smysl. Mně na tom záleží, co bude třeba s nezletilým Ljoňkou, s Petruchoou a s dalšími chlapci, co se motají kolem tebe. A dokonce i na tvém osudu mi záleží.“

„Otřesné,“ přerušil ho Gríšan. „Jak to, že si osobuješ právo vměšovat se do našeho života? Koneckonců každý je svého štěstí strůjcem. Tebe vidím prvně v životě, co jsi vlastně zač, že se staráš o

mě a o ostatní, jako bys dostal nějaké pověření seshora. Tak to teda ne! Nepokoušej osud. Jestli seš praštěnej, jdi si s pánembohem, my už se bez tebe nějak obejdeme. Jasný?”

„Ale já se neobejdu bez vás. Vyžaduješ pověření – žádný mandát mi samozřejmě nikdo nedal. Čisté svědomí a smysl pro povinnost – to jsou moje pověřovací listiny, a ty to můžeš vzít na vědomí, anebo taky nemusíš. Já své poslání splním do písmene. Tys prohlásil, že máš právo sám o sobě rozhodovat. Zní to moc hezky. Jenže lidské osudy nejsou izolované, není hranice, která by oddělovala jeden osud od druhého, kromě zrození a smrti. A mezi zrozením a smrtí jsme všichni propleteni jako nitky v přízi. Vždyť ty, Gríšane, a všichni, kterým tu vládneš, teď z titulu své ziskuchtivosti přinášíte ze stepi spolu s narkotiky neštěstí a bídu jiným. Prchavým požitkem vábíte lidi do svého kruhu – do kruhu zoufalství a zmaru.“

„A ty jsi náš soudce? Chceš nám určovat, jak máme žít?”

„Já přece nejsem soudce. Jsem jeden z vás, jenže...”

„Co jenže...”

„Jenže já na rozdíl od vás uznávám, že nad námi je Bůh jako nejvyšší kritérium svědomí a milosrdenství.“

„Zase ten tvůj bůh? Co tím chceš vlastně říct?”

„Jen to, že boží milost se projevuje v naší vůli. Bůh je v nás, působí na nás prostřednictvím našeho svědomí.“

„Poslyš, nač takové složitosti? Co z toho pro nás vyplývá? Co nám to dá?”

„Jak to co? Díky svému rozumu má člověk nad sebou vládu jako Bůh. Vždyť co je upřímné doznání hříchů? Podle mého je to odsouzení zla v sobě na úrovni boží. Člověk sám sobě určuje nový pohled na vlastní existenci.“

„Čím se liší tvůj pohled od vědomí mas? A právě od mas prcháme, nechceme se octnout v zajetí davu. Nejsme stádo jako vy, my jsme sami sebou.“

„Omyl. Svoboda je svobodou jen tehdy, není-li v rozporu se zákonem, jinak je to fikce. A tvoje svoboda je pod neustálým tlakem strachu ze zákona a z trestu...”

„No a co na tom? Tebe z toho hlava bolet nemusí. Je to naše

volba, ne tvoje.“

„Ano, je to tvoje volba, ale netýká se jenom tebe. Pochop, že z této slepé uličky existuje východisko. Učiňte pokání tady, přímo ve stepi, pod jasným nebem, dejte si slovo, že jednou provždy skoncujete s tímto zlem, zřekněte se snadného výdělku, který plyne z překupnictví, zbavte se neřesti a hledejte smíření se sebou a s tím, který nese jméno boží a sjednocuje nás svou moudrostí.“

„A co potom?“

„Potom znova objevíte pravou podstatu člověka.“

„Hm, zní to hezky, do háje! A velice prostě.“ Gríšan si zamračeně pohrával se svou sukovitou holí. Počkal, až se za úvalem přehnala další neviditelná souprava, a když utichlo ochočení, probodl pohledem Avdije, který před ním odhalil celé své nitro, a v nastalém tichu pronesl ostře a výsměšně:

„Tak tedy, důstojný otče Avdiji: trpělivě jsem vyslechl tvé názory, už jen ze zvědavosti, ale musím tě velice zklamat. Ty ve své ješitnosti předpokládáš, že pouze tobě je dáno v duchu rozmlouvat s bohem, že ty, jediný spravedlivý, máš takové privilegium, kdežto já ne, já s ním nemám spojení, ale to se velice mýlíš. Ted' asi nevěříš vlastním uším, že s bohem může být v kontaktu i takové individuum jako já.“

„Vůbec ne. Slovo kontakt tu sice působí trochu nezvykle, ale rád to slyším z tvých úst. Chceš říct, že se snad v tobě něco změnilo?“

„To rozhodně ne. Taková naivita! Abys věděl, Kallistratove – jen z toho, prosím tě, nezačni koktat – já mam vyšlapanou svou vlastní cestičku, zjednal jsem si k němu přístup postranním vchodem. Tvůj bůh není tak vyběračný a nepřístupný, jak by se ti snad zdálo...“

„Čeho tím dosáhneš, když k němu budeš chodit postranními cestičkami?“

„Ničeho menšího než ty. Pomáhám lidem poznat štěstí, přiblížit se k bohu ve fetování. Dávám jim to, co jim ty svým kázáním ani svými modlitbami dát nemůžeš... Svě lidi přibližuju k bohu mnohem operativněji než kdokoliv jiný.“

„Přibližuješ je k Bohu koupenému za peníze? Pomocí drog? Pomocí obluzení smyslu? A tomu ty říkáš štěstí z poznání Boha?“

„No a? Tobě to připadá jako svatokrádež, rouhání. No ano. Poskvřuju tvůj sluch. Jsem tvůj konkurent, rozumíš? Zkřížil jsem ti cestu. Prachy jsou všechno, jestli to chceš vědět. Myslíš si, že peníze mají jiného boha? A co v kostelech a dalších církevních zařízeních, tam se snad obejdete bez peněz?“

„Ale to je přece něco docela jiného.“

„Nech toho. Radši buď zticha. Všecko na světě se prodává a kupuje, včetně tvého boha. Ale já nechám lidi přinejmenším zkusit to s fetem, zakouří si a poznají to, co vy jim jenom slibujete na onom světě. Jedině fet dává blaženost a vyrovnanost, jen v něm se zbavíš okovů v prostoru i v čase. Třeba je to blaženství prchavé, neskutečné a existuje jen v halucinacích, ale je to štěstí a je dosažitelné pouze v rauši. A vy, lidé bohobojní, přicházíte i o tento sebeklam.“

„Tos řekl dobře – že je to všechno sebeklam.“

„Co bys chtěl? Dostat pravdu za pár supů? To přece nejde, velebníčku. Protože jiné štěstí neznáme, dopřáváme si fet jako trpkou náhražku.“

„Ale kdo se té prosí, abys něco nahrazoval? Tomu se říká zlý úmysl – tak je to.“

„Pomalu, Kallistratove, pomalu. Když se to tak vezme, jsem vlastně váš pomocník.“

„Jak to?“

„Tak to, a nic divného v tom není. Od stvoření světa už se člověku naslibovaly hory doly, jakých zázraků prý se dočkají uražení a ponížení: co nevidět přijde království nebeské, bude demokracie, pak rovnost, pak bratrství, a pak se tvrdí, že prý štěstí spočívá v kolektivu, chceš-li, žij v komunách, a těm příčinnivým se navíc slibuje ráj na zemi. A ve skutečnosti? Skutek útek. Zato já, když to chceš vědět, napájím žízňivé a těším neúspěšné. Jsem bleskosvod, odvádím lidi postranními cestičkami k nedosažitelnému bohu.“

„Jsi ještě mnohem nebezpečnější, než jsem předpokládal. Ty bys dokázal celý svět obrátit vzhůru nohama – hrůza pomyslet. V tobě možná zemřel malý Napoleon.“

„Miř výš! Proč ne velký? Kdybych dostal prostor, mohl bych se jaksepatří rozmáchnout. Kdybychom se třeba octli na Západě, hýbal

bych jinými věcmi. To by sis pak netroufl polemizovat se mnou o tom, co je dobro a co je zlo, nahlížel bys na všechno, jak bych si já přál...”

„O tom nepochybuju. Ale nic hrozného na tvých slovech taky neshledávám. Nic z toho, co tu povidáš, není nové. Zneužíváš toho, že lidi ztratili víru a že je velice snadné to v nich podporovat. Všecko je špatné, všechno je lež, a když je tomu tak – utěš se v rauši. Jestli tak cejchuješ všechno, co bylo, zkus dát lidem nový názor na svět. Víra – to není žádný rauš, víra je produkt utrpení mnoha pokolení, víra se musí budovat po celá tisíciletí dnes a denně. A ty chceš svým Špinavým obchodem zvrátit střídání dne a noci, odvěký řád věcí. Kdo se směje naposled, ten se směje nejlépe – vždyť po rauši, který tu tak velebiš, následuje duševní choroba a nakonec rozpad osobnosti. Proč to nedopovíš do konce? Myslím, že tvůj fet je provokace: ve chvíli, kdy přijdeš k domnělému Bohu, padneš do objetí Satanova. Co ty na to?“

„Ale nic. Za všechno na světě se platí. Za tohle taky. Jako za život se platí smrtí... To ti ještě nikdy nepřišlo na mysl? Co mlčíš? Tobě, ty svatoušku jeden, je moje krédo samozřejmě proti srsti.“

„Koncepce Antikrista? Tu odmítání!“

„Cha cha! Zač by stálo tvoje křesťanství bez Antikrista? Bez jeho výzvy na souboj? Kdo po něm touží? Kdo je potřebuje? Když se to tak vezme, nemůžete beze mne být. S kým byste zápolili, jak byste demonstrovali své bojovné ideje?“

„Ty se ale umíš točit – jako korouhvička,“ rozesmál se Avdij bezděky. „Dovedeš si hrát s protiklady. Ale nech toho krasořečnění. My dva společný jazyk nenajdeme. Jsme protipóly – to je taky důvod, proč mě odsud vyháníš. Bojíš se mě. Ale já stejně trvám na svém: učíš pokání, vypuť medáky ze své pavučiny. Nabízím ti pomoc.“

Grišan k jeho překvapení mlčel. Zamračil se, začal beze slova kulhat o holi dopředu dozadu a nakonec se zastavil:

„Jestli myslíš, soudruhu Kallistratove, že se tě bojím, velice se mýlíš. Zůstaň si tu, nevyháním tě. Teď se potřebujeme dostat do vlaku. Podnikneme, jak se říká, organizovaný útok na železnici,“

„Řekni radši zbojnický,“ opravil ho Avdij.

„Jak je ti libo, když zbojnický, tak zbojnický, jenže naším cílem není loupit, ale ilegálně se přepravit, a to jsou dvě různé věci; tvůj stát nám nedopřává volnost pohybu...“

„Stát nech na pokoji. Tak co mi chceš nabídnout?“

„Nic zvláštního. Při zbojnickém útoku na vlak, jak jsi ráčil upřesnit,“ kývl Gríšan směrem ke kolejím, „budeš nás mít všechny pohromadě jako na dlani. Přesvědčuj teda nezletilé Ljoňky i ostrílené Petruchy, spas jejich duše, pokus se o to, spasiteli. Ničím, ani jediným slovem ti v tom nebudu bránit. Dělej, jako bych tu nebyl. A jestli se ti podaří získat je, aby šli za tebou, jestli je obrátíš k svému bohu, vypařím se, jak se sluší a patří na poraženého. Rozuměls? Přijímáš mou výzvu na souboj?“

„Přijímám,“ odpověděl Avdij krátce.

„Tak jednej. To, na čem jsme se tu dnes dohodli, zůstane jen mezi náma. Řeknem, že jsme si jen tak povídali o všem možným.“

„Děkuju. Ale já nemám co skrývat.“

Gríšan pokrčil rameny.

„Pamatuj ovšem, jak se píše v bibli – tys to řekl.“

Byl jeden z posledních májových dní, sedm hodin večer. Slunce doposud jasně a horce planulo nad stepní planinou a podezřele nehnuta, zpočátku světlá, stříbřitá oblaka, celý den trčící jako přišpendlená, k večeru zhoustla, v ztemnělém pruhu zůstala viset těsně nad obzorem a naplňovala Avdijovu duši podivným nepokojem. Zřejmě se schylovalo k bouři.

A vlaky projížděly oběma směry, od severu k jihu a od jihu k severu a země se chvěla a duněla pod jejich těžkými koly. Tolik půdy, tolik prostoru a světla, a člověku se přesto něčeho nedostává – především svobody, uvažoval Avdij, když hleděl do nekonečné stepi. Člověk nemůže žít bez lidí a s lidmi je to těžké. Přesně jako teď. Jak dál? Co mám dělat, aby se každý, kdo padl do Gríšanových sítí, řídil vlastním rozumem a nedělal to, k čemu ho komplici nutí ze strachu anebo z pouhé stádnosti, a především proto, že nejsou s to vymanit se z vlivu tohoto narkomanského inkvizitora. Hrůza. Jaký strašlivý, nebezpečný netvor! Co mám dělat, co podniknu?

A přišel čas. Než zastavili nákladní vlak, poschovávali se medáci v trávě a za křovinami ve skupinkách po dvou třech lidech podél trati. Hvízdnutí bylo smluvené znamení. Když se kdesi daleko v zatáčce vynořila souprava plazící se jako had a ozvalo se hvízdnutí, všichni se připravili ke skoku. Ruksaky a kufříky s anašou měli při ruce. Avdij společně s Petruchou a Ljoňkou zalehli ve třech za hromadu šterku, který tu zbyl po opravě kolejí. Kousek od nich zůstal Gríšan s dvěma dalšími medáky: jednomu z nich, ryšavému, říkali Kolja, druhému, hbitému chlapíkovi s orlím nosem a s kavkazským přízvukem, říkali Machač – podle všeho pocházel z Machačkaly. O ostatních Avdij nic nevěděl, ale bylo jasné, že ještě dva tři medáci si opodál našli pohodlné úkryty a také se chystali k rozhodujícímu skoku. Co se týče těch dvou, které Gríšan posla! provádět alchymistická kouzla na kolejích, chemicky vyrobit iluzi požáru na mostě, a tím přinutit strojvedoucího k zastavení lokomotivy, ti byli kdesi daleko vpředu u kilometrovníku s označením 330. Železniční trať tu vedla po menším mostě, překračujícím hlubokou rokli, vymletou jarními povodněmi. Tam tedy, na tom choulostivém místě, ti dva, kterým medáci mezi sebou říkali miněři, prováděli své hokusy pokusy.

Vlak se rychle blížil a Avdij chápal, že všichni jsou velice nervózní, co a jak se jim povede, dokáží-li obratně naskočit do vagónů, a jaká vlastně ta souprava bude – co kdyby jely samé cisterny, co by si počali? Také se může stát, že to bude střežená vojenská souprava, a to by byl opravdu malér.

Ljoňka si roztřesenýma rukama zapálil cigaretu. Petrucha na něho rozzlobeně sykl:

„Nech toho. Přerazím tě, hajzlíku.“

Ale zsinálý a bledý Ljoňka kouřil tak lačně, až se zalykal, a Petrucha po něm skočil a praštil ho nazdařbůh po hlavě, až mu srazil čepici. Ani Ljoňka mu nezůstal nic dlužen – odpověděl na ránu ranou, šikovně vystihl pravou chvíli a Petruchu nakopl. Petrucha se rozzuřil k nepřítelosti – a už se rvali jako koně.

Avdij se musel nadzvednout:

„Přestaňte, okamžitě toho nechte! Petruchu, nemlat' ho! Že se

nestydiš!“

Ale Petrucha se vztekle pustil do Avdije:

„Neplet' se do nás, velebníčku zasranej. Co vstáváš, nemehlo jedno, seš vidět na sto honů.“ A vší silou mu škubl za kalhoty. Rozpálení rvačkou, se sprostými nadávkami a sotva popadající dechu, se odkutáleli každý na své místo.

Vlak se blížil. Nervozita medáků se bezděčně přenesla i na Avdije. Byla to bezesporu neobyčejně napjatá a nebezpečná chvíle.

Avdij měl od dětství rád vlaky: pamatoval ještě poválečné parní lokomotivy, ty romantické stroje vyfukující mohutné kotouče dýmu a chuchvalce páry, jejichž hvízdání se rozléhalo celým okolím – ale nedovedl si představit, že jednou bude s takovým rozechvěním čekat na vlak, vždyť do něho měl vniknout nezákonným, ba co víc – násilným způsobem.

A těžká nákladní souprava tažená dvěma spřaženými lokomotivami se hrozivě přibližovala, její pohyb byl skoro hmatatelný, až brnely prsty a mráz přebíhal po zádech. Staré parní lokomotivy se nedaly srovnávat s dnešními dieselelektrickými. Jejich síla se tajila uvnitř, táhly za sebou takový dlouhátánský ohon vagónů, že se zdál bez konce. A nespočetná kola se s rachotem a rychlým klapotem otáčela a jela dál a dál a zpod vagónu fičel v poryvech vítr. Avdij hleděl na ten nezadržitelně a rychle se ženoucí kolos a nemohl uvěřit, že tuto nestvůrně těžkou, ohromnou obludu je možné zastavit.

Vagóny – plošinové, cisterny, uhláky, dobytčáky, kontejnery – projížděly jeden za druhým, už je minula půlka vlaku a Avdije napadlo, že z toho nic nebude, že to byl jen planý poplach: kolos jedoucí takovým tempem se nedá zarazit; znenadání však začal zmírňovat, kola se otáčela pomaleji a pomaleji, zaskřípěly brzdy, vagóny sebou zimničně pošukávaly, jako by o něco zadrhávaly, a postupně zastavovaly. Avdij nevěřil vlastním očím: vlak skoro stál. A vtom se rozlehl pronikavý hvizd a druhý mu odpověděl. „Jde se na věc!“ zavelel Petrucha. „A fofr!“ Popadli ruksaky a tašky a přiskočili k plazícím se vagónům. Všecko probíhalo s takovou rychlostí a chvatem jako útok ze zálohy. Potřebovali se něčeho zachytit a přidržet se, aby se mohli vyškrábat na některý z těch vagónů, na

jednu z plošin – jen se tam udržet, a pak už se dá za jízdy přejít po střechách a zařídit se s větším pohodlím. Avdijovi to všechno připadalo jako v hrůzostrašném snu: zmítal sebou pod temnou stěnou vagónu, strmicí málem do nebe, a podvědomě se divil, jak je vysoká a jak pronikavý je pach oleje stoupající z kol, která sice stojí, ale jsou pohotová dát se v kterémkoliv okamžiku znova do pohybu. Bez ohledu na to všechno Avdij horečně šplhal, někomu pomáhal a někdo zas pomáhal jemu. Vlak sebou dvakrát výhružně škubl, vagóny zaskřípěly a zacvakaly – jenom dej pozor, ať nespadneš pod kola. Ale všechno dopadlo přímo výborně. Teprve když sebou vlak ještě jednou škub! a s trhnutím se rozjel, aby dohnal ztracený čas. Avdij se rozhlédl kolem sebe a zjistil, že je v prázdném nákladním voze společně se svými nerozlučnými spolucestujícími – Petruchou a Ljoňkou, a byl tu taky Gríšan. Jen sám pánbůh ví, jak se mu povedlo naskočit do vlaku s pohmožděnou nohou. S ním tu byli ještě ti dva – Machač a Kolja. Všichni byli bledí a lapali po dechu, ale tvářili se vesele a spokojeně. Avdij nemohl uvěřit, že všechno tak úspěšně zvládli a že nejsložitější operaci mají za sebou. Teď sběrači pašovali anašu do Žalpak-Sazu a odtamtud už vedla cesta rovnou na Velkou zemi, do velkých měst se spoustou lidí...

Čekali je asi pět hodin jízdy. Měli štěstí. V nákladním voze, který si pro sebe okupovali, byly odhozené prázdné dřevěné bedničky, které tu zbyly po vykládce zboží, a medáci je použili jako sedátka. Na Gríšanův příkaz se rozmístili tak, aby je zvenčí nebylo vidět. Ve vagónu měli dost světla, i když otevřeli dveře jenom na jedné straně, a navíc větrali horními okénky.

Při první zastávce na jakési stanici pevně zavřeli dveře a ztichli; přečkali zastávku v dusnu a vedru, ale u vagónu se neobjevila ani noha. Petrucha opatrně vykoukl a ohlásil, že je všechno v pořádku – nikde nikdo. Sotva je minul v protisměru osobní vlak, znova vyjeli; na příští malé staničce se Machačovi podařilo sehnat celý kanystr studené vody, a tak se život ve voze zase rozproudil – všichni ožili, pustili se do sucharů a konzerv a už si představovali, jak se pořádně nadlábnou teplého jídla v jídelně v Žalpak-Sazu.

A vlak uháněl po své trase Čujskou stepí k horám...

Toho dlouhého májového večera bylo ještě světlo. Povídali si jen tak o všem možném, ale nejvíc o jídle a o penězích. Petrucha si vzpomněl na svou „senza babu“, která na něho čekala v Murmansk, a na to podotkl Machač s čistě kavkazskou agresivitou:

„Poslouchej, Petrucha, miláček, ty nemůžeš mít baba nikde kromě Murmansk? V Moskva můžeš taky trochu dělat do baba. Cha cha. Copak v Moskva baba neny?“

„Seš ještě usmrkanec, Machačko, co ty o tom víš?“ dopálil se Petrucha. „Schválně, kolik je ti let?“

„Kolik, kolik? Kolik mam, tolik mam. Takoví jako ja u nas na Kavkaz už dávno dety dělají. Cha cha cha.“

Všecky ten spor pobavil, dokonce i Avdij se bezděčně usmíval a čas od času se podíval po Gríšanovi, který seděl stranou a přezíravě se ušklíboval. Usadil se jako vždycky na své skládací stoličce a nepustil z rukou svou sukovici. Ostatním medákům se podobal snad jen tím, že kouřil stejně levné cigarety jako ostatní.

Zabydleli se tedy v prázdném nákladním voze a vedli si tu jako veselá parta. Ljoňka se schoulil v koutku vagónu, ostatní se také chystali trochu si zdřímnout, přestože velikánské rudé slunce dosud stálo nad obzorem a osvětlovalo step. Medáci pokuřovali, povídali si jen tak o ničem, ale najednou ztichli a začali si špitat a pokukovat po Gríšanovi.

„Ty, Gríšane,“ začal pak Machač, „my jsme se na taková celková porada, rozumíš, dohodnout, že chtýt trochu bafnout, co ty na to? Času dost. Já mám, drahý tamada, něco moc fajnový, ňam, ňam, takový nekouřit any zloděj z Bagdádu.“

Gríšan vrhl rychlý pohled na Avdije: tak co? Dal si chvíli na čas a pak utrousil:

„Dejte si!“

Všichni ožili a nahnuli se k Machačovi. Vytrhl odněkud z bundy anašu, zmíněný zázrak, který prý neměl příležitost kouřit ani zloděj z Bagdádu. Sbalil velkou papirosu, potáhl první a poslal smotek dokola. Každý nábožně nasál dým z anaši a předal cigaretu dalšímu. Když došla řada na Petruchu, dychtivě potáhl, přimhouřil oči a potom nabídl Avdijovi:

„Na, Avďas, bafni si. Tak co, ty naše holátko? Dej si čouda, na! Nedělej fóry, panebože, seš jak nějaká slečinka.“

„Ne, Petře, já kouřit nebudu, nepřemlouvej mě,“ odmítl Avdij kategoricky.

Petrucha se urazil:

„Byls velebníček, a zůstaneš velebníčkem nadosmrti. No jo, pan páter vyklouz. Člověk chce jen tvý dobro, a ty se na něho vytento.“

„Já na tebe netento, Petře, to není pravda.“

„Prostě na mě nedáš,“ mávl Petrucha rukou, potáhl ještě jednou, předal smotek Machačovi, a ten ho s kavkazskou hbitostí podal Gríšanovi.

„Ty na řada, drahej tamada. Ty přípitek.“

Gríšan mu beze slova odstrčil ruku.

„Hele na Šéfika, nóbl pán!“ lítostivě pokýval hlavou Machač a balená cigareta znova putovala po kruhu. Dychtivě si šluknul Ljoňka, po něm zrzek Kolja, pak Petrucha a znovu Machač. Brzy se nálada kuřáků začala proměňovat, oči se jim na chvíli zamlžily, a pak se začaly lesknout, rty se roztáhly v přihloupném šťastném úsměvu, ale Petrucha se pořád nemohl smířit s Avdijovým odmítnutím, nepřestával po něm nespokojené pokukovat a bruče! si cosi pod nos o velebníčcích, jako že jsou všichni jedna verbež.

Gríšan seděl mlčky na své stoličce a s neochvějným klidem a s ironicky vyzývavým a přezíravým úšklebkem supermana sledoval ze svého koutku narkomanský sedánek. Vychytralé zdrcující pohledy, jimiž čas od času probodával Avdije stojícího před otevřenými dveřmi vagónu, svědčily o tom, že je s vývojem událostí spokojen a že je mu taky jasné, jak těžce to spravedlivý Avdij nese.

Avdij pochopil, že když Gríšan dovolil kouřit cestou anašu – fetovat, uspořádal pro něho ukázkové představení. Tak co ty na to? Podívej, jak jsem mocný a jak hrozně ubohá je tvá ušlechtilá snaha v boji se zlem.

Přestože se Avdij tvářil, jako by mu bylo lhostejné, čím se zabývají, v duchu se trásl vzrušením, trápila ho vlastní neschopnost nějak se Gríšanovi vzepřít, podniknout něco praktického, co by mohlo anašáky vymanit z jeho vlivu. A pak to najednou nevydržel.

Nebyl už s to ovládnout hněv, který ho naplňoval čím dál víc. Poslední kapkou byl nový Petruchův návrh, aby si dal čouda z jeho vajglu, z té balené cigarety, která byla s každým potáhnutím víc a víc oslantaná, až nakonec nabyla děsivého žlutozeleného odstínu.

„Na, Avďásku, a neofrňuj se, dyť seš náš svatej velebníček. Dyť já tě mám rád. Ve vajglíku je ta největší síla, v hlavě se ti všechno rozplyne samým blaženstvím,“ naléhal Petrucha drze.

„Nedolézej,“ odsekl Avdij podrážděně.

„Jakýpak dolezání. Já k tobě se srdcem na dlani, a ty se vztekáš a děláš ksichty.“

„Tak to sem dej, no dej mi to,“ řekl zlověstně Avdij, natáhl ruku po hořícím nedopalku, zvedl ho nad hlavu, jako by to chtěl Petruchovi předvést, a vyhodil ho otevřenými dveřmi ven. Sběhlo se to tak rychle, že všichni včetně Gríšana na chvíli oněmli úžasem. V náhlém tichu se jasněji, hlasitěji a hrozivěji rozlehl klapot kol, čile ubíhajících po kolejnicích. „Viděls?“ obrátil se Avdij vyzývavě na Petruchu. „Viděli jste všichni, co jsem udělal?“ přejel rozezleným pohledem partu narkomanů. „A udělám to pokaždé.“

Petrucha a po něm všichni ostatní se udiveně a tázavě otočili ke Gríšanovi: Co to znamená, co to tu máme za vejťahu?

Gríšán demonstrativně mlčel a posměšně hleděl z Avdijské na uražené tváře anašáků a naopak. První vybuchl Machač:

„Jak to, že nyc neříkat, tamada. Seš neměj?“

„Ne. Nejsem neměj,“ napodobil ho Gríšán a stroze dodal s neskryvanou škodolibostí: „Dal jsem tomuhle číslu slovo, že budu zticha. Porad'te si sami. Já do toho nezasáhnu ani slovem...“

„Fakticky?“ překvapeně se zeptal Machač.

„Ano, ale to ještě není všechno,“ vykřikl Avdij. „Já jsem zase dal slovo, že ho odhalím,“ kývl na Gríšana, „je to pavouk, který vás opředl pavučinou ďábelského pokušení. Já mlčet nebudu, protože pravda je na mé straně.“ Aniž si sám uvědomoval, co se s ním děje, co dělá a co tu vykřikuje, vyrval svůj ruksak z hromady ostatních ranců s anašou. Všichni kromě Gríšana vyjeveně vyskočili, neschopni pochopit, co si to ten chudák páter vyklouz Avdij Kallistratov vymyslel.

„Tak se dívejte, chlapci,“ zatřásl ruksakem vysoko nad hlavou. „Vezeme tu lidem zkázu, mor, jed. To děláte vy všichni, medáci, omámení snadným výdělkem, ty, Petře, ty, Machači, ty, Ljoňko, ty, Koljo. O Grišanovi ani nemluví. Sami dobře víte, co je zač.“

„Počkej, Avdij, počkej! Dej sem ten svůj pytlík, miláčku,“ hrnul se k němu Petrucha.

„Zmiz!“ odstrčil ho Avdij. „A netlač se na mě. Já vím, jak zničit ten strašný jed.“

A než se stačili anašáci vzpamatovat, Avdij škulbl provázkem od ruksaku a začal vytřepávat anašu ze dveří po větru. A divotvorná bylina – vyšlo najevo, jakou spoustu žlutozelených květenství a lístků konopí nasbíral – se vznášela podél železnice, kroužila jako pára, jako podzimní listí. Vítr odvál celé jmění – stovky a tisíce rublů. Na nějakou chvíli anašáci ztuhli a ohromeně na Avdije zírali.

„Viděli jste!“ zařval Avdij a vyhodil ze dveří i ruksak. „A teď následujte mého příkladu. Učiňme společně pokání a Bůh se smiluje a odpustí nám. Pojd’te, Ljoňko a Petře. Vyhod’te, vytřeste tu zlořečenou anašu do větru!“

„Zcvoknul se. Na stanici nás práskne fízlům. Chyt’te ho! Na něj!“ zařval Petrucha vzteky bez sebe.

„Stůj! Počkejte, vyslechněte mě,“ křičel Avdij a pokoušel se zadržet je, když viděl, jak se narkomani rozběsnili, ale bylo pozdě. Vrhli se na něho jako vzteklí psi. Petrucha, Machač a Kolja do něho bušili pěstmi jeden přes druhého. Jediný Ljoňka se nadarmo snažil odtrhnout rváče a rozehnat je:

„Tak nechte toho,“ pobíhal bezmocně kolem. Nic s nimi však nesvedl. Kdo by si poradil se třemi najednou. Začala krutá řež.

„Dej mu! Strč mi ho sem. Vyhod’ ho z vagónu!“ ječel rozvášněný Petrucha.

„Zaškrť pop. Ven s ným,“ přizvukoval Machač.

„To ne. Nezabíjejte ho. Proč rovnou zabít,“ řval ze všech sil bledý, rozklepaný Ljoňka.

„Uhni, svině, zabiju tě,“ vyrval se Ljoňkovi zdivočelý Kolja.

Avdij se bránil ze všech sil, snažil se odsunout se dál od otevřených dveří a probíjet se do středu vozu, kymácejícího se ze

strany na stranu: na vlastním těle teď poznal zuřivost, krutost a sadismus narkomanů – a přitom jak to bylo dlouho, co se usmívali v blažené euforii. Avdij věděl, že je to boj na život a na smrt, věděl taky, že síly nejsou ani zdaleka vyrovnané. Oni jsou tři, zdraví, rozběsnění chlapi – jak by na ně mohl stačit, vždyť při něm je pouze Ljoňka, a na toho se nemůže spolehnout. Gríšan po celou tu dobu seděl na svém místě jako divák v cirkuse nebo v divadle, ale netajil se svou škodolibou radostí.

„No prosím. To si dám líbit!“ posmíval se a uškliboval. Znal své lidi, moc dobře věděl, že dojde ke střetnutí, a teď sklízel plody vítězství – přihlížel, jak před jeho očima vraždí člověka.

Avdij si uvědomoval, že nic než Gríšanův zásah už nemůže změnit jeho osud. Stačilo zavolat: „Zachraň mě, Gríšane!“ a anašáci by se uklidnili. Avdij se však za žádnou cenu nechtěl dovolávat Gríšanovy pomoci. Zbývalo mu jediné – snažit se dostat do hloubi vagónu, schoulit se do kouta a tam ať si ho ztlučou, ať ho zmlátí, ať s ním udělají, co se jim zlíbí, jen když ho nevyhodí z jedoucího vlaku – to by byla jistá smrt...

Jenže dostat se do kouta nebylo jen tak. Prudké rány a kopance ho postrkovaly k zejícímu otvoru. Kdyby se tam pozdržel jen o vteřinku navíc, anašáci by ho bez váhání srazili ven. A tak Avdij vstával znova a znova, úporně se snažil prodrat se do vzdáleného kouta a doufal, že se narkomani unaví anebo že vystřízlivějí. První v této zuřivé rvačce padl Ljoňka. Kolja ho srazil pěstí do hlavy, aby jim nepřekážel v jejich účtování s velebníčkem, jediným spravedlivým, a tedy nepřítelem medáků – s Avdijem. Anašáci ho zběsile zpracovávali pěstmi – šlo přece o šílené prachy.

„Dej mu! Vraž mu jednu! Na solar, no na solar!“ běsnil Petrucha nepřičetně; popadl Avdije zezadu, zkroutil mu ruce za záda a přidržel ho Machačovi k ráně, a ten ho jako rozzuřený býk srazil strašlivou ranou do břicha. Avdij se ohnul až k zemi, začal odkašlávat krev a zhroutil se na podlahu. A pak ho společně vlekli ke dveřím, ale on se ještě bránil, lámal si nehty, křečovitě zatínal prsty do podlahových prken a pokoušel se zbavit narkomanů, setřást je, a zlořečený Gríšan si seděl v koutku vagónu na stoličce s nohou přes nohu, jako by se

nechumelilo, a s nevzrušeným vítězoslavným výrazem ve tváři přihlížel, něco si pohvizdoval a pohrával si se svou sukovicí. Ještě tu byla možnost poprosit o slitování a zavolat: „Zachraň mě, Gríšane!“ a není vyloučeno, že by mu milostivě dopřál sluchu, projevil by velkodušnost a zarazil vraždění, ale Avdij přesto neotevřel ústa, a medáci ho přivlekli až těsně ke dveřím, za jeho hlavou zůstávala na podlaze krvavá cesta, a tady mezi dveřmi došlo k poslednímu, rozhodujícímu zápasu. Shodit Avdije jen tak rovnou se báli, protože by je mohl strhnout s sebou. Avdijovi se poštěstilo vzepřít se ve dveřích, vlastně už na venkovní straně vagónu, kde se zachytil za železnou skobu zábradlí. Svištivý nápor větru ho připlácí na dveře, ale Avdijovi se podařilo nahmatat levou nohou jakýsi kovový výstupek a opřít se o něj; zůstal tak viset a jistě ještě nikdy v životě neměl v sobě tolik síly a tolik touhy přežít jako v této chvíli, kdy se snažil zachránit holý život. Kdyby už ho nechali na pokoji, možná že by se mu podařilo vyškrábat se zpátky do vagónu. Ale medáci kopali do jeho hlavy jako do mičudy, vykřikovali na něho nejsprostší nadávky, zraňovali ho do krve, on však svíral zábradlí křečovitým stiskem. A pak přišly nejstrašlivější okamžiky. Petrucha, Machač a Kolja ztratili poslední zbytky soudnosti. Ani Gríšán už se neovládl a přiskočil ke dveřím: teď se nemusel přetvařovat a mohl se pokochat pohledem na smrtelný pád Avdije Kallistratova. Stál a čekal na ten neodvratný okamžik, kdy medáci Avdije dobijí. Výborně hrál svou roli, to se mu nedá upřít. Zabíjel Avdije Kallistratova cizíma rukama. Až zítra najdou Avdijovu mrtvolu, i kdyby neuvěřili, že vypadl, anebo v krajním případě vyskočil z vlaku, Gríšán bude čistý – on osobně se ho ani nedotkl. Řekne, chlapci se poškorpili a poprali, tak nešťastně to dopadlo – při rvačce uklouzl.

Poslední, co si Avdij zapamatoval, byly kopance do obličeje, boty anašáků zrudly krví a prudký víchr mu hvízdal v uších jako šlehající plameny. Avdijovo tělo nalité olověnou tíží ho čím dál víc táhlo dolů do hrůzné, neúprosné prázdnoty a vlak jel dál, překonával protivenství větru, uháněl stepí a nikomu na světě nezáleželo na odsouzení, který visel na vlásku nad propastí. Slunce, zapadající na konci tohoto nekonečně dlouhého dne, oslepovalo jeho oči vytřeštěné

hrůzou a bolestí a klesalo zároveň s ním do černé hlubiny nebytí. Ale ať ho kopali jak kopali, Avdijovy prsty se nerozevřely, a Petrucha mu tedy uštědřil poslední, rozhodující úder Gríšanovou holí, kterou tu Gríšan jakoby náhodou šermoval všem před očima – no prosím, vem si ji a přetáhni ho, prašť ho po rukou, ať povolí...

Avdijovo tělo proměněné v klubičko bolesti letělo dolů, aniž vůbec pocítilo, jak se kutálí po srázu, otlouká se a rozdírá, jak se kolem místa jeho smrtelného pádu přehnaly poslední vagóny soupravy, jak zmizel v dálce vlak odvázející jeho bývalé spolucestující a jak utichlo rachocení kol.

Slunce pohaslo, nastala tma a od západu se na olověně šedivém nebi sbíhala bouřková mračna...

A kolem místa neštěstí ujížděly další vlaky, a ten, který nepoprosil o slitování, aby si zachránil život, ležel pod železničním náspem. Všecko, co poznal při svém blouznivém hledání pravdy, všecko, co dokazoval, bylo zavrženo, zničeno. Jestlipak to mělo smysl, obětovat sám sebe a odmítnout šanci na záchranu? Vždyť nešlo o nic víc a o nic míň než o vlastní život, a stačila pouhá tři slova: „Zachraň mě, Gríšane!“ On však ta slova nevyslovil.

Cesty Páně jsou vpravdě nevyzpytatelné... Jednou v dějinách už se přihodil podobný případ – už jeden takový podivín, Galilejský, byl tak domýšlivý, že neodvolal, že nevyslovil pár vět a raději se zřekl života. Samozřejmě to byl jeho konec. A lidé, přestože od té doby uplynulo více než devatenáct set padesát let, se dosud nevzpamatovali – stále ještě o tom mluví, stále se dohadují, co a jak se tenkrát přihodilo a jak se něco takového vůbec mohlo stát. A pokaždé se jim zdá, že se to udalo včera – tak silně to jimi otřásl. Každá generace – a za tu dobu jich přišlo na svět bezpočet – si ty události znova a znova připomíná a prohlašuje, že kdyby oni byli onoho dne a oné hodiny na Golgotě s Galilejským, nikdy by nebyli připustili, aby došlo k tak hrubému násilí. Dnes se jim to lehkou mluví. Kdo však mohl tehdy předpokládat, jak se zvrtně kolo dějin, že na všecko se během staletí zapomene, jen na ten jediný den nikoliv.

Mimochodem tenkrát byl také pátek, a ten, který se mohl

zachránit, se tenkrát také neodhodlal říct pro své spasení pouhých pár slov.

II.

To jitro v Jeruzalémě bylo parné a věštilo ještě parnější den. Prokurátor Pilát Pontský si dal postavit sedátko na obloukovou terasu místodržitelského paláce pod mramorovou kolonádu, aby mu nohy v sandálech zespodu chladivě ovíval mírný vánek. Ve velké zahradě téměř neslyšně šuměly vrcholky vysokých vlašských topolů, jejichž listí v letošním roce předčasně zežloutlo.

Odtud z palácové terasy na kamenitém návrší se otvíral pohled na město, jehož panoráma se rozplývalo v chvějivém oparu, neboť vzduch se rozežířoval víc a víc, a dokonce i okolí Jeruzaléma, jindy tak jasné, se nezřetelně rýsovalo na pozadí bílé pustiny.

Toho jitra nad kopcem nehlučně a plavně kroužil osamělý pták s doširoka rozpjatými křídly, jako by byl zavěšený pod nebem na neviditelné niti, a v pravidelných intervalech prolétával nad územím velkého sadu. Musel to být buď orel, anebo luňák, žádný z ptáků kromě těch dvou by neměl trpělivost k tak dlouhému a jednotvárnému plachtění pod rozžhavenou oblohou. Prokurátor zachytil náhodný pohled, jímž se zahleděl na ptáka Ježíš Nazaretský, stojící před ním a přešlapující z nohy na nohu, a rozhořčilo ho to a dokonce urazilo. Řekl žlučovitě a příkře:

„Kam pozvedáš oči, králi židovský? To krouží tvá smrt.“

„Smrt krouží nad každým z nás,“ odpověděl Ježíš tiše, jako by mluvil sám k sobě, a přitom se mimovolně dotkl dlaní naběhlého oka s černou podlitinou; u tržiště, když ho vedli na soud rady-synedria, obořil se na něho zástup lidí, pošťovaných kněžími a farizeji. Někteří ho surově bili, jiní mu plivali do obličeje, a tehdy pochopil, jak sveřepě ho nenávidí přívrženci velekněze Kaifáše a také že nemůže očekávat žádné milosrdenství od jeruzalémského soudu, ale přesto ho

udivovala a překvapovala zloba a zrada zástupů – což snad nikdo z nich předtím netušil, že je psanec, což snad předtím nenaslouchali se zatajeným dechem jeho kázání v chrámech i na náměstích, což to nebyli oni, kdo jásal, když vjížděl do městských bran na šedivé oslici s oslátkem, což v důvěře neházeli pod nohy oslice květy s voláním: „Hosanna synu Davidovu! Hosanna na Výsostech!“

Ted' stál zachmuřený a rozedraný před Pilátem Pontským v očekávání toho, co bude následovat.

Místodržitel byl velmi rozladěný, ale kupodivu se zlobil především sám na sebe, na svou váhavost a nevysvětlitelnou nerozhodnost. Tohle se mu ještě nepříhodilo ani za jeho působení v římské armádě, a tím méně v jeho prokurátorské hodnosti. Není to opravdu směšné? Místo aby rovnou potvrdil rozsudek synedria a ušetřil si zbytečnou práci, protahuje výslech a utrácí čas i síly. Zdálo se, že není nic jednoduššího než zavolat jeruzalémského velekněze i jeho služebníky a říci jim: Vezměte si tohoto zlosyna a vykonejte nad ním rozsudek, jakž jste chtěli. Něco však Pilátovi Pontskému bránilo, aby se zachoval tímto nejpřirozenějším způsobem. Stál takový blázen vůbec za to, aby se jím zabýval...?

Je to nepředstavitelné, jak se tento podivín chová! Je prý to miláček Hospodinův, král židovský, jehož Hospodin seslal Židům jako prostředníka k nalezení cesty ke spravedlivému království božímu. A v tom království nebude místa pro vládu krále ani králů, jejich zástupců a služebníků synagóg, nýbrž všichni si v něm budou rovni a budou šťastni až na věky věkův. Všelijací lidé dosáhli nejvyšších postavení, ale muže tak moudrého, chytrého a lstivého ještě svět nepoznal – kdyby se mu však povedlo uchopit kormidlo moci, vládl by jistě přesně stejně, neboť jiné pořádky na světě nebyly a nebudou. Ten zákeřný zločinec to moc dobře ví, hraje však dál svou hru. Kupuje si důvěřivé lidi slibem nového království. Jak se říká – podle sebe soudím tebe. A taky podle míry své vlastní podezíravosti, a tohle byl přímo ukázkový případ: místodržitel připisoval Ježíšovi úmysly, které v nejtajnějších hlubinách duše sám choval, ač nedoufal v jejich uskutečnění. Právě to dráždilo Piláta Pontského ze všeho nejvíc, proto v něm odsouzenec probouzel

zároveň závist i nenávist. Byl přesvědčen, že záměry Ježíše Nazaretského odhalil: opravdu, tento pronásledovaný prorok má v úmyslu vyvolat v zemi zmatek, slibuje lidu nové království a svržení toho, čeho se později sám chce chopit. To je neslýchané! Kdo by si pomyslel, že tento ubohý Žid se odváží zatoužit po tom, o čem ani nesnil, lépe řečeno o čem si netroufl snít ani vládce maloasijské části Římského impéria, zkušený místodržitel Pilát Pontský! Tak sám sebe přesvědčoval a popouzel a dospíval k takovému závěru, když psance Ježíše vyslychal dosti neobvyklým způsobem: pokaždé si představoval sebe na jeho místě a záměry tohoto neslýchaného uzurpátora ho krajně rozhořčovaly. Pilát Pontský planul hněvem čím dál víc a stále více ho trápily pochybnosti – měl chuť okamžitě stvrdit svým podpisem rozsudek smrti, navrhovaný včera večer staršími jeruzalémského synedria, a na druhé straně chtěl tento okamžik oddálit, kochat se jím a vyzvédět až do konce, čím myšlenky a činy tohoto vzbouřence Ježíše ohrožovaly římskou moc...

Odsouzencova odpověď na jeho poznámku o ptáku kroužícím na nebi se prokurátora nepříjemné dotkla svou nepokrytou neúctou. Mohl přece mlčet nebo říct něco pochlebnického, ale to ho ani nenapadlo, hned si našel, čím se utěšit: smrt prý krouží nad každým z nás. Sám přivolává na svou hlavu neštěstí, jako by se popravy opravdu nebál, zlobil se v duchu Pilát.

„Tak tedy, vraťme se k našemu rozhovoru. Jestlipak víš, nešťastníku, co tě očekává?“ zeptal se Pilát ochraptěle a poněkolkáté si stíral pot ze snědého lesknoucího se obličjeje a také z lysiny a ze silného pevného krku. Zatímco Ježíš uvažoval o odpovědi, Pilát si po jednom zalamoval zpocené prsty, až klouby praskaly – měl takový hloupý zvyk. „Ptám se tě, jestlipak víš, co tě očekává?“

Ježíš si těžce povzdech! a zbledl při pouhém pomyšlení na to, čemu se má podrobit.

„Ano, vládce, vím, mám být dnes popraven.“

„On prý to ví,“ opakoval Pilát posměšně a ušklíbl se, naplněn pohrdáním i lítostí; prohlížel si nepovedeného proroka od hlavy k patě.

Ježíš před ním stál se svěšenou hlavou, neohrabaný, se štíhlou šíjí a dlouhými rozčuchanými kudrnatými vlasy, v rozedraném oděvu, bosý – sandály zřejmě ztratil v pouliční potyčce – a na vzdálených kopcích za ním se nad ohradou palácové terasy tyčily městské budovy. Město čekalo na muže, kterého prokurátor vyslýchal. Odporné město čekalo na oběť. Město prahlo v dnešním vedru po krvavém divadle, jeho instinkty temné jako noc dychtily po rozjitření v šokující podívané – zástupy v ulicích by se pak zalýkaly řevem i nářkem jako smečky šakalů, vyjících a zlostně štěkajících při pohledu na lva, který sápe v lybijské poušti zebra. Pilát Pontský byl už dřív svědkem takových scén i mezi zvěří i mezi lidmi a v duchu se zděsil, když si na okamžik představil, jak bude probíhat akt ukřižování. Opakoval s výčitkou, že nebyla prosta soucitu:

„Řekl jsi – vím. Ale ‚vím‘ není to pravé slovo. Poznáš jeho obsah, až budeš tam...“

„Ano, pane, já vím a chvěji se při pouhém pomyšlení.“

„Nepřerušuj mne a nepospíchej na onen svět, však nezmeškáš,“ zamumlal Pilát, kterého odsouzenec nenechal dokončit myšlenku.

„Pokorně prosím za prominutí, jestli jsem tě přerušil, vladaři, to jsem nechtěl,“ omlouval se Ježíš. „Nepospíchám ani trochu. Chtěl bych žít.“

„Cožpak nemáš v úmyslu odvolat svá daremná slova?“ ze ptal se Pilát vyčítavě.

Ježíš rozhodil rukama. Oči měl dětsky bezradné: „Nemám co odvolávat, vládce, ta slova mi vnukl můj Otec, a já jsem byl povinen vyplnit Jeho vůli a zvěstovat je lidem.“

„Stojíš si tvrdohlavě na svém,“ zvýšil Pilát podrážděně hlas. Jeho obličej s velkým orlím nosem a ostrou linií rtů, orámovaných hlubokými vráskami, nabyl pohrdavě chladného výrazu. „Prohlédl jsem tě skrz naskrz, ať se jak chceš přetvařuješ,“ řekl tónem nepřipouštějícím námitky. „Co to ve skutečnosti znamená zvěstovat lidem slova svého Otce – to znamená omámit a podrobit si sprostý lid. Pobuřovat jej k nepořádkům. Možná že i mně máš zvěstovat jeho slova – jsem přece také člověk.“

„Ty, vládce římský, zatím nepocit'uješ takovou potřebu, neboť

nestrádáš a nemáš proč lačnit po jiném uspořádání života. Pro tebe je Bohem i svědomím moc. A tvoje moc je svrchovaná. Nic vyššího už pro tebe není.“

„Správně. Není nic vyššího než moc Říma. Doufám, že právě to chceš říct.“

„Tak uvažuješ ty, vladaři.“

„Tak vždycky uvažovali moudří lidé,“ opravil ho prokurátor s jistou shovívavostí. „Proto se také říká,“ poučoval Ježíše dál, „že král není bůh, ale bůh je jako král. Přesvědč mne o opaku, jsi-li si jist, že tomu tak není!“ upřel na Ježíše výsměšný pohled. „Ve jménu římského imperátora, jehož jsem zde zástupcem, mohu leccos změnit na stavu věcí v prostoru i v čase. Nepokoušej se stavět proti tomu nějakou vyšší sílu, nějakou jinou pravdu, jejímž nositelem máš být ty. Je to velmi zajímavé, neobyčejně zajímavé. Jinak bych tu s tebou zbytečně nemámil čas. Ve městě už se nemohou dočkat, kdy bude rozsudek synedria vykonán. Tak tedy odpovídej!“

„Co mám odpovědět?“

„Jsi přesvědčen, že císař je méně než bůh?“

„Je člověk smrtelný.“

„Jistěže smrtelný. Dokud je však živ a zdrav – je pro lidi jiný bůh vyšší než císař?“

„Je, římský vladaři, zvolíme-li si jiná měřítko bytí.“

„Podívej, ani jsem se nezasmál,“ zatvářil se Pilát dotčeně, sraštil čelo a zvedl kostnaté obočí. „Nemůžeš mé o tom přesvědčit z jednoho prostého důvodu, že mi to dokonce nepřipadá ani směšné. Nevím, nerozumím tomu, kdo a proč ti věří?“

„Věří mi ti, které ke mně přivádí útlak, odvěká touha po spravedlnosti – tehdy semena mého učení padají do půdy zúrodněné utrpením a zmáčené slzami,“ vysvětloval Ježíš.

„Tak dost!“ mávl Pilát odevzdaně rukou, „je to zbytečná ztráta času,“

Oba mlčeli a každý přemýšlel o svém. Na bledém čele Ježíše Nazaretského vystoupily bohaté krůpěje potu. Nestíral je však dlaní ani rozedraným rukávem pláště, neměl na to ani pomyšlení, padl na něho zármutek. Pot mu stékal po tváři a kapky dopadaly na

mramorové desky k jeho vyhublým šlachovitým nohám.

„A po tom všem bys chtěl,“ pokračoval Pilát najednou ochraptělým hlasem, „abych ti já, římský prokurátor, daroval svobodu?“

„Ano, můj dobrý vladaři, propust' mě.“

„Co bys pak dělal?“

„Šel bych šířit slovo boží po zemi.“

„Nedělej si ze mne blázny,“ zvolal Pilát a vyskočil hněvem bez sebe. „Teď jsem si konečně jist, že tvoje místo je jedině na kříži, že jenom smrt tě může zkrotit.“

„Mýlíš se, vládce nejvyšší, smrt je bezmocná před duchem,“ pronesl pevně a zřetelně.

„Cože? Cos to řekl?“ ohromený Pilát nevěřil vlastním uším: přistoupil k Ježíšovi a na jeho tváři zrůzněné hněvem a údivem vyskočily temně hnědé skvrny.

„To, cos slyšel, pane.“

Pilát se nadechl, jak se chystal něco říct, pozvedl ruce k nebi, ale vtom se rozlehly zvukné kroky okovaných jezdeckých bot.

„Co chceš?“ zeptal se prokurátor přísně vojáka legie, který přicházel s nějakým pergamenem.

„Mám rozkaz odevzdat ti to,“ hlásil voják stručně a odešel.

Byl to dopis Pilátovi Pontskému od jeho ženy: „Místodržiteli, manželé můj, neztrat' na věky věkův toho tuláka, který si říká Kristus. Všichni tvrdí, že je člověk nevinný a spravedlivý, zázračný léčitel všech neduhů. To, že je snad Syn boží, Mesiáš a židovský král, to jsou možná pomluvy zlolajných jazyků. Není na mně, abych to posuzovala. Víš sám, co jsou ti Židé za výtržníky, že jsou to lidé posedlí. Ale co kdyby to byla pravda? Často se stává, že slova zástupů, jimiž opovrhujeme, se později potvrdí. A kdyby tomu bylo tak i tentokrát, prokleli by tě. Povídá se, že služebníci zdejších synagóg a starší lidu se polekali a pojali nenávist k Ježíši Kristu za to, že za ním jde lid, a kněží ho ze závisti pomluvili a poštvali na něho slepý dav. Ti, kdo se s ním včera modlili, dnes po něm házejí kamení. Zdá se mi, muži, že budeš-li souhlasit s ukřižováním toho blázna, všechna pochybná sláva padne posléze na tvou hlavu.

Nebudeme přece věčně sedět v Judsku. Chci, aby ses vrátil do Říma s vysokými poctami, jichž jsi hoden. Nedělej to, Piláte. Onehdy, když Ježíše vedly stráže, povšimla jsem si, že je krásný jako mladý bůh. Krom toho se mi zdál sen. Potom ti ho budu vyprávět. Je velmi závažný. Nepřivolávej na sebe a na své potomky prokletí.“

„Ó bohové, bohové. Čím jsem si vás rozhněval,“ zasténal Pilát Pontský a pokolikáté už zalitoval, že nevydal ihned, bez zbytečných řečí a průtahů, toho nepřítelného, posedlého lžiproroka katovi a neposlal ho pod stráž tam, za městské zahrady, kde má být na návrší vykonána poprava, kterou žádala jeruzalémská rada. A teď se dokonce i žena vměšuje do jeho prokurátorské pravomoci. Spatřoval v tom ne-li tajné působení sil stojících za Ježíšem Kristem, tedy rozhodně zásah nebeských sil do celého případu. Věci pozemské však nebešťany málo zajímají a jeho žena – co ta se svým ženským rozumem může vědět o politice; proč by měl vzbuzovat nepřátelství velekněze Kaifáše a jeruzalémských starších, oddaných a věrných Římu, kvůli takovému podezřelému tulákovi, který hanobí císaře? Jak na to přišla, že je krásný jako mladý bůh? No, mladý je. Ale to je všechno, žádnou zvláštní krásou nevyniká. Tamhle stojí, zbitý a potrháný jako pes. Co na něm vidíš? V zamyšlení se prošel několik kroků, rozebral si v duchu obsah listu a znova se s povzdechem usadil do křesla. Hlavou se mu mihla myšlenka, která ho napadla už mnohokrát: zdálo by se, jak jsou lidé ubozí – kálí a močí, obcují spolu, rodí se a umírají, a znova se rodí a umírají, kolik nízkosti a zla v sobě nosí, a uprostřed všeho toho hnusu a ohavností se znenadání objeví prozřetelnost, proroci a vznešené ideje. Například tenhle tady – tak skálopevně uvěřil ve své předurčení, že žije ve svém snu, a nikoliv ve skutečnosti. Musíme ho přivést k rozumu. Je načase skoncovat s tím.

„Přesto chci od tebe něco vědět,“ oslovil Pilát Ježíše, který stál i nadále mlčky na svém místě. „Připusťme, že jsi člověk spravedlivý, a ne buřič, zasévající zmatek do srdcí důvěřivých lidí, připusťme, že mluvíš-li o království spravedlnosti, neupíráš císařovi právo vládnout světu, připusťme, že ti uvěřím, ale řekni mi, co tě pak nutí jít na smrt? Prozrad' mi, co tě pohání? Jestliže máš v úmyslu tímto

způsobem získat vládu nad lidem izraelským, neschvaluji to, ale jsem s to tě pochopit. Ale proč si už předem podřezáváš větev, na niž se hodláš posadit? Jak se staneš králem, když odmítáš královskou moc? Víš dobře, že záleží na mně, budeš-li ponechán naživu, anebo poslán na smrt. Co mlčíš? Ztratil jsi strachy řeč?“

„Ano, pane, děším se ukrutné popravý. A králem se rozhodně stát nechci.“

„Pak tedy se kaj na všech náměstích našeho města, odsuzuj sám sebe. Doznej, že nejsi ani prorok ani věstec, odvolej, že jsi židovský král, ať se sprostý lid od tebe odvrátí a není uváděn v pokušení marnými a trestuhodnými nadějemi. Žádné království spravedlnosti nenastane. Spravedlivé je vždycky to, co je. A je císař Tibérius; on je neochvějnou záštitou dnešního uspořádání světa. Řeči o království spravedlnosti, jimiž podněcuješ k reptání lehkomyšlné – to je marnost nad marnost. Uvažuj. A nepleť hlavu sobě ani jiným. Kdo vlastně jsi, že by se tě měl římský císař varovat – neznámý buřič, podezřelý prorok, křikloun z tržiště, jakých je v Judsku bezpočet. Avšak ty jsi svým učením uvedl lid v pokušení a způsobil jsi veleknězi velké starosti, a proto přiznej, žes je podvedl. Odejdi do Sýrie nebo do jiných zemí a já jako římský prokurátor se ti pokusím pomoci. Udělej to, dokud není pozdě. Proč zase mlčíš?“

„Přemýšlím o tom, vladaři, že jsme velice rozdílní lidé a že stěží jeden druhého pochopíme. Mám lhát a zříkat se učení Hospodinova jen proto, že je to pro tebe a pro císaře výhodné, a pravda ať přitom vezme zasvé?“

„Nezatemňuj věci – prospěch Říma je nade vše.“

„Nade vše je pravda a pravda je jen jedna. Dvě pravdy nejsou.“

„Zase chytračíš, tuláku.“

„Nechytračil jsem ani předtím, ani teď. A moje odpověď zní: za prvé – nesluší se odříkat se toho, co bylo řečeno ve jménu pravdy, neboť ty sám jsi to chtěl. Za druhé – nesluší přiznávat se k hříchu, jehož ses nedopustil, ani bít se v prsa, aby ses očistil od slov pomlouvačů. Lživé pomlavy zajdou samy od sebe.“

„Dříve však zajdeš ty, králi židovský. Jdeš na smrt, přestože máš možnost se spasit?“

„Ke spáse mi zbývá jediná cesta.“

„K jaké spáse?“ nepochopil Pilát.

„Ke spáse světa.“

„Dost už toho blouznění,“ ztratil Pilát trpělivost. „Jdeš tedy na smrt dobrovolně?“

„Zajisté, neboť nemám na vybranou.“

„Ó, bohové, bohové,“ zašeptal unaveně prokurátor a přejel si rukou po hlubokých vráskách, které mu zbrázdily čelo. „To vedro je nesnesitelné, jestlipak nepřinese změnu počasí?“ zabručel si pod nos. A dospěl ke konečnému rozhodnutí: K čemu to všechno? Nač se snažím zachraňovat někoho, kdo o to vůbec nestojí? Jsem to ale podivín. Řekl: „V tom případě si myju ruce.“

„Jak myslíš, vladaři,“ odpověděl Ježíš a sklopil hlavu.

Odmlčeli se a patrně si oba uvědomili, jak za hradbami paláce a za rozkvetlými zahradami, v údolích i na návrších, kde se zalykaly vedrem jeruzalémské ulice, přímo bobtná hluché zlověstné ticho, připravené každým okamžikem vybuchnout. Prozatím k nim doléhaly pouze neurčité zvuky – ruch velkých tržišť, na nichž se od rána tísnili lidé, zboží i tažná a nákladní zvířata. Avšak mezi oběma těmi světy bylo to, co je oddělovalo, co chránilo svět nahoře před světem dole; za ohradou přecházeli vojáci legie a níže v křovinách uzavíraly okolí paláce jízdni stráž. Bylo vidět koně, jak si ohony odhánějí mouchy.

Když Pilát prohlásil, že si myje ruce, pocítil jistou úlevu. Konečně si mohl říct: Udělal jsem všechno, co záleželo na mně. Bohové jsou mi svědky, že jsem ho nenutil, aby trval na svém a dal přednost svému učení před životem. Ale když nechce odvolat, ať se stane, co se má stát. Pro nás je to dokonce lepší. Sám si podepsal rozsudek smrti... Při svých úvahách si Pilát zároveň formuloval odpověď pro ženu. Ještě se poodíval po Ježíši Nazaretském, který mlčky, s rozechvělým úsměvem čekal na svůj předpovězený ortel, a napadlo ho: Na co teď myslí ten člověk? Možná že trpce lituje, chápe, jak draze zaplatí za výmysly, jichž se neodvážil odřeknout. Chytil se do vlastní pasti a už z ní stěží vyklouzne: prý jediný Bůh pro všechny – pro všechny země, pro celý lidský rod, pro všechny časy. Jedna víra.

Jedno království spravedlnosti pro všechny. Kam tím míří? Všichni by si to přáli, ovšem, a právě toho se rozhodl využít. Ale dostane za vyučenou, tak život trestá ty, kdo příliš spekulovali. Tak skončí úklady o trůn, který ti nenáleží od kolébky. Vysoko mířil. Chtěl poplést hlavy sprostému lidu, vzbouřit jej proti císaři a šířit pak nebezpečnou nákazu dále, od zástupů k zástupům po celém světě. Rozhodl se zvrátit odvěký zavedený řád světa. Takový blázen! Opravdu k pohledání. Nelze ho nechat naživu, to rozhodně ne. Vypadá tak mírně, uboze, ale jaká se v něm tají síla – co všechno způsobil, jen člověk výjimečných schopností mohl na takový plán stačit. Nikdo by to v něm nehledal.

V těchto úvahách nacházel Pilát Pontský zase svou duševní rovnováhu. Uklidňovalo ho také to, že nebude muset podstoupit nepříjemný rozhovor s veleknězem Kaifášem, který jménem synedria nepokrytě vyžadoval, aby Pilát potvrdil rozsudek nad Ježíšem Nazaretským.

„Neobávej se, moudrý vládce, najdeš svůj ztracený klid i rovnováhu a všechno bude v pořádku,“ pronesl Ježíš, jako by znal jeho myšlenky.

Piláta to vyvedlo z míry.

„O mě se nestarej,“ odbyl ho hrubě. „Pro mě je zájem Říma nejvyšším příkazem, pomysli raději na sebe, nešťastníce.“

„Odpusť mi, vládce nejvyšší, neměl jsem ta slova pronášet nahlas.“

„No právě. Jen abys nelitoval, až bude pozdě. Opustím tě na chvíli, a ty si všechno znova rozvaž, jestli však nezměníš rozhodnutí, než se vrátím a vyřknu konečný soud. Vzdej se myšlenky, že jsi král židovský, opora světa a že se svět bez tebe neobejde. Naopak, všechno se vyvíjí proti tobě. Tvůj čas dávno vypršel. Mohl by ses ještě zachránit, kdybys odvolal. Rozumíš?“

„Rozumím, vladaři.“

Pilát Pontský, hubený muž s velkou olýsalou hlavou, majestátní, vědomý si své hodnosti a všemocnosti, vstal, poopravil si na ramenou širokou tógu a odebral se do palácových komnat. Jak kráčel podél Obloukové terasy, padl jeho pohled znova na královského

ptáka, kroužícího v nebesích. Nedovedl určit, je-li to orel nebo jiný dravec, vzrušovalo ho však něco jiného, a sice to, že pták byl pro něho nedosažitelný, nepodřizoval se mu – nemohl ho vyplašit, ani přivolat, ani odehnat. Prudce škulbl obočím a nepřátelsky se zadíval vzhůru: no prosím, krouží si klidně dál a nic ho nezajímá. A přesto Pilát napadlo, že ten pták v oblacích připomíná imperátora. Není zřejmě náhoda, že symbolem imperátorské vznešenosti je orel – hlava s mohutným zobanem, dravci oči, křídla pevná jako ze železa. Právě takový musí být imperátor. V nebeských výšinách – pro všechny viditelný, a přece nedostupný... A z té výšky vládne světu – nestojí o rovnost s ničím a s nikým, dokonce i bohy musí mít své vlastní, oddělené od ostatních, lhostejné a pohrdající poddanými. V tom tkví podstata jeho síly, to nutí lidi bát se moci, na tom je založen řád světa. A Ježíš tvrdošíjně lpí na svém učení, chce všechny učinit rovnými, od imperátora po otroka, neboť Bůh prý je jediný a všichni lidé jsou si před Bohem rovni; Ježíš tvrdí, že přijde království spravedlnosti pro všechny. Popletl lidem hlavy, vzbouřil zástupy, pojal úmysl přetvořit svět k obrazu svému. A co z toho vzešlo? Tytéž zástupy ho později bily a plivaly mu do tváře jako neprozřetelnému muži, špatnému proroku, lháři a šejdíři. Ale co je vlastně za člověka? I ve svém zcela beznadějném postavení se chová, jako by nebyl poražený on, ale ti, kdo ho soudí...

Prokurátor Pilát Pontský, místodržitel Říše římské, napůl imperátor sám, rozhodně alespoň v této části Středomoří, přerušil výslech a ponechal Ježíše Nazaretského na pár minut o samotě – nechť pocítí hloubku propasti, nad níž visí.

Bylo potřeba zlomit ho, přimět, aby se poníženež plazil, aby se zřekl jediného Boha a rovnosti všech lidí, aby ho pak mohli jako netvora s přeraženým hřbetem vyobcovat ze země izraelské – nechť se toulá a zmizí beze stopy, netrvalo by to zajisté dlouho, a učedníci by s ním sami skoncovali, neboť by v něho ztratili víru.

Zkušený z nejzkušenějších, Pilát Pontský, uvažoval, bojoval se svými pochybnostmi a snažil se zvolit nejspolehlivější, nejvýhodnější a nejprůběžnější způsob vykořenění nové vzpoury. Při odchodu z Obloukové terasy předpokládal, že odsouzenec ponechaný

sám sobě si lépe uvědomí, co mu hrozí, a padne mu pak k nohám. Netušil, že ten zvláštní člověk využije krátkých chvil samoty k úvahám o něčem úplně jiném, anebo, přesněji řečeno, úplně jinak, že se uchýlil ke vzpomínkám, neboť vzpomínky jsou součástí života, jsou jednou z posledních radostí člověka na prahu smrti.

Sotva se Pilát vzdálil, vynořili se z křovin po stranách čtyři strážci a zůstali stát na okraji Obloukové terasy, jako by odsouzenec mohl uprchnout. Odvážil se oslovit nejbližšího z nich:

„Mohl bych se posadit, dobrý strážce?“

„Posad' se,“ odpověděl a uhodil kopím do kamenné podlahy.

Ježíš se schoulil na mramorový výstupek u zdi, byl bledý, pohublou tvář mu rámovaly dlouhé, tmavé vlasy splývající ve vlnách. Zakryl si oči dlaní a ponořil se do sebe, uprchl před skutečností. Kdybych se tak mohl napít, myslel si, vykoupat se v řece. Živě si představil vodu plynoucí podél břehů – voda teče, omývá zemi a pobřežní trávy; zdálo se mu, že slyší šplouchání, jako by se loďka poháněná vesly přibližovala k místu, kde seděl, jako by ho někdo chtěl vzít k sobě do loďky a odplout s ním, odvézt ho odtud. Byla to matka, to ona k němu připlouvala v obavách a strachu. „Maminko,“ zašeptal neslyšně, „maminko, kdybys věděla, jak je mi těžko. Už minulé noci v Getsemane na Olivové hoře mne pojala hrůza a úzkost, padly na mne jako černá noc, neměl jsem nikde stání a nemohl jsem se uklidnit. Bděl jsem s mučedníky a v strašlivém tušení krví jsem se potil. A tehdy jsem se obrátil k Hospodinu, Otci svému nebeskému. Modlil jsem se: Otče můj, je-li možné, ať mne mine tento kalich; avšak ne jak já chci, buď vůle tvá. A hle, zde je ten kalich hořkosti naplněný až po okraj a ona hodina mne nemíjí, naopak blíží se ke mně neodvratně, a stane se to, co zřejmě i ty, matko moje, předvídáš. A je-li tomu tak, znamená to, žeš věděla, co mne potká a potom, ó, Bože můj, jak jsi žila po všechna ta léta, rodičko, která jsi mi dala život, s jakými myšlenkami a s jakými nadějemi jsi vychovávala syna, předurčeného slovem božím pro tento veliký a strašlivý den, nejnešťastnější ze všech dní, neboť není pro člověka většího zármutku než jeho vlastní smrt, pro matku však, když před jejíma očima umírá plod života jejího, její dítě – je

zármutek dvojnásobný. Promiň mi to, maminko, já jsem si nevybral svůj osud, ale Otec můj Všemohoucí, obraťme k němu zrak svůj bez reptání, a staň se vůle jeho.“

Při rozjímání o své matce Marii si vzpomněl na příhodu z dětství. Bylo mu tehdy asi pět let a žili v Egyptě, kam celá rodina uprchlá před králem Herodem, který ukládal o život novorozeného dítěte – budoucího Ježíše Krista, neboť mudrci od Východu předpověděli, že se právě narodil král Židů. V té době už chlapeček povyrosl a nedaleko protékala mohutná vodnatá řeka, možná že Nil – prostě obrovská širokánská řeka. Marie sem chodívala s děťátkem prát prádlo, stejné jako mnoho jiných žen v těch krajích. Jednoho dne, když byli zase u řeky, přirazil s loďkou ke břehu nějaký stařec, přistoupil k nim a mile pozdravil Marii i její děťátko. „Otče,“ zavolala na něho Marie, „nedovolil bys mi povozit na loďce synáčka? Moc po tom touží a pláče, hlupáček malý.“

„Jistě, Marie,“ odpověděl ten stařec, „proto jsem loďku přivezl, abys na ní povozila malého Ježíše.“ Marie se nepodivila, že znal jejich jména, pomyslela si, že bydlí někde nablízku. Ale když ho chtěla poprosit, aby usedl k veslům, zmizel znenadání, jako by se rozplynul. Ani to však Marii nevyvedlo z míry, protože chlapeček po loďce tak velice toužil a tak velice se radoval, pobíhal kolem, nadšeně poskakoval a nepřestával matku popohánět. Nechala tedy prádlo na pobřežních kamenech, vzala synáčka, usadila ho do loďky, sama loďku odvázala, odstrčila ji z mělčiny, naskočila, posadila si dítě na kolena a nechali se unášet proudem. Bylo to okouzující, tiše splývat jiskřící vodou téměř podél břehu – na pobřežních mělčinách se kolébalo rákosí, květiny hýřily barvami, pestrobarevní ptáci s šuměním poletovali v křovinách, prozpěvovali a pohvizdovali a v teplém dusném vzduchu bzučel, rojil se a vrzal hmyz. Jak jim bylo nádherně! Marie se dala do polohlasného zpěvu; byla šťastná a pro synka byla cesta na lodičce nesmírně zábavná. To Marii těšilo nejvíc. Odlpuli jen necelý kousek cesty a nebyli ani příliš vzdáleni od břehu, když vtom velký sukovitý pařez trčící z mělké vody ožil, rozčeřil hladinu a hrozivě, hbitě se k nim blížil. Byl to obrovitý krokodýl – jeho vypoulené oči se na ně chtivě upřely. Chlapec se polekal a dal

se do křiku, Marie strnula a nevěděla, co si počít. Krokodýl plácnutím ocasu div loďku nepřevrhl. Marie pustila vesla a přivinula děcko pevně k sobě. „Hospodine!“ modlila se. „Zachraň ho. Je to on, tvůj syn Ježíš. Tebou seslaný! Neopouštěj ho, Bože! Zachraň ho!“

Byla tak k smrti vyděšená, že se nezmohla na víc než zamhouřit oči a zaklínat toho, kdo byl Pánem všehomíra a Otcem nebeským jejího dítěte. „Neopouštěj nás, budeš ho ještě potřebovat!“ zvolala. A loďka, ponechaná bez řízení, plula dál a odspodu ji postrkoval krokodýl. Když se Marie konečně odvážila otevřít oči, vydral se jí z prsou radostný výkřik – loďka přirazila ke břehu, jako by ji sem někdo přivezl, a krokodýl se obrátil zpátky a odplaval. Marie celá bez sebe vyskočila z loďky a rozběhla se podél břehu; plakala leknutím a smála se štěstím. Běžela, tiskla děťátko k sobě, líbala je, smáčela je slzami a bezustání opakovala: „Ježíši! Můj synáčku nejdražší! Tvůj Otec tě poznal. Zachránil tě. To on tě zachránil. Oblíbil si tě, ty jsi jeho milovaný syn Ježíš. Staneš se přemoudrým mužem, Ježíši, budeš učitelem, Ježíši. Otevřeš lidem oči, Ježíši. Lid půjde za tebou, a ty se od lidí neodvrátíš nikdy, nikdy, nikdy.“ Tak plesala v nářku pozhnaná mezi ženami.

Tak v nářku plesala radostí, že byl zázrakem zachráněn Syn boží, a nepřišlo jí na mysl, že to bylo znamení Hospodinovo, aby lidé věděli, kdo je dorůstající Ježíš, syn tesaře Josefa, který s nemluvnětem uprchl před Herodem do Egypta. Neboť sotvaže Marie s děťátkem vyskočila z loďky na břeh a rozběhla se, loďka zmizela, odplula po řece, a ženy, peroucí na řece prádlo, se na Mariin křik sběhly a později tvrdily, že když běžela s dítětem v náručí, rozsvítila se jí kolem hlavy zlatavá zář. Zaradovali se tomu. Byli dojati k slzám, když se maličký Ježíš přimkl k matce, pevně ji objal kolem krku, a vdechuje mateřskou vůni, řekl: „Maminko, až vyrostu, chytnu toho krokodýla za ocas, aby nás víckrát neděsil.“ Všichni se zasmáli dětskému slibu a potom se začali rozpomínat, kdo že by mohl být majitelem loďky. Vyšlo najevo, že nikdo z celého okolí toho člověka nezná a nikdo už ho víckrát nespatrił. Tesař Josef se ještě mnoho dní pokoušel vyhledat tajemného převozníka, aby se mu omluvil a vynahradil mu škodu, ale nenašel ho...

Tohle tedy potkalo malého Ježíše Krista v Egyptě, a on si na tu příhodu vzpomněl na Obloukové terase, když si vyprošoval matčino odpuštění za bolest a utrpení, které jí způsobil: „Loučím se s tebou už teď, maminko. Nezlob se na mne, jestli tě nestihnu anebo nebudu moci oslovit, až mne budou popravovat. Bojím se smrti a nohy mě zebou, přestože je dnes tak nesnesitelné horko. Odpusť mi, maminko, a nežehrej v mé těžké hodině na svůj osud. Vzmůž se. Nemám jinou cestu, jak dokázat pravdu v lidech, kteří jsou nejtěžším břemenem Stvořitelovým, než vlastní smrt. Jiné cesty k lidem není. A já k nim musím. Odpusť a buď sbohem, maminko. Škoda že jsem toho krokodýla nechytil za ocas. Říká se, že krokodýli žijí velmi dlouho, dva tři lidské životy. Ale i kdybych ho byl chytil, propustil bych ho v míru... Necht' si žije... Taky mě napadlo, matko, že ten převozník byl možná anděl v podobě starcově a že je mi souzeno setkat se s ním na onom světě... Vzpomene si na tu příhodu? Slyším kroky, to se blíží můj souzený kat – Pilát Pontský. Buď sbohem, matko, předem buď sbohem.“

Pilát Pontský se vrátil na terasu stejně rázným krokem, jakým ji opouštěl. Stráže se okamžitě vzdálily a ti dva opět zůstali sami, tváří v tvář. Pilát se na Ježíše, který při jeho příchodu povstal, pátravě zadíval a pochopil, že všechno pokračuje podle jeho přání – oběť sama se nezadržitelně přibližovala k nejzazší hranici. Ale ani tentokrát nechtěl Pilát jednat bez důkladného uvážení – všechno se beztak vyvíjelo potřebným směrem.

„Zdá se mi, že náš rozhovor dospěl k závěru,“ řekl rovnou. „Nerozmyslel ses?“

„Ne.“

„Děláš chybu. Uvažuj znova.“

„Ne,“ zavrtěl Ježíš hlavou. „Ať se stane, co se má stát.“

„Děláš chybu,“ opakoval Pilát, i když nepříliš přesvědčivě. V duchu se však zachvěl – zmátla ho Ježíšova rozhodnost. Zároveň si nepřál, aby se Ježíš zřekl sám sebe, aby hledal způsob, jak se zachránit, aby prosil o slitování. A Ježíš to pochopil.

„Nermuť se,“ usmál se mírně. „Věřím ti, tvá slova jsou upřímná. A rozumím ti. Moc rád bych žil. Teprve na prahu nebytí člověk

pochozí, jak je mu život drahý. A také matky je mi líto – nesmírně ji miluji, vždycky jsem ji miloval, od útlého dětství, i když jsem to nedával najevo. Ale ať už se stane cokoli, vladaři, pamatuj: ty bys mohl spasit jednu duši a za to bys pak zasluhoval vřelý dík, ale já musím spasit mnohé, dokonce i ty, kteří přijdou na svět po nás.“

„Spasit? Až sám už nebudeš mezi živými?“

„Ano, až nebudu na tomto světě.“

„Naříkej si tedy sám na sebe, už se k tomuto rozhovoru nebudeme vracet,“ prohlásil Pilát rázně, protože už nechtěl dál riskovat. „Odpověz mi však na mou poslední otázku,“ řekl. Zamyšleně zmlkl, nasupil husté obočí a na chvíli zůstal stát u křesla: „Pověz mi, jsi teď schopen rozmlouvat se mnou?“ otázal se znenadání důvěrně. „Nemáš-li k tomu chuť, nenut se, nebudu tě zdržovat. Jsi očekáván na hoře.“

„Jak si přeješ, vládce, jsem plně k tvým službám,“ odpověděl a zvedl k Pilátovi průzračně modré oči, které ohromovaly svou silou a soustředěností myšlenek – jako by se nic nedalo a nečekala ho na Golgotě neodvratná smrt.

„Děkuji ti,“ poděkoval mu stejně nečekaně Pilát. „Odpověz mi tedy na mou poslední otázku, kterou ti kladu už jen ze zvědavosti. Jsme dva svobodní lidé – já nejsem na tobě v ničem závislý a ty, jak sám chápeš, už ses octl na prahu úplné svobody, takže si můžeme povídat naprosto otevřeně,“ navrhl a posadil se na své místo. „Pověz mi, říkal jsi svým učedníkům, svým přívržencům, ale upozorňuji tě, že já, jak jistě víš, tvému učení nevěřím, tak tedy říkal jsi učedníkům a ujišťovals je, že až budeš ukřižován, třetího dne vstaneš z mrtvých, vstoupíš na nebesa a jednoho krásného dne se za se vrátíš na zem, abys řídil poslední soud i nad těmi, kdo žijí dnes, i nad těmi, kdo teprve přijdou na svět, nad všemi lidmi, nad všemi pokoleními od stvoření světa. A to že bude tvůj druhý příchod na tento svět. Říkal jsi to?“

Ježíš se podivně usmál, jako by si řekl: tak je to tedy – a mlčel, jen přešlapoval po mramoru bosými chodidly z nohy na nohu, jako by se v duchu rozhodoval, stojí-li tato otázka za odpověď anebo nestojí.

„To všechno ti napovídal Jidáš Iškariotský?“ zeptal se posměšně.

„A tebe to velmi znepokojuje, pane?“

„Nevím, kdo je to Jidáš, ale vyprávěli mi to vážení občané, stařešinové města. Byly to tedy jen plané řeči?“

„Mysli si co chceš, vladaři,“ odpověděl Ježíš chladně. „Nikdo ti nevnučuje to, co se vzpírá tvému rozumu.“

„Mluvím vážně, neposmívám se ti,“ pospíšil si Pilát s ujištěním. „Prostě a jednoduše si myslím, že další příležitost k takovému rozhovoru už se nám nenaskytne. Až tě odtud odvedou, cesty zpět nebude. Ale já bych si chtěl ujasnit sám pro sebe, jak je možné přijít po smrti znova na svět bez zrození a soudit všechny lidi? Kde se ten soud bude konat – na nebesích, nebo snad někde jinde? Jak dlouho budou muset čekat lidé, kteří ti uvěřili, na onen den, aby došli věčného klidu? Dovol mi, abych ti napřed řekl, jak na to nahlížím já. Tvůj předpoklad je prostý, počítáš s tím, že každý touží po pohodlném životě, zde i na onom světě. Ach, my smrtelní tvorové, věčně po něčem bažíme, věčně po čemsi prahneme. Je velmi snadné nalákat nás sliby – dokonce i v záhrobí za tebou lidé poběží jako pejskové. Připusťme však, že je všechno tak, jak učíš, proroku, tvé hodiny jsou však sečteny, prodloužit život ti může jen rozhovor.“

„Nemusím si ho vůbec prodlužovat.“

„Neodejdeš přece na horu, aniž bys odpověděl na mou otázku. Takový odchod by byl, jak to alespoň já chápu, horší než smrt.“

„Pokračuj.“

„Připusťme, že tvoje učení je pravdivé, ale pak mi tedy řekni, kdy nadejde den tvého nového příchodu na svět? A bude-li čekání dlouhé, neúnosně dlouhé, nač to člověku bude? Vždyť z toho, co se nesplní během života, má jen nepatrný prospěch. Po pravdě řečeno člověk si nedovede vůbec představit, že by se mohl dočkat takové neuvěřitelné události. Anebo snad je potřeba čekat ve slepé víře? Co z toho člověk bude mít?“

„Tvé pochybnosti mě nepřekvapují, římský vládce, uvažuješ hrubě, pozemsky, jako tvoji učitelé Řekové. Neuraz se na mou poznámku. Dokud stojím před tebou jako člověk smrtelný, máš právo diskutovat. Ale my dva jsme příliš rozdílní – jsme voda a oheň. Naše názory se různí, přistupujeme ke všemu z různých

hledisek. Tak tedy k tomu, co tě vzrušuje, vladaři... To, že na můj nový příchod bude třeba čekat nekonečně dlouho, je pravda. V tom se nemýlíš. Nikdo nemůže předpovědět, kdy nadejde onen den, to zná pouze ten, který svět stvořil. Co pro nás trvá tisíciletí, je pro něho možná okamžikem. Podstata je však v něčem jiném. Stvořitel nás obdařil největším štěstím na světě – rozumem. A ponechal na naší vůli, jak s ním naložíme. Jak budeme zacházet s tímto nebeským darem, takové budou dějiny lidského rodu. Ty přece nebudeš popírat, vladaři, že smysl lidské existence spočívá ve zdokonalování vlastního ducha – vyššího cíle na tomto světě není. V tom tkví kouzlo moudré existence – den za dnem vystupovat stále výš a výš po nekonečných stupních zdokonalování ducha. Nejtěžší ze všeho pro člověka je být člověkem každý den. A proto, vládce, záleží na samotných lidech, jak dlouho budou muset čekat na den, v nějž ty nevěříš.“

„Tak je to,“ Pilát vzrušeně vyskočil a sevřel opěradlo křesla. „Počkej, počkej, to je přece neslýchané, aby něco takového záleželo na lidech. Já, který nevěřím v tvé učení, to nemohu svým rozumem postihnout. Kdyby lidé mohli podle své vůle oddalovat nebo přibližovat takovou událost, nepodobali by se sami bohům?“

„V něčem máš pravdu, prokurátore, ale chtěl bych nejdřív oddělit smyšlenky od pravdy. Smyšlenky o pravdě, to je nesmírné neštěstí. Smyšlenka je jako jíl ve vodě, který časem promění hlubokou tůň v mělkou louži. V životě to tak bývá – každou velkou ideu, zrozenou pro blaho lidí ve chvíli osvětlení a utrpení, odvěků převrací lidské slovo předávané od úst k ústům ve zlo pro sebe i pro pravdu. A právě k tomu má řeč směřuje, místodržiteli – k tomu, že lži, jimž přikládáš víru, nejsou nic než smyšlenky, pravda je jiná.“

„Nechceš mi odhalit pravdu?“

„Chci, pokusím se o to. Nebudu se vyhýbat rozhovoru. Navíc o tom mluvím naposledy. Věz tedy, římský místodržiteli, že boží úmysly nespočívají v tom, aby jednoho dne jako blesk z čistého nebe sestoupil z nebes Syn člověka, který vstal z mrtvých, aby vedl soud nad národy, nýbrž všechno bude naopak, přestože výsledek zůstane týž. Nebudu to já, jemuž zůstala ze života jen chvíle k překonání

vzdálenosti od města ke Golgotě, kdo přijde znova po svém zmrtvýchvstání, nýbrž vy lidé budete přicházet, abyste žili v Kristu, v nejvyšší spravedlnosti, vy přijdete ke mně v neznámých příštích pokoleních. A to bude můj druhý příchod. Jinými slovy, já se v lidech vrátím k sobě přes své utrpení, v lidech se vrátím k lidem. To jsem měl na mysli. Budu vaší budoucností, ačkoliv v čase jsem žil o tisíciletí dříve, v tom je úmysl boží, v tom, aby takovým způsobem byl člověk povznesen na trůn svého poslání – a tím posláním je dobro a krása. V tom je smysl mých kázání, v tom je pravda, a nikoliv v šířících se pověstech, ve všelijakých smyšlenkách, snižujících vznešené ideje. Ta cesta bude pro lidský rod ze všech cest nejtěžší, a toho se, vladaři, právem obáváš. Započne od osudného dne, ode dne popravy Syna božího, a necht' potom pokolení setrvají ve věčném pokání a znova a znova se děsí ceny, kterou já dnes zaplatím za vykoupení jejich hříchů, za jejich prozření a za probuzení božské podstaty v jejich nitru. Proto jsem přišel na svět, abych se stal pro lidi nehynoucím příkladem. Aby lidé vkládali naděje v mé jméno a šli ke mně skrze utrpení, skrze boj se zlem v sobě den za dnem, skrze odpor k nepravostem, k násilí a krvelačnosti, jež tak zhoubně zachvacuje duše, které nejsou naplněny láskou k Bohu, nýbrž k sobě podobným, k lidem.“

„Počkej. Ježíši Nazaretský, ty ztotožňuješ boha a lidi?“

„V jistém smyslu ano. Ba co víc, všichni lidé dohromady jsou podobenstvím Boha na zemi. A jméno jedné z těch tří božských osob je Bůh zítřků, Bůh nekonečný, darovaný světu při stvoření. Jisté sis nejednou uvědomil, vladaři, že tvá přání se vždycky týkají budoucnosti. Dnes přijímáš život takový, jaký je, ale zcela určitě si přeješ, aby zítra byl jiný, a dokonce i když je ti dneska dobře, přeješ si, aby ti zítra bylo ještě líp. Proto v nás žije naděje, nehasnoucí jako světlo boží. Bůh zítřků je duchem nekonečna – v něm je podstata bytí, celý souhrn lidského konání a úsilí, a proto na samotných lidech záleží, jaký bude – zda nádherný, anebo ošklivý, milosrdný, anebo trestající. Takové úvahy jsou přípustné a nutné, to od myslících bytostí vyžaduje sám Bůh stvořitel, a proto necht' se o budoucí život na zemi starají sami lidé, vždyť každý z nich je částí Boha

zítřků. Člověk sám je soudcem i tvůrcem každého našeho dneška.“

„Počkej, a co poslední soud, který tak hrůzostrašně popisuješ?“

„Poslední soud? To tě nenapadlo, vladaři, že se nad námi už dávno uskutečňuje?“

„Chceš tím snad říct, že celý náš život je vlastně posledním soudem?“

„Nejsi daleko od pravdy, vládce, projít touto cestou, která začíná v bolestech a mukách, od Adamova zatracení skrze zločiny páchané po věky jedněmi lidmi na druhých, plodící ze zla další zlo a z nepravdy nepravdu – to jistě nějak poznamenalo ty, kdo přebývali a přebývají na světě vezdejší. Od doby, kdy byli zakladatelé lidského rodu vyhnáni z ráje, rozevřela se nesmírná propast zla; kolik válek, krutostí, vražd, pronásledování, nespravedlností a urážek lidé poznali. A všechny strašlivé prohřešky proti dobru, proti přírodě, spáchané od stvoření světa – co je to jiného, než mírnější průběh posledního soudu? V čem je původní smysl dějin – přiblížit myslící bytosti k božským výšinám lásky a soucitu. Avšak kolika těžkými zkouškami prošlo lidstvo v dějinách, a konce těch zločinů, vzdouvajících se jako vlny na oceáně, nedohlednem. Není život v takovém pekle horší než poslední soud?“

„A ty, Ježíši Nazaretský, chceš zastavit dějiny, pokud se týče zla?“

„Dějiny? Ty nikdo nezastaví, já chci vykořenit zlo z jednání a myšlení lidí – to je můj cíl!“

„Pak nebudou ani dějiny.“

„Jaké dějiny? Ta dějinná událost, jejímž spolutvůrcem jsi také ty, vladaři? Ta se bohužel nedá vyškrtnout z paměti, kdyby jí však nebylo, octli bychom se mnohem blíže k Bohu. Rozumím ti, pane. Ale pravé dějiny, dějiny rozkvětu lidskosti na zemi dosud nezačaly.“

„Počkej, Ježíši, mou osobu zatím ponechme stranou. Jak si myslíš, že přivedeš lidi a národy k takovému cíli?“

„Prohlášením království spravedlnosti bez vlády císařů. Tak.“

„A to stačí?“

„Ano, kdyby po tom zatoužili všichni...“

„Zajímavé. Nu což, vyslechl jsem tě pozorně, Ježíši Nazaretský.

Vidíš daleko do budoucnosti; nejsi však příliš sebevědomý, nespoleháš až příliš na lidskou víru, nezapomínáš na přízemnost davu na náměstí? Velmi brzy se o tom přesvědčíš za městskými hradbami, avšak dějiny ničím nezastavíš, jejich chod nikdo nezvrátí. Udivuje mne jedno: proč rozněcuješ oheň, v němž první uhoříš ty sám? Svět nemůže žít bez panovníků, nemůže existovat bez vlády jedněch a poddanství druhých, marně se snažíš vymyslet nový pořádek a zavést ho jako počátek nových dějin. Panovníci mají svá božstva – oni neuctívají tvého abstraktního Boha zítřků, který je v nekonečnosti všech ‚zítřků‘ zbaven určité podoby a patří stejnou měrou všem jako vzduch, neboť všechno, co se dá rozdělit stejným dílem všem, je vlastně nic, nemá to žádnou cenu, je to prázdný pojem, a právě proto je císařům a králům dovoleno panovat nad každým a nade všemi. A mezi všemi vládci světa bohové vyznamenali nejznamenitějšího z nich – Tibéria, jehož država, Říše římská, zabírá půl světa. A já pod Tibériovou záštitou vládnu Judsku, a v tom spatřuji smysl svého života, a mé svědomí je klidné. Není vyšší pocty než sloužit nepřemožitelnému Římu.“

„Nejsi žádná výjimka, prokurátore, téměř každý prahne po vládě alespoň nad jedním sobě podobným tvorem. A to je právě to neštěstí. Namítneš, že tak je svět zařízen. Hřích se vždycky snadno omlouvá. Málokdo však se zamýšlí nad tím, že právě on je prokletím lidského rodu, že touha po moci, již jsou všichni nakaženi – od vrchního metaře na tržišti až po obávané vládce – je nejhorší ze všech zel, a lidský rod za ni jednou zaplatí vším. Národy zahynou v boji o nadvládu, o půdu, vyhubí se navzájem do základu, do samého kořene.“ Pilát Pontský netrpělivě zvedl ruku, aby Ježíše přerušil: „Ustaň, nejsem tvůj učedník, abych ti v pokoře naslouchal. Ustaň! Slovy se dá zničit, co se ti zamane. Předpovídej si co chceš, Ježíši, tvá snaha vyjde naprázdno. Svět je řízený panovníky a nemůže být jiný. Co bývalo dříve, zůstane i nadále: kdo je silnější, má moc, a také v budoucnosti ovládnou svět silnější. Ten pořádek je nezměnitelný jako hvězdy na nebi. Nikdo je nepřemístí. Marně se trápíš pro lidský rod, marně se snažíš spasit ho za cenu vlastního života. Lidi nic nepoučí, ani kázání v chrámech, ani hlasy z nebe!

Budou vždycky následovat svého pána jako stádo pastýře, budou se sklánět před silou a hodnostmi a cítit budou toho, kdo je nejkrutější a nejmocnější ze všech, a budou oslavovat vojevůdce a bitvy, kde krev poteče proudem ve jménu nadvlády jedněch a pokoření a ponížení druhých. To bude považováno za vznešenost ducha, opěvovanou, předávanou z generace na generaci, na počest toho se budou třepetat prapory a hlaholit trouby, krev bude kypět v žilách, budou se pronášet přísahy: nevydáme nepříteli ani píd' země; a ve jménu národa se budou prohlašovat války za nevyhnutelné, lidé budou vychováni v nenávisti k nepřátelům vlasti: ať žije král, a toho druhého zardousíme, srazíme na kolena, zotročíme ho i s jeho lidem a uzmeme jim jejich zem – v tom je přece největší slast života, veškerý smysl lidského bytí odnepaměti, a ty, Ježíši, chceš to všechno odsoudit a zatratit, oslavuješ chudé a bezmocné, chceš všude nastolit milosrdenství a zapomínáš přitom, že člověk je zvíře, že nemůže být bez válek, jako naše tělo nemůže být bez soli. Uvažuj, v čem se mýlíš a chybuješ. Uvažuj alespoň v této hodině, dříve než se vydáš v doprovodu stráží na Golgotu. A na rozloučenou ti řeknu jedno: spatřuješ kořen zla v lidské touze po moci, v pokoření zemí a národů silou, tím však pouze násobíš svou vinu, neboť kdo je proti síle, je proti silným. Bezpochyby svým prorokováním království spravedlnosti narážíš na naše Římské impérium, chceš zamezit rostoucí moci Říma, jeho neomezené vládě nad světem – už jenom za ten úmysl zasluhuješ trojnásobný trest.“

„K čemu ta štědrost, můj dobrý pane, myslím, že naprosto stačí jedna smrt. Ale pokračujme v našem rozhovoru, i když chápu, jak žhavé slunce trýzní mé katy, kteří mě očekávají na Golgotě, pokračujme v rozhovoru, je to mé poslední předsmrtné přání. Jsi přesvědčen, římský vládce, že síla je to, co ty za sílu považuješ. Existuje však síla jiného druhu – síla dobra, postihnout ji je však bohužel obtížnější a složitější, ctnost vyžaduje nemenší statečnost než válka. Poslyš mne, pane, stalo se, že jsi poslední člověk, s kterým rozmlouvám před cestou na Golgotu. Toužím otevřít ti své srdce, nemysli si však, že tě budu prosit o smilování.“

„To by bylo směšné.“

„Proto ti to říkám předem, abys byl v tomto směru klidný, vladaři. Svěřím se ti s něčím, co budeš znát ty samojediný. Minulé noci na mne padla úzkost a zpočátku se mi zdálo, že bezdůvodně. Ne, nebylo to z dusna v Getsemane – návrší za městem profukoval větřík. To jen já jsem neměl stání, ze srdce mého naplněného tísní, strachem a zármutkem stoupal k nebesům úzkostný nářek. Moji stoupenci, moji učedníci se pokoušeli bdít se mnou, úleva však nepřicházela. Věděl jsem, že se blíží moje poslední hodinka a čeká mne neodvratná smrt. I hrůza mne pojala. Vždyť smrt je pro každého člověka konec světa.“

„Proč?“ podíval se po něm Pilát se zřejmou škodolibostí. „Jak se to srovnává s hlásáním posmrtného života? Tvrdil jsi, že život smrtí nekončí.“

„Už zase soudíš podle lidských slov, vládce. Na onom světě se duch nezvučně vznáší jako stín nad vodami – ten odraz nepostižitelné myšlenky krouží v nadzemských prostorách, avšak pro tělo sem cesta nevede. Je to naprosto odlišná sféra, jiné bytí, nedostupné našemu poznání. I běh času je tam jiný, nepodléhá pozemským měřítkům. Já však mluvím o životě měřitelném, o životě na zemi. Trýznila mě podivná předtucha naprosté opuštěnosti ve světě, i bloudil jsem té noci v getsemanské zahradě jako přízrak a nenacházel jsem klidu, jako bych ze všech myslících bytostí zůstal v celém vesmíru já jediný, jako bych se osaměle vznášel nad zemí, aniž bych ve dne či v noci spatřil jediného živého tvora – všechno bylo mrtvé, všechno pokrývala souvislá vrstva popela minulých požárů, celá země ležela v ruinách, ani lesy, ani ornice, ani lodě na moři, jenom podivné, neustávající zvonění tichounce znělo zdáli jako smutný nářek ve větru, jako pláč železa z hlubin země, jako umíráček, a já, samojediné zrnko prachu, jsem plul pod nebesy, svíraný hrůzou a zlou předtuchou, a myslel jsem si: nastává konec světa, a nesnesitelný zármutek naplnil mou duši. Kam se poděli lidé, kde teď hlavu složím? I jal jsem se v duchu reptat: nadešla, Hospodine, osudná chvíle odchodu, na nějž čekala celá pokolení, apokalypsa, završení dějin rozumných bytostí – proč k něčemu takovému vůbec došlo, jak mohli lidé tak pomřít, vyhynout od kořene, vyhubit potomstvo? Ohromilo mě strašlivé poznání: to je

odplata za tvou lásku k lidem, za oběť, kterou jsi jim přinesl. Cožpak ten běsnící lidský svět zničil ve svém běsnění sám sebe, jako se škorpión zabíjí vlastním jedem? Cožpak tento příšerný konec způsobila nesnášenlivost lidí vůči lidem, neslučitelnost hranic říší, neslučitelnost idejí, neslučitelnost pýchy a touhy po moci, neslučitelnost velkých císařů znuděných svou neomezenou mocí a národů, které je s licoměrnými chvalozpěvy v slepé poslušnosti následují, ozbrojeny od hlavy až k patě, a vychloubají se vítězstvími v nespočetných bratrovražedných válkách? Tím tedy završili své přebývání na zemi lidé, kteří si božský dar poznání vzali s sebou do hrobu. Ó, Hospodine, jal jsem se reptat, proč jsi obdařil rozumem a schopností řeči, rukama uzpůsobenýma k tvořivé práci ty, kteří v sobě zabili samy sebe a zemi obrátili v zahanbující pohřebiště? Proléval jsem slzy, bloudil jsem sám a sám mlčenlivým světem, proklínal jsem osud a promlouval jsem k Bohu. To, k čemu by se tvá ruka nepozvedla, člověk sám zločinně uskutečnil... Věz tedy, vládce římský, že konec světa nenastane skrze mne ani skrze ničivou sílu živlů, ale skrze lidskou zlobu. Skrze to nepřátelství, skrze vítězství, která tak opěvuješ ve svém vladařském opojení...”

Ježíš si vydechl a pokračoval:

„Takové jsem měl minulé noci zjevení, dlouho jsem o něm přemýšlel a nespál jsem, bděl jsem v modlitbách, a když jsem se uklidnil, měl jsem v úmyslu povědět svým učedníkům o tom zjevení, které na mě seslal můj Otec, ale vtom do Getsemane vtrhl početný zástup lidí, a mezi nimi Jidáš. Chvatně mě objal a políbil studenými rty. ‚Bud’ zdrav, Mistře,‘ řekl mi, a příchozím už dříve řekl: ‚Koho políbím, ten to je. Toho zatkněte.‘ A oni mě zatkli. A teď, jak vidíš, stojím před tebou, římský vladaři. Já vím, musím vystoupit na Golgotu. Avšak tys byl ke mně milosrdný, jsem spokojen, protože se mi před smrtí podařilo vypovědět, co jsem prožil včera v Getsemane.“

„Jsi si jist, že jsem uvěřil všemu, co jsem od tebe slyšel?“

„To je tvá věc, pane, zda věříš či nevěříš. Nejspíš mi nevěříš, vždyť my dva jsme jako odlišné živly. Ale vyslechl jsi mě. Nemůžeš tvrdit, žeš nic neslyšel, a nemůžeš sám sobě zapovědět přemýšlet o

tom. A já jsem spokojen, že jsem si neodnesl do hrobu to, co se mi zjevilo v Getsemane. Mé svědomí je teď klidné.“

„Pověz, Ježíši, neprorokoval tys náhodou na tržištích?“

„To ne, vládce, ale proč se ptáš?“

„Není mi jasné, zda je to přetvářka, anebo zda opravdu nepocituješ strach a nebojíš se mučení a popravy. Je pro tebe opravdu tak důležité, co jsi stačil a nestačil vypovědět, kdo ti naslouchal a kdo ne, když za chvíli odejdeš z tohoto světa? Co z toho máš? Není to všechno marnost a nic než marnost?“

„To neříkej, vládce, není to marnost. Vždyť předsmrtné myšlenky zalétají přímo k Bohu, a pro Boha je důležité, co si člověk myslí v posledních chvílích života, podle toho Bůh soudí o lidech, které kdysi stvořil jako nejvyšší bytosti mezi vším živým, neboť poslední z nejposlednějších myšlenek bývají vždycky čisté a krajně upřímné a není v nich nic než pravda a žádná lest. Promiň mi, pane, ale zbytečně mě podezíráš, že je to hra. V dětství jsem si hrál s hračkami, ale od té doby už nikdy. Co z toho, jestli se bojím mučení, nemám, proč bych to skrýval, a už jsem se ti předtím přiznal. Bojím se, velmi se bojím. A Hospodina svého, Otce nejdobrotivějšího, prosím, aby mi dal sílu důstojně snést nevyhnutelný úděl, abych nekřičel jako zvíře ani se jinak nezostudil... Jsem připraven, vladaři, nezdržuj mne, už není proč. Nadešla moje hodina...“

„Ano, vykročíš cestou na Golgotu. Kolik je ti vlastně let, Ježíši Nazaretský?“

„Třicet tři, pane.“

„Tak mladý! O dvacet let mladší než já,“ podivil se Pilát, soucitně pokýval hlavou a po krátkém zamyšlení řekl: „Pokud je mi známo, nejsi ženatý a nemáš děti, tudíž po sobě nezanecháš sirotky, tak to také zapíšeme.“ Chystal se zřejmě ještě něco říct, ale rozmyslel si to a mlčel. A dobře, že mlčel. Málem se dostal do trapné situace. Chtěl se Ježíše zeptat, zda poznal ženu. Sám se však ulekl: co je to za babskou zvědavost? Jak může úctyhodného muže napadnout, aby se vyptával na takové věci?

Když se v tom okamžiku podíval na Ježíše, poznal mu na očích, že uhodl, nač se chtěl zeptat, a že by nebyl na takovou otázku

odpověděl. Průzračně modré Ježíšovy oči potemněly, uzavřel se do sebe. Mírný beránek na pohled, a co má v sobě síly! podivil se Pilát a našátral nohou sandál, který mu sklouzl.

„No dobrá,“ odvedl řeč jinam, aby nějak zahladil ten nevyřčený dotaz. „Také se vypráví, že jsi snad podvržené dítě. Je to pravda?“

Ježíš v upřímném dobrosrdečném úsměvu odhalil rovné bílé zuby.

„Možná, v jistém smyslu ano.“

„Přesněji, ano či ne?“

„Ano, je to tak, můj dobrý pane,“ potvrdil Ježíš, který vycítil, že Pilát Pontský začíná být podrážděný, protože tuto otázku považuje za dosti nevhodnou. „Byl jsem ‚podvržen‘ svým Otcem nebeským prostřednictvím Ducha svatého.“

„Jaké štěstí, že už nebudeš nikomu plést hlavu,“ procedil Pilát unaveně skrz zuby. „Aspoň mi tedy pověz, kdo je matka, která tě porodila?“

„Bydlí v Galileji a jmenuje se Marie. Cítím, že dnes přijde. Celou noc byla na cestě. Vím to.“

„Nemyslím, že by měla radost z konce svého syna,“ pronesl Pilát zamračeně a chystal se konečně uzavřít příliš zdlouhavý rozhovor s tím bláznivým Nazaretským. Prokurátor, oděný v sněhobílé tóze, se pod arkádami terasy vztyčil v celé své majestátní výšce, s velkou hlavou, hrubě tesaným obličejem a tvrdým pohledem.

„Tak si to pro pořádek upřesníme,“ poručil a začal vypočítávat. „Otec – jakpak to bylo – Josef, matka Marie. Pocházíš z Nazaretu. Třicet tři let. Svobodný. Děti nezanechal. Pobuřoval lid. Vyhrožoval, že zboří velký chrám jeruzalémský a ve třech dnech ho znovu vystaví. Vydával se za proroka, za krále Židů. To je v krátkosti historie tvého života.“

„Nemluvme o mé historii, chci ti říct, že do historie se zapíšeš ty, Pontius Pilatus,“ pronesl polohlasně Ježíš Nazaretský a zpříma a vážně se zadíval římskému prokurátorovi do obličeje. „Navždycky.“

„Kdepak,“ mávl Pilát odmítavě rukou. Přesto mu to zalichotilo, nečekaně však změnil tón a prohlásil slavnostně: „V historii zůstane zapsán slavný císař Tibérius. Nechať žije jeho jméno. A my jsme jen jeho věrní spolubojovníci, nic víc.“

„A přece v historii zůstane tvé jméno, Piláte,“ opakoval tvrdošíjně ten, který se chystal na Golgotu, za hradby Jeruzaléma...

Pták, orel nebo snad luňák, který kroužil nad místodržitelským palácem, jako by na něco čekal, konečně opustil ta místa a zvolna odlétal směrem, kterým odváděli v doprovodu nespočetných jízdních stráží a svázaného jako nebezpečného zločince toho, s nímž tak dlouho rozmlouval vládce celého Judska Pilát Pontský.

Prokurátor dosud stál na Obloukové terase a s údivem a hrůzou sledoval podivného ptáka, který následoval toho, jehož odváděli na Holý vrch...

„Co to znamená?“ zašeptal s obavou.

III.

Ten letní déšť ve stepi, který se tak dlouho chystal a ke kterému se už večer sbíraly a kupily černé mraky, prosvětlované na obzoru tichými záblesky, se spustil teprve pozdě v noci. Těžké kapky prudce bubnující do vyprahlé půdy se brzy spojily v hotové proudy vody, které ucítil na tváři Avdij Kallistratov, probírající se z bezvědomí – byly prvním pozdravem života.

Avdij ležel na stejném místě, pod náspem u trati, kam se skulil, když ho vyhodili z vlaku. Jeho první myšlenka byla: Kde to jsem? Zdá se mi, že prší. Zasténal, chtěl se pohnout, ale šílená bolest v boku a olověná tíha v hlavě ho znova srazily do bezvědomí; teprve za nějakou chvíli přišel definitivně k sobě. Spásný déšť ho navracel k životu.

Pršelo, jen se lilo, štědře a vydatně, a voda stékající ze svahu se zadržovala v příkopu, v němž Avdij ležel. Jak se prodírala k Avdijovi, naskakovaly na ní bubliny a stoupala čím dál výš až ke krku, což ho přinutilo, že sebral síly a pokusil se uniknout z nebezpečného místa. V prvních minutách, kdy tělo překonávalo samo sebe a rozhýbávalo se, to bylo obzvlášť trýznivé. Avdij sám

nemohl uvěřit, že zůstal naživu. Vždyť ho ve vagóně tak hrozně zmlátili, v takové strašné rychlosti ho vyhodili z vlaku, ale to všechno mu připadalo zcela podružné ve srovnání s tím, že je živ, je živ všemu navzdory. Je živ a může se pohybovat, třebaže se jen plazí, slyší a vidí a těší ho ten spásný déšť, co se teď lije jako z konve a omývá jeho potlučené tělo, ochlazuje mu ruce i nohy.

V té době prořezávaly déšť a tmu jeden noční vlak za druhým, a hnaly se s rachotem dál... I vlaky ho potěšily, všechno, co bylo projevem života, mu působilo radost jako dosud nikdy.

Avdij by se nechtěl před deštěm schovávat, ani kdyby mohl, chápal, že ten životodárný déšť je jeho spása. Kéž by měl ruce a nohy celé; modřiny, pohmožděniny a dokonce i palčivou bolest v pravém boku byl ochotem snášet bez reptání... Nakonec se mu podařilo odplazit se a vyškrábat na bezpečné místo na menším pahorku a teď ležel omýván deštěm a sbíral síly k dalšímu životu...

Avdij znovu povstal z tmy nebytí, povstal a začal křísit všechno, co tvořilo podstatu jeho života. Sám se podívoval tomu, jak volně a široce se mu myšlenky rozbíhají.

I řekl tomu, jehož odváděli od Piláta Pontského na Golgotu:

„Učiteli, jsem zde. Co mám dělat, abych tě vysvobodil, co mám udělat, Hospodine? Jak tě mám zachránit? Ó, jak velice se o tebe bojím, teď, když jsem vstal z mrtvých.“

Historický synchronismus – když je člověk schopen vmyslet se do života v několika časových rovinách zároveň, rozdělených staletími i tisíciletími – je ve větší či menší míře vlastní každému člověku, který nepostrádá obrazotvornost. A ten, pro něhož jsou události minulé stejně blízké jako dnešní skutečnost, ten, kdo prožívá minulost jako svou vlastní, jako svůj osud, ten se stává mučedníkem, ten je tragickou osobností, neboť zná-li předem, čím skončila ta či ona dějinná událost, co způsobila, předvídá-li všechno, nezbyvá mu než se trápit, není s to ovlivnit chod událostí a přináší sám sebe v oběť vítězství spravedlnosti, která nikdy nezvítězí. A ta touha potvrdit pravdu minulých dob je svatá. Právě tak se rodí ideje, tak dochází k duchovnímu srůstání nových generací s předešlými, na tom stojí svět a jeho životní zkušenost se neustále zvětšuje, narůstá – dobro i zlo se

předávají z pokolení na pokolení v nekonečnosti paměti, v nekonečnosti času a prostoru lidského světa...

A proto bylo řečeno: včerejší lidé nemohou vědět, co se děje dnes, ale dnešní znají, co se dalo včera, a zítra se z dnešních stanou včerejší...

A dále bylo řečeno: dnešní lidé žijí včerejškem, jestliže však zítřejší zapomenou na dnešek, bude to neštěstí pro všechny...

Avdij byl velmi rozrušený a zoufal si, když nastal poslední večer před jarními svátky a on se v tom dusném podvečeru pokoušel vyhledat v dolním městě dům, kde se konala tajná večeře Páně s učedníky, kde On lámal chléb se slovy: toto jest tělo mé, a naléval jim víno se slovy: toto jest krev má. Vždyť už tehdy byl čas upozornit na blížící se nebezpečí, na zradu Jidáše Iškariotského, na nutnost okamžitě, bez odkladu opustit toto zlořečené město a vydat se co možná nejdříve na cestu. Při hledání správného domu bloudil v houstnoucím soumraku spleti křivolakých uliček města, bůhvíproč si prohlížel obličeje náhodných chodců i jezdců, jako by tu mohl mít nějaké známé, avšak ani mezi měšťany pospíchajícími k rodinnému stolu, ani mezi těmi, kdo ještě vcházeli do krámků těsně před jejich uzavřením, neobjevil nikoho, komu by se mohl svěřit. Mnozí z kolemjdoucích nevěděli, kdo je ten Ježíš Kristus. Ve městě byla přece spousta tuláků. Kterýsi útlocitný občan ho zval k sobě na svátky. Avdij s poděkováním odmítl. Doufal, že stihne varovat Učitele. Ze vzrušení, světel v oknech, vzduchu prosyceného lákavými vůněmi spousty pokrmů a z vlhkého dusna, odpařujícího se z cest a dvorů hojně polévaných kvůli ochlazení, ho rozbolela hlava. Začal se mu zvedat žaludek. Rozběhl se tedy za město do místa zvaného Getsemane s nadějí, že v zahradě ještě zastihne Učitele s učedníky v rozhovoru a na modlitbách. Ale marně. V této pozdní hodině tu nikoho nenašel. Zahrada byla liduprázdná a pod velkým fikovníkem, kde Učitele zatkl ozbrojený zástup, už také nikdo nebyl. Učedníci se rozutekli, jak to konečně předpovídal sám Učitel...

Měsíc plul nad vzdáleným mořem i nad souší, bylo už po půlnoci a blížil se osudný den, jehož následky nebudou zapomenuty po staletí a budou se různým způsobem odrážet na dějinách lidstva. Avšak v

Getsemane a na přilehlých návrších porostlých ovocnými stromy a vinnou révou bylo ticho, pouze noční ptáci zpívali v křovinách, žáby kvákaly a jedině bystrý Cedron čile uháněl z cedrových hor dávným kamenitým korytem, bublal a třpytil se v měsíčním svitu. Všechno bylo na svých místech a existovalo jako vždycky – oné noci byl na zemi klid a mír a jediný Avdij neměl stání, protože všechno se dělo tak, jak se mělo dít, a on nemohl ničemu zabránit a nic odvrátit, i když předem věděl, čím to všechno skončí. Marně plakal a dovolával se v zoufalství Boha zítřků. Po více než devatenácti stech padesáti letech se nemohl smířit s tím, co se stalo, v hledání sebe sama se přenesl do minulých bytí a v duchu se vrátil k těm prvopočátkům, od nichž se koloběhem času odvíjela také nit jeho osudu. Hledal odpověď a vracel se přitom o tisíciletí zpátky a pak zase do stepního lijáku, který mu smáčel hlavu a ramena, k dnešní realitě: hned odmítal fakta a hned je zase pečlivě zvažoval.

V záchvatech pošetilého voluntarismu ve vztahu k historii připouštěl pojetí posledního soudu, jaké ovšem vzniklo mnohem později, vkládal je do úst lidem, žijícím dávno před tím – Avdij si totiž velice nepřál, aby to bylo vysloveno samotným Pilátem Pontským, neboť stín Piláta, všemocného prokurátora římského, se až do dnešních dnů nerozplynul. (Potenciální piláti přece existují dodnes.) A v tomto svém předbíhání událostem vycházel Avdij Kallistratov z toho, že odvěké zákonitosti světa působí neustále, i když byly poznány teprve mnohem později. Tak tomu bylo i s ideou posledního soudu – už dávno lidského ducha trápilo pomyšlení na blížící se odplatu za všechny nespravedlnosti, které se na světě daly.

Ale kdo to vlastně byl Ježíš, od jehož narození se jako od roku nula počítá letopočet tragického sebeuvědomění ducha? A k čemu to všechno bylo zapotřebí? Snad jenom proto, abychom měli důvod k věčnému pokání? A proč od doby, kdy zemřel na kříži, lidské mysli nedošly pokoje? Vždyť mnohé z toho, co si činilo nárok na nesmrtnost, bylo od těch dob zapomenuto a obrátilo se v prach. Jestlipak přitom měli všichni na paměti, že lidský život se každým dnem zdokonaluje: co bylo dnes nové, nazítří zastará, co bylo lepší, nazítří pohasne před ještě dokonalejším, ale proč tedy Ježíšova slova

nezastarávají a neztrácejí svou sílu? Všechno, co se přihodilo od jeho narození do jeho poprav, a víc než to – co pokračovalo po jeho smrti po celá staletí a po celé generace, cožpak to bylo pro lidstvo tak nezbytné a nevyhnutelné? A v čem nakonec spočíval smysl jeho cesty v lidských dějinách? Čeho lidstvo dosáhlo? K čemu dospělo? Jestliže byla skrytým cílem idea lásky k člověku – idea humanismu, jak tvrdí učenci, to jest cesta člověka k sobě samému, k nekonečnému zdokonalování ducha v sobě samém jako v bytosti obdařené rozumem, pak byla tato cesta od prvopočátku vymyšlena velmi složitě, obtížně a krutě – ale kým a proč? Nemohli snad lidé existovat bez tohoto humanismu, který si každý vykládal po svém – od křesťanského po vesmírný, od sociálně egoistického, třídního, po principiálně abstraktní? A čemu slouží v našem století už dávno zastaralé náboženství?

Opravdu, čemu? Všem je přece dávno všechno jasné, dokonce i dětem. Cožpak materialistické učení nezneškodnilo navždycky křesťanskou věrouku, a nejenom to, nesmetlo ji rozhodně a definitivně z cesty pokroku a kultury jako jediné správné cesty? Zdálo by se, že dnešní člověk nepociťuje potřebu vyznávat víru, že mu úplně stačí znát ono vyčpělé učení v rámci všeobecného historického vzdělání, nic víc. Vždyť to všechno už se přežilo, všechno jsme prozkoumali a máme to za sebou. K čemu jsme však dospěli, co jsme dostali jako náhradu za tuto milosrdnou, obětavou ideu, dávno vyhozenou na smetiště, škodolibě zesměšňenou realistickým světovým názorem? Co podobného máme, přesněji řečeno co vznešenějšího máme? Vždyť nové musí být vždycky lepší než staré. A to nové taky lepší je! Ano. Nastupuje k moci nové náboženství – náboženství převahy vojenských sil. V které epoše se člověku poštěstilo den za dnem, po celý život od narození až do smrti žít v naprosté závislosti na tom, jestli tyto síly rozpoutají válku nebo ne? Kdo jiný je dnes bohem, ne-li majitel těchto zbraní? Jediný rozdíl je snad v tom, že zatím nejsou postaveny chrámy, v nichž by se lidé modlili k modelu jaderných náloží a klaněli se generálům. Čím se to liší od náboženství?

Takovým úvahám o životě vezdejším se Avdij Kallistratov občas

oddával, a tentokrát, když mu bylo dovoleno v nezměrném rozletu myšlenek proniknout do minulosti jako do reality, do podstaty těch událostí, které se udaly před jeho existencí – stejně jako nová voda plyne kolem starých břehů – tehdy se vrátil k pramenům oněch dní, k té páteční noci před jarními svátky, aby vyhledal Učitele a stačil se mu svěřit se svými obavami, seznámit ho s obavami doby, která přijde po staletích, sdělit mu, že se na scéně dějin objevil nový bůh – bůh Goliáš, který jako mor nakazil vědomí všech obyvatel naší planety svým náboženstvím, rozvratným a univerzálním, náboženstvím převahy vojenských sil. Jak by Učitel odpověděl, jak by byl ohromen: kam dospěje lidský rod při tom zběsilém soutěžení o vojenskou nadvládu? I kdyby se on znova rozhodl vzít na sebe naše hříchy a znova se nechal ukřižovat, jen stěží by dojal srdce lidí, zotročená agresivním náboženstvím převahy vojenských sil...

K svému rozhořčení však Učitelé nezastihl. Jidáš ho už zradil, ozbrojené zástupy ho zatkly a odvedly, a Avdij v opuštěné zahradě getsemanské plakal pro všechno, co bylo, i pro všechno, co bude, sám samojediný v celé zahradě a v celém světě. Tak pospíchal do minulosti, až se objevil v Getsemane, v době narození svých praprapředků, kteří žili v severských pralesích a uctívali dřevěné vyřezávané idoly a dokonce ani jméno Avdij neznali. To jméno vejde ve známost teprve časem, a on sám se narodí až v pozdním dvacátém století...

Avdij dlouho seděl a plakal pod velkým fíkovníkem, pod nímž byl zrazen, zatčen a odveden Učitel, a trápil se, jako by se tím mohlo na osudech světa něco změnit.

Potom vstal a pln zármutku odešel do města. Tam, za hradbami v onu noc předjarními svátky obyvatelé nového Jeruzaléma odpočívali pokojným spánkem, o ničem neměli ani tušení, a on jediný v obavách a zmatku bloudil městem a uvažoval: kde je Učitel, co se s ním děje? A potom ho napadlo, že dosud není pozdě na jeho záchranu, a tak začal klepat na okna, na každé okno, které se mu cestou naskytlo. „Vstávejte, lidé, blíží se neštěstí! Dokud je čas, zachraňte Učitele! Odvedu ho do Ruska, na jedné naší řece, Oka se jmenuje, je ostrůvek zaslíbený...”

Podle Avdijova názoru by mohl Učitel žít na onom zaslíbeném ostrůvku uprostřed řeky v naprostém bezpečí – tam by se mohl oddávat úvahám o vrtkavosti světa a možná by se tam zrodilo nové osvícení a On by předpověděl lidstvu novou cestu do dalekých dob a obdařil by lidi božskou dokonalostí, aby cesta k mesiášskému cíli, kterou přijal jako nezvratný úděl, nebyla zbrcena krví, nemuselo se za ni platit mukami a ponížením, které On, nemoudrý, byl ochoten vzít na sebe za lidi, za pravdu, nebezpečnou pro pronásledovatele, a proto tak nelítostně vykořeňovanou: vždyť pro štěstí budoucích pokolení vložil na sebe ten smrtelný úděl, nevyhnutelný na zvolené cestě k osvobození člověka ze zajetí jeho vlastní účasti na odvěkových nespravedlnostech, neboť v přirozenosti věcí není nespravedlnost, ta má živnou půdu výlučně mezi lidmi a pochází od člověka. Dá se však vůbec dosáhnout cíle takovým protidějinným způsobem, existuje vůbec nějaká jistota, že tato Učitelova lekce nebude zapomenuta pokaždé, když se člověku pronásledujícímu svou kořist zachce zapomenout na Učitele, potlačit a umlčet své svědomí a najít si spoustu výmluv? Byl prý nucen splácet zlo zlem; jak zbavit člověka – vrchol dokonalosti – zhoubných vášní, které ho dennodenně doprovázejí ve štěstí i v neštěstí, v bídě i v přesycenosti bohatstvím, i když má moc, i když žádnou moc nemá; jak zbavit nejdokonalejšího tvora – člověka – neukojitelné touhy po nadvládě nad jinými, jak ho zbavit jeho stálého omylu, že mu je všechno dovoleno? Vždyť ješitnost a pýcha zavádějí člověka k rozkazování a k násilí, dokud je dost silný, a když je slabý, snaží se dosáhnout téhož cíle úlisností, licoměrností a úskočností; v čem tkví potom pravý cíl života, v čem je jeho smysl, a konečně kdo je schopen odpovědět na tuto otázku tak, aby ani jediná duše nezapochybovala o pravdivosti a čistotě té odpovědi?

A ty, Učiteli, jdeš dobrovolně na strašnou smrt jen proto, aby člověk poznal dobro a soucit – to, co v prazákladu odlišuje myslící bytost od nemyslící, neboť přetěžký je život člověka na zemi a hluboko se v něm zakořenily prameny zla. Je snad touto cestou dosažitelný absolutní ideál – rozum, okřídlený svobodou myšlení, výjimečná osobnost, která v sobě až na věky věkův překonala

anachronismus zla jako se překonává nakažlivá choroba? Ó, kéž by byl dosažitelný! Proč jsi na sebe vložil takové břímě, abys napravil nenapravitelný svět? Spasiteli, posečkej, vždyť ti, kvůli nimž podstoupíš mučednickou smrt, se ti později vysmějí. Ano, ano, někteří se prostě budou smát, a jiní se budou vysmívat marnosti tvé snahy i po tisíciletích, když materialistická věda, která rozmetá víru v Boha, že z ní nezůstane kámen na kameni, prohlásí za výmysl všecko, co tys prožil: Podivín! Hlupák! Kdo se ho o to prosil? Proč a nač bylo třeba sehrát to divadýlko s ukřižováním? Koho to ohromilo? Co to člověku dalo, co to v něm změnilo byt' o vlásek, o jediné písmeno? – Tak budou uvažovat příští generace, jimž bude tvůj hrdinský čin připadat skoro nehorázný a jež v budoucnu odhalí složení hmoty až do její původní prapodstaty, překonají přitažlivost zemskou, vkročí do kosmu, budou se svářit o vesmír v nezřízené lačnosti a budou usilovat o nadvládu nad galaxiemi, a přestože je vesmír nekonečný, bude jim i vesmíru málo, neboť náhradou za neúspěch na zemi budou ochotni k uspokojení svých ambic rozmetat celou planetu v prach, tu planetu, na níž ty ses pokoušel zvěstovat kult milosrdenství. Jen si rozvaž, co je pro ně Bůh, když sebe považují za víc než za bohy, co pro ně znamená jeden podivín, který umřel na kříži, když oni zničí v jediném okamžiku všechny lidi a setrou z povrchu zemského i pouhou vzpomínku na tebe. Ó, nebohý, ó můj naivní Učiteli, poběžme spolu na Volhu či na Oku, na osamělý ostrůvek uprostřed řeky, a tam přetrváš jako hvězda na nebesích, pro všechny a odevšad viditelný, ale pro nikoho nedosažitelný. Přemýšlej, dokud je čas, máš před sebou celou noc i ráno, a možná že se ještě dokážeš vyhnout svému krutému údělu. Vzpamatuj se, je opravdu cesta, kterou sis vybral, ta jediná možná?

Avdij, zmítaný trpkými úvahami a s pohledem naplněným bolestí, procházel dusnými ulicemi a náměstími nočního Jeruzaléma a pokoušel se přivést k rozumu toho, který byl Hospodinem seslán na zem, aby se jeho strašlivý a tragický osud stal věčnou výstrahou a výčitkou lidem... Ale taková už je přirozenost lidská, že nikdo si tu výčitku nebude vztahovat na sebe, každý si najde nějaké ospravedlnění: on za nic nemůže, dějiny světa se naplňují bez jeho

účasti, co je mu po tom... Kolik hluboké ironie se skrývalo v jeho záměru, který neprohlédl lidskou povahu...

Když Avdij už poněkolkáté procházel kolem městské brány, narazil na toulavého psa, poskakujícího o třech nohách – čtvrtou poraněnou si tiskl k břichu. Pes na něho upřel bystrý a smutný pohled.

„Tak co je, kulhavý,“ prohlížel si Avdij psa. „Jsi stejný tulák bez domova jako já. Pojd’ se mnou.“

Až do svítání pes doprovázel Avdije. Rozuměl všemu. A ráno se město znova probudilo v starostech a shonu, od brzkého rána zaplnili tržiště a bazary naložení velbloudi, které přihnali beduíni z poušti, osli a muly, převážející menší břemena, koňské povozy s nákladem, nosiči s vaky na ramenou – všechno se probudilo k činnosti – vášně, zboží, povyk – všechno se roztočilo v rušném koloběhu obchodování. Mnozí obyvatelé Jeruzaléma se shromáždili u bělokamenného městského chrámu a odtud se rozjařený dav vydal k římskému prokurátorovi Pilátu Pontskému. Připojil se k nim také Avdij Kallistratov. Pochopil, že se rozhoduje o Učitelově osudu. Kráčeli k místodržitelskému paláci, avšak ozbrojené strážě je k vládci nepustily. Zůstali tedy stát před palácem a čekali. Lidí přibývalo, ačkoli bylo vedro už od samého rána. Rozličné vášně sem přilákaly rozličné lidi, Co všelijakých hovorů se vedlo v neklidném zástupu: jedni tvrdili, že prokurátor z titulu své moci proroka Ježíše Nazaretského omilostní, propustí ho, aby odešel z Jeruzaléma co možná nejdál a nikdy už se sem nevrátil; jiní tvrdili, že je zvykem jednomu z odsouzců o jarních svátcích darovat život a že tím šťastlivcem bude Ježíš; třetí prostě věřili, že ho před zraky všech spasí sám Jehova, ale všichni – jedni, druhí i třetí – čekali, čekali, nevědouce, co se odehrává za hradbami a palácovými zdmi. Ale byl v zástupu nejeden takový, který se vysmíval ubožákovi, hotovému položit hlavu za svůj směšný trůn, pošklebovali se odsouzenému podivínu a reptali: nač to prokurátor tak protahuje, když už, tak už, nač se s ním mazlit, slunce už beztak připaluje, a do poledne se na Golgotě, na Holém vrchu, všichni upečou. Ten Ježíš Nazaretský umluví kdekoho, každému zamotá hlavu. Je to jasné – svou

výřečností vyvádí Piláta z míry, jen aby to nakonec nedopadlo tak, že ho římský místodržitel propustí, a my tu budeme čekat zbůhdarma. A ten Ježíš Nazaretský je taky dobrý – nasliboval hory doly, a kde má to své nové království, když sám teď bídne zajde jako pes... Tak už to na světě chodí...

Avdije ty řeči rozhořčovaly: „Neopovažujte se tak mluvit! Nevděčné, prodejné dušičky! Jak je možné takhle špinit a snižovat veliký boj lidského ducha se sebou samým? Měli byste na něho být pyšní, lidé, jeho metrem měřit sebe!“ křičel v zoufalství do zástupu jeruzalémských obyvatel a plakal. Nikdo ho však neslyšel, nikdo si nevšímal jeho přítomnosti. Vždyť se měl narodit teprve v dalekém dvacátém století...

Děšť, který se spustil uprostřed noci, postupně utichal. Liják se stěhoval zase o kus dál. Nakonec přestalo pršet úplně, jen občas spadla opožděná kapka. Blížilo se svítání, omyté a poseté hvězdami – nebe, v hloubi dosud temně achátové, se po tom dešti na okrajích stále více prosvěťovalo. Z vlhké půdy a z trav, které během noci povyrostly, dýchal chlad.

Avšak nikdo ze všech živých tvorů obývajících step nepocítil v tu hodinu radost ze svého bytí tak ostře a vděčně jako Avdij Kallistratov, přestože se nijak zvlášť dobře necítil.

Při tom všem měl Avdij štěstí: vzduch, který byl včera tak rozpálený, se přes noc nestačil ochladit a Avdij neprokřehl. Byl sice promáčený od hlavy až k patě, rány a pohmožděniny se také hlásily, ale přemohl bolest, zmobilizoval své síly a v jasnozřivosti, která mu umožňovala vcítit se zároveň do minulosti i do přítomnosti, přijímal život nově, objevoval ho jako dar osudu, a proto si ještě víc vážil možnosti žít a myslet. Ve chvíli, kdy děšť ustal, seděl Avdij pod železničním mostem, kam se s posledním vypětím sil dopotácel...

Pod mostem bylo poměrně sucho; schoulil se tu jako tulák a byl spokojen, že našel místo, kde může přečkat nepohodu a oddat se svým úvahám. Byl tam hluk a ruch jako pod vysokými klenbami středověkého chrámu. Když mu nad hlavou projížděly vlaky, podobalo se to nenadálému dělostřeleckému útoku, který se pak

postupně vzdaloval. Avdijovi se té noci dobře přemýšlelo, s rozletem, myšlenky se mu rojily a rozvíjely samy od sebe a nespoutané a svobodně za sebou odváděly ducha. Avdij přemýšlel hned o Kristovi a o Pilátovi Pontském, v duchu se přenášel do jejich doby a ani rachot vlaků projíždějících po mostě ho nevytrhl z pocitu, že je ve starém Judsku uprostřed hlučícího zástupu na Golgotě a že viděl takřka na vlastní oči všechno, co se tam dělo; hned poté si zase vzpomínal na Moskvu, na svůj nedávný pobyt tam a na návštěvu Puškinova muzea, kde pěl bulharský sbor, vzpomínal na svého dvojníka, na bulharského pěvce, který se mu tak neuvěřitelně podobal, a vyvstávala před ním jeho tvář s otevřenými ústy. K jaké ušlechtilosti dospěly hlasy bulharských pěvců, jak povznášely ducha i mysl! Jeho otec, diákon Kallistratov, velice miloval církevní zpěvy, plakával při nich dojetím. Jednou od kohosi získal text podivuhodné modlitby nějaké řeholnice. Tehdy ještě mladá žena, bývalá chovanka a později sama vychovatelka v dětském domově, vstoupila do kláštera za války po smrti svého milého, s nímž prožila všeho všudy půldruhá měsíce a který zahynul na válečné lodi, potopené německou ponorkou. Když si diákon Kallistratov předčítal onen „obraz duše“, v němž se snoubil nářek s modlitbou, pokaždé proléval slzy. Měl velmi rád, když Avdij, tehdy ještě chlapec, stál pod ikonou u starého pianina a jasným dětským hláskem předčítal modlitbu o potopené lodi. Avdij se modlitbě té řeholnice naučil z paměti;

„V nebi teprve svítá, a dokud svět před východem slunce spí, obracím se k tobě, Vševědoucí a Nejdobrotivější, se svou naléhavou modlitbou. Odpusť, Pane, že v svévoli své nepřipomínám především tebe, nýbrž tě znovu obtěžuji svou věcí, avšak já žiju, abych pronášela tu modlitbu, dokud přebývám v tomto slzavém údolí.

Ty, Soucitný, Blahoslavený a Neomylný, odpusť mi, že dotírám na tebe svou žádostí neodbytnou. V mé prosbě však není sobeckých zájmů – neprosím tě o trochu pozemského štěstí a nemodlím se za prodloužení dnů svých na zemi. Jediné, oč nepřestanu prosit, je spása lidských duší. Ty, Všeodpouštějící, neponechávej nás v nevědomosti, nedovol nám hledat si pro sebe ospravedlnění ve spojení dobra i zla na zemi. Nechat' lidský rod prohlédne. O sobě se neodvažuji slovo

pronést. Nestrachuji se přijmout, cokoliv mě nemine – mám-li hořet v pekle anebo vstoupit do království, jemuž není konce. To je náš úděl, hledat tebe, Stvořiteli, Neviditelný a Nekonečný.

Prosím tě o jediné a nemám větší prosby, já, otrokyně tvá, řeholnice, poslušná tvých slov lásky, v zoufalství svém pohrdající pozemským trápením, poustevnice, která zavrhlá marnivost a shon, aby se v myšlenkách přiblížila duchu tvému, Hospodine.

Prosím tě o jediné, učiň ten zázrak: nechat' ta loď pluje stále svým směrem den za dnem, noc za nocí, dokud se den a noc střídají v tebou určeném pořadí ve vesmírném otáčení země. Nechat' pluje ten koráb se svými strážci, s hlavněmi navždycky zavinutými obalem, z oceánu na oceán, aby příď rozrážela vody a ozýval se neutuchající, mocný hukot a burácení vln. Nechat' ho slané spršky oceánu potřísní jako šlehající déšť, nechat' dýchá tou trpkou, tryskající vláhou. Nechat' je slyšet skřípění paluby, rachot motorů z podpalubí a křik racků, kteří s větrem o závod letí za lodí. A nechat' loď drží směr do světlého města na vzdáleném oceánském břehu, přestože přistát v něm jí už nikdy nebude dopřáno...

A to je všechno, o nic víc nežádám v modlitbě své neustálé. Odpusť mi, ty Nejdobrotivější, Nejmilosrdnější Bože, že na tebe naléhám svou prosbou podivnou, svou modlitbou o potopené lodi. Avšak ty jsi spolehlivá zástita našich nadějí, pozemských i nadpozemských. Byl jsi a zůstaneš Všudypřítomný, Všemocný a Soucitný počátek všech počátků. A proto se k tobě obracíme s modlitbou v časech minulých stejně jakož dnes i v časech budoucích. A proto tě zapřísahám, až mne tu nebude a nebude nikoho, kdo by tě prosil, nechat' ta loď i nadále pluje oceánem i za hranicemi věčnosti. Amen.“

Sám nevěděl, proč mu náhle dnešní noci vytanula v paměti tato modlitba. A vtom ho napadlo, že kdyby potkal děvče, které přijelo do Učkuduku na motocyklu, také by jí přednesl modlitbu o lodi; a samotnému mu to připadalo k smíchu. Rozesmál se bezděčně, vynadal si do nemožných hlupáků a představil si, jak by se na něho asi podívala, kdyby ho viděla v tomto žalostném stavu, jak se krčí pod mostem, podobný potulnému zlodějčickovi nebo nepodařenému

loupežníkovi. Co by si o něm pomyslela, a on by jí chtěl ke všemu ještě recitovat modlitbu o lodi. Považovala by ho za blázna, a měla by samozřejmě pravdu. Ale přesto by ji chtěl vidět, dokonce i za tu cenu, že by se v jejích očích zesměšnil.

Avdij seděl pod mostem až do svítání. Nad hlavou mu rachotily vlaky projíždějící stepí. Nejvíc ze všeho přemýšlel pochopitelně o tom, kde jsou teď anašáci, jeho bývalí parťáci, co je s nimi. Nejspíš už se dostali ze Žalpak-Sazu a putují dál. Kde jsou teď Petrucha, Ljoňka a ostatní? Kde je Gríšan, nepolapitelný vlkodlak? A Avdij zalitoval, že se dopustil omylu, udělal velkou chybu a umožnil Gríšanovi, aby triumfoval, aby zvítězil jeho d'ábelský plán, aby všecko tak špatně dopadlo. Přesto věřil, že muka, která v těchto dnech podstoupil, byla nezbytná. I když se mu nepodařilo převychovat narkomany, získal aspoň cenný materiál pro svou reportáž, a to vlastním přičiněním.

Tyto úvahy Avdije sice trochu uklidňovaly, ale srdce ho bolelo, především pro Ljoňku. Jeho by ještě mohl vrátit na správnou cestu, ale nedokázal to.

Probíral si v duchu všecko, co se mu podařilo zjistit a poznat v přímojunktumských stepích – setkání s vlky, i to, jak šedá vlčice přeskočila přes jeho hlavu, místo aby mu prokousla hrdlo. Bylo to podivné, velmi podivné – navždy si zapamatoval divoký a chytrý pohled jejích modrých očí.

Ale nad tratí už znova vyšlo slunce a život pokračoval. Step byla po nočním dešti kouzelná. Zatím se nezalykala vedrem a široko daleko, kam oko dohlédlo, dýchala svěžestí. Vysoko na nebi zpívali skřivani, stepní ptactvo si prozpěvovalo a poletovalo mezi nebem a zemí. Stepí od obzoru k obzoru křížovaly vlaky jako připomínka života kypícího daleko odtud.

Onoho jitra vládla ve stepi, která do sebe uplynulé noci nasála životodárnou nebeskou vláhu, harmonie a smíření.

Sotva začalo slunce trochu připalovat, rozhodl se Avdij, že si usuší svršky; začal se svlékat a zděsil se – šaty měl tak rozedrané, že by se styděl objevit se v nich mezi lidmi. Tělo měl samou odřeninu, podlitinu a obrovskou modřinu. Ještě dobře že u sebe neměl zrcadlo,

polekal by se, jak hrozně vypadá, i bez zrcadla však chápal, co s ním je: obličej se nemohl ani dotknout.

Byl však dost chytrý, aby věděl, že všechno mohlo skončit daleko hůř, už to, že zůstal naživu, je samo o sobě veliké štěstí.

Když se pod viaduktem svlékal, vyšla najevo ještě jedna nepříjemnost – občanský průkaz a ta trocha peněz, co měl v kapsách, byly znehodnoceny. Potrhaný a rozmáčený průkaz se změnil v beztvary chomáč. Z peněz se daly více méně použít dvě bankovky – pětadvacetirublovka a desetirublovka. Za ty peníze se měl dostat do Moskvy a potom dále k řece Oce.

Avdije Kallistratova přepadly neveselé myšlenky. Po vyloučení ze semináře byl nucen žít v dosti nuzných poměrech. Se souhlasem sestry Varvary prodal staré piano, na němž se v dětství učila hrát. V bazaru mu za piano nabídli jen polovinu skutečné ceny a zdůvodňovali to tím, že o hudební nástroje není zájem, zatímco nabídka je velká, že dokonce ani staré magnetofony nemají kde skladovat a klavíry už teprve ne. Nezbylo mu než na cenu přistoupit, neměl totiž na vybranou. A nyní zůstal nadobro bez prostředků. Co teď?

Nastal nový den, bylo třeba žít, a znova to byla starost o hmotné statky, která stiskla idealistu Kallistratova pod krkem.

Celou noc strávil pod mostem v úvahách, a teď už bylo načase přemýšlet, jak se odtud dostane a jak si opatří chléb svůj vezdejší.

A tu se na Avdije usmálo štěstí. Když se rozednilo, uviděl, že pod viaduktem, pod nímž se skrýval, vede polní cesta. Pravda, auta tudy zřejmě neprojížděla často. Na nějaké vozidlo by musel čekat kdovíjak dlouho, a tak se rozhodl, že se vydá pěšky na nejbližší stanici a odtamtud už nějak dojede do Žalpak-Sazu. Začal se rozhlížet kolem sebe, jestli nenajde hůl, o níž by se mohl cestou opírat. Právě koleno, které si narazil při pádu z vlaku, měl oteklé a strašně ho bolelo. Jak se tak rozhlížel kolem, usmál se: Co když Gríšan vyhodil hůl, s níž mě Petrucha dorazil? Teď už ji nebude potřebovat! Hůl samozřejmě nenašel, zato si všiml, že směrem k městu jede stepí nějaké auto.

Byl to nákladňák s dodělávanou překližkovou budkou nad korbou.

V kabině vedle šoféra seděla žena s dítětem v náručí. Auto okamžitě zastavilo. Šofér, statný osmahlý Kazach, si Avdije udiveně prohlížel pootevřeným okénkem kabiny.

„Co se ti stalo, chlapče, zmlátili tě cikáni?“ zeptal se z neznámého důvodu.

„Ale ne, žádní cikáni. Vypadl jsem z vlaku.“

„To ses tak namazal?“

„Nepiju.“

Šofér a žena s dítětem si soucitně povzdechli, něco si mezi sebou povídali po kazašsku a v jejich řeči se často opakovalo slovo bičara, chudák.

„Poslyš, vlez si do korby, jedem do Žalpak-Sazu. Sám bys tu zašel, bičaro. Tady se aut'ák hned tak neobjeví.“

Avdij stěží zadržoval slzy dojetí, které mu zrádně stoupaly do krku, a radoval se jako dítě.

„Díky, bratře,“ řekl a přiložil si ruku na prsa. „Právě jsem vás chtěl poprosit, abyste mě vzali s sebou, jestli jedete tím směrem. Těžko se mi chodí, narazil jsem si nohu. Děkuju.“

Šofér vystoupil, aby Avdijovi pomohl do auta.

„Pojď sem. Pomůžu ti trochu, chudáku. Jen lez, neboj se, je tam vlna, odevzdáváme ji do sovchozu. Budeš tam mít pěkně měkko. Ale ne aby sis tam zapálil.“

„Jsem nekuřák, takže můžeš být úplně klidný,“ ujistil ho Avdij tím nejserióznějším způsobem. „Byl jsem celou noc na dešti, pořádně jsem promokl, takže se rád zahřeju a trochu vzpamatuju...“

„Dobře, dobře. Jenom jsem ti to připomněl. Odpočívej, chudáku.“

Žena vykoukla z kabiny a něco šoférovi řekla.

„Žena se ptá, jestli bys nechtěl něco sníst?“ překládal šofér s úsměvem.

„To bych chtěl, a moc,“ přiznal se Avdij rovnou. „Děkuju. Jestli něco máte, hrozně rád si vezmu a budu vám velice vděčný.“

Avdij měl pocit, že lahvička kyselého ovčího mléka a placka čerstvého chleba pečeného na ohništi, bílého a voňavého, je odměna seslaná z nebe za utrpení dnešní noci.

Najedl se a tvrdě usnul na vacích ovčí vlny, z nichž čpěl tuk a pot.

Nákladák uháněl stepí, která po nočním dešti dýchala svěžestí. Cesta Avdijovi prospěla – jako by se uzdravoval po nemoci.

Probudil se, teprve když vůz zastavil.

„Jsme na místě. Kam se potřebuješ dostat?“ šofér vylezl z kabiny, stál u zadní postranice a nakukoval do korby. „Chlapče, seš naživu?“

„Jsem, jsem. Děkuju,“ hlásil se Avdij. „Už jsme v Žalpak-Sazu? Mám vylézt?“

„Ano, jsme na stanici. My teď musíme do sběrný, a kam chceš ty?“

„Já potřebuju na nádraží. Děkuju ještě jedenkrát, zachránili jste mě. Taky vaší ženě jsem moc vděčný. Ani nevím, jak vám poděkovat.“

Se šoférovou pomocí slézal z korby nákladáku a sténal přitom bolestí.

„Je to s tebou špatný, bičaro. Musíš do nemocnice,“ poradil mu šofér. „Potřeboval bys hůl, líp by se ti šlo.“

K nádražní budově se Avdij belhal celou půlhodinu. Naštěstí cestou narazil na kus prkna a zastrčil si ho do podpaží jako berli – tak se přece jen líp pohyboval.

A nad kolejemi, nad konstrukcemi železničních ramp, reflektorů a nákladních jeřábů, nad přijíždějícími a odjíždějícími vlakovými soupravami, nad prostranstvím před nádražím, přesněji řečeno nad celým stepním městečkem kolem nádraží hřměly z reproduktorů příkazy, rozléhalo se houkání lokomotiv, každou chvíli rozhlas ohlašoval příjezdy a odjezdy osobních vlaků. Po pobytu v pustině si Avdij zjitřeně uvědomoval kypící ruch života. Všude se otáčeli a pobíhali zaměstnaní lidé – ne nadarmo byl Žalpak-Saz považován za jednu z největších uzlových stanic v Turkestánu.

Avdij se teď musel rozhodnout, kterým vlakem odjede a vůbec co bude dál, když měl všeho všudy třicet pět rublů. Lístek do Moskvy v místenkovém vagóně, jestli nějakou místenku sežene – stojí třicet rublů. Zač bude žít? Co si počne s nohou, odřeninami a podlitinami? Má se nechat ošetřit ve zdejší nemocnici, anebo raději co nejdřív odcestovat? Avdij zaujatý svými úvahami se probelhal dusnou, přecpanou staniční budovou. V rozedraných šatech, celý potlučený a

navíc s ošklivým prknem místo berly chtěl nechtěl poutal pozornost – mnoho lidí se po něm otáčelo. Když vycházel na nástupiště k rozepsanému jízdnímu řádu, všiml si, že ho sleduje příslušník Bezpečnosti.

„Počkej, chlapče,“ oslovil ho a přistoupil k němu. Jeho rozčilený, přísný pohled nevěstil nic dobrého, „Co tu děláš? A co jsi zač?“

„Já?“

„Jistě, ty.“

„Chci odjet. Dívám se na jízdní řád.“

„Doklady máš?“

„Jaké doklady?“

„Normální – občanský průkaz, pracovní knížku.“

„Mám, jenomže já, ehm...“

„Tak mi je předlož.“

Avdij se začal vytáčet:

„Víte, já jsem tento, soudruhu, soudruhu...“

„Soudruhu poručíku,“ napověděl mu rozčilený okrskář.

„Tak teda, soudruhu poručíku, musím vám říct...“

„To má čas. Však se to dozvíme. Napřed ukaž doklady.“

Avdij neochotně vylovil z kapsy chomáč beztvareho provlhlého papíru, který byl kdysi jeho občanským průkazem.

„Prosím,“ podal ho příslušníkovi. „Tady je.“

„Průkaz?“ Okrskář se na něho pohrdlivě zahleděl. „Děláš si ze mě legraci? Copak tohle je nějaký průkaz? Jen si ho pěkně vem a jde se k nám na oddělení. Tam už si popovídáme, co jsi vlastně zač.“

„Já, soudruhu poručíku,“ ozval se Avdij nejistě, celý rozpačitý, že tak vypadá, že má prkno místo berly a že se k nim sbíhají zvědavci.

„Víte, jsem novinář, dopisovatel.“

„Jakýpak ty jsi dopisovatel,“ dopálil se poručík; tenhle tulák lhal příliš okatě a troufale. „Tak jde se, ty dopisovateli.“

Zevlouni stojící kolem se zlomyslně pochechtávali.

„Hele, prej dopisovatel!“

Nezbylo mu než belhat se za rozčileným poručíkem přes čekárnu. A teď už se všichni, které cestou potkávali, po Avdijovi ohlíželi, šeptali si a smáli se. Když procházeli kolem jedné rodiny s věcmi

rozloženými na dlouhé dřevěné lavici, dolehly k Avdijovi útržky vět:

Malé děvčátko: Mami, mami, podívej, kdo je to?

Žena: Ale děťátko, to je bandita. Vidíš, strejda ho chytil.

Mužský hlas: Jakejpak bandita. Nějakej podvodník, zlodějíček, nic většího.

Ženský hlas: Jen nepovídej, Míšo. Zdání klame. Kdyby ho člověk potkal někde v tmavé uličce – podrízne tě natošup.

Ale to nejotřesnější překvapení na Avdije Kallistratova teprve čekalo. Když vstoupil za poručíkem do jedné z mnoha dveří nádražní budovy, octl se v poměrně prostorné místnosti s oknem vedoucím na náměstí. Jakýsi příslušník, který seděl za stolem u telefonu, vstal.

„Všechno v pořádku, soudruhu poručíku,“ hlásil.

„Posaď se, Bekbulate. Mám tu ještě jednoho vzácného hosta,“ řekl poručík a kývl k Avdijovi. „Podívej, to je, pane, krasavec! A navíc je prý dopisovatel!“

Když se Avdij od prahu rozhlédl, div nevykřikl, tak ho ohromilo to, co spatřil. V levém koutě u vchodu za hrubě svařenými mřížemi z armovacích prutů, které rozdělovaly místnost od podlahy až do stropu, seděli jako zvířata ve zvěřinci anašáci: Petrucha, Ljoňka, Machač, Kolja, dva minéri a ještě nějací další chlapi – všeho všudy deset dvanáct lidí – málem celá banda s výjimkou Gríšana. Šéf mezi nimi nebyl.

„Kluci, co je s vámi? Jak se to stalo?“ uklouzlo mimoděk Avdijovi.

Žádný z medáků ani nehlesl. Dokonce ani brvou nehnuli. Seděli v té kleci na podlaze jeden těsně vedle druhého velice změnění, cizí, zachmuření.

„Ty patříš k nim?“ rozčilený poručík se podivně usmál.

„No ovšem!“ hlásil Avdij. „Jsou to moji kamarádi.“

„A to se podívejme,“ divil se poručík a pozorně se na Avdije zahleděl. „Vážně patří k vám?“ zeptal se medáků.

Nikdo neodpověděl. Mlčeli a klopili oči.

„Hej, vy tam, něco jsem se vás ptal,“ dopálil se poručík. „Co mlčíte? Nevadí, počkáme si. Však vy sebou budete za chvíli házet

jako ryby na udici, ještě si na mě vzpomenete, až vám každému naparí nějaký ten rok podle článku tři sta sedmnáct, však vy zazpíváte jako ptáčci. Nespoléhejte na to, že jste nezletilí, že nepůjdete za mříže. To platilo dřív. Dnes už to neplatí. Vážně, neplatí. Byli jste přistiženi při činu,“ kývl k známým ruksakům a kufrům s anašou, rozházeným po podlaze. Některé z nich byly otevřené, některé roztrhané, leckde se anaša vysypala a místnost byla plná těžké vůně divokého stepního konopí. Na stole u telefonu se povalovaly krabičky od sirek a skleněné kelímky s plastelínou. „Tak vy budete trucovat? Urazili jste se, jak se tak dívám. Byli jste přistiženi při činu,“ opakoval poručík a dostával se do varu, ve vzteku zvyšoval hlas. „Tady jsou věcné důkazy. Předměty doličné. Omamné látky, které jste vezli,“ začal kopat do ruksaků s anašou. „Z té vaší bandy nám při šťáře unikl jenom jeden mizera. Ale my ho dostanem a posadíme tamhle do kouta, za tu mříž, darebáci. Vztyk! No tak, bude to? Vztyk! Lebedíte si tu jak na hodech. Stát a dívat se sem. Neuhýbat očima! Komu to říkám, aby neuhýbal očima! Takoví vyvrhelové, jako jste vy, na mě stříleli zpod vagónů, takže ode mě slitování nečekejte. Takoví smradi a usmrkanci, a už si to shání zbraně. Co budete provádět později? Já jsem vám vyhlásil válku nadosmrti, a že bojovat umím. Budu vás lovit v každém vlaku a na každé trati jako vzteklé psy, nikdo mi neunikne!“ vykřikoval rozzuřeně. „A teď se vás ptám, kdo je to, tenhle otrhanec, co se vydává za dopisovatele? Kdo je tenhle chlápek?“ vzal Avdije za ruku a přitáhl ho k mříži, „odpovězte, dokud se ptám po dobrém. Patří k vám?“

Nějakou chvíli všichni mlčeli. A když se teď Avdij díval do zamračených obličejů medáků, nemohl si srovnat v hlavě, že ti šikulové, kteří ještě včera ve stepi zastavili vlak, fetovali a za jízdy ho vyhodili ven, teď sedí v kleci – bez řemenů a kalhot, bez bot, bosí, možná že se to dělá proto, aby neutekli, když je vyvádějí ven na záchod, uboží a zbědovaní.

„Ptám se vás naposledy,“ naléhal poručík a zlostí nemohl popadnout dech. „Patří k vám tenhleten chuligán, kterého jsem zadržel, anebo ne?“

„Ne, nepatří,“ vztekle odpověděl Petrucha za všechny a neochotně zvedl k Avdijovi oči.

„Jak to, že ne, Petře?“ ohromeně přistoupil Avdij se svou berlí vlastní výroby až těsně k mříži. „Copak jste na mě zapomněli?“ vyčetl těm, od nichž ho oddělovala mříž. „Je mi vás tak líto,“ dodal. „Jak se to mohlo stát?“

„Tu nejsme na litování zvědaví,“ přerušil ho poručík. „Teď se zeptám každého zvlášť,“ pohrozil sběračům. „A jestli někdo lže – a ono to beztak vždycky vyjde najevo – dostane další paragraf. Odpověz ty,“ oslovil Machače.

„Nepatří k nám,“ odpověděl se zkřivenými vlhkými rty.

„A teď ty,“ přikázal poručík Ljoňkovi.

„Nepatří,“ odpověděl Ljoňka s těžkým povzdechem.

„Nepatří,“ zahučel zrzavý Kolja.

Všichni do jednoho Avdije zapřeli.

Chování medáků, i když se to zdá nepochopitelné, se Avdije dotklo. To, že ho všichni zapřeli, jedním slovem, zkrátka a definitivně, to ho urazilo a ponížilo. Uvědomil si, že je mu čím dál větší horko a hlavu že má v jednom plameni.

„Jak je to možné, jak můžete tvrdit, že mě neznáte?“ divil se. „Já přece...“

„Vy jste přece dopisovatel New York Times,“ přerušil ho poručík výsměšně. „Konec řečí. ‚Já přece‘ a ‚ty přece‘. Víš ty co, už mě tu nebalamut! Mám i bez tebe práce nad hlavu. A je nech na pokoji. Takové, jako jsou oni, trestáme podle zákona, a to přísného zákona – za přechovávání a rozšiřování narkotik a za překupnictví se okamžitě staví před soud.

S takovými, jako jsou oni, děláme krátký proces. A ty, příteli novináři, radši zmiz. Běž honem, a ať už tě tu nevidím.“

Nastalo ticho. Avdij Kallistratov přešlapoval z nohy na nohu, ale k odchodu se neměl.

„Neslyšels, co ti řekl soudruh poručík?“ ozval se příslušník, který po celou tu dobu vyplňoval na stole nějaké formuláře. „Utíkej, než bude pozdě. Hezky poděkuj, a už ať jsi pryč.“

„Máte klíč od těchto dveří?“ Avdij ukázal na zámek u železné

mříže.

„Proč se ptáš? Jistěže mám,“ odpověděl poručík, který nechápal, kam Avdij míří.

„Tak otevřete,“ žádal Avdij.

„Co si ještě pán ráčí přát? Co si vlastně o sobě myslíš?“ dohrál se poručík. „Já ti ukážu.“

„To je ono, to právě chci, abyste mě teď hned posadil za mříže. Tam je moje místo!“ Avdijovi planuly tváře, znovu ho popadla ta zběsilost jako tenkrát ve vagónu, když vyhazoval do větru drahocennou anašu. „Žádám, abyste mě zatkli a odsoudili,“ vykřikoval, „společně s těmito nešťastníky, kteří zbloudili ve světě plném protikladů a zla. Musím nést stejnou odpovědnost jako oni. Dopustil jsem se stejného přestupku. Otevřte dveře a nechte mě tam s nimi. U soudu se potvrdí, že jsem se provinil jako oni. Učiníme pokání, a to nás očistí.“

Vtom příslušník odsunul papíry a vyskočil.

„Ten to určitě nemá v hlavě v pořádku, soudruhu poručíku. Jen se na něho podívejte! Na první pohled je jasné, že není normální.“

„Jsem naprosto normální,“ bránil se Avdij. „Musím podstoupit stejný trest jako oni. Co se vám na tom zdá nenormálního?“

„Počkej, počkej,“ zaváhal poručík. Bylo zřejmé, že za celou dobu své nesnadné služby u dopravní Bezpečnosti se ještě nikdy nesetkal s tak prapodivným případem. Kdyby to někomu vyprávěl, jistě mu neuvěří.

Nastalo ticho. A do toho ticha kdosi vzlykl, a potom se hlasitě rozplakal. To Ljoňka nedokázal zadržet slzy, odvrátil se ke stěně a plakal. Petrucha mu zakrýval ústa a něco mu výhružně šeptal do ucha.

„Tak vis co, soudruhu,“ řekl poručík najednou mnohem mírněji. „Pojďme si spolu popovídat, já tě pozorně vyslechnu, ale někde jinde. Půjďme si promluvit ven. Jdem, jdem, poslechni mě přece.“

Znova vešli do čekárny, nabitě k prasknutí cestujícími nejrozumnějšího typu. Přesto se poručíkovi podařilo najít místo, nabídl Avdijovi, aby si sedl, a sám se posadil vedle něho.

„Já tě velice prosím, soudruhu,“ řekl s nečekanou sdílností, „abys

nám nepřekážel v naší práci. A jestli něco není, jak by mělo být, nezlob se. Máme zatraceně těžkou službu. Viděls to sám. Jenom už k nám nechod'. Rozumíš mi, vid'?"

A zatímco Avdij sbíral myšlenky, uvažoval, jak příslušníkovi vysvětlit své chování a vyjádřit své představy ohledně zadržených narkomanů, poručík vstal, protlačil se mezi lidmi a byl pryč.

Cestující začali jen tak z nudy znova pokukovat po Avdijovi, protože byl i v tom pestrém davu velice nápadný. Potlučený, obličej samou modřinu, v rozedraných šatech, s prknem pod paží místo berly, vzbuzoval zvědavost a zároveň opovržení. Navíc ho sem před chvilkou přivedl okrskář.

Avdij se cítil hůř a hůř. Horečka stoupala, hlava se mu mohla rozskočit. Události včerejšího dne, noční liják, neposlušná noha a konečně nové překvapivé setkání s anašáky, jimž hrozil přísný trest za jejich zločin – to všechno se neobešlo bez následků. Avdije začalo mrazit, napřed se třásl zimou, pak ho rozrazilo horko. Seděl schoulený, s hlavou mezi rameny a neměl sílu ani vstát. Nešťastná berla se mu povalovala u nohou.

Avdijovi se začalo všechno rozplývat před očima. Tváře a postavy lidí viděl jako v mlze, ztrácely obrysy, prodlužovaly se a smršťovaly, překrývaly se navzájem. Avdijovi se udělalo špatně od žaludku, myšlenky se mu pletly, lapal po dechu. Seděl tu málem v bezvědomí, v dusné místnosti plné neznámých spolucestujících. Je mi hrozně mizerně, myslel si, a všichni lidi jsou takoví divní. Nikdo se o nikoho nezajímá. Jaké prázdno je kolem, jaké osamocení. Avdij doufal, že ho tento stav brzy přejde, že se zase stane sám sebou a pak že se pokusí pomoci těm, jimž hrozilo vězení. To, že ho teprve včera vyhodili z jedoucího vlaku a doufali, že se zabije, mu teď nepřipadalo důležité. Ti zločinci, darebáci, tupí vrahové by v něm měli vzbuzovat nenávisť, touhu po pomstě, a nikoliv soucit. Avšak idealista Avdij Kallistratov se nechtěl poučit z životní lekce a žádná logika zde nepomáhala. Podvědomě cítil, že porážka sběračů anaši je zároveň i jeho porážkou, porážkou jeho altruistické ideje přinášet dobro. Jeho síly nestačily na ovlivnění sběračů anaši, nemohl je

zachránit před jejich zlým osudem. A zároveň nemohl nechápat, jak je zranitelný, když tak bezvýhradně všem odpouští, k jakým osudovým následkům to může vést...

Ale na světě přece jen existují taky dobří lidé, a našli se i v tom náhodném davu na nádraží. Nějaká postarší žena, šedovlasá, s šátkem na babku, seděla se zavazadly na lavičce proti Avdijovi a pochopila, že je nemocný a že potřebuje pomoc.

„Občane,“ začala napřed, ale hned se ho zeptala po mateřsku: „Synku, tobě není dobře? Nejsi marod?“

„Asi jo, ale nedělejte si starosti,“ pokusil se Avdij o úsměv.

„Jak bych si nedělala starostí. Pane bože, jak to vypadáš, synku? Že tys odněkud spadl! A taky pořádně hicuješ,“ řekla, když mu sáhla na čelo. „Z očí ti kouká nemoc. Víš co, synku, ani se odsud nehni, já se půjdu poptat, třeba tu mají někýho doctora, anebo tě šoupnou do nemocnice. Nemůžu tě tady tak nechat...“

„Nedělejte si starosti, to zas přejde,“ tvrdil Avdij skomírajícím hlasem.

Soucitná žena požádala sousedku s malými dětmi, aby jí pohlídala zavazadla, a odešla.

Avdij si neuvědomoval, jak dlouho byla pryč. Udělalo se mu moc zle. Teď už pochopil, co mu je: hrozně ho bolelo v krku. Nemohl polykat. Asi to bude angína, pomyslel si. Zeslábl natolik, že zatoužil lehnout si, natáhnout se rovnou na podlahu – ať po něm třeba šlapou – a spát, spát, spát...

Začal už podřimovat, když vtom dav v čekárně zneklidněl a ozval se hlasitý hovor. Otevřel oči a uviděl, že z oddělení odvádějí medáky. Ze všech stran byli obklíčeni uniformami. Rozčilený poručík šel první, lidé se před ním rozestupovali, a za ním následovali anašáci s náramky kolem zápěstí. Šli jeden za druhým – Petrucha, Machač, Ljoňka, Kolja, oba miněři a další, celkem asi deset osob. Odváděli je z nádraží.

Avdij se přemohl, s vypětím sil zvedl berlu a vrhl se za nimi. Zdálo se mu, že se pohybuje velmi rychle, a přesto nemohl zatčené dohonit. Také shluk zevlounů mu překážel. Ale jak medáky odváděli, to viděl: pár kroků ode dveří stál uzavřený automobil se

zamřížovanými dveřmi vzadu – dva příslušníci chytali medáky pod paží a strkali je dovnitř.

Potom do auta nasedla eskorta a dveře se zabouchly. Do kabiny vedle řidiče se posadil poručík a auto zamířilo přes náměstí. Z davu se ozývaly všelijaké dohady.

„Pochytali bandity. Celou skupinu.“

„To budou určité ti, co přepadali lidi v bytech,“

„Taková hrůza!“

„Jakýpak bandity. Cucáci to jsou.“

„Říkáš cucáci. Jenže ti cucáci klidně vraždí, ani okem nemrknou.“

„Ale kdepak, lidičky. Jsou to anašáci. No ano, ti co pašujou omamný konopí. Tady jich pochyťají spousty...“

„Ať chytají jak chytají, pořád...“

„Jak je to vlastně?“

Tak skončila trpká anašácká epopej. Avdij cítil v duši nevysvětlitelnou prázdnotu.

Vlekl se zpátky do čekárny, ale nějak si nemohl uvědomit, kde předtím seděl. Šel nazdarbůh, nohy těžce vlekl za sebou, a vtom potkal tu prošedivělou ženu.

„To je on, to je on,“ ukazovala sestřičce v bílém plášti. „Kams zmizel, synku, my jsme se tě nahledaly! Tuhle sestřička přišla za tebou. Máš pořádnou horečku a oni se bojeje, aby to nebyla nějaká nakažlivá nemoc.“

„Nemyslím,“ brání! se Avdij slabým hlasem.

Zdravotní sestra sáhla Avdijovi na čelo.

„Vysoká teplota,“ řekla. „Průjem nemáte? Průjem s hnilobným zápachem,“ upřesnila.

„Nemám.“

„To je jedno. Stejně musíte se mnou na středisko. Doktor vás tam prohlédne.“

„To můžu.“

„Kde máte zavazadla?“

„Žádná nemám...“

IV.

V žalpaksazské staniční nemocnici, kam Avdije Kallistratova uložili, ho lékařka Alija Ismailovna, podmračená Kazaška, prohlédla a řekla přísně:

„Nejste na tom zrovna nejlíp. Na pohmožděnou nohu se musí podívat specialista. Zatím vám dáme antibiotika, aby se nám to nerozběhlo. Ale vy, pane, jste povinen vypovědět mi všechno, co se vám přihodilo. Neptám se vás ze zvědavosti, ale jako lékařka...“

Z nespočetných setkání a loučení, která člověk během let zažije, dojde alespoň jednou k takovému, jež se nedá nazvat jinak než osudové, Bohem předurčené. Jak veliké je riziko, že z podobného setkání nic nevzejde, to člověk pozná teprve dodatečně, a tehdy se strašně ulekne při pomýšlení, že by to setkání vyšlo naprázdno... Vždyť jeho pokračování už nezáleží na Bohu, nýbrž na samotných lidech.

Něco podobného se přihodilo také Avdiji Kallistratovovi. Večer třetího dne za ním do nemocnice přišla ona – ta, o níž mohl zatím jen snít, protože nevěděl, kdo je, a snít se přece dá o všem na světě...

Po injekcích a po tabletách mu teplota trochu klesla a k večeru už nevystoupla výš než na 37,3 °C. Naběhlá noha prozatím nesplaskla a jedno pravé žebro měl zlomené, na rentgenu bylo vidět prasklinu. Celkově však se jeho zdravotní stav zlepšoval. Ani na subjektivní pocity si Avdij nemohl stěžovat. Doktorka Alija Ismailovna se projevila jako lékařka v pravém smyslu toho slova, léčila nejenom svými znalostmi, ale celou svou bytostí. Všechny její pokyny a sám způsob jednání působil na pacienta uklidňujícím dojmem, dával mu jistotu a pomáhal mu překonat chorobu. Psychoterapie Aliji Ismailovny byla zdrženlivá a moudrá a Avdij si po všech životních peripetiích a otřesech zvláště výrazně uvědomoval, jak je pro člověka občas důležitá laskavá péče a pozornost. Upřímně řečeno měl vlastně radost, že onemocněl a dostal se do rukou dobrého lékaře – jako pacient tiché a skromné staniční nemocnice v malém parčíku se cítil nesmírně klidný a spokojený.

Okno, bílými záclonkami hledící do aleje bylo pootevřené. Vedro

zatím nepolevovalo. Dva spolupacienti z pokoje vyšli ven nadýchat se čerstvého vzduchu a zakouřit si a Avdij tu ležel sám a každou chvíli si přeměřoval teplotu. Velice chtěl, aby mu teplota znovu vyskočila. Pod oknem zaťukaly vysoké kramflíčky a nějaká žena se na něho vyptávala sestry, která měla službu. Kdo by to mohl být? Hlas mu připadal povědomý. Brzy sestřička otevřela dveře pokoje.

„Tady leží.“

„Dobrý den,“ řekla návštěvnice. „To vy jste Kallistratov?“

„Ano,“ odpověděl Avdij a nevěřil vlastním očím.

Před ním stála dívka, která zburcovala jeho obrazotvornost, když přijela na motorce do Učkuduku. Avdije to tak vyvedlo z míry, že ji málem nevnímal; smysl jejích slov chápal jenom proto, že byl dávno připraven pochopit ji při prvním náznaku. Dozvěděl se, že se jmenuje Inga Fjodorovna. Přišla sem proto, že Alija Ismailovna, s níž se přátelí od chvíle, kdy sem přijela vědecky pracovat, tedy už třetí rok, jí o něm vyprávěla. Velmi ji to zaujalo: vždyť oni dva, tedy Avdij a Inga Fjodorovna, se zabývají v jistém smyslu blízkou problematikou – divokým konopím. Ona pracuje na výzkumu mojunkských nálezů – a následoval jakýsi složitý latinský název onoho druhu divokého stepního konopí – anaši – a proto se s ní přišla seznámit a zjistit, jestli od ní nechce nějaké podrobnosti... Vždyť novinář, pokud ona může soudit, vědecké informace také potřebuje.

Bože můj, jaképak vědecké informace, když byl zázrak, že Avdij, ohromený jejím nenadálým příchodem, vůbec věděl, o čem je řeč; vnímal jen její oči a zdálo se mu v tom okamžiku, že nikdo na světě takové oči nemá – byl astronom objevující neznámou hvězdu mezi milióny hvězd, které nezasvěcencům připadají absolutně stejné.

Zdálo se, že ho okouznil jediný její pohled.

To všechno si Avdij znova připamatoval, když zůstal sám a trochu se uklidnil, ale v prvních chvílích musel vypadat jako úplný pitomec. Pravda, Inga Fjodorovna to mohla přičíst navrub vysoké horečce. Vždyť jenom hotový idiot může plácnout něco jako: „Jak jste se dozvěděla, že jsem celou dobu myslel na vás?“ Ona místo odpovědi jen povytáhla obočí, takže byla ještě hezčí, a záhadně se usmála.

Kdyby byla přijala tu hloupou primitivní větu za banální nebo nevhodnou poklonu, jak by si to potom Avdij vyčítal, jak by se proklínal. Ale Bůh je milosrdný, Inga v sobě měla dostatek taktu, aby jeho slova přešla bez povšimnutí. A tak s potěšením vzpomínali, jak přijela do Učkuduku, jak se poprvé uviděli, a smáli se té letmé, ale pro oba nezapomenutelné příhodě. Ještě více Ingu Fjodorovnu pobavilo vyprávění, jak se o den později Avdij a spolu s ním dva bývalí medáci Petrucha a Ljoňka schovávali v trávě, když se nad stepí vynořil vrtulník. Inga Fjodorovna totiž tím vrtulníkem letěla s menší vědeckou expedicí do Taškentu. Jeden z taškentských ústavů vyvíjí prostředky k chemickobiologické likvidaci anaši v místech jejího výskytu. Avdij pochopil, že boj je veden dvěma směry: k likvidaci narkomanie a k likvidaci rostliny, obsahující omamné látky. A jak už to na světě bývá, vyřešit tento problém nebylo právě snadné. Z výkladů Ingy Fjodorovny vysvítalo, že vyvinout chemickou látku hubící konopí nejen ve fázi vegetace, ale vůbec jako druh, a zamezit systému jejího rozmnožování je docela dobře možné, jenže tato metoda s sebou přináší ještě větší problém – narušení půdy: půda se stávala minimálně na dvě stě let neplodná. Mrzačit přírodu kvůli boji s narkomanií – to je hůl o dvou koncích. A k úkolům Ingy Fjodorovny právě patřil výzkum, vyhledání optimálního způsobu řešení tohoto složitého ekologického problému.

Ó Bože, napadlo Avdije, kdyby příroda byla schopna přemýšlet, jak těžkým břemenem viny by na ni dolehl ten obludný vzájemný vztah mezi divoce rostoucím konopím a mravním úpadkem člověka.

Avdij Kallistratov nazýval svůj rodící se vztah k Inze Fjodorovně „nová epocha v mém životě“ a nedovolil si žádné romantické přehánění. Hned příštího dne po svém návratu do Prioksku jí napsal dlouhý dopis, a kromě toho jí z každé železniční stanice, kde vlak zastavil na víc než na pět minut, posílal pohlednici. V tom vzepětí citů, v té vášni, jaká Avdije spalovala od chvíle, kdy se mu poštěstilo potkat na své životní pouti Ingu Fjodorovnu, bylo cosi nezkrotného, co se vymykalo obvyklému chápání zamilovanosti.

Psal jí: „Se mnou se dějí neuvěřitelné věci. Vždycky jsem si

myslel, že jsem poměrně zdrženlivý člověk, že rozum a city dovedu udržet v patřičné rovnováze, ale teď se sám v sobě nevyznám. A k mému údivu po tom snad ani netoužím, abych se v sobě vyznal. Jsem neskonalé štasten, ten cit mě zavalil jako lavina; viděl jsem v jednom dokumentárním filmu, jak bílé sněhové spousty smetly všechno, co jim stálo v cestě – a jsem velice rád, že si ta lavina našla zrovna mne. Na světě nebylo a není člověka šťastnějšího, mně jedinému se to povedlo a já jako divoch křepčící v transu do rytmu bubnů, děkuju osudu za zkoušky, které mi letošního léta uchystali osud mi dopřál zůstat naživu a poznat to, co člověk pozná pouze ve víru života. Řekl bych, že v rámci jedné osobnosti je i láska skutečná revoluce ducha! A je-li tomu tak, nechť žije revoluce ducha! Ničivá i ohrožující zároveň.

Promiň mi, Ingo, ten chaos. Ale mám tě rád a nedostává se mi ani sil ani slov, abych vyjádřil, co pro mne znamená...

Dovol mi teď, abych si vydechl. V redakci už jsem byl a v krátkosti jsem jim pověděl, co a jak. Pospíchají na mě, čekají na reportáž. Je možné, že otisknou dokonce celý seriál reportáží na toto aktuální téma. A když to vyjde, mohu počítat se stálým zaměstnáním ve zdejší redakci. Zatím je však předčasné o tom mluvit. A co je nejdůležitější, od zítřka chci začít psát. Úmyslně jsem si nedělal žádné poznámky. Nezbude mi než všechno si postupně vybavovat.

Ať už tak či onak, sběrače anaši očekává – a to je zcela zákonité – přísný a spravedlivý trest za rozšiřování omamných látek, ale jejich osud mi rozhodně není lhostejný. Pro mne to i jsou živí lidé se svými trpkými a zmrzačenými osudy. Nejvíce je mi líto Ljoňky. Ten chlapec se zkazí dočista. A právě tady vzniká morální problém, o němž jsme spolu častokrát mluvili, Ingo. Máš naprostou pravdu, že každý zločin, každý trestný čin na kterémkoliv místě naší země se týká nás všech, dokonce i když jsme daleko odtamtud a nic o něm nevíme, a ani vědět nechceme. Nezapírejme, že se občas dokonce posmíváme: hele, kam až to dospělo s těmi, které obvykle považujeme za své nepřátele. Je dobře, že se v novinách píše také o zločinech, k nimž dochází v zahraničí, má to velký význam. Na světě existuje jakási všeobecná rovnováha lidského utrpení – lidé jsou jediné myslící

bytosti v celém vesmíru i a tato jejich vlastnost, ať už chceme či nechceme, je to nejvýraznější, co je rozděluje. I my k tomu dospějeme bez ohledu na všechny naše protiklady, a v tom tkví spása rozumu na zemi.

Jsem tak šťasten, Ingo, můžu ti přece psát o tom, co mě obzvlášť vzrušuje, protože v tvé duši najdu vytouženou odezvu, tím jsem si jist. Obávám se, že se ti zprotivím svými nekonečnými dopisy, cosi mě pudí, abych sepisoval jeden za druhým, bez přestání, nemohu bez toho být. Potřebuju neustále cítit tvou přítomnost, alespoň v myšlenkách. Jak strašně rád bych byl zase v mojunkumských stepích, spatřil tě na motocyklu, na němž ses objevila v Učkuduku a rázem si mne podmanila, mne, zastánce církevního volnomyšlenkářství. Stydím se to přiznat, ale byl jsem natolik zasažen tvým příchodem, že ani teď se nemohu zbavit ostychu i obdivu. Sestoupilas z nebe jako bohyně v současné podobě...

Dodneška si nemohu odpustit, že když se mi podařilo dostat se do styku se sběrači anaši, nedokázal jsem na ně zapůsobit tak, aby lidského utrpení ubylo, aby se alespoň o kousek zmenšil podíl zla a zvětšil podíl dobra. Domníval jsem se, že se zaleknou Boha, ale vyšlo najevo, že peníze jsou pro ně nejdůležitější ze všeho. Dodnes mi nedávají spát úvahy, jak pomoci alespoň těm narkomanům, s nimiž mne osud svedl dohromady, s nimiž jsem získal jistou životní zkušenost. Mám na mysli především pokání. K němu jsem jim chtěl ukázat cestu. Pokání, jeden z velkých objevů v rozvoji lidského ducha, je v naší době zdiskreditováno. Dá se říct, že úplně vymizelo z mravního povědomí současného člověka. Jenže jak může být člověk člověkem bez lítosti a pokání, bez toho otřesu i prozření, jichž dosahuje prostřednictvím poznání své viny – ať v činech anebo v myšlenkách prostřednictvím sebemrškačství nebo sebeodsouzení? Cesta k pravdě je každodenní cesta k dokonalosti...

Ó Bože, zas už jsem u svého tématu. Odpusť mi, Ingo. Je to tím, že překypuju city, že bezpřestání myslím na tebe. Zdá se mi, že jsem ti zatím neřekl ani tisícinu toho, co jsem ti chtěl říct.

Strašně toužím po tom, abych tě mohl co nejrychleji, co nejdřív vidět – vždyť už jsme celý týden od sebe odděleni...

A ten narůstající stesk je jediné, co mě teď souží. Všecky ostatní životní problémy jako mávnutím kouzelného proutku zmizely a připadají mi naprosto vedlejší...”

Byl konec července; jednoho dne jsem vyšel z redakce jako opářený – jsem moc smutný, protože v šéfredaktorově zájmu o mé reportáže ze stepi došlo k nenadálému zvratu. Dokonce i moji kamarádi z redakce, kteří mě inspirovali k cestě pro tak významný materiál, se chovali nějak podivně, jako by přede mnou měli špatné svědomí.

To mne velmi mrzelo. Když vidím, že lidé se přede mnou cítí provinilí, je mi to tak trapné, že bych je nejraději co nejdříve osvobodil od jejich výčitek svědomí, aby je při setkání se mnou nic neuvádělo do rozpaků. Jinak se totiž cítím vinen za jejich provinění...

Po odchodu z redakce jsem si dal slovo, že už tam víckrát ani nepáchnu; nebudu nikoho obtěžovat, ať se ozvou sami, když mě budou potřebovat. A když ne, nedá se nic dělat. Budu vědět, že si nemám dělat naděje, že všechno vyšlo nazmar.

Šel jsem po bulváru v tom nejnádhernejším období ruského léta, ale nic mne netěšilo. Kolik úsilí a utrpení mě stálo, než jsem napsal zápisky ze stepi a vyjádřil v nich bolest občana, psal jsem je jako objev i zpověď, jenže celá věc se zkomplikovala jistými představami o prestiži naší země (když si člověk pomyslí, proč něco tajíme sami před sebou?) a hrozilo, že mé reportáže, získané s takovými obtížemi, přilijí oleje do ohně. Neumím ani říct, jak strašně mě to mrzelo. A nejpodivněji ze všeho bylo, že si šéfredaktor dovolil říct:

„Budeme muset popřemýšlet, jestli by nestálo za to všechno to sepsat do hlášení nadřízeným orgánům, aby mohly učinit náležitá opatření.“

Ano, tak to řekl.

Neovládl jsem se a namítl jsem:

„Jak dlouho ještě budeme tvrdit, že dokonce i naše katastrofy jsou ty nejlepší?“

„Jaké katastrofy? O čem to mluvíte,“ zamračil se šéfredaktor.

„O tom, že narkomanie je sociální katastrofa.“

A s tím jsem odešel. Jediné, co mě smiřovalo s mou existencí, byly Inžiny dopisy, které jsem si předčítal pokaždé, když mě při vzpomínce na ni rozbolelo srdce. Na světě existuje telepatie, určitě musí existovat – jak jinak si vysvětlit, že její dopisy předjímaly to, o čem jsem přemýšlel, nad čím jsem se mučil, co mě ze všeho nejvíc vzrušovalo a znepokojovalo. Ty dopisy stále více živily mé naděje a zasévaly mi do srdce jistotu, že mě osud neoklamal a rozhodně že si ze mě neudělal legraci, vždyť dnešním mladým ženám se ani trochu nelíbí muži, jako jsem já: smolař, seminarista se staromódními náboženskými představami o mravních hodnotách. Mezi mladými supermany jsem utrpěl pěkné fiasko. A přece jsem v Inžiných dopisech nacházel tolik důvěry a nebojím se říct i úcty, a co bylo nejdůležitější – tak jednoznačné opětování mých citů, že jsem dostával křídla ve vlastních očích. Jaké štěstí, že jsem potkal právě ji, svou Ingu. Magie lásky tkví bezpochyby v oboustranném táhnutí k sobě...

Zatím na nás ještě nedoléhaly žádné všední starosti. Tím víc mě těšilo, že existují a že je třeba je řešit. Potřeboval jsem nutně najít si stálou práci, která by mě finančně zabezpečila. Doposud jsem žil z prodeje starých otcových knih, a to mě velice tížilo. Pomýšlel jsem na to, že bych odjel za Ingou do Asie a usadil se tam, našel si zaměstnání a žil neustále v její blízkosti. Byl jsem ochoten pracovat jako pomocný dělník v její expedici a zasadit se o to, aby úspěšně dokončila své výzkumy. Vždyť její výzkumná práce byla odynějška i mou záležitostí. V ní se naše zájmy stýkaly: já jsem se pokoušel vykořenit narkomanií cestou mravní obrody, ona se pokoušela řešit tento úkol z druhé strany – vědeckou cestou. Svým zaujetím pro práci si mne velice získala. Nedalo se rozhodně tvrdit, že její výzkumy patří k nějak zvlášť prestižním, módním oborům, anebo že jí snad zajišťují rychlý služební postup. Popravdě řečeno Inga byla málem jediný člověk, který se otázkou vyhubení divoce rostoucího druhu konopí – anaši zabýval vážně, jako vědeckým problémem. Dosti závažnou roli při volbě tématu její práce sehrálo i to, že byla zdejší džambulská rodačka a že studovala v Taškentu; to všechno dohromady samozřejmě muselo ovlivnit její zájmy.

Ani Inžin život nepostrádal své složitosti. Se svým bývalým mužem, vojenským letcem, nežila už skoro tři roky. Rozešli se, když se jim narodil syn. Vypadalo to, že se letec chystá oženit znova. Proto je nutné, aby se ještě naposledy setkali a udělali tečku za svým vztahem, především pokud se týká syna. Igorek bydlel u babičky a u dědečka v Džambulu, v lékařské rodině, ale Inga si horoucně přála, aby žil natrvalo s ní. A když mi napsala, že doufá, že si chlapečka vezme na podzim s sebou do Žalpak-Sazu, kde jí přislíbili místo v jeslích, měl jsem velkou radost a odpověděl jsem jí, že se na mě může ve všem plně spolehnout.

Odepsala mi, že by velice ráda na podzim o dovolené zajela se mnou do Džambulu navštívit syna i své rodiče. Nemusím zdůrazňovat, jak mě dojal její plán na společnou cestu. Odpověděl jsem jí, že jsem ochoten kdykoliv přijet za ní a být jí k dispozici a že vůbec v celém svém životě bych chtěl vycházet z našich společných, a především z jejích zájmů a že své štěstí spatřuji v možnosti být pro ni užitečný a žádoucí.

Všecko ukazovalo na to, že z podzima budeme řešit naše vzájemné vztahy. Žil jsem tou nadějí. A velice, velice mne vzrušovalo, když jsem si představoval, jak pojedeme za Igorkem k Inžiným rodičům do Džambulu. Na této cestě záviselo velmi mnoho. Ale potřeboval jsem také jisté finanční prostředky. Kolik stojí třeba jenom vlak! V tom smyslu jsem spoléhal na svůj mojunkumský seriál, ale bohužel, ze všeho v novinách sešlo, a nestalo se to mou vinou. Šel jsem tedy na čas dělat nočního korektora do okresní tiskárny, abych si vydělal aspoň pár rublů.

A pak přišel den, kdy jsem od Ingy dostal psaní s dotazem, jestli bych mohl přijet do Žalpak-Sazu v posledních říjnových dnech, abychom se mohli vydat do Džambulu.

Běžel jsem jako blázen na městskou poštu poslat telegram...

Potřeboval jsem teď bleskově prodat knihy a za utržené peníze se vydat na cestu.

V.

Óberkandalov objevil Avdije Kallistratova na nádraží, kde si sháněl parťáky na štvanci do Mojunkumů.

Ať už tuto práci svěřil Óberkandalovovi kdokoliv, trefil do černého. Kandalov byl ostřílený chlapík, který působil v hodnosti velitele železniční požární ochrany, předtím byl voják a sloužil u trestního praporu (a to už něco znamená!) a byl pro tuto mimořádnou operaci ve stepi jako stvořený. Mimochodem Kandalov moc dobře věděl, co chce. Počítal s tím, že když prokáže vedení okresu službu při plnění dodávky masa, rehabilituje se tím a na přímluvu příslušných okresních instancí že pak znovu získá členství ve straně. Vždyť nebyl vyloučen za nějaké rozkrádání nebo jiný závažný přečin, ale všeho všudy za jednu takovou výjimečnou záležitost, která nezpůsobuje společnosti žádnou škodu; šlo o homosexuální styky v kasárnách trestního praporu, k nimž vojáky nutil, a tím zneužíval svého služebního postavení. Jistě, toho se opravdu dopustil, pohlavně zneužíval ideologicky pochybené osoby, obzvláště různé sektáře a narkomany, ale to přece není žádná hrůza. Jak ho za to mohou trestat? Dost na tom, že mu utekla žena, proto taky začal hodně pít, ačkoliv ani předtím nebyl žádný abstinents. Když se to vezme kolem a kolem, je vlastně velice potřebný člověk. Svěřili mu důležitou práci a on dal okamžitě dohromady partu. Zašel si pozdě v noci na nádraží, rozhlédl se kolem sebe a cvičeným okem odhadl, kdo je v úzkých a bude svolný k výpravě do Mojunkumů, kde si může dobře a rychle vydělat. Narazil taky na Avdije Kallistratova.

Peníze nebyly jediným důvodem, který Avdije donutil přijmout Kandalovovu nabídku: přihodilo se mu něco víc nepředvídaného a zneklidňujícího – nezastihl Ingu Fjodorovnu v Žalpak-Sazu, a přitom přijel na její pozvání. Úplně ho to zdrtilo, ačkoliv ani nebylo jasné, má-li smysl dělat si z toho těžkou hlavu. Letěl letadlem, ale to musel napřed přijet do Moskvy, v Moskvě pak zase celý den sháněl letenku a z Alma-Aty pak jel vlakem. Přihnal se sem doslova za pár dní, a když se konečně dostal k domku ve dvoře laboratoří, kousek od nemocnice, našel zamčeno a v klíčové dírce vzkaz od Ingy

Fjodorovny. Na lístku stálo, aby si laskavě vyzvedl dopis uložený poste restante na nádražní poště. Pochopitelně se rozběhl na poštu. Dopis mu vydali. S trnoucím srdcem zašel do parčíku, tam si sedl na lavičku a četl:

„Můj drahý Avdiji, odpusť. Kdybych byla věděla, že se to takhle semele, dala bych ti vědět, abys zatím nejezdil. Mám strach, že už tě můj telegram nezastihne a že už jsi na cestě. Stalo se tohle: do Džambulu přijel nečekaně můj bývalý muž a chce se u soudu dohodnout o našem Igorkovi. Musela jsem tam okamžitě jet. Možná že jsem ho k tomu sama vyprovokovala. Psala jsem mu naprosto otevřeně, že se chystám začít nový život s člověkem, k němuž mám hluboký vztah. Kvůli synovi jsem se cítila povinná ho o tom informovat.

Promiň ještě jednou, miláčku, že to tak dopadlo. Ale možná že je to tak dobře. Dříve či později by se to stejně muselo vyřešit. Je tedy lepší skoncovat s tím rovnou a hned.

Až přijedeš, dveře budou zamčené. Klíč ti nechávám u naší laborantky Sauly Alimbajevové. Je to výborná žena. Víš přece, kde je naše laboratoř. Vezmi si, prosím tě, klíč a nastěhuj se ke mně. Chovej se tam jako doma a počkej na mě. Škoda že Alija Ismailovna teď odjela na dovolenou. Byl by sis s ní mohl zajímavě popovídat. Ona si tě velice váží. Doufám, že za týden tu záležitost vyřídím. Vynasnažím se udělat všechno, aby nám od nynějška nic nepřekáželo. Moc si přeju, abys poznal Igorka. Doufám, že se spřátelíte; nemůžu se už dočkat, až budeme pohromadě, ale předtím, jak jsme to měli v plánu, bychom ještě zajeli k mým rodičům, abyste se seznámili. Nezlob se, Avdiji, můj miláčku, a nebuď smutný. Vynasnažím se vyřídit všechno co nejlip.

Tvoje Inga

P. S. Jestli přijedeš po pracovní době, jdi k Alimbajevové domů, bydlí v Abajově ulici 41. Její muž se jmenuje Daurbek Iksanovič.“

Avdij si dopis přečetl jedním dechem, a měl ho plnou hlavu. Byl

ohromen. Věci dostávaly rychlý, naprosto nečekaný spád. Nešel si hned pro klíč, ale zůstal v čekárně a rozhodl se, že si napřed všechno promyslí. Potom uložil kufr do úschovny, aby měl volné ruce, zašel do parčíku, poseděl si tam, prošel se kolem známé nemocnice, vyhledal opuštěnou pěšinu mezi stanicí a městečkem a začal po ní přecházet sem tam...

Byl pozdní podzim. Ve stepi už bylo chladno. Nakypřené, rozplízlé mraky se běhaly na vybledlém říjnovém nebi jako beránky v dálavách oceánu, stromy byly napůl opadané a pod nohama bylo nastláno povadlé rudohnědé listí. Zahrádky už byly také sklizené a zely prázdnotou. V ulicích Žalpak-Sazu bylo pusto a smutno. Ve vzduchu se matně třpytily létavé pavučinky a znenadání se člověku přilípaly na obličej. To všechno Avdije rozesmutňovalo. A na stanici, která si obrovské stepní prostory podrobila svou průmyslovou mocí, se rozléhal rachot a skřípění, kypěl tu život neutuchající ani na okamžik stejně jako puls. Po nespočetných kolejích se neustále posunovaly vlaky, hemžili se tu lidé, dispečeři chraplali do rozhlasu na celé okolí.

Avdij Kallistratov si vzpomněl na ony letní dny, vzpomněl si na závěr narkomanské epopeje. A pokolikáté už se v této souvislosti vracel k úvahám o pokání. Čím víc o tom přemýšlel, tím nabýval pevnějšího přesvědčení, že pokání je pojem závisející na míře životních zkušeností, že je to záležitost svědomí, veličina osobně nabytá, vychovávaná a kultivovaná lidským rozumem. Nikomu kromě člověka není dáno kát se. Pokání – to je věčná a nepomíjející péče lidského ducha o sebe sama. Vyplývá z toho, že každý trest – ať už za přestupek nebo za zločin – musí v duši potrestaného vzbudit pokání, jinak by se rovnal potrestání zvířete.

V takových úvahách se Avdij vrátil na nádraží. Vzpomněl si na rozčileného poručíka a zatoužil zjistit, jestli si na něho vzpomene a jak to nakonec dopadlo s medáky – s Petruchou, s Ljoňkou a s ostatními. Vedl ho k tomu ještě jeden důvod: snažil se totiž ze všech sil odpoutat se od toho, co ho tížilo a znepokojovalo jako houstnoucí bouřková mračna na obzoru – odpoutat se od myšlenek na Ingu Fjodorovnu. Celý svůj život a celou svou budoucnost teď hodnotil

pod tímto zorným úhlem – jeho život byl určován situací ve vzdáleném Džambulu. Ne, nemá-li možnost cokoliv podniknout, nesmí o tom ani přemýšlet. Bohužel se mu však nepodařilo rozčileného poručíka najít. Když zaklepal na dveře dopravní služby, vyšel nějaký muž v uniformě.

„Co si přejete?“

„Já, rozumíte, chtěl jsem navštívit jednoho poručíka,“ koktal Avdij a cítil už předem, že z toho nic nebude.

„Jak se jmenuje? Poručíků tu máme spoustu.“

„To já bohužel nevím, ale kdybych ho uviděl, poznal bych ho na první pohled.“

„Co po něm vlastně chcete?“

„Jak bych vám to vysvětlil – chtěl bych si s ním promluvit, popovídat si...“

Příslušník si ho se zájmem prohlížel: „Tak se podívej, třeba tu toho svého poručíka najdeš.“

Ale v místnosti seděl u stolu tentokrát úplně neznámý člověk a s někým telefonoval. Avdij se omluvil a odešel. Vrhł ještě rychlý pohled na železnou klec, kde tenkrát seděli zadržení zločinci. Byla prázdná.

A znova, ať se tomu snažil vyhnout sebevíc, se Avdij v duchu vrátil ke svým neodbytným, tíživým myšlenkám. Co je s Ingou? Pro klíč si stále ještě nešel; věděl, že až se octne tváří v tvář svým trýznivým úvahám v prázdném Inžině domě, dolehne na něho samota ještě drtivěji. Mohl by počkat i na nádraží, jen kdyby věděl, co s Ingou je a kdy se vrátí. Pokoušel se představit si, co se tam v Džambulu odehrává, jaké krušné chvíle prožívá jeho milovaná žena, a on jí nemůže nijak pomoci. Co když na ni budou rodiče naléhat, aby chlapce nepřipravovala o tátu a aby si vztahy s mužem nějak srovnali? Jistě, docela dobře to tak může dopadnout a jemu by pak nezbývalo než vrátit se domů. Avdij si představoval skvělého vojenského letce, efektního, v uniformě s výložkami, no dejme tomu majora, míň ne, a chápal, že ve srovnání s ním by on, Avdij, prohrál na celé čáře. Byl sice přesvědčen, že pro Ingu ani tituly ani vnější pozlátka nehrají žádnou roli, ale kdoví, co když jejím rodičům záleží

na tom, čím je jejich zeť – zda vojenský letec, navíc Igorkův otec, anebo podivná existence bez stálého zaměstnání?

Schylovalo se k večeru. S blížící se tmou Avdij ztrácel náladu čím dál víc. Na nádraží nabitém k prasknutí bylo šero, dusno, zakouřeno a Avdijovo zoufalství přesahovalo únosnou míru. Měl pocit, že je v temném, pochmurném lese. Úplně sám. Podzimní vítr hučí v korunách stromů, brzy se přičene vánice a sníh zasype les i jeho, Avdije, a všechno se zachumelí a usne... Chtělo se mu umřít, a kdyby se teď dozvěděl, že se Inga nevrátí anebo že se sice vrátí, a nebude sama, přijede, jen aby si vzala věci a knížky a odjela se svým vojenským letcem, vyšel by ven a bez rozmýšlení by si lehl na koleje a počkal na první vlak...

A právě v tuto těžkou hodinu, bylo to už pozdě večer, objevil Avdije Kallistratova na nádraží v Žalpak-Sazu Óberkandalov, který sbíral vhodnou partu na mojunkumský hon. Óberkandalov asi nepostrádal jistou prozíravost, rozhodně aspoň neomylně poznal, že Avdij je rozháraný a neví, co si počít. A opravdu, když Avdijovi nabídl na pár dní výhodnou makačku v mojunkumské savaně, která hodně vynese, okamžitě souhlasil. Byl svolný ke všemu, jen aby tu netrčel sám s rukama nečinně založenýma. Navíc měl taky naději, že než se vrátí s vydělanými penězi, bude už možná Inga Fjodorovna doma a všechno se vyjasní: buď zůstane (jaké štěstí!) navždy se svou milovanou, anebo bude muset odjet a sebrat všechny síly, aby dokázal žít bez ní... Na takové konce se však bál vůbec pomyslet.

A téhož večera Óberkandalov odvezl Avdije do ubikací požární ochrany, kde strávil na volném lůžku noc.

Nazítří ráno se celá parta vydala s kolonou aut na štvanici do mojunkumské savany. Výborná zábava...

A teď se konal nad Avdijem Kallistratovem soud. Pětice notorických alkoholiků – Óberkandalov, Mišaš, Kepa, Hamlet Galkin a Domorodec Uzjukbaj. Přesněji řečeno Hamlet Galkin a Domorodec tomu všemu pouze přihlíželi a pokoušeli se, pravda jen ostýchavě a uboze, nějak zmírnit krutost těch tří, pořádajících soud.

Stalo se totiž, že kvečeru se Avdije znovu zmocnila ta posedlost jako tenkrát ve vagóně, a proto byl teď odsouzen. Štvance na

mojunkumské sajgy Avdijem tak hrozně otřásla, že naléhavě žádal, aby okamžitě skoncovali s těmi jatky, vyzýval rozvášněné lovce k pokání a obrácení k Bohu, agitoval Hamleta-Galkina a Uzjukbaje, aby se k němu přidali, oni tři že pak opustí Kandalova a jeho nohsledy, budou zvonit na poplach a každý z nich upne své myšlenky k Bohu, k nejmilostivějšímu Stvořiteli a budou doufat v jeho nekonečné milosrdenství, v modlitbách budou prosit, aby lidem odpustil všechno, čím ublížili živé přírodě, neboť pouze upřímné pokání jim může přinést úlevu.

Avdij křičel, vztahoval paže k nebi a vyzýval je, aby se k němu okamžitě připojili, aby se očistili od nepravosti a učinili pokání.

Ve své zběsilosti vypadal trapně, hulákal a řádl, jako by měl nastat konec světa – zdálo se mu, že všechno se propadá do horoucích pekel.

Chtěl obrátit k Bohu ty, kdo sem přijeli za snadným výdělkem... Chtěl zarazit kolosální vyhlazovací mašinérii, která se rozjela mojunkumskou savanou jako drtivá mechanizovaná síla...

Chtěl přemoci nepřemožitelné.

A tehdy ho na Mišašovu radu svázali provazy a vhodili na nákladák rovnou mezi těla pobitých sajg.

„Lež si tam, blbe, a dejchej. Čuchni si antilopího smrádku!“ zavolal za ním Mišaš, chroptící námahou. „Teď si můžeš zavolat svého pámbíčka. Třeba tě uslyší, kurva pes, a sestoupí k tobě z nebe.“

Byla noc a měsíc vyšel nad mojunkumskou savanou, již se přehnala krvavá smršť a kde každý živý tvor, ba dokonce i vlci, zakusili na vlastní kůži zkázu světa...

A nositelé té zkázy, s výjimkou Avdije Kallistratova, který se ke svému neštěstí právě toho dne octl v Mojunkumech, svorně triumfovali...

Za to ho teď čekal soud.

Mišaš a Kepa stáhli Avdije z nákladáku, přivlekli ho k Óberovi a násilím ho přinutili před ním kleknout. Oberkandalov seděl na prázdné bedničce s rozhozenými cípy krabatíciho se pláště a doširoka

rozkročenýma nohama v keprových holínkách. V záři obrysových světel automobilu vypadal nepřirozeně obrovský, zamračený a přímo zlověstný. Stranou u ohničku, ještě vonícího přismahlým šašlykem z čerstvého antilopího masa, stáli a choulili se Hamlet Galkin a Uzjukbaj. Všichni už měli jaksepatří vypito, a proto se v očekávání Óberova soudu nad Avdijem idiotsky usmívali, šuškali si, pošťuchovali se a mrkali po sobě.

„Tak co?“ začal konečně Ober a štitivě shlížel na klečícího Avdije. „Přemýšlels?“

„Rozvažte mi ruce,“ řekl Avdij.

„Ruce? Přemýšlels o tom, proč je máš svázaný? Ruce se svazují jenom buřičům, spiklencům, povstalcům a rušitelům pořádku a disciplíny. Rušitelům pořádku, slyšíš?“

Avdij mlčel.

„Tak dobře, pokusíme se rozvázat ti ruce a uvidíme, jak se budeš chovat,“ slitoval se Ober. „Rozvažte mu ruce,“ poručil. „Bude je hned potřebovat.“

„Na pendrek je potřebuje mít rozvázaný, kurva pes,“ nespokojeně bručel Mišaš a rozvazoval provaz za Avdijovými zády. „Takový je potřeba rovnou utopit jak štěnata. Srazit je na zem a zašlápnout jak červa.“

Teprve teď, když ho rozvázali, Avdij pocítil, že má opuchlá ramena a paže.

„Tak vidíš, prosbu jsme ti splnili,“ řekl Ober. „Dáme ti šanci. Pro začátek na, vypij to.“ Podal Avdijovi sklenku vodky.

„Ne, pít nebudu,“ odmítl Avdij kategoricky.

„Zalkni se, hajzle!“ Ober prudkým rozmachem vyšplíchl obsah sklenky Avdijovi rovnou do obličeje. Ten se překvapením opravdu málem zalkl. Vyskočil, ale Mišaš a Kepa na něho znovu nalehli a přitlačili ho k zemi.

„Nekecej, kurva pes, však ty se napiješ,“ řičel Mišaš. „Už jsem povídal, že takový je třeba utopit. Dej sem, Obere, nalej vodku. Obrátím mu to do krku, a jestli nebude pít, zabiju ho jak psa.“

Okraje sklenky, která Mišašovi praskla v rukou, pořezaly Avdije v obličeji. Avdij se dusil vodkou a vlastní krví. Vyškubl se a začal se

rukama nohama bránit Mišašovi a Kepovi.

„Kluci, nechte ho, vzal ho čert, když nechce, ať nechá bejt,“ úzkostlivě skučel Hamlet Galkin a pobíhal kolem rváčů. Uzjukbaj vklouzl za auto, vyděšeně odtamtud jukal a nevěděl, co si počít. Má-li zůstat – zbyla tu ještě spousta vodky – anebo utéct od neštěstí co nejdál... Jediný Óberkandalov seděl na své bedničce jako na trůně a sledoval zajímavý cirkusový program.

Hamlet Galkin přiskočil k Óberovi.

„Zaraz je, Obere, buď tý lásky, oni ho zabijou a půjdem všichni před soud.“

„Před soud?“ odfrkl Ober nadutě. „Prosím tě, jakejpak soud v Mojunkumech? Vykonavatel spravedlnosti jsem tady já. Zkus potom dokázat, jak to bylo. Třebas ho tu vlci roztrhali. Kdo to viděl, kdo to dokáže?“

Avdij ztratil vědomí, padl jim k nohám a oni do něho začali kopat. Avdijova poslední myšlenka platila Inze. Co s ní bude? Nikdo už ji nikdy nedokáže mít rád jako on.

Sluch mu vypověděl, zatmělo se mu před očima a bůhvíproč se mu zdálo, že je tu šedá vlčice. Táž, která přes něho tehdy v letním vedru v konopí přeskočila...

„Zachraň mě, vlčice,“ uklouzlo znenadání Avdijovi.

Jako by intuitivně vytušil, že vlci, Akbara a Taščajnar, se přibližují ke svému doupěti, obsazenému oné noci lidmi. Zvířata vábilo jejich staré místo odpočinku, proto se sem vrátila; doufala patrně, že lidé už opustili jejich úžlabinu a odešli dál.

Avšak obrovské nákladní auto se stále ještě výhružně černalo na svém místě – ozýval se odtamtud křik, povyk a tupé údery...

A vlkům nezbylo, než se vrátit do stepi. Utýraní a zmatení se vzdalovali nazdařbůh, kam je nohy nesly... Lidé je nenechali na pokoji ani ve dne ani v noci. Vlekli se stepí se staženými ohony a měsíc ozařoval jejich temné stíny.

A soud, přesněji lynč, pokračoval... Óberkandalovovi lidé, opilí pod obraz, nepozorovali, že souzený Avdij Kallistratov se už ani nepokouší vstát, když ho znova srazí pěstmi.

„Vstaň, dělej, velebníčku zsranej,“ pobízeli ho tvrdými kopanci a

sprostými nadávkami hned Mišaš a hned zase Kepa, ale Avdij jen tiše sténal. Rozzuřený Óberkandalov ho popadl jako pytel, zvedl ho ze země, přidržel si ho za límec a začal do něho mluvit a vlastními slovy se rozpaloval čím dál víc:

„Tak ty ses rozhodl postrašit nás pánembohem, ty svině jedna, nahnat nám strach, pámbíčkama nám zaslepit oči. Ty neřáde jeden. Na nás si s pámbíčkem nepřijdeš – tos nepadl na ty pravý, pse prašivá. Kdo vlastně seš? My tu plníme státní úkol, a ty hatíš plán, hajzle, jednáš proti plánu, proti okresu – seš teda nepřítel lidu, ty svině jedna, nepřítel lidu a státu. A pro takový nepřátele, škůdce a diverzanty není na zemi místo. To už řek Stalin: Kdo není s náma, je proti nám.

Nepřátele lidu je třeba setřít z povrchu země. Žádný štráchy. Jestli se nepřítel nevzdá, zničíme ho jak škodnou. V armádě je za takovou agitaci provaz – a šmytec. Aby se naše země vyčistila od všelijakýho šmejdu. A čím ty ses zabíjval, ty kryso nábožná? Sabotážema. Bránils plnění úkolů. Chtěls nás zavřít do kláštera. Zaškrťm tě jako nepřitele lidu, ty vyvrheli, a ještě mi poděkujou, protože ty seš agent imperialismu, bestie. Myslíš si, že když není Stalin, nenajde se pro tebe špagát? Padni okamžitě na kolena, velebníčku posranej. Teď jsem já tvůj pámbu – zřekni se svýho boha, jinak je s tebou amen, ty svině jedna.“

Avdij se na kolenou neudržel. Spadl. Zvedli ho.

„Odpověz, hajzle,“ řval Óberkandalov. „Zřekni se boha. Řekni, že pámbu není.“

„Bůh je,“ zasténal Avdij slabě.

„Tak vidíš,“ rozeřval se Mišaš, jako když ho na nože bere. „Říkal jsem ti to, kurva pes, on si nepřestane mlít svý!“

Óberkandalov, vzteky bez sebe, znova zatřásl Avdijem za límec.

„Abys věděl, velebníčku, zahrajem ti tak, že na to do smrti nezapomeneš. Odtáhněte ho k támhleтому stromu, pověšíme ho, zlikvidujem škodnou,“ vykřikoval Óberkandalov. „A pod nohama mu rozděláme ohníček. Ať se trošku opeče.“

Společnými silami vlekli Avdije ke křivolakému saxaulu na okraji rokliny.

„Přines provaz,“ poručil Ober Kepovi.

Kepa se vrhl k autu.

„Hej, vy tam, Uzjukbaji, di do prdele, a ty, no ty, ty – umělce zasranej, co se tam schováváte? Tak fofr, fofr, pomůžete nám! A jestli ne, nedám vám ani čuchnout k špuntu,“ pohrozil Óberkandalov dvěma zaraženým ochlastům, a ti se horempádem rozběhli pověsit nešťastného Avdije.

Chuligánská recese dostala více než zlověstný charakter. Hloupá fraška se zvrhla v lynč.

„Jedno je na hovno, kurva pes, kříž a hřebíky se v tý hnusný stepi neseženou. To je hrozná smůla,“ naříkal Mišaš a s praskotem ulamoval větve saxaulu. „To by se mi líbilo. Ukřížovat ho!“

„Žádný neštěstí, přivážeme ho provazama. Nebude viset o nic hůř než na hřebíkách,“ našel východisko Ober. „Roztáhnem mu ruce a nohy jako žábě, přivážem ho, že se ani nehne. Ať si tu do rána visí a přemýšlí, jestli pámbu je anebo není. To pro něho bude taková výchovná lekce, že na to dosmrtni nezapomene, agitátor boží, já mu ukážu, zač je toho loket. Takový jsem drezýroval i v armádě. Tak na něj, chlapi, chyt'te ho. Zvedněte ho tam na tu větev, trochu vejš. Ruku mu přitáhni sem, nohu tam.“

Všecko to bylo dílem okamžiku, protože Avdij už se nemohl bránit. Připoutaný ke křivolakému saxaulu, s provazy obtočenými kolem rukou i nohou, tu bezvládně visel jako čerstvě stažená kůže k vysušení. Slyšel ještě nadávky a hlasy, ale jakoby z dálky. Utrpení ho zbavilo vší síly. V břiše, na té straně, kde jsou játra, ho nesnesitelně píchalo, v pase jako by se mu něco přetrhlo, nadobro prasklo – takovou bolest cítil. Síly ho pozvolna opouštěly. A to, že se opilí mučitelé pokoušeli rozdělat mu pod nohama ohníček, už ho netrápilo. Všecko mu bylo jedno. S ohněm jim to však nevyšlo: tráva a větvičky navlhle večerním sněhem nechtěly hořet... Nikoho z nich nenapadlo postříkat je benzínem. Stačilo jim, že tam Avdij Kallistratov visel jako strašák v zeli. Vypadal trochu jako oběšenec a trochu jako ukřížovaný, a to je velice pobavilo a rozjařilo. Obzvlášť nadšený byl Óberkandalov. Snil o podívané daleko drastičtější a úchvatnější – jeden oběšenec ve stepi, to nic není.

„Tak dopadne každý – zapište si to za uši!“ hrozil a obhlížel Avdije, přivázaného k saxaulu. „Já bych každého, kdo nejde s náma, pověsil, ale tak, že by měl v tu ránu jazyk na vestě. Všecky bych pověsil, všecky, co jsou proti nám, jedním provazem bych omotal celou zeměkouli jako obručí, a to by se pak nikdo neodvážil ani hlesnout, všecko by šlo jako na drátkách... Tak de se, komisaři, ještě si dáme do nosu, našinec se neztratí.“

Všichni Óberovi přizvukovali a s halekáním se vydali k nákladáku. Ober zanotoval písničku, kterou znal jen on sám:

*„Napásnem se do rajtek, pistole za pás,
rát dva, rát dva...“*

Rozkurážení „komisaři“ se přidali: rát, dva, rát dva – podávali si po kruhu pár pùllitrovek a pili rovnou z lahví.

Po nějaké chvíli se rozsvítily reflektory, motor zarachotil, auto se otočilo a pomalu se sunulo pryč do stepi. Všecko pohltila tma. Nastalo ticho. Zůstal tu Avdij, přivázaný ke stromu, sám na celém světě. Na prsou ho páliło, odražené vnitřnosti trnuly nesnesitelnou bolestí, kalící rozum... Vědomí mu unikalo jako ostrůvek klesající při povodni pod hladinu...

„Můj ostrůvek na Oce... Kdopak tě zachrání, Učiteli?“ zableskla se jako jiskřička poslední myšlenka...

To uplývaly poslední kapky života...

A před jeho pohasínajícíma očima se vzedmula velká vlna, nekonečná jednolitá vodní pláň bez začátku a konce. Voda neslyšně kypěla a po hladině se převalovaly pěnivé bílé vlny jako přízemní metelice po poli, běžely neznámo odkud a neznámo kam. Ale na vzdáleném, sotva viditelném břehu toho tichého moře se nad vodou matně rýsovala lidská postava: Avdij toho člověka poznal – byl to jeho otec, diákon Kallistratov. Avdij znenadání uslyšel svůj vlastní chlapecký hlas – a ten otci hlasitě přednášel jeho oblíbenou modlitbu o ztroskotané lodi, jako tenkrát doma, kdy jako dítě stál u starého pianina, jenomže vzdálenost mezi nimi byla dnes obrovská, a chlapecký hlas se zvučně a zaníceně nesl nad zemskými prostorami:

„V nebi teprve svítá, a dokud svět před východem slunce spí...“

Ty Soucitný, Blahoslavený a Neomylný, odpusť mi, že dotírám na

tebe svou žádostí neodbytnou. V mé prosbě však není sobeckých zájmů – neprosím tě o trochu pozemského štěstí a nemodlím se za prodloužení dnů svých na zemi. Jediné, oč nepřestanu prosit, je spása lidských duší. Ty, Všeodpouštějící, neponechávej nás v nevědomosti, nedovol hledat si pro sebe ospravedlnění ve spojení dobra i zla na zemi. Nechať lidský rod prohlédne. O sobě se neodvažuji slovo pronést. Nestrachuji se přijmout, cokoliv mě nemine – mám-li hořet v pekle anebo vstoupit do království, jemuž není konce. To je náš úděl, hledat tebe, Stvořiteli, Neviditelný a Nekonečný...

Prosím tě o jediné a nemám větší prosby...

Prosím tě o jediné, učiň ten zázrak: nechať ta loď pluje stále svým směrem den za dnem, noc za nocí, dokud se den a noc střídají v tebou určeném pořadí ve vesmírném otáčení Země. Nechať pluje ten koráb se svými strážci s hlavními navždycky zavinutými obalem, z oceánu na oceán, aby příď rozrážela vody a ozýval se neutuchající, mocný hukot a burácení vln. Nechať ho slané spršky oceánu potřísní jako šlehaající déšť, nechať dýchá tou trpkou tryskající vláhou. Nechať je slyšet skřípění paluby, rachot motorů z podpalubí a křik racků, kteří s větrem o závod letí za lodí. A nechať loď drží směr do světlého města na vzdáleném oceánském břehu, přestože přistát v něm jí už nikdy nebude dopřáno... Amen.“

Jeho hlas postupně utichal, stále více se vzdaloval... I slyšel Avdij svůj pláč nad oceánem...

A po celou noc se do ticha nad nekonečnou mojunkumskou savanou plnou silou linulo jasné, oslňující měsíční světlo a ozařovalo strnulou postavu, ukřižovanou na saxaulu. Člověk čímisi připomínal velkého ptáka s rozpjatými křídly mířícího k výšinám, avšak sestřeleného a odhozeného do větroví.

Půldruhého kilometru odtamtud stál ve stepi nákladní automobil vojenského typu krytý plachtou a v něm spali všichni Óberovi kumpáni pohromadě na mrtvolách sajg ve vlastních zvratcích; dokonali zavrženíhodné dílo. Vzduch se chvěl hlasitým chrápáním. Odjeli o kus dál, aby nechali Avdije přes noc samotného – chtěli mu dát lekci: ať si uvědomí, co je bez nich, a pak už se určitě zřekne boha a skloní se před jejich silou.

Takový trest si pro Avdije vymyslel bývalý herec Hamlet Galkin poté, co znova a znova přikládal láhev k ústům a pil vodu jako mrtvou vodu bez chuti. Ten nápad vyslovil, aby se zalíbil Óberovi – ať prý si ten pámbíčkář okusí strachu. Ať prý si myslí, že ho tam přivázali a odjeli nadobro. Měl by se vrhnout za nimi, aby je dohonil, jenže to nešlo.

Ráno, když začalo svítat, se vlci ostražitě připlížili k místu svého bývalého domova. Vpředu šla Akbara, boky jí za noc zhubly a propadly, a za ní se zachmuřeně vlekl hlavatý Taščajnar. Na jejich starém místě bylo pusto, lidé během noci zmizeli. Zvířata však šla po téhle zemi, jestli se dá takové srovnání použít, s nezvyklou opatrností, jako po minovém poli. Na každém kroku narážela na něco nepřátelského, cizího; vyhaslé ohniště, prázdné konzervy, střepy, pronikavý pach gumy a železa, uvízlý v kolejích po nákladňáku, a všude prázdné láhve, stále ještě vydávající kořalečný puch. Vlci, kteří chtěli navždycky opustit toto znečištěné místo, se vydali po okraji úžlabiny, když vtom Akbara prudce uskočila a strnula, jako by vrostla do země – člověk! Na dva kroky od ní visel na saxaulu člověk s rukama rozepjatýma a s hlavou svěšenou na stranu. Akbara se vrhla do křoví, za ní Taščajnar. Člověk na stromě se nehýbal. Větrík pohvizdoval ve větvích a čečral vlasy na jeho bledém čele. Akbara se přitiskla k zemi, napjala se jako struna a přichystala se ke skoku. Před ní byl člověk, nejstrašlivější bytost, jakou znala, původce jejího vlčího neštěstí, její nesmiřitelný nepřítel. Akbaru popadl nepříčetný vztek a v té zuřivosti trochu couvla, aby mohla vyrazit, vrhnout se bleskurychle na člověka a zakousnout se mu tesáky do hrdla. A v tom rozhodujícím okamžiku člověka najednou poznala. Kde ho jenom viděla? To je přece ten podivín, s nímž se potkala už v létě, když se s celou rodinkou vydali nadýchat omamné vůně trávy. Akbaře se vynořil v paměti letní den i to, jak si její vlčata hrála s tím člověkem, i to, jak se jí ho zželelo a jak ho přeskočila, když v hrůze přidřepł a zakryl si hlavu rukama. Upamatovala se na ohromený výraz jeho vylekaných očí i na to, jak ten bezbranný tvor s holou kůží vzal nohy na ramena.

Ted' ten člověk podivně visel na nízkém saxaulu jako pták uvízlý ve větvích a vlčice nemohla rozpoznat, je-li živ či mrtev. Nehýbal se, nevydával žádný zvuk, hlava mu povisla ke straně a z koutku úst vytékal temný pramínek krve. Taščajnar se chystal zaútočit na visícího člověka, ale Akbara ho odstrčila. Pak přikročila blíž, upřeně se zahleděla do rysů ukřižovaného a tiše zavyla: její letošní vlčata přece zahynula. Veškerý život v Mojunkumech se obrátil v prach a popel. A ona neměla před kým prolévat slzy... Tento člověk jí nemohl ničím prospět, jeho konec se neodvratně blížil, ale dosud z něho nevyrchalo všechno životní teplo. S vypětím sil pootevřel oči a tichounce oslovil naříkající vlčici:

„Tak přece jsi přišla,“ a hlava mu bezvládně klesla.

Byla to jeho poslední slova.

V té chvíli se ozval hukot motoru – ze stepi se vynořil nákladní automobil vojenského typu. Blížil se, rostl, už se matně leskla skla kabiny. To se vraceli na místo zločinu Óberovi lidé...

Vlci už neotáleli. Pustili se dál a běželi a běželi, čím dál víc přidávali do klusu. Odcházeli bez ohlédnutí – mojunkumští vlci opouštěli velkou mojunkumskou savanu navždycky...

Celý rok života strávili Akbara a Taščajnar v přídalských rákosinách. Tam se jim narodilo nejpočetnější potomstvo – pětice vlčků, to byl opravdu výjimečný vrh. Vlčata už dorůstala, když je postihlo nové neštěstí – požár rákosin. V oněch krajích se budovaly příjezdové cesty k povrchovým rudným dolům, bylo tedy zapotřebí rákosí vypálit. Na mnoha stovkách a tisícovkách hektarů kolem Aldašského jezera byly prastaré rákosiny odsouzeny k zániku. Po válce byla v těch místech objevena rozsáhlá naleziště vzácné suroviny. A tak se ve stepi vytvářela ještě jedna gigantická zásobárna. Kdo se bude ohlížet na rákosí, když ani zánik samotného jezera, přestože je unikátní, nikoho nezastaví. Jde přece o nedostatečnou surovinu, kvůli níž jsou lidé ochotni vykuchat zeměkouli jako tykev.

Napřed nad rákosinovými džunglemi prolétávala nízko nad zemí letadla a rozprašovala jakousi zápalnou látku, aby rákosiny v potřebné chvíli naráz chytly plamenem.

Požár byl odstartován uprostřed noci. Rákosí zpracované zápalnou směsí vybuchovalo jako prach, mnohokrát silněji a prudčeji než hustý les. Plameny šlehaly až do nebes a dým zahaloval step tak, jako v zimě zahaluje zemi mlha.

Sotvaže se rozšířil pach spáleniště a na různých místech vyskočily plameny, vlci začali zmateně pobíhat v rákosí a pokoušeli se zachránit vlčata. Přenášeli je v zubech z jednoho konce na druhý. V přialdašských houštinách začalo stěhování národů. Ptáci kroužili nad jezerem jako mračna a na mnoho verst kolem se step ozývala pronikavým křikem. Všecky živé tvory, kteří žili v rákosí po celá staletí, divočáky počínaje a hady konče, zachvátila panika – v rákosinovém houšti pobíhali sem a tam. Stejný osud potkal také vlky: oheň je obklíčil ze všech stran, zachránit se mohli jedině ve vodě. A tak Akbara a Taščajnar zanechali tři vlčata napospas ohni, další dvě vzali do zubů a pokusili se zachránit je a přeplavat s nimi přes jezerní záliv. Když se vlci konečně vyškrábali na protějším břehu, ukázalo se, že obě štěnata se zalkla, přestože se vlci velice snažili držet je co nejvýš nad vodou.

A tak Akbaře a Taščajnarovi znovu nezbylo než odejít do cizích krajů. Tentokrát je cesta vedla do hor. Instinkt jim napovídal, že hory jsou teď jediné místo na světě, kde mohou přežít.

Putovali dlouho, aby unikli požáru založenému člověkem. Dým zahaloval celý obzor. Šli přes Kurdajskou náhorní plošinu, po níž se hnala auta s rozsvícenými reflektory, a na své pouti se nesetkali s ničím strašlivějším, než byla právě ona zběsile pádící světla. Z Kurdajů přešel vlčí pár do Akfuzských hor, ale ani tam si nepřipadali v bezpečí, a tak se rozhodli odejít ještě dál. Překročili Aktfuzský průsmyk a dostali se do kotliny kolem Issyk-Kulu. Dál už cesta nevedla. Dál se prostíralo moře.

A tady se Akbara s Taščajnarem ještě jednou pokusili začít nový život. Narodila se jim vlčata – tentokrát přišla na svět čtyři mlád'ata.

Byl to poslední, zoufalý pokus o zachování rodu.

A tam, na Issyk-Kulu, se příběh vlčí rodiny završil strašlivou tragédií...

TŘETÍ ČÁST

I.

Lidé vyhledávají osud, a osud lidi... A život v tomto věčném kruhu běží dál. Je-li pravda, že osud se vždycky vynasnaží zasáhnout svůj cíl, povedlo se mu to i tentokrát. Všechno se udalo neobyčejně prostě, a proto to bylo neodvratné jako sama smrt...

Bazarbaj Nojgutov se onoho dne prostě musel nechat od geologů najmout za průvodce. Neměl ani tušení, že nějací geologové budou doprovod potřebovat, ale oni si ho sami našli a sami mu to nabídli.

Sem do Tamanu je přivedla stopa traktoru, který vozil ovčím krmení.

„Proč se tomuto místu říká Taman?“ zeptal se jeden z mužů.

„Co na tom?“

„Ale nic, prostě mě to zajímá.“

„Taman znamená podešev. Vidíš, tuhle je podešev holínky. A tuhle zas podešev hor, proto se to tu jmenuje Taman.“

„To se podívejme. Odtud je tedy Tamaň a taky slavná Tamaňská divize.“

„To ti nepovím, kamaráde. To by věděl nějaký generál. My se vyznáme spíš v chovu ovcí, to víš.“

Geologové tedy došli do Tamanu a prohlásili, že dál už znají cestu jen podle mapy, a proto že bude lepší, když je do hor povede někdo ze zdejších lidí. Proč by ne? Tím spíš, že to není zadarmo. Obnáší to všeho všudy doprovodit čtyři chlapíky s rancem do soutěsky Ačy-Taš, kde prý snad mají odebírat nějaký vzorky, je jasné, že hledají zlato – o nic jinýho než o zlato přece nejde. A když je najdou, dostanou velký prémie. Ale co nám je do toho, to jsou jejich starosti; Bazarbaj se k večeru vrátí do tamanského ovčína, kde se svým stádem zimoval. A tím to skončí.

Ukázalo se, že geologové nemají o penězích vůbec pojem, nadarmo nejsou z města, stačilo, aby si Bazarbaj postavil hlavu, jako

že na průvodcování nemá kdy, co kdyby se tu objevil někdo z vedení sovchozu, vám je to fuk, ale mě poženou k odpovědnosti, řeknou – kde máte vedoucího ovčína Bazarbaje Nojgutova, jak to, že si klidně odjede, když je období bahnění na krku, kdo to tu bude řídit? – a tu se na něho ti chlápci hned vrhli a slíbili mu pětadvacet rublů. Takoví blázni! Jakýpak s nima strachy – peníze jsou státní a stát nezchudne. Však oni se taky snaží přijít k nějakému tomu rublíku, kde se dá. Tak ať platí. A dovést je do hor je pro Bazarbaje úplná prkotina – sedne na koně a jede se. Beztak se málem ob den jen tak motá kolem svých vlastních nutných i méně nutných záležitostí, obzvlášť když se někde slaví svatba nebo pohřeb, a je tam naděje na pití. A když jede pro výplatu do sovchozní pokladny, celá brigáda – ovčák, jeho dva pomocníci i noční hlídač, a obzvlášť žena (taky patří k zaměstnancům), a v době bahnění pomocní pastevci k jehňatům – všichni mají o něho strach. Bazarbaj se vrátí v noci opilý namol, stěží se drží v sedle, ale veze lidem peníze. A ta zatracená ženská si postěžovala řediteli sovchozu. Od té doby pokladník Boronbaj jezdí s výplatou do ovčína sám, už tři měsíce. Tvrdí, že podle předpisů se musí každý vlastnoručně podepsat. Ať teda jezdí, když se mu chce...

A tady mu takový peníze, představte si, samy lezou do kapsy. Pravda, stezka do Ačy-Taše je kamenitá a leckde tak strmá, že se v člověku až dech tají, chybný krok – a srazíš si vaz, nojo no, hory jsou hory, to není jako běhat kolečka na stadiónu a ještě za to sbírat medaile. Ale co se diví – spravedlnost na světě nikdy nebyla a není – v zimě v létě se trmácíš po horách, žádný asfalt, žádný vodovod, žádná elektřina, dělej co umíš, celý rok běhej kolem ovcí v páchnoucím hnoji; a ve městě se takový nějaký címan v bílých teniskách párkrát svižně proběhne po stadiónu anebo kopne gól do brány – sám z toho má potěšení až na půdu a pro lidi jsou toho plný noviny, ale kdo dře od rána do rána bez sobot a bez nedělí, bez dovolené, ten si vydělá akorát na kus žvance. A tak je z toho člověk celý otrávený, ze vzteku si přihne, a žena ho za to div nezakousne. To je pořád: starej se, ať nezůstane žádná ovce jalová, koukej, ať má dobrý přírůstky a nejjemnější rouno, všichni se bojeje, abys tam nepropašoval umělotinu, jenže kdepak umělotina, když se ovce

stříhají, slítne se sem stovka kontrolorů a jako supi vyberou všechno do poslední mrtiny. Že prý za to nejjemnější rouno se získávají valuty... Ty valuty zřejmě hrozně nutně potřebujou... A všechno jak když se to do země propadne. Čert aby to vzal – ovce i lidi, a celý ten odporný život.

Bazarbajovi se honily hlavou neveselé myšlenky. Proto celou cestu mlčel, zřídka se na geology, kteří jeli za ním, obrátil jen aby je upozorňoval, kde je co nebezpečného... Měl prachšpatnou náladu. A to všechno kvůli starý, taková mrcha jedna. Zmije jedovatá. Musí člověka potkat a udělat kravál. Začala nadávat i tentokrát, a ke všemu před cizíma lidma. Až se z ní člověku dělá nanic. A tak to jde celý život, v kotrmelcích. Ne nadarmo se zastará říkávalo, že žena se v noci lísá jako kočka a ve dne se proměňuje v hada. Jestlipak to bylo potřeba. Takový křik. Že prý jen když se můžeš někam zdejchnout, co je ti do nějakých geologů, tady je práce nad hlavu, ovce budou mít jehňata, ona haranty na krku, z těch starších jsou v internátě hotoví chuligáni, když přitáhnou na prázdniny, jen by to žralo a žralo, postav se třeba na hlavu, ale dát musíš, a pomoc od nich žádná, hulí jak komíny a snad už se taky vodkou napájejí, kdopak by je v internátě hlídal, ředitel je starý ochlasta, a doma to samý, z koho si mají vzít příklad? Ty sám jenom hledáš, kam bys zapadl, kde by ses mohl nazunknout. Ještě dobře, že kůň trefí sám, jinak bys v ožralství už dávno někde chcipl...

To je přece káča. Co se ji pěstma napoučoval, celej život je samá boule a modřina, proto jí taky říkají Kok Tursun, Modračka, ale pořád nemá dost rozumu, aby ten svůj jedovatý jazyk držela za zuby.

I tentokrát, mrcha jedna, udělá skandál před geology, takový trapas. Kolikrát už ji přiškrtl tak, že jí oči lezly z důlků. Potom slibovala, že už si dá pokoj, ale kdepak. On si však našel způsob, jak jí zavřít hubu. Zavolal ji domů, jako že si popovídají, a sotva vešla, přitiskl ji beze slova ke zdi, tváří v tvář – že mohla duši vypustit; tehdy taky poznal z ženina už pohaslého, zmodralého, vrásčitého obličej, z očí zkalených hrůzou celý ten smutek a bezútěšnost prožitých let, všechny maléry a vztek na život vyčetl z jejího zmrtvělého pohledu, z jejích zčernalých, ke straně pokleslých rtů,

zošklivil se sám sobě a zasípěl výhružně:

„Kurvo jedna, cekneš a rozmáčknu tě jak červa, však si to ještě jednou zkus!“ a odhodil ji stranou.

Žena beze slova sebrala vědra, práskla dveřmi a byla pryč. Bazarbaj si vydechl, vyšel ven, nasedl na koně a vydal se s geology na cestu...

Měl výborného koně – a koníček byl taky jeho jediné potěšení, pocházel z dobrého hřebčina, odkud ho jakýsi podivín vyřadil kvůli barvě, nebylo jasné, jaký vlastně je, plavák nebo hnědák. Ale na tom přece nesejde. Chytrý koníček, v horách trefí sám, a co je nejdůležitější, má výdrž, no třeba jako vlk. Denně po horách, ale na váze neztrácí. Kůň je to k pohledání, to se nedá popřít, ani jeden pastýř z celého okolí se takovým nemůže pochlubit, jedině snad Boston, ten vzorný pracovník sovchozu, však to je taky pěkný ptáček, vyložený lakomec – celý život nemají jeden druhého příliš v lásce; tak ten Boston má koníčka zrovna na výstavu, i barvu má akorát, nazlátlý kůň donského chovu, říká mu Donkuljuk. Boston měl štěstí. Hledí si koně, a jak by ne – musí přece vypadat jako chlapák, má doma mladou ženu, vdovu po Ernazarovi, po tom, co se před třemi lety propadl do rozsedliny v ledech průsmyku Ala-Mongju a už se odtamtud nedostal.

Do hor stoupali většinou husím pochodem, a proto mlčeli, a taky po té scéně se ženou neměl Bazarbaj na velké hovory tu pravou náladu. Jeli a jeli. Zima pomalu končila. Na svazích vyhřátých sluncem, které důvěřivě vykoukly zpod sněhu, bylo už znát, že se blíží jaro. Nastala tichá a jasná hodinka. Na protější straně rozlehlého horského jezera perleťově se modrajícího v údolí vystouplo už vysoko nad hory polední slunce.

Bazarbaj brzy přivedl geology do hrdla soutěsky – tam se jim naposledy zalesklo čisté zrcadlo Issyk-Kulu a pak už jim obzor zakryly hory. Nad hlavami se tyčily jen a jen strmé skály. Kolem dokola kameny, divoká pustina – co tu vlastně pohledávají? – nechápal Bazarbaj, jak se tak rozhlížel po okolí. Rozhodl se, že dovede geology na místo a okamžitě se vrátí domů. Soutěska Ačy-Taš není tak dlouhá jako rovnoběžně položená průrva směřující k

jezeru. V duchu si řekl, že domů sejde Bašatskou soutěskou. Tamtudy má kratší cestu. A tak to taky udělal. Schoval si do kapsy pětadvacetirublovku, kterou od geologů dostal, rozloučil se s nimi, ale pak ještě prohodil:

„Jste taky chlapi, kamarádi,“ usmál se a nadutě si přihlazoval knír, „ani já nejsem žádný zelenáč, snad mě nenecháte odjet s vyschlým hrdlem?“

Bazarbaj počítal se štamprličkou, ale oni ho štědře obdarovali půllitrovkou – takovou nazelenalou lahvinkou místního potravinářského průmyslu. Prý ale vypij si to až doma. Z takového nenadálého štěstí se Bazarbajovi rázem vylepšila nálada. Začal se kolem geologů točit, ukázal jim, kde se dá nejlíp postavit stan, kde nasekat chrástí na oheň, dlouho jim potřásal rukama a loučil se se všemi popořadě, dokonce ani nenakrmil koně ovšem, který vzal s sebou do kabely přehozené přes sedlo – kurdžunu. Však on vydrží, a nebude to poprvé ani naposledy. Pak se honem vyškřábal do sedla a vydal se na zpáteční cestu. Jak si usmyslel, brzy se dostal na stezku, překročil napolo zasněžený horský hřeben a sestoupil do Bašatské soutěsky. Rostl tam po stranách řídký hájek a bylo tam světleji – soutěska nebyla pošmourná jako Ačy-Taš, a co víc, protékala tudy spousta potůčků a pramenů, a proto se tomu místu říkalo Bašatská, tedy Pramenitá soutěska.

Lahvinka v kapse přispláště přehozeného přes krátký kožíšek mu nedoprávala klidu. Každou chvíli ji pohladil a neustále se rozhlížel, kde, u kterého potoka bude nejlepší se zastavit. Svou normu znal – půl flašky mohl klidně vyžáhnout, zapít vodou a jet dál. V takových případech bylo pro Bazarbaje podstatné, aby se dostal do sedla, a pak už ho kůň sám donese, je na něj spoleh. Těžce zkoušená Kok Tursun měla pravdu, že Bazarbaj má andělíčka strážného rovnou z pekla, protože ještě ani jednou z koně nespádl.

Nakonec se mu cestou zalíbilo u jednoho mírně zamrzlého potůčku, který zvonivě zurčel po kamenech pod průzračnou kůrkou křehkého ledového povlaku. Zdálo se mu, že je to příhodné místočko. Kolem plno vrbov a dříšťálu, žádný hluboký sníh, koně tu mohl v klidu napojit a nakrmit. Uvolnil mu podpěny, stáhl ze sedla kurdžun

s ovsem, rozvázal provázek a otevřený pytel zavěsil koni pod tlamu. Kůň začal chroustat oves, žvýkal, rozkoší vzdychal a přivíral oči, jako by ze sebe setřásal únavu. A Bazarbaj se pohodlně uvelebil na křivolakém sukovitém kmeni u vody, vytáhl püllitrovku, zálibně ji prohlédl proti světlu, ale nic zvláštního neviděl, leda snad si uvědomil, že už se sklání k večeru, stíny v horách se prodlužují, do západu slunce zbývá něco přes hodinku, ne-li méně. Ale pospíchat neměl kam. V předtuše známého otupujícího působení vodky beze spěchu otevřel silným nehtem püllitrovku, přivoněl, pokýval hlavou a načal lahvinku. Chtivé upil pár velkých pálivých doušků. Potom si nabral dlaní vodu z potoka a usrkl i s ledovou tříští. Led rozkousal – křupání mu proniklo až do mozku. Obličej mu zkřivila přihlouplá grimasa, posmrkl, pak si odříhl, zavřel oči a čekal, až mu vodka stoupne do hlavy. Čekal na okamžik, kdy se celý okolní svět – hory i skály – rozpliznou, rozplynou se jako v mlze a vzlétnou, čekal, až se mu v rozpálené hlavě rozezná zvláštní zvonění a hučení a strnul s přimhouřenýma očima, připraven oddat se opilosti. A v té chvíli uvolnění zaslechl někde nablízku nezřetelné skučení, jako by tu pofňukávalo děcko – co to mohlo být? Kdesi opodál, za dříšťálovým houštím, za kamenným závalem někdo znova zaňafal, nadobro jako štěně. Bazarbaj se nastražil, ještě jednou se mechanicky napil z lahvinky, potom ji nechal stát opřenou o kámen, důkladně si otřel rty a vstal. Znova napjal uši a zaposlouchal se. A už byl doma: je to tak, není pochyb. Ozývala se nějaká zvířecí mláďata.

Bylo to vlčí doupě a kňučela v něm Akbařina a Taščajnarova vlčata, tesknila po rodičích, kteří byli už dlouho pryč. Po velikém útěku z mojunkumské savany, po vynuceném bezdětném roce, po požáru v přialdašských rákosinách to byl mimosezónní brzký vrh – k jaru se Akbaře narodila čtyři štěňata.

Bazarbaj už spěchal k doupěti a hledal vchod. Kdyby byl střizlivý, určitě by si rozvážil předem, má-li tam vůbec lézt. Pomohla mu stará zkušenost – pozorně prohlédl sněhovou pokrývku, objevil jasnou řádku stop a všechno pochopil – ostražití vlci chodili stále svou starou stopou. Potom našel v křoví uprostřed kamenného závalu celé pohřebiště ohlodaných, polorozkousaných kostí. Z toho soudil, že

šelmy sem často přivlékaly část kořisti, aby se v klidu nažraly. Podle množství velkých kostí a kloubů, které tu zbyly po vlčích hostinách, bylo zřejmé, že tu rodina žije dlouho. Ted' už mu nedalo žádnou práci najít vchod do nory. Těžko říct, jak to že se Bazarbaj nebál vlézt do rozsedliny, kde přece mohla být i dospělá zvířata. Ale malí vyhladovělí hlupáčci vytrvale pofňukávali, prozrazovali se a jako by ho přímo volali.

Copak mlád'átka mohla vědět, že když tentokrát vyrazila na lov s Taščajnařem i Akbara, nebylo to jen tak pro zábavu – vlkům nastaly v předjaří zlé časy, veškeré drobné zvířectvo vyhublo na kost, nejslabší kusy srnců a horských ovcí byly vybity, v očekávání vrhu se srnčí stáda odstěhovala do nepřístupných skal a stáda domácích ovcí jsou ze stejného důvodu zavřena v ovčínech. Za těchto podmínek nebylo snadné nasytit mlékem neustále hladové potomstvo. Akbara byla vychrtlá k nepoznání – hlava se jí zvětšila, srst olezla, bradavky jí povisly. Vlci jsou výjimečně odolná zvířata, dokáží se několik dní obejít bez potravy, ale kojící vlčice se v žrádle nemůže příliš omezovat. Situace vlčici přinutila riskovat a vydat se na velký lov, kdyby však jí bylo souzeno zahynout, zahynula by i její mlád'ata.

Taščajnar ji následoval jako vždycky. Potřebovali všechno zvládnout – rychle vystopovat kořist, rychle ji zabít, rychle se nažrat masa, zhltnout potravu v kusech a rychle doběhnout zpátky do nory a strávit potravu, vždyť pro vlčici bylo nejdůležitější na světě mít pro mlád'ata dost mléka.

Cesta byla toho dne na prosluněných místech navlhle kluzká a ve stínu naopak tvrdá, zimné ztuhlá. Přesto vlci nezmírňovali tempo a vytrvale se hnali přes hory. V době, kdy se drobná zvířata ještě ukrývají pod zemí a k divokým ani k domácí stádům se vlci nedostanou, mají život složitější o to, že musejí lovit zvířata velká – koně, rohatý skot, velbloudy – a to nelze bez společníka. Ať byl Taščajnar sebesilnější, velkou kořist by sám do doupěte nedovlekl. Naposledy, to bylo před dvěma dny, zadával osla, který zabloudil pod horami. V noci Akbara vyklouzla z nory a nažrala se oslího masa jenže každý den se nenajde osel, který by si jen tak lehkovážně

bloumal podhůřím. Obvykle bývají nablízku i lidé. Pro vlčici to byl důvod, aby šla ven, aby se pořádně nasytila na místě lovu.

Zpočátku měla nejistý pocit, neustále se něčeho lekala jednou nebo dvakrát se chtěla vrátit bála se o vlčátka potřebují přece neustále i teplo i mléko – ale přemohla se a přinutila se na chvíli zapomenout na doupě. Když narazila až v pojezeří na stopu, lovecký instinkt v ní zvítězil nad vším ostatním. Akbara a Taščajnar měli štěstí: při sledování čerstvé stopy se dostali do širokého úvalu, kde se v ústraní osaměle pásli tři jaci, kteří se zřejmě zaběhli od stáda – vlci už s nimi měli jistou zkušenost od loňska, kdy se taky octli v krajní nouzi. Tehdy neměli coby přivandrovalci na vybranou, museli brát, co se naskytlo. Teď je zas popoháněl čas. Nikde kolem ani živáčka, a tak se vlci naposledy rozhlédli a zahájili otevřený útok. Jaci spatřili blížící se vlky a dali se na útek, neohrabaně vyhazovali a řvali, ale vlci je doháněli. Jaci se tedy zastavili – boky se jim prudce dmuly – a zaútočili rohy. Jiné východisko neměli. Na nějakou chvíli zavládla v přírodě původní rovnováha: slunce na nebi, pusté hory, naprosté ticho, nepřítomnost lidí, to všechno tu bylo stejně pro přežvýkavce jako pro šelmy. Přežvýkavci by se byli rádi vyhnuli střetnutí, jenže šelmy se nemohly jen tak vzdát a odejít, nemohly zapomenout na rezavý hlad. Cítily bezpodmínečnou nutnost vstoupit do boje a zabít přinejmenším jednoho z jaků, aby samy přežily a udržely při životě i své potomky. Jaci nebyli velcí ani drobní, byli středního vzrůstu a koncem zimy byli pokryti kosmatou srstí. I tihle býci s koňskými ohony pochopili nevyhnutelnost boje. Ve strachu a zběsilosti sklonili hlavy k zemi, přidušeně bučeli a kopyty rozrývali zem. A na nebi nepřestalo zářit slunce, a hory, na nichž už začal tát sníh, nezučně obklopovaly otevřený úval, v němž se tvář v tvář střetl svět býložravců a svět masožravců. Vlci kroužili kolem jaků, pohybovali se velkými skoky a vyčkávali příhodného okamžiku. Akbara neměla času nazbyt – vlčata čekala na její návrat. Skočila tedy první, přestože to bylo riskantní, na jaká, kterého pokládala za nejslabšího. Oči měl podlité krví, ale Akbara v jeho pohledu odhadla nejistotu. Mohla se samozřejmě mýlit, ale na rozmýšlení bylo pozdě. Vrhla se jakovi po krku. Rozhodovaly vteřiny. Zatímco rozzuřený jak

poškubával hlavou a pokoušel se setřást vlčici, aby ji rohy přitiskl k zemi, Taščajnar měl přiskočit z druhé strany a zarýt mu tesáky do hrdla tak, aby mu jedním rázem přetřel krční tepny, způsobil silné krvácení a postupné ochrnutí.

To se také stalo. Předtím však se jakovi přece jenom podařilo shodit Akbaru a přitisknout ji k zemi, a teď řval a nadhazoval ji rohy – ještě chvilka a definitivně ji rozmačká a zadupe, ale Akbara mu vyklouzla zpod rohů jako had a znova mu skočila na hlavu, zahryzla se mu z levé strany do zátylku, porostlého pichlavou srstí, která řezala do tlamy jako ostríce. V tom útoku se projevila její krutá vlčí povaha, svědčilo to o jejím krutém vlčím předurčení – zabít, aby žila. Tentokrát však napadla kořist, která nebyla ani zdaleka bezbranná – žádná antilopa nebo zajíc, pokorně se podrobující násilí. Zuřivý jak, přestože silně krvácel, se mohl ještě dlouho bránit, a dokonce i zvítězit. Akbaře však přece jenom zazářila šťastná hvězda, její ochránkyně: skoro v témž okamžiku Taščajnar zaútočil ze strany a zakousl se do hrtanu jaká, zaujatého soubojem s vlčicí. Taščajnarův skok rozhodl, bylo to smrtelné sevření. Vložil do něj veškerou svou sílu. Jak se potácel, chroptěl, zalykaje se vlastní krví, bučel, škubal sebou, až padl s roztrženým hrdlem. Oči mu skelnatěly. Zatímco probíhal boj, dva zbývající jaci, kteří zůstali nezranění, se dali na útěk, odběhli do bezpečné vzdálenosti, přešli do kroku a beze spěchu kráčeli dál úvalem, jako by se nic nebylo přihodilo.

Vlci začali rvát napolo mrtvého jaká. Neměli čas čekat, až jejich kořist vydechne naposledy. Neměli čas vybírat si, z kterého konce se do kořisti pustí. Akbara rvala jakovi slabiny, pomáhala si tlapami a drápy a rovnou polykala kusy ještě teplého, živého masa. Potřebovala zhltnout co možná nejvíc takových kusů a co možná nejrychleji vyrazit zpátky k doupěti, kde na ni čekala malá vlčátka. Taščajnar za ní nezůstával pozadu. Se zuřivým vrčením drtil mohutnými čelistmi klouby a rozsápával mrtvé zvíře na beztvaré části jako barbarský řezník.

Všechno pokračovalo podle předpokladu. Šelmy se nažerou masa, potom se rychle vydají na cestu, aby se co nejdříve dostaly do doupěte a mohly se v noci znova vrátit, ještě jednou se nasytit a

odtáhnout zbylé maso někam blíž jako železnou zásobu, ale to až později. Zatím vlci hltali kusy, až se dávili...

V rozsedlině pod skalním převisem, kde bylo doupě, hladová vlčata kňučela, tulila se k sobě do klubička, aby se zahřála, rozlézala se a znova se tiskla k sobě, a když se zvenčí ozval šramot, jak se do doupěte prodíral Bazarbaj, spustila ještě větší nářek, drala se na vratkých nožkách k východu, a tím člověku velice usnadnila jeho záměry. Bazarbaj se celý zpotil námahou. Po hmatu se protáhl úzkým vchodem jenom v saku, protože krátký kožíšek musel shodit, pochytil vlčata, tři si nastrkal jedno po druhém do podpaží, čtvrté vzal prsty za zátylek, a tak se s nimi odplazil zpátky. Když se vyhrabal ven, přivřel oči – tak ho oslňovaly vysoké hory. Nadechl se z plných plic. Bylo ohromující ticho. Slyšel jen svůj vlastní dech. Vlčata v podpaží se začala vrtět, a to, které držel za zátylek, se mu chtělo vyškubnout. Bazarbaj si pospíšil. Stále ještě s těžkým oddychováním sebral kožíšek a vrhl se k potoku, a pak už šlo všechno jako po másle. Čtyři vlčata, která se rozhodl odnést a prodat, se mu velice dobře vejdou do kurdžunu. Že je dokáže výhodně prodat, tím si byl víc než jist. Loňského roku odnesl jeden pastevec do zoologické zahrady celý vrh, za každé vlčátko shrábl padesát rublů.

Bazarbaj vyškubl pytel s ovsem chroupajícimu koni pod tlamou, chvatně vysypal oves na zem, strčil po párku vlčat do každé Šašky, přehodil kurdžun přes sedlo, svázal ho sedlovými řemeny, aby se nekolébal, nasadil koni uzdu a bez meškání zastrčil nohy do třmenů. Musel zmizet, než bude pozdě. To se mu zas jednou něco povedlo. Ale honem pryč, dokud se neobjeví vlci – to si Bazarbaj velmi dobře uvědomoval. Na nedopitou lahvinku vodky opřenou o kámen si vzpomněl teprve v sedle. Ale i na vodku se vykašlal. Čert ji vzal, za vlčata utrží tolik, že si jich koupí, kolik bude chtít. S tím pomyšlením poháněl koně. Potřeboval co nejrychleji, ještě před západem slunce, vyjet ze soutěsky.

Později se bude Bazarbaj sám divit, jak to že jednal tak nerozvážně, že si nedal trochu pozor — neměl přece u sebe zbraň – a že zalezl do vlčí nory. Co kdyby byla vlčice nablízku, anebo dokonce

sám vlk... Vždyť i laň, která je přímo vzor mírnosti, chrání svá mláďata a vrhá se na nepřítel.

Ale na to všechno Bazarbaj pomyslí teprve později. A udělá se mu nanic, když si představí odplatu za svůj čin. V té chvíli však poháněl hnědáka, aby letěl jako o závod kamenitou úžlabinou Bašatské soutěsky, a neustále sledoval slunce, které mu za zády zapadalo mezi hory, odkud vystupoval a doháněl je brzký soumrak. Ano, musel si pospíšet, co nejdřív se vymotat z podhůří na rozlehlou planinu při jezeru – tam se volným klusem rozběhneš, kam se ti zachce – kterýmkoliv směrem, to není jako v úzké soutěsce...

A čím víc se blížil k jezeru, k zabydleným místům, tím se cítil jistější a odvážnější. Měl velkou chuť poholedbat se svým úspěchem, a tak v duchu uvažoval, zda by se cestou neměl zastavit u některého ze známých ovčáků, kamarádů z mokré čtvrti, aby jim ukázal svůj úlovek a zapil jej, aspoň po decince na každé ze čtyř vlčat – však by jim nezůstal dlužen, jen co se zbaví toho živého zboží. Začínal litovat, že ve spěchu nechal u potoka málem ze dvou třetin nedopitou vodku: škoda, lokl by si za jízdy rovnou z flašky... Měl na ni hroznou chuť. Rozum mu však přece jenom radil, že vodka mu neutěče, teď že musí přivést vlčata živá a zdravá a nakrmit je, jsou sice ohromně životaschopná, ale jsou ještě moc maličká, sotva prozírela, očka mají taková nechápavá... Jakpak se jim v tom kurdžunu vede, jen aby nepošla. A Bazarbaj vůbec netušil, že už se za nim pustili strašliví pronásledovatelé a že sám pánbůh ví, jak to dopadne...

Když se vlci k prasknutí nažrali masa zabitého jaká, vraceli se pěšinou k doupěti. První Akbara, za ní Taščajnar. Nejvíc ze všeho toužili po tom, aby už byli u vlčátek v noře pod skálou, zalehli s nimi do kruhu, uklidnili se, a potom, až by si jaksepatří odpočinuli, vrátili se ke zbytkům jaká, kterého nechali v úvalu.

Takový už je život – tohleto musíš stihnout, a ještě tohle a tohle – však proto se taky říká, že vlka živí nohy... Ale kdyby jen nohy... Na snadnou kořist mohou dostat zálusk i jiní vlci – najdou se takoví, co se neštítí sáhnout na cizí, a to se pak bez rvačky neobejde, a ne jen tak z legrace, dojde ke krvavé řeži. Ale právo je právo, a v právu je

vždycky ten silnější... Už z dálky, když se přibližovali k doupěti, Akbaře napovědělo srdce, že něco není v pořádku. Jako by ji cestou doprovázel pták podobný stínu, v záři zapadajícího slunce tušila strašné neštěstí. Znepokojivý zarudlý odlesk na zasněžených vrcholcích ztemněl a stával se čím dál hrozivější. Jak se Akbara blížila k doupěti, zrychlovala běh, po Taščajnarovi se ani neohlédla a nakonec se řítila plným tryskem, poháněna nevysvětlitelnou zlou předtuchou. Její obavy ještě zesílily, když zavětrila pach: voněl tu štiplavý koňský pot a ještě něco odporně omamného. Co je to? Od čeho by to mohlo být? Vlčice se vrhla přes potok, přes průlezy v křovinách k rozsedlině pod převislou skálou, nakoukla do doupěte, napřed strnula a potom zavětrila jako lovecký pes, očichala všechny kouty opuštěného, osířelého doupěte a vyběhla ven, u východu se srazila s Taščajnařem, zlostně se po něm ohnala, jako by on byl vším vinen, jako by to byl nepřítel, a ne otec jejich dětí a její vlčí manžel. Nic netušící Taščajnar se hrnul do doupěte a dohonil vlčici teprve na břehu potoka. Akbara větrila stopy a celá bez sebe pobíhala dopředu dozadu, aby podle nich zjistila, co se přihodilo. Někdo tu byl, čerstvé stopy svědčily o docela nedávném pobytu člověka u doupěte – tu je hromádka rozsypaného ovsa, páchnoucího koňskými slinami, tady zase kobylinec a tamhle něco v láhvi, odporně páchnoucího, a vlčice se otrásla, když nasála pach alkoholu, a tady jsou stopy člověka ve sněhu. Stopy keprových holínek. V takových holínkách chodí ovčáci. Strašlivý nepřítel sem přijel na koni s nějakou hnusnou tekutinou v láhvi, vyplenil noru, ukradl jí děti. Co jestli už je sežral? A znova se Akbara obořila na Taščajnara, který nic neprovedl, kousala ho jako šílená a pak se s přitlumeným ryčením rozběhla tam, kam vedly stopy. Taščajnar za ní.

Vlci šli neomylně po stopě – stále kupředu dál a dál, k výjezdu ze soutěsky, stále kupředu dál a dál – tam, směrem k lidem, a stopy je vedly k jezeru...

Zatím už Bazarbaj projel soutěskou a jeho kůň klusal volnou krajinou, po mírných svazích, kde se prostíraly letní pastviny, a v dálce už spatřil černající se okraj jezera. Ještě hodinku, a bude doma. Slunce v té chvíli dosedlo na samý okraj země, spočinulo mezi

horskými velikány a pohasínalo, dohořívalo. Od Issyk-Kulu zavál chladivý větřík. Jen aby mi ti malí neprostydlí, napadlo Bazarbaje, ale zabalit je neměl do čeho, a tak se rozhodl, že se podívá, jak se jim v kurdžunu vede, jsou-li vůbec naživu. Aby nakonec nepřivezl mrtvolky – co potom s nimi? Sesedl, chtěl rozvázat sedlové řemeny, aby kurdžun sundal a podíval se dovnitř, ale kůň začal močit, rozkročil se a moč stříkala kolem. Znenadání zas zarazil ten bohatý proud, divoce zaržál a uskočil stranou, div nevytrhl otěže Bazarbajovi z rukou.

„Stůj!“ zařval Bazarbaj. „Nevyváděj!“

Ale kůň se zběsile vzpínal jako před ohněm. A to už se Bazarbaj i bez dívání dovtípl, oč jde. V zádech, po nichž mu v tom okamžiku přejel mráz, ucítil blížící se vlky. Přiskočil ke koni, a sotva se stačil zachytit hřívy, kůň s chroptěním a vyhazováním zběsile vyrazil. Bazarbaj se sehnul proti větru a rozhlédl se kolem. Nedaleko od nich běžel vlčí pár. Když se vlci vynořili za pahrbkem, kůň se k smrti vyděsil. A teď se vlci snažili odříznout mu cestu. Bazarbaj se začal modlit. Vzpomněl si na bohy, na něž doposud kašlal zvysoka. Proklínal geology, kteří ho tak nečekaně přepadli. „Udavte se tím svým zlatem.“ Kál se, prosil ženu o odpuštění: „Dávám ti slovo. Jestli zůstanu naživu, nikdy se tě ani prstem nedotknu!“ Litoval, že dostal zálusk na vlčata: „Nač jsem je potřeboval brát, proč jsem vůbec lezl do té jejich díry? Kdybych jednomu po druhým bacil hlavou o kámen – byl by konec, ale kam teď s nima, no kam?“ Kurdžun měl pevně přivázaný sedlovými řemeny, za jízdy je vyhodit nedokáže. A vtom se ještě ke všemu začalo rychle stmívat, soumrak se rozšířil a naplnil liduprázdné prostranství – nikdo nic neví o jeho strašlivém osudu. Jedině věrný kůň uhání ze všech sil, polomrtvý strachy.

Ale nejvíc ze všeho Bazarbaj litoval, že s sebou nemá pušku – po každém by jednu picnul, však on by se nemínil. Nebylo by na tom nic divného, každý ovčák má doma pušku, jenže kdo by ji pořád nosil s sebou? Ach, kdyby to byl věděl! Bazarbaj řval z plna hrdla, aby vlky zaplašil. Veškeré své naděje vkládal do koně – naštěstí je z dobrého chovu!

Byl to dostih o život...

Tak se hnali šerícím se podhůřím – jezdec na koni s unesenými vlčaty v kurdžunu a za nimi Akbara s Taščajnařem. Vlci, větřící pach svých ukradených dětí, se modlili taky, a trápila je zase jiná přání. Kdyby tak kůň aspoň jedinkrát klopýtl, na okamžik se omeškal. Copak by tak nemotorně běželi, kdyby se byli nenažrali k prasknutí toho jačího masa, copak by nedostihli únosce a neroztrhali ho jedním rázem na kusy, aby svou krví splatil daň spravedlnosti v odvčském krutém zápase o zachování rodu? Docela jiné to bylo v mojunkumských stepích v době šťvanice na sajgy, to vlci znenadání ještě víc zrychlili usilovný běh, zaútočili ještě s větší prudkostí, aby zahnali prchající kořist potřebným směrem. Jenže do šťvanice se pouštěli na lačný žaludek, předem se připravovali k bleskurychlému úderu.

Obzvlášť těžce se běželo Akbaře, která se nažrala do zásoby, aby měla mléko pro děti. Ani ona se však nevzdávala, napínala všechny své síly, kdyby se jí podařilo jezdce dohonit, neváhala by ani na okamžik a vrhla by se na něho, ať už by to s ní dopadlo jakkoliv. Ovšem, měla vedle sebe Taščajnara, nezdolnou sílu a svou oporu, jenže ve smrti je každý sám, sám za sebe... Byla ochotna podstoupit jakoukoli smrt, jen když dostihne, jen když dohoní toho člověka na bystrém koni... Jen když...

A přestože měl Bazarbaj čerstvého koně, s hrůzou si povšiml, že vlčí párek mu pomalu ale jistě nadbíhá ze strany, zprava, a odřezává mu tím cestu k jezeru. Úskočné šelmy měly v úmyslu obrátit jezdce a zahnat ho do hor – a tam by se spolu dříve či později neodvratně střetli tváří v tvář. Všecko k tomu směřovalo – kůň šílený strachem se neustále snažil uniknout vlkům k horám. Jenže koně řídil člověk, myslící bytost, schopná odhadnout vlčí manévry, a v tom tkvěl vlčí omyl.

A ještě jedna okolnost Bazarbaje zachránila. Když před ním řízením osudu zablikala světylka nejbližšího ovčína, byl to – když štěstí, tak aby stálo za to – ovčín Bostona Urkunčijeva. Ano, ano, právě toho Bostona, vzorného pracovníka a kulaka, kterého nikdy neměl v lásce, Ale teď nebyla vhodná chvíle na sympatie či antipatie,

na tom teď nezáleželo, každá živá bytost mu teď byla drahá a měla cenu života. Podstatné bylo, že narazil na lidské obydlí – to bylo jeho štěstí, v tom byla jeho záchrana. Zajásal, pobídl koně podpatky a kůň s novými silami uháněl tam, kde byli lidé a stáda ovcí. Pro Bazarbaje však uběhla celá věčnost, než se odvážil uvěřit, že snad může doufat ve šťastný konec; ale vtom už Bostonova elektrárna zarachotila jako kulomet, rozběsnili se ovčáctí psi a s poplašeným štěkotem mu vyběhli naproti. Mimochodem ani vlci nezůstávali pozadu dobíhali je, blíž a blíž, koni ubývalo sil a Bazarbaj už slyšel dech uštvaných šelem, „ó bože, Baubedine, spas mne, spas,“ prosil Bazarbaj, „přinesu ti v oběť sedm ovčích hlav!“

„Jsem zachráněn! Zachráněn!“ jásal Bazarbaj.

Neuplyne samozřejmě ani hodina a na své sliby zapomene, takový už je člověk.

Ale ve chvíli, kdy k němu pastýři doběhli, jim doslova padl do náručí s křikem:

„Vlci, hnali se za mnou vlci! Vodu, dejte mi napít!“

A vlci podle všeho kroužili někde nablízku, neodcházeli, vyčkávali, vytrvávali. Na Bostonově zimovišti bylo všechno na nohou – ovčáci se rozběhli, zavírali vrátka ovčích ohrad, volali na sebe v nastalé tmě, jeden z nich vylezl na střechu a několikrát vystřelil z pušky. Psi se dali do halasného, neúnavného štěkotu, ale ze dvora ven se neodvážili. Drželi se blíž k světlu. Zbabělost psů jejich pány zlobila.

„Chyť ho! Drž ho! K čemu vás tu vlastně máme? Jste na hovno!“ poštvoval někdo psy ochraptělým hlasem. „Kupředu! Aktaši, Žolbarsi, Žajsane, Barpalane! Kupředu! Chyť ho, chyť ho! Ale jděte do háje, ocas mezi nohy a boj se pustit s vlkem do křížku.“

„Pes je jenom pes,“ namítl druhý hlas. „Nehulákej na ně! Jezdce dokážou stáhnout za botu ze sedla, ale na vlky si netroufnou! Co bys po nich chtěl? Proti vlkům nepůjde žádný pes. Nech je, ať si štěkají.“

Bazarbaj si hned nevzpomněl, proč se za ním vlci hnali, rozhodně hned ne. Teprve když se chlapec, kterého poslali provádět Bazarbajova koně, najednou zeptal: „Bazarbaji – bajko, co to máte v

kurdžunu? Jako by se tam něco hýbalo,“ teprve pak si všechno uvědomil.

„V kurdžunu? Ale to jsou vlčata! Hrom do nich! Čtyři kojená štěňata – bolt’uruka. Sebral jsem je rovnou z nory v Bašate. Proto se za mnou vlci tak hnali.“

„Tak to jo! Dobrý! To už stálo za to! Říkáš rovnou z nory? Bud’ rád, žes jim utekl...“

„A nepochcípaly v tom kurdžunu? Nezasudily se?“

„Co tě nemá! Nic se jim nestane, ty nejsou háklivý. Ty maj, chlapče, psí výdrž.“

„Tak se na vás kouknem. Jakpak vypadáte?“

Konečně sundali přes sedlo přehozený pytel s vlčaty a odnesli ho do Bostonova domu. Taková velká událost se musela odehrát zrovna v domě Bostona Urkuncíjewa, nejváženějšího ze zdejších hospodářů, i když Boston nebyl ten večer doma. Na okrese se konala jedna z pravidelných schůzí a na těch Boston Urkuncíjev vždycky sedával v předsednictvu.

Mužští odváděli Bazarbaje do Bostonova domu málem jako hrdinu, a jemu nezbylo, než se podrobit. I když se tu octl náhodou, je tu koneckonců hostem.

Nemohl tvrdit, že by práh tohoto domu nikdy dřív nepřekročil. Za dlouhá léta, co choval ovce v Bostonově sousedství, asi tak sedm kilometrů odtud, tu byl Bazarbaj třikrát: poprvé na smuteční hostině za pastýře Ernazara, který se propadl do rozsedliny v průsmyku Ala-Mongju, podruhé zase na pohřbu – půl roku poté, co zahynul Ernazar, zemřela bývalá Bostonova žena. (A říkalo se, že Arzygul byla Bostonovi dobrou ženou.) Tak tehdy přijel Bazarbaj na pohřeb stejně jako všichni ostatní pastevci a obyvatelé z okolí, lidí tu byla spousta, a tolik koní, traktorů a nákladáků, že se to nedá ani vypovědět. Potřetí, pravda, ne ze své vůle, když se vedení okresu rozhodlo uspořádat výrobní seminář, na němž měl Boston Urkuncíjev předávat pastevcům své zkušenosti. Nechtělo se mu sem, ale co naplat, musel, a tak málem celé půldne poslouchal přednášku, co a jak se má dělat, aby jehňata nechcípala a aby ovce dávaly více masa a vlny. Zkrátka jak plnit plán. Představte si, takové moudrosti –

jako by to všechno nevěděl sám od sebe: v zimě se má krmit zavčas, v létě na horách první vstávat a poslední jít spát, a vůbec pracovat pilně jako včelička a nespustit z ovcí oči. Být jejich horlivým ochráncem jako Boston, ale on není jediný. Zkrátka jedněm se daří líp a druhým hůř. Jedni mají štěstí a druzí smůlu. Například na Bostonově základné funguje domácí elektrárna – celou noc mají světlo, elektřina je zavedena v domech, ve stodolách i venku kolem dvora. Jak to? Boston si dokázal opatřit dva agregáty – jeden se odpojuje, anebo se na něm dělá údržba, druhý se zapíná. Všichni ostatní pastevci – a mezi nimi taky Bazarbaj – mají jeden jediný stroj na celý rok. A s tím je samé trápení: jednou funguje, podruhé ne, jednou přivezou pohonné hmoty, pak zas nepřivezou nic, jednou se něco poláme, jindy se zas chlapec, který s agregátem umí zacházet, na všechno vykašle a odejde do města – tam se mládeži stokrát líp žije a pracuje. Podle toho to taky dopadá – na papíře mají všechny pastevecké brigády vlastní elektřinu, a ve skutečnosti skutek útek...

Ale samozřejmě, kdo je jednička? No přece Boston, a navíc nepije. A kdo je špatný? No přece Bazarbaj a jemu podobní, a kromě toho pijí. Když seš tak špatnej, ať tě teda odsud vykopnou, jenže to oni zas ne, zkus dát výpověď, divže na tebe nepošlou kriminálku, seberou ti doklady, nechají tě bez papírů a pak alou do práce, milánku, nepůjdeš nikam, dneska nikdo nechce pást ovce, takových volů se najde málo, každé chce do města, odpracovat si svý hodiny a pak se kulturně vyžívat, a komu se nechce, hová si doma v bytě pěkně v pohodlíčku, nemusí se topit, světlo svítí celých čtyřia dvacet hodin, ať už ve dne, nebo v noci, vodovod máš u nosu, záchod jakbysmet, rovnou v chodbičce... A co je to za život u ovcí? V době bahnění se musíš starat málem o půldruhá tisíce ovcí, ve dne v noci nemáš od nich minutu klid a všechny mají problémy, a pořád něco chtějí. Zkus si pak nehrabat se v té špíně, nezdivočet jak zvěř, nezmlátit ženu, nevrazit pár facek svým pomocníkům, nepřihnout si... A kdo je potom špatnej? No přece Bazarbaj a jemu podobní...

A když něco, hned ti předhazují – podívej se na Bostona Urkunčijeva, to je vzorný pracovník, z toho si vem příklad... Dal by tomu vzornému pracovníkovi, kulakovi jednomu, nejradši po hubě.

Bostonovi se všechno daří, jdou k němu nejlepší lidi a už u něho zůstanou, dělají všichni pohromadě jako jedna rodina. Bazarbaj a mnozí další pastevci se už dávno vykašlali na své dýchavičné elektrárničky, žijou postaru, při petrolejových lampách a přenosných svítilnách, a u Bostona klape elektroagregát jako hodiny rovnou za ovčínem, takže je ho slyšet po celém okolí a světlo je taky vidět dodaleka. Právě světlo vlky vylekalo, jak se za ním hnali, užuž ho doháněli, ale vtom zazářilo světlo, ozval se rachot motoru a vlci se zastavili.

Psi nepřestávají štekat. Zřejmě se tu vlci pořád ještě potulují, ale přiblížit se bojí...

Ano, Bostonovi se všechno daří až neuvěřitelně už jenom to, jaký je u něho v hospodářství všude pořádek, v domě je světlo a čisto, jako by ani nežili na ovčím zimovišti. Musel se zout, stáhnout keprovky i s onucemi a jenom v pletených ponožkách vejít po plsti z ovčí vlny do světnice.

A když má člověk štěstí, má je ve všem. Nikdy dřív si Bazarbaj nevšiml, že vdova po Ernazarovi, co zahynul v průsmyku, je taková pohledná a ještě docela mladá ženská. Guljumkan se stala Bostonovou ženou, a přestože si prožila svoje, je dnes, jak se zdá, šťastná. Není jí snad ani čtyřicet, a možná že ještě méně, dvě Ernazarovy dcerky chodí do internátní školy a ona si ještě dala říct, nedávno si usmyslela, že porodí dítě Bostonovi, a zas se na něho štěstí usmálo – dala mu syna; dvě Bostonovy dcery od první ženy jsou už zřejmě vdané. A jaká je Guljumkan milá, a hloupá taky není, to vůbec ne, dobře ví, že oni dva s Bostonem se nesnášejí, ale nic na sobě nedala znát, přívětivě ho uvítala, se zájmem ho vyslechla a politovala ho. Pojď prý dál, sousede našich sousedů, pojď dál, posad se na koberec, ach, co za hrůzu tě potkalo, kdo to kdy slyšel, aby se vlci hnali člověku v patách, chvála bohu i duchům předků – arabům, že tě zachránili od nejhoršího. Náš hospodář není doma, má nějakou schůzi na okrese, musí být každou chvíli zpátky, slíbili, že ho sem hodí ředitelským gazikem, jen se posad, sedni si, po takový hrůze se přece musíš napít, a jestli počkáš, budu mít co nevidět teplý jídlo.

A Bazarbaj, když už se octl v takové bryndě, rozhodl se, že hospodyní vyzkouší, nakolik je upřímná k nezvanému hostu, a navíc měl hroznou chuť se napít, vzpamatovat se z toho, co zažil, a tak povolil uzdu své neomalenosti.

„Čaj, to je pití pro ženský,“ prohlásil bez okolků. „Promiň mi, ale něco trochu ostřejšího by se v domě boháče Bostona nenašlo? Mluví se o něm široko daleko.“

Takovou měl Bazarbaj odpornou povahu; dokonce i kdyby mu nic k pití nedali, měl by radost už jen z toho, jak se Bostonova žena v mžiku proměnila ve tvář. Bazarbajova dovolenost jí nebyla po chuti. Ale co, jakýpak s váma strachy – nejste žádní bejové ani chánové, jen normální ovčáci ze sovchozu.

„Nezlob se,“ odpověděla zamračeně. „Boston, jestli mi rozumíš, si v tom zrovna moc nelibuje...“

„Já vím, já vím, tvůj Boston nepije!“ přerušil ji Bazarbaj přezíravě. „To já jen tak, aby řeč nestála. Děkuju za čaj. Myslel jsem si: sám nepije, ale hosty mívá...“

„Ale jistě, pročpak ne,“ přišla Guljumkan do rozpaků a podívala se po Ryskulovi, který seděl vedle Bazarbaje. U nohou mu ležel nešťastný pytel s vlčaty.

Ryskul se zvedl, aby došel pro vodku, ale vtom se ve dveřích objevil druhý Bostonův pomocník – nedostudovaný student pedagogické fakulty Marat, obratný chlapík, který se svého času po okrese něco navyváděl, a teď se usadil a zůstal u Bostona.

„Poslyš, Marate,“ obrátil se na něho Ryskul. „Ty máš někde schovanou lahvinku. Já vím. Neboj se, kdyby něco, zodpovím si to před Bostonem sám. Přines to honem sem, připíjeni si na Bazarbajův úlovek.“

„Připít si? A to zas jo!“ uchichtl se Marat spokojeně.

Už po první skleničce, zahánějící rozmrzelost, se Bazarbaj, který už se zbavil strachu a nabyl svého sebevědomí a ledabylosti, rozvalil na koberci jako doma a začal vyprávět, co a jak bylo, a předváděl vlčata. Rozvázal oba pytle kurdžunu, vytáhl vlčata a teprve teď si je sám pořádně prohlédl. Napřed byla malátná, skoro na nic nereagovala, snažila se schovat, jako by hledala ochranu, ale pak

ožila, zahřála se, začala se batolit po ovčí plsti, kňučela, strkala čumáky do lidí, kulila nechápavá, nevnímající očka – hledala matku, hledala její bradavky. Hospodyně lítostivě potřásla hlavou:

„Vždyť ty chudinky mají hlad! Mládě, i když vlčí, je pořád mládě. Co když ti pojdou hlady? K čemu to?“

„Proč by měly pojit?“ urazil se Bazarbaj. „Jsou to odolný tvorečkové. Tak dva dny je budu něčím krmit a pak je odevzdám na okres. Zootechnici už budou vědět, co s nima. Vedení umí všechno, jenom musej chtít – i vlka si ochočej a přinutěj ho vystupovat v cirkuse, a za cirkus se platí. Třeba daj i tyhle do cirkusu!“

A všichni se usmívali, asi že je hospodyně nakazila svou lítostí. Ale ženské, které se tu seběhly prohlédnout si živá vlčata, si začaly něco šeptat.

„Bazarbaji,“ řekla Guljumkan, „máme mezi jehňaty sirotky, přikrmuju je mlíkem, co když přinesem vlčatům ty jehněčí flaštičky?“

„No to je dobrý!“ neudržel se smíchy Bazarbaj. „Ovce budou vykrmovat vlky. To se mi líbí. Pojd'te to zkusit!“

A nastala chvíle, na niž později často vzpomínali a pokaždé strnuli hrůzou. Lidi obveselovalo i to, že krmili divoké šelmy ovčím mlékem, i to, jak byla vlčata důvěřivá a legrační, i to, že jedno štěně z vrhu – samička – bylo modrooké, kdo to jakživ slyšel, že by vlčice měly modré oči, s tím se člověk nesetká ani v pohádce; i to, jak se bavilo malé dítě, Bostonův benjamínek Kendžeš. Kendžeš byl radostí bez sebe – čtyři zvířátka v domě najednou. Dospělé dojímalo, jak si půldruharoční špunt brebentil svou, jen jemu srozumitelnou hatmatilkou, jak se mu rozzářila očka, s jakým zaujetím si hrál s vlčaty. A čtyři vlčata se z nějakého důvodu tulila k chlapci, jako by tušila, že tato bytost je jim nejbliž. Dospělí si povídali: prý podívejte, mládě cítí mládě, a snažili se vyzvědět od Guljumkan, co že chlapec vlčatům povídá. Guljumkan se šťastně usmívala, tiskla synáčka a láskyplně na něho mluvila:

„Prcku, budíku můj, štěňátko moje! Vidíš, příběhly k tobě malý vlčátka. Podívej, jaký jsou měkkounký, šedivoučký. Budeš se s nima kamarádit, hm?“

A tehdy pronesl Bazarbaj pár vět, na něž budou později také vzpomínat:

„Bylo v domě jedno vlčátko, a teď je jich pět. Chtěl bys být vlčátkem? Tak pojď, strčím tě, ty Bostonův benjamínku, do vlčí nory a budeš tam vyrůstat společně s nima...“

Všichni se té legraci od srdce smáli a popíjeli čaj. Bazarbaj s Maratem byli už celí zrudlí, spořádali půllitrovku a zajídali špekem a pečeným masem, a jak jim vodka stoupala do hlavy, byli čím dál rozvernější. Venku už zatím nastal klid, psi nechali štěkotu a největší z nich, Žajsan, zrzavý chundelatý halama, se znenadání objevil na prahu nedovřených dveří. Zůstal stát, vrtěl ocasem a neodvažoval se dovnitř. Hodili mu kousek chleba, chňapl ho v letu, až zuby hlasitě cvakly. A tehdy rozjařený Marat sebral jedno vlče a nesl je k psovi.

„No tak, Žajsane, chyt' ho, povídám!“ a postavil před psa třesoucí se slaboučké mládětko.

(234)

K údivu přítomných Žajsan zlostně zavrčel, stáhl ocas sklopil uši a dal se na útěk. A teprve potom, už na dvoře pod oknem, se zbaběle rozštěkal. Všichni se rozesmáli a nejhlasitěji ze všech Bazarbaj:

„Marně se snažíš, Marate. Není psa, co by se nepotentoval, sotva ucítí vlčí pach. Snad bys nechtěl, aby byl váš Žajsan jako lev? Co tě nemá!“

Ale všechny smích přešel, když se maličký Kendžeš rozplakal – bylo mu vlčátka líto a bál se o ně: batolil se k němu, aby je ochránil před nepochopitelnými taškařicemi dospělých.

Bazarbaj pak zase naházel čtyři zlořečená vlčata do kurdžunu a brzy odjel. Kůň už si do té doby odpočinul, byl přesedlaný a bystrým klusem ujížděl z Bostonova zimoviště. Vedle Bazarbaje poklusávali Marat a Ryskul s puškami přes rameno, oba už měli v hlavě, ale Marat víc, a proto taky až moc mluvil. Oba ti statní chlapi se nabídli, že Bazarbaje doprovodí, aby aspoň trochu zahladili mrzutou příhodu, k níž došlo před odjezdem nezvaného hosta z Bostonova domu.

Bazarbaj, spokojený, že se v Bostonově domě stal středem pozornosti, podal už na odchodu kurdžun s vlčaty Maratovi: na, přehod' mi je přes sedlo; a sám sundal ze zdi pušku, visící vedle

obrovské vlčí kůže. Pozorně si pušku prohlédl, zalíbila se mu – byla to opakovací kulovnice na vysokou zvěř, důkladná zbraň, blýskající se leskle černou ocelí a těšící oko ladnými tvary. Vlčí kůži, visící jako trofej na stěně, Boston získal díky přesnému výstřelu z této zbraně. To všichni věděli.

„Poslyš, Guljumkan,“ řekl Bazarbaj pomalu a přesunul opilý pohled z pušky na hospodyni. Kdybych tuhle Guljumkan potkal někde na osamělém místě, bleskla mu hlavou myšlenka... Byl zvyklý brát si ženy s dravou bezohledností, někdy rovnou na poli nebo u cesty; když se to povedlo, dobře, když ne, taky dobře – nelitoval ani v tom ani v onom případě, a teď bezděčně srovnával Guljumkan se svou tolikrát otloukanou Modračkou Tursun, představil si živě, jak by jí teď s chutí jednu vrazil za to, že se mu dostala ona, a ne Guljumkan, za to, že se mu omrzela, ale rychle se ovládl a řekl: „U vás doma je moc hezky, seš dobrá hospodyně. Ale co jsem to chtěl říct? Víš, Guljumkan, já se bojím, aby se za mnou vlci zas nepustili. Co kdybych si vypůjčil tu pušku, zítra bych ti ji po někom poslal.“

„Proboha tě prosím, pověs ji na místo,“ odbyla ho Guljumkan stroze. „Boston nikomu nedovolí, aby se té pušky vůbec dotkl. Nemá rád, když mu někdo sahá na zbraň.“

„A ty sama bez něho nemůžeš o pušce rozhodnout?“ usmál se Bazarbaj podmrčeně a už zas si představoval, jak by ji zmáčkl, jen kdyby se mu naskytla vhodná příležitost.

„Co tě to napadá! Přijede Boston a všimne si, že tu puška není, nač bych to... Krom toho ani nevím, kde má náboje. Někam si je schovává a nikomu nedá ani jeden.“

Bazarbaj v duchu počastoval Bostona nejhoršími jmény a nadával taky sám sobě: copak to nevěděl, jaký chamtivec chamtivá je ten Boston, a jeho žena, jak to tak vypadá, není o nic lepší; už měl na jazyku, že se může s tou svou puškou třeba vycpat, ale v tom mu Ryskul pomohl – tomu se říká zachránit situaci:

„Jen klid, Bazake. My s Maratem tě doprovodíme na koních, a jestli chceš, i s puškama až k tobě domů,“ ujistil ho se smíchem. „Času je fůra, máme před sebou celou noc; a na tu pušku opravdu

radši nešahej a pověš ji na místo. Jako bys to nevěděl, že Boston je Boston a má rád pořádek.“

Už chtěli odejít, ale Ryskul byl nucen se ještě na pár minut pozdržet a utišit Bostonova chlapce. Kendžeš se dal do hrozného breku, proč prý strejda naházel vlčata do pytle a kam je nese. Vrtěl sebou, dral se matce z náručí, chtěl zpátky zvířátka, která se mu tak zalíbila.

A když vyjeli ze dvora, bývalý student Marat začal vyprávět zábavnou příhodu a doufal, že své společníky trochu pobaví.

„Nedávno byl na okrese skandál jako hrom – mohli jsme popukat smíchy. Neslyšels o tom, Bazake?“

„Ne, nic jsem neslyšel,“ přiznal se Bazarbaj.

„To byl fakt skandál jak hrom. Přísahám.“

„Tak povídej, do toho, študente!“ popichoval Ryskul a pobídl patami koně.

„Tak teda: šéfredaktorovi našich okresních novin zatelefonuje jeden papaláš z kraje a ptá se, proč prý na stránkách vašeho listu propagujete Ameriku? A šéfredaktor – kdysi jsme spolu študovali, je to zbabělec a patolízal k pohledání – po takovém obvinění nadobro ztratil řeč: ‚My j-j-jsme o A-ame-rice n-nic ne-ne-nepsali. P-p-promiňte, j-j-jaké p-p-p-propa-gování?‘ koktal. A papaláš na to: ‚Jak to, že nepsali? Vy nesledujete titulky – stojí tam černé na bílém: Boston nás volá!‘ ‚Ale to je přece náš vzorný pracovník, pastýř Boston Urkunčijev, píšeme tam o něm a o jeho práci.‘ ‚Tomu rozumím, že článek je o něm, ale spousta lidí čte jenom titulky.‘ Chachacha. To jsou věci! Dobrý, vidíte? ‚Tak co budem dělat?‘ ptá se šéfredaktor. A papaláš povídá: ‚Poručte tomu vzornému pracovníkovi, ať si změni jméno.‘“

„Počkej,“ přerušil ho Bazarbaj, „copak v Americe mají taky nějakýho Bostona?“

„Ale kdepak,“ smál se Marat pobaveně. „Boston je americký město, jedno z největších, jen o málo menší než New York, no a u nás *bos ton* znamená šedý kožich. Už chápeš?“

„Tfí, do prdele práce! Je to tak!“ souhlasil Bazarbaj a litoval, že celá ta historka nestojí ani za fajfku tabáku a nemůže Bostonovi

uškodit. „To je ono, Boston je šedej vlk...“

V té době už noc přikryla hvězdným závojem hory i nebe a jezero v dálce, jehož mohutná naježená záda se dala v temnotě sotva tušit. Trojice jezdců se s vtipkováním blížila k Tamanu a netušila, že dnešní noci se neveselé osudy tak zašmodrchaly, že už je nikdo nerozmotá... Povídání jezdců však bylo slyšet stále tišeji a nezřetelněji, utichal i klapot kopyt na kamenech... Daleko za nimi zůstal obvyklý rachot Bostonovy elektrárničky a světlo, které vyráběla, vydělovalo ze tmy zahalující hornatý kraj nevelký kruh s pastýřským obydlím a s dvorem.

A kdesi nablízku se skrývali vlci...

II.

Guljumkan dalo moc práce, než s přemlouváním a laskáním uložila synáčka do postele. Ona sama si lehnout nešla – čekala na muže. Měl by se každou chvíli vrátit. A když se venku svorně rozštěkali psi, přehodila si přes ramena teplou šálu a přilípla se k oknu. Tmu prořízly ostré reflektory ředitelského gaziku, který zastavil u velkého ovčína, kde chovali ovčí matky. Guljumkan viděla, jak muž vystoupil, jak se rozloučil a zabouchl dvířka, jak se auto zprudka otočilo a odjelo. Guljumkan věděla, že Boston nepůjde rovnou domů. Vždycky napřed obešel ovčiny a stodoly, podíval se za závěs do přístěnku, vyptal se nočního hlídače Kudurmata co a jak, co se dalo přes den, jestli nějaká ovce neuhynula nebo nepotratila, zda se narodila jehňata...

Guljumkan zatápěla v plotně třískami a dřevem, které si předem nachystala, aby mohla muže přivítat teplým jídlem – po všem tom prachu a vedru – a dobrým čajem, bez něhož si Boston nedovedl život vůbec představit...

Sousedům se zdálo, že Boston je kstáru až příliš připoutaný k synkovi – dřív takový nebýval, miloval svou práci víc než rodinu.

Jeho starší děti se už samy staly rodiči, žily svůj vlastní život. Přijížděly sem jenom na návštěvu. Benjamínek bývá vždycky nejsladší, bývá milován nejvíc ze všech. Je to tak, ale nikdo jiný než ona, Guljumkan, nechápal líp pravou a trpkou příčinu Bostonovy příchyllosti k maličkému Kendžešovi. Nikdy si nemysleli – ani on, ani ona – že se jim jednou poštěstí stát se mužem a ženou a že se jim narodí syn; kdyby nezahynul její bývalý muž Ernazar v průmysku a kdyby brzy nato nezemřela Bostonova žena Arzygul, nikdy by k tomu nedošlo. Oba se snaží nevzpomínat na minulost, ačkoli vědí, že o samotě se každému z nich minulost vrací... A chlapec – to je to společné, co je spojuje, co si vykoupili příliš drahou cenou. Vždyť cestu na průmyskrazil Boston a jeho pomocník Ernazar zahynul před jeho očima, zůstal na dně hluboké rozsedliny... Nic než chlapec nemohlo zacelit tu trhlinu v jeho duši, neboť už dávno kdosi moudrý řekl, že jedině nový život může vynahradit smrt.

Vtom se však ozvaly kroky a Guljumkan svižně vyběhla muži vstříc, pomohla mu stáhnout vysoké boty, přinesla vodu, mýdlo a ručník. Mlčky lila vodu mužovi na ruce, a zatím se do hovoru nepouštěli, popovídají si až při čaji, a to pak Boston začne svými oblíbenými slovy. „No a teď si poslechni, co všechno se ve světě může přihodit,“ a dopodrobna jí vylíčí, co viděl, co nového se dozvěděl, a v těch chvílích je jim oběma dobře, obzvlášť když jsou sami. Důvěrný rozhovor, rozhovor mezi blízkými lidmi, je jako známé přístaviště, člověk ví předem, kde je mělčina a kde hloubka. Guljumkan si pamatuje, že tehdy po roce, když uběhla doba smutku po Arzygul a oni se konečně rozhodli, že se vezmou, přijel Boston z hor k ní, do jejího vdovského domu na okraji vesnice u jezera, nechali tehdy Bostonova koně na úvazišti, nasedli do místního autobusu, poprvé se spolu mezi lidmi zrovna moc dobře necítili, jeli na okres do oddací síně, vynasnažili se co nejrychleji podepsat nezbytné doklady a co nejdřív odtamtud zmizet, a potom, protože už se jim nechtělo jet autobusem ani potkávat známé na ulici, vydali se pěšky k jezeru a pak podél břehu k jejímu vdovskému domu. Za suchého bezvětrného podzimního dne byla jasná modř Issyk-Kulu jako vždycky čistá a neposkvřená. A právě tehdy z pěšinky podél

břehu zarostlého listnatým hájkem Boston spatřil dvě zakotvené lodky a zastavil se.

„Podívej se, voda, hory, země – to je život... A ten pár loděk je jako my dva. Kam nás vlny zanesou, to se teprve uvidí. Co se s námi dalo a co jsme prožili – to už v nás zůstane, dokud budem naživu. A chtějme být už napořád spolu. Jsem už, dá se říct, starý chlap. V zimě mi bude devětačtyřicet. Ale ty máš ještě malé děti, je potřeba je vychovat a najít jim místo v životě... Jdem, musíme dál. Zas pojedíš do hor, ty, rybářova dcera, jenže tentokrát se mnou... Nemůžu žít sám, je to nad moje síly.“

Guljumkan se rozplakala, sama nevěděla proč, a on ji dlouho utěšoval... I později, když zůstali sami a rozjímali spolu o životě, Guljumkan často vzpomínala na dvojici loděk na jezeře. Proto jí vždycky připadalo, že rozhovor s blízkým člověkem je jako známé přístaviště. Tentokrát ji však neuniklo, že muž je ustaranější než jindy. Urostlý Boston, o hlavu větší než ona, ve světle pomrkávající lampičky v předsíni muchlal ručník a schválně pomalu si utíral velké zhrublé ruce. Přimhouřené nazelenalé oči hleděly podmračeně, opálená, ošlehaná tvář s velkou hranatou bradou byla temná, barvy zčervenalé mědi. Co se děje? Boston si utřel ruce a nejdřív ze všeho šel za chlapcem, přiklekl k dřevěné postýlce, kterou sám vyrobil, políbil synka rozpraskanými rty, pošeptal mu pár láskyplných slůvek a bezděčně se usmál, že Kendžeš ve spánku ucítil jeho políbení a zavrtěl se.

„Kudurmat mi řekl, že tu byl Bazarbaj,“ prohodil, když si sedal k jídlu. „To nebylo dobře...“

Guljumkan si to vyložila po svém, začervenala se a málem uraženě vybuchla:

„Co jsem podle tebe měla dělat? Přihrnu! se do domu jako velká voda. Že prý nám chce ukázat vlčata. Znáš přece Kendžeše – měl zábavu. Tak jsem mu nabídla čaj...“

„Ale to já nemyslím. Čert ho vem, jak přišel, tak zas odešel. Jenom se mi zdá, že to nebylo dobře...“

„Co na tom vidíš špatného?“ Guljumkan nechápala, kam míří, „Tys přece taky střílel vlky. Tamhle visí loňská kůže, krásně nám jí

vyčinili,“ kývla směrem ke zdi.

„Kůže tam visí, to jo,“ připustil Boston a podával ženě vyprázdňenou pialu. „Máš pravdu, že jsem si taky střelil na vlka, na světě už je to tak zařízeno, že na jedné straně jsou vlci a na druhé lidi. Ale nikdy jsem nezplundroval vlčí doupě. A Bazarbaj, ten barbar jeden, vlčata sebere a rozzuřené staré bestie nechá na svobodě. To nám provedl pěknou lumpárnu. Vlci žijou tady v okolí, nemají se kam vrtnout, a teď jsou, rozumíš mi, nepříčetný vzteky...“

Guljumkan byla ohromena. Požensku zavzdychala a odhodila cop, který jí sklouzl z ramene.

„To je ale směla. Co toho zbrklouna zbrklýho přivedlo až do našich končin? Nač potřeboval lízt do doupěte? A taky je mi jich líto – každý tvor se třese o své děti, to je přece jasný. Jak to, že mi to hned nedošlo?“

„Víš, na co myslím?“ znepokojeně pokračoval Boston. „Co je to vlastně za vlky? Nejsou to oni?“ odmlčel se a dodal: „Z toho, co říká Kudurmat, vysvítá, že vlci se za Bazarbajem hnali od Bašatské soutěsky.“

„No a, co má být?“

„Bojím se, aby se z nich nevyklubali naši staří známí, přivandrovalce Taščajnar a Akbara. Máme tu takový párek.“

„Ale jdi! Nech si ty svoje legrácky!“ rozesmála se vesele Guljumkan. „Odkdypak mají vlci jména jako lidi? Nevěš mi bulíky na nos.“

„Jakýpak legrácky? Mně není do smíchu. Ty vlky opravdu známe. Vypadají jinak než zdejší. Leckdo už je viděl. Krvelačný statný pár, do pastí se nechytí, zastřelit se nenechají. A co čert nechce, ten převít jeden zatracená Bazarbaj narazí zrovna na jejich doupě a unese jejich mlád'ata. A ty se ještě divíš, že jsme jim dali jména! Samec – Taščajnar, má takovou sílu, že by dokázal porazit koně. A Akbara – matka a hlava toho páru, anabaša – je zas moc chytré zvíře, ta má panečku za ušima! Proto je obzvlášť nebezpečná.“

„Tak už toho nech, táto, nebalamut' mě. Copak jsem malá?“ usmála se Guljumkan nedůvěřivě. „Ty mi tu o nich povídáš, jako bys s nima od malička žil... Je něco takovýho vůbec možný?“

Boston se shovívavě usmál, ale pak se zamyslel a rozhodl se ženu uklidnit.

„Ať je po tvém,“ řekl po krátké odmlce, „pusť to všechno z hlavy. Chtěl jsem tě trochu pobavit. Pojď rozestlat postel. Je hrozně pozdě. Ráno musíme brzo vstávat, sama víš, že do bahnění zbývá pár dní. Některý matky můžou porodit už dnes v noci nebo k ránu, zvlášť ty, který budou mít dvojčata nebo trojčata.“

Když už potom leželi v posteli, zhasli světlo a Boston málem usínal, vždycky usínal naráz, začal jí povídat o schůzi na okrese, na níž už poněkolkáté rokovali o tom, proč se dnešní mládež nechce věnovat chovu ovcí, co se s tím dá dělat a jak dál, když vtom se venku ozval dusot koňských kopyt. Guljumkan vyskočila z postele, přiběhla k oknu v nočním prádle, jen šátek si přehodila přes ramena, a viděla, že u velkého ovčína sesedli z koní dva jezdci s puškami.

„To se vrátili naši, Ryskul s Maratem,“ řekla. „Jeli Bazarbaje doprovodit.“

„Takoví hlupáci,“ zabrumlal Boston a propadl se do spánku.

Guljumkan nemohla usnout. Přikryla synáčka v jeho podomácku vyrobené postýlce – věčně se ve spaní odkopává, shazuje ze sebe přikrývku. To je hrůza, tohle děcko, celé noci jí nedopřeje klidu, zvlášť když je nejvíc ospalá. A dneska ne a ne usnout. Byl to opravdu bláznivý den, takový nějaký divný. Všim je vinen Bazarbaj. Vpadl sem jak velká voda. To je na Bostona hotový mor. Je už takový, nemá rád ruch a shon a nesnese takové hulváty, i když mu Bazarbaj vlastně nic neudělal. To se ví, Bazarbaj nepatří k jeho přátelům, závidí Bostonovi jeho úspěchy. Ale kolik práce a úsilí to stojí, o tom nemá ani zdání. Zítra bude zapražený od samého rána až pozdě do noci, u všeho musí být, všude je hospodářův dohled potřeba.

Guljumkan co chvíli přistoupila k oknu, vpíjela se očima do inkoustové noční tmy, hleděla na měsíc jasně ozařující zubaté vrcholky hor a na spousty hvězd, které se mihotavě třpytily. K ránu měsíc zapadne a hvězdy poblednou, ale v této hodině se zdálo, že noc je věčná, nepomíjející. V hlubokém tichu podhůří se ozýval pouze navyklý rachot elektrárny stojící opodál.

Těžko říct, jak dlouho Guljumkan spala, možná že si teprve zdřímla, ale vtom uslyšela ze spaní psí štěkot a jakési táhlé zvuky. Mimovolně procitla, jen s námahou se probírala, a teď už zřetelně rozeznala tísnivé, až k nebi stoupající, křečovitě vlčí vytí. Naskakovala z něho husí kůže. Guljumkan se málem udělalo špatně, posunula se blíž k muži a přitiskla se k němu. Ale vtom už vytí přerostlo v hořký nářek, zněla v něm neutišitelná bolest, sténání a pláč trpícího zvířete.

„To je ona, Akbara!“ pronesl Boston rozespalým ochraptělým hlasem a prudce zvedl hlavu z polštáře.

„Jaká Akbara?“ nechápala Guljumkan.

„Vlčice,“ vysvětlil Boston, zaposlouchal se do vlčího vytí a dodal.

„A Taščajnar jí pomáhá. Slyšíš, řve jak tur na porážce.“

Strnuli se zatajeným dechem.

„Ou-ou-u-u-u-a-a-a!“ a znova se divoké, steskem naplněné vzlyky rozlehly bezbřehou nocí.

„Co se děje, proč tak vyje?“ zašeptala Guljumkan vyděšeně.

„Jak to proč? Trápí se.“

Mlčeli.

„Zatracená práce,“ zaklel Boston rozmrzele. „Zůstaň v posteli a hlídej kluka, ať se neprobudí. A neboj se, nejseš malé děcko. Vlčice vyje někde nablízku, pláče po vlčatech, ale co teď s tím? Já se půjdu podívat na ovce.“

Narychlo se oblékl, nechal světlo svítit a šel si pro boty, pak se vrátil do světnice, zhasl a chvatně odešel. Dveře do předsíně za ním zaklaply. Slyšela, jak pod okny bručel nějaké nadávky a volal na psa: „Žajsane! Žajsane! Ke mně!“ a jak potom kroky postupně ztichly. A pak se znova ozval skličující nářek vlčice a prsní, hluboké přizvukování Taščajnarovo. V jejich hlasech byla zuřivost a hrozba vystřídána pláčem, pak v nich znova narůstalo šílené zoufalství a sverepý vztek, který přerostl v úpěnlivou prosbu...

To vytí bylo nesnesitelné. Guljumkan si zacpala uši, potom šla, zavřela dveře na háček, jako by vlci mohli vtrhnout do domu, a celá roztřesená a zachumlaná do vlněného šátku se vrátila k posteli, ale nevěděla, co si počít, bála se, aby vlci nespustili znova a neprobudili

jí synka. Z toho měla největší strach, aby se Kendžeš neprobudil a nepolekal se.

A vlci nepřestávali výt a zdálo se, že krouží kolem domu, že přebíhají z místa na místo, bloumají po okolí. V odpověď vztekla a ječivě štěkali psi, ale neodvážili se opustit dvůr. A pak ohlušivě práskl výstřel, po něm druhý, Guljumkan pochopila, že Boston a noční hlídač Kudurmat střílejí, aby vlky zaplašili.

Potom nastalo ticho. Psi zmlkli. Zmlkli i vlci. Chvála bohu, to byla hrůza hrůzoucí, pomyslela si s úlevou Guljumkan. A přesto měla v duši tísnivý neklid. Vzala spícího Kendžeše, odnesla ho k sobě do velké postele a uložila doprostřed, aby spal mezi rodiči. V té době už se taky vrátil Boston.

„Přetrhli nám spaní, zatracený bestie,“ bručel rozzlobeně, a zřejmě tím myslel vlky i psy a vůbec všechno dohromady. „To je ale dobytek, ten Bazarbaj, to je dobytek,“ nadával, když si lehal. Guljumkan už muže netrápila vyptáváním, beztak se kvůli vlkům pořádně nevyspí. Časné zrána musí být u ovcí – nepatří k těm pastevcům, kteří si ráno hoví.

Guljumkan odlehlo, když viděla, jak se muž uklidnil, jak se zaradoval, přitiskl děcko k sobě a šeptal mu něžná slůvka. Boston miloval svého Kendžeše, proto mu dal jméno Kendžešbek, mladší bek, mladší kníže rodu. Pastevci odjakživa snili o tom, že se stanou knížaty, ale právě v tom byla ironie osudu, že po všechny časy zůstávali pastevci. Ani Boston nebyl v tomto směru výjimkou.

Usnuli znova, tentokrát s Kendžešem mezi sebou, ale brzy je znovu probudila teskná vlčí píseň. A venku se znovu rozštěkali vydrážďení psi.

„Co je zas? Co je tohle za život?“ zlobila se Guljumkan, ale hned svých slov zalitovala. Boston mlčky vstal a začal se potmě oblékat. „Nechod’ nikam,“ poprosila. „Ať si vyjou. Já se tu bojím. Nech je být, neodcházej.“

Boston poslechl. A tak leželi v temném domě, v horách uprostřed temné noci a bezděčně naslouchali vlčímu vytí. Dávno už minula půlnoc, blížilo se svítání a vlci se stále ještě trápili a drásali lidem nervy svým bolestným, zlostným nářkem.

„Ti by člověka připravili o rozum, co vlastně chtějí?“ nevydržela Guljumkan.

„Co chtějí? To je jasný, svoje děti,“ odpověděl Boston.

„Jejich děti tu přece nejsou. Odvezli je dávno pryč.“

„Copak to můžou vědět?“ namítal Boston. „Jsou to zvířata a vědí jen jedno: sem je přivedla stopa a tady ta stopa končí, dostali se do slepé uličky. Zkus jim to vysvětlit. Škoda, že jsem v tu chvíli nebyl doma. Za takovou sviňárnu bych tomu hovadu Bazarbajovi zakroutil krkem. Kořist si vzal on, a platit máme my...“

A na potvrzení jeho slov se nad ovčínem ozvalo vytí, hned tklivé a skličující, hned zas zuřivé a zlobné – to vlci, šílení bolestí, bloudili tmou a kroužili kolem. Obzvlášť pronikavě kvílela Akbara. Naříkala jako žena nad hrobem a Guljumkan si vzpomněla, jak ona sama hlasitě vzlykala a tloukla hlavou do zdi, když v průsmyku zahynul Ernazar – zachvátil ji nesnesitelný stesk a stálo ji velké úsilí, aby se ovládla a nevyprávěla Bostonovi, o čem přemýšlela a co v těch chvílích cítila.

A tak leželi s očima dokořán, jen malý Kendžeš, nevinné děcko, spal spánkem spravedlivých. A když tak matka poslouchala Akbařin neutichající nárek nad unesenými vlčaty, dostala o synka ještě větší strach, přestože mu nic nehrozilo.

Nad horami se rozbřesklo. Tma odcházela, nebe bledlo, hvězdy si odsloužily noční hlídku a pohasínaly. Vzdálené i blízké hory se začaly zřetelněji rýsovat a země se stávala zemí...

V tuto hodinu vlci Akbara a Taščajnar odcházeli do hor k Bašatskému průsmyku. Jejich siluety hned vyrůstaly nad pahrbky a hned se zase rozplývaly v mlze. Ponuře klusali – ztráta dětí a nepřetržitě noční vytí je k smrti vyčerpaly. Správně by měli zabočit k úvalu, kde zůstala větší část jaká, uloveného včera večer. Za normálních okolností by jistě neopomněli znova si jaksepatří nacpat břicha čerstvým masem, ale tentokrát Akbara nezatoužila vrátit se k své právoplatné kořisti a Taščajnar se neodvážil udělat to bez ní, bez své anabaši.

Když vycházelo slunce a byli už blízko doupěte, Akbara se najednou bleskově vyřítila, jako by na ni čekala mlád'átka. Oklamala

a obelstila sama sebe a nakazila tím i Taščajnara, a teď už oba letěli soutěskou s větrem o závod – poháněla je naděje, že snad co nevidět spatří své potomky.

A pak se všechno opakovalo – Akbara se protáhla průlezem mezi křovinami, vklouzla do rozsedliny pod skalním převisem, znova očichala prázdné kouty, vystydlou noru, znova se přesvědčila, že tu její mlád'ata, její malé děti nejsou, a protože se s tím nemínila smířit, vyrazila z nory, a šílená bolestí, se znova pustila do Taščajnara, který se s ní neohrabaně střetl u vchodu, znova zmateně pobíhala kolem potoka a snažila se navěštit stopu pastýře Bazarbaje, který tu včera byl. Všecko tu odporně a nepřátelsky páchlo – obzvláště načatá láhev vodky opřená o kámen. Ostrý, štiplavý pach vyvedl vlčici natolik z míry, že ryčela, kousala sama sebe, hryzala zemi a potom táhle zanaříkala, zvedla čenich a hlasitě se rozplakala, jako by ji někdo smrtelně poranil, a z jejích nevidaných modrých očí se kutálely kalné slzy jako hrachy.

Nebylo nikoho, kdo by utěšil její hoře, nebylo nikoho, kdo by na její pláč odpověděl pláčem. Vysoké hory nezúčastněně čnely k nebi...

III.

Příštího dne dopoledne kolem desáté hodiny začal Bazarbaj Nojgutov sedlat koně, aby si zajel do okresního střediska, ale vtom zpozoroval, že k nim míří jezdec. Zajímavé, copak asi potřebuje na tamanském zimovišti? Jezdec v žlutém rozhaleném kožíšku a v liščí čepici klusal pěšinou od západu po úpatí mírného svahu. Držel se v sedle výjimečně lehce. Bazarbaj ho okamžitě poznal, a když se líp zadíval na zlatavého koně donského chovu, byl si jist, že se nemýlí – přijížděl sám Boston Urkunčijev na svém Donkuijukovi. Ten nenadálý příjezd Bazarbaje nepříjemně zaskočil, natolik nepříjemně, že odložil sedlo stranou a rozhodl se počkat na svého souseda a

nepřítele. Aby si však Boston nemyslel, že na něho čeká, začal vytírat koně věch tem slámy. Tvářil se, že je zabrán do práce. Měl podivný pocit, jako by ho Boston přistihl při nějaké nepravosti. Přejel pohledem dvůr, ovčiny, pastýře, zabývající se poránu svou prací, je-li všechno, jak má být. To se ví, na Bostonově zimovišti byl lepší pořádek. Boston je na lidi pes, ale proto se taky stal vzorným pracovníkem (zlí jazykové tvrdí, že před lety by ho jako kulaka vysídlili na Sibiř), a co Bazarbaj? Je to obyčejný, řadový pastevec. Takových jako on je v horách a ve stepích jako naseto, to oni pasou miliónová stáda ovcí, jejichž kopyta nikdy nenechají trávu vyrůst a udusají ji u kořene. A pak – každý má na sebe jiné požadavky. Boston své a on zas jiné. Zatímco se Boston blížil, Bazarbajovi se v hlavě myšlenky jen rojily. Jakkak to, že se náš kulak hned poránu uráčil k nám? To tu ještě nebylo! divil se Bazarbaj. Co se děje? A co tu chce? Usmyslel si, že Bostona pozve do domu, když už se to tak sběhlo, ale stačilo představit si své obydlí, zpustlý dům, a především svou ženu, nešťastnou, vzteklou Modračku Kok Tursun (copak ta se dá srovnávat s Guljumkan?) a zavrhl ten hloupý nápad.

Boston se mezitím přiblížil k tamanskému zimovišti, na kraji dvora zadržel koně, rozhlédl se kolem, a když spatřil pod přístřeškem hospodáře, zamířil k němu. Zdrženlivě si vyměnili pozdravy – Boston nesekočil z koně a Bazarbaj pokračoval ve své práci. Ostatně ani jeden z nich v tom nespátroval nic urážlivého.

„Jsem rád, že jsem tě zastihl,“ řekl Boston a přihlazoval si dlaní knír.

„Jak vidíš, jsem doma. Co tě k nám vede, jestli to není tajemství?“

„Jakýpak tajemství, mám tu práci.“

„Člověk jako ty určitě neváží cestu pronic zanic,“ utrousil Bazarbaj povýšeně. „Nemám pravdu?“

„To máš.“

„Tak sesedni, jestli tu máš co k vyřizování.“

Boston mlčky sesekočil a přivázel Donkuljuka k úvazišti. Ani tentokrát, jako ostatně nikdy, nezapomněl povolit podpětku, aby si kůň odpočinul od řemení tísnicího hrudí, aby se mohl volněji pohybovat. Potom se rozhlédl kolem, jako by hodnotil, co se na

dvoře děje.

„Co stojíš? Hledáš něco?“ křikl Bazarbaj se špatně skrývaným podrážděním. „Posad' se támhle na kládu,“ nabídl a sám se uvelebil na pneumatice od traktoru, která se tu povalovala.

Hleděli jeden na druhého stále s touž tichou nenávistí. Bazarbaje všechno na Bostonovi popouzelo – že má na sobě pěkný kožich, obšitý černou jehněčí kůží, že ho má na širokých prsou rozhalený, že má statnou postavu a jasné oči a obličej barvy tmavé mědi, a přitom byl Boston asi tak o pět let starší než on. Bazarbajovi vadilo i to, že Boston včera jistě ležel v posteli s Guljumkan, ačkoliv se samozřejmě dalo říct, že mu po tom nic není.

„Tak povídej! Poslouchám tě.“

„Jistě víš kvůli čemu jsem přišel,“ začal Boston. „Vidíš, že jsem si s sebou vzal tenhle kurdžun a přivázal ho k sedlu. Dej mi ta vlčata, Bazarbaji. Musíme je vrátit na místo.“

„Kam vrátit?“

„Přece do nory.“

„Tak je to teda,“ ušklíbl se Bazarbaj jedovatě. „Hned mi bylo divný, co že se náš vzornej pracovník obtěžuje tak po ránu. Nechá práce a přihrne se k nám. Ty asi zapomínáš, že u tebe nesloužím. Jsem stejnej ovčák jako ty. Nemáš mi co poroučet.“

„Jakýpak poroučení? Copak mě nemůžeš v klidu vyslechnout? Jestli si myslíš, že vlci zapomenou, co se včera stalo, tak seš na velkém omylu, Bazarbaji.“

„A co má být? Tak nezapomenou, mně to může bejt fuk a tobě snad taky, ne?“

„Nemůže, to rozhodně ne, včera jsme celou noc nezamhouřili oka, vlci vyli jako pominutý. A neuklidní se, dokud jim nevrátíme mladý. Já znám vlčí náuru.“

Boston k němu přišel s prosíkem. A to ponoukalo Bazarbaje, aby se tvářil důležitě, poškleboval se a předváděl, co umí. Aby se ho přišel doprošovat sám Boston, o tom se mu nikdy ani nesnilo. Bazarbaj si umínil, že když už se mu naskytla taková příležitost, nesmí ji propást. Navíc měl škodolibou radost, že neměli v noci klid, že se Boston nemohl s Guljumkan pomuchlat – jó, kdyby to tak bylo

pokaždý! Bazarbaj se na Bostona poočku podíval a řekl:

„Nehraj to na mě, Bostone. To seš na špatný adrese. Přece jsem nevzal vlčata proto, abych je potom málem s omluvama vracel. Moc si o sobě myslíš. A pak, ty máš svý zájmy a já taky svý. Kašlu na to, jestli jste se starou mohli spát nebo nemohli, z toho mě hlava rozhodně bolet nebude.“

„Uvaž to, Bazarbaji, neodmítej bez rozmyslu.“

„Jakýpak uvažování?“

„Zbytečně se rozčiluješ,“ Boston se už stěží ovládal. Pochopil, že se dopustil velké chyby. Ted' mu nezbývalo než se uchýlit k poslednímu prostředku. „V tom případě teda,“ řekl a stále ještě se pokoušel neztrácet vládu nad sebou, „pojď uzavřít poctivý obchod – ty mi je prodáš, já je koupím. Stejně chceš vlčata prodat, tak je prodej mně. Řekni zač, a plácnem si.“

„Neprodám.“ Bazarbaj až povyskočil. „Za nic na světě neprodám. Lidi zlatý, co ty bys nechtěl? Prodat? Ty seš pracháč, a já ne, že? Kašlu na to, že máš prachy. Ty vlčata propiju, ale tobě je neprodám, slyšíš? Kašlu na to, kdo seš a co chceš. Víš ty co, vyskoč na koně, ale fofrem, a upaluj, dokud seš živej a zdravej.“

„Nemluv nesmysly, Bazarbaji. Dohodném se jako chlap s chlapem. Jakej je v tom rozdíl, komu vlčata prodáš?“

„Velkej. A nepoučuj mě. Jsem i bez tebe dost poučeněj. A jestli toho nenecháš, zahraju ti takovou písničku, že na tý tvý partajní schůzi, kde se producíruješ, jak seš nejvzornější ze všech vzornejch, všem chceš dávat svý rozumy, tak tam ti zahraju takovou písničku, že nebudeš vědět, čím seš. Dostmrti na ten tanec nezapomeň.“

„No no,“ podivil se upřímně Boston a mimovolně si před Bazarbajem zaclonil oči, „jen tu na mě nepouštěj hrůzu a radši mi řekni, proč se do mě tak navážíš?“

„Proč se navážíš? Proto. Seš protistátní živel. To je jednou jistý. Ty jedinej seš moudřej. Dostali jsme nařizeno zabíjet vlky, kde se dá, a ty je budeš litovat, pomáhat jim, aby se rozmnožovali – je to tak? Přeber si to sám v tý svý kulacký makovici. Vybral jsem celý vrh vlků, to znamená, že jsem udělal užitečnou věc, a ty bys je vracel zpátky. Ať si vyrostou, ať se množej – je to tak, nebo ne? A ještě by

sis mě chtěl koupit.“

„Tebe ne, to bych pak na tebe musel od rána do večera koukat. Chci koupit vlčata. A s tím vyhrožováním na mě nechod'. Napřed vem rozum do hrsti, chvilku přemyslej, co děláš a co seš vlastně zač. Napřed zlikviduj dospělý vlky, když seš takovej hrdina. Když jsi narazil na doupě, musíš jít ze všeho nejdřív po vlčici. A jestli je to nad tvý síly, tak řekni jak se věci mají, ať se tím zabývá někdo, kdo na to stačí.“

„A kdopak asi – snad ne nakonec ty?“

„Třebas já. Jenže kde budem ty vlky dnes hledat – chytej vítr v poli. Kdyžs jim jednou vyplenil noru, vlka ani vlčici už nevystopuješ a nezabiješ. Teď budou brousit po celým okolí, napadnou, co jim přijde do cesty, drobný zvířectvo, ovce, a při každý příležitosti se pomstí taky člověku – a zkus je nějak vyřídit. Pomyslels na to vůbec?“

„Jen si tluč hubou, hotovej vlčí advokát. Dokaž to – kdopak ti uvěří! Vykládáš tu o zvířatech jako o lidech, návyk sis všechno převracet. Vidím do tebe jak do hubený kozy. Já ti zas řeknu něco jinýho. Jestlis sem přilezl a chceš na mě tlačit...“ Bazarbaj nedomluvil, strhl si čepici z holé hlavy a jako býk přiskočil k Bostonovi – stáli těsně proti sobě, tváří v tvář, a oba supěli, jak se dusili nenávistí.

„Tak cos mi chtěl říct?“ řekl Boston hlasem ochraptělým napětím. „Nemám moc času.“

„Tvrším odjakživa, že seš starej škrob, kde co nahrabat, na to tě užije, proto taky vysedáváš na schůzích – oni by se tam bez takovýho ovčáka rozhodně neobešli. Jenomže nikdo netuší, že bys pukl závistí, když se na někoho usměje štěstí. No jo, taková kořist, a ona není tvoje, tys vlčata nepřines, a to ty nemůžeš přežít, celý noci nespíš, že se někomu něco povedlo.“

„Tfuj,“ Boston už toho měl dost. „Že se s tebou vůbec zahazuju. To jsem ale vůl. Měl jsem to vědět a nejezdit sem.“

Konec řečí. Hotovo. Kdybys mi vlčata cpal násilím, už je nevezmu. Běž a dělej, jak myslíš.“

Boston, doopravdy rozhořčený, přistoupil ke koni, zprudka

vyškulbl čombor, trhnutím přitáhl podpětku, až se kůň zapotácel a začal přešlapovat, a skokem se vyhoupl do sedla. Byl tak rozčilený, že neslyšel, jak na něho volala Bazarbajova žena. Chudák Tursun, jenom o chvíli se opozdila. Když vyšla z domu, všimla si, že se její muž s kýmsi hlasitě baví a rozhazuje rukama. Kdo je to? Uvažovala. Snad se k nám neobtěžoval sám Boston, co by u nás hledal? Ale vtom pochopila, že mužští mají mezi sebou nějaký spor, a tak si pospíšila za nimi. Doběhnout však nestačila – Boston už pobídl svého zlatavého donského koně a tvářil se hrozně nasupeně. Narazil si liščí čepici, šlehl koně a uháněl pryč, až se mu cípy kožichu rozevlály jako křídla.

„Bostone! Bostone! Zastav! Poslechni mě!“ volala Kok Tursun, ale Boston se neobrátil – kdoví, snad neslyšel, anebo se nechtěl ozvat.

„Proč jsi toho člověka urazil? Kvůli čemu jste se hádali?“ vyptávala se Modračka Tursun Bazarbaje.

„Do toho ti nic není. A neječ mi tu, jak to, že ho vůbec znáš? Co s ním máš?“

„Přijede k tobě jednou za sto let, a ty? Co ty seš za chlapa! Vyvrhel, a ne člověk!“

Ženina slova jenom přilila oleje do ohně. Bazarbaj se rozzuřil, vyskočil na kládu a zařval za Bostonem:

„Táhni do prdele! Seš na špatný adrese. Zvykl sis, že před tebou každé padne na zadek. Do háje...“

„Přestaň. Nech toho!“ Kok Tursun se odvážně vrhla na muže a stáhla ho z klády. „Radši si vylejvej zlost na mně. Proč toho člověka ostouzíš? Proč?“

„Nezacláněj, huso!“ odstrčil ji Bazarbaj. „Co se do toho pleteš? Vidiš ho, umanut si, že se před ním bude Bazarbaj plazit po kolenou. A čekal, že mu řeknu: jen si ty vlčata, proboha tě prosím, vem, ať je po tvým. Jenže na mě si nepřijde!“

„Tak to bylo kvůli vlčatům?“ podivila se Kok Tursun. „Že vám stojíte za to. No to je konec! Hotovej konec světa! Taková ostuda!“

IV.

Onoho dne se vlci hnuli z místa. A nejenomže se hnuli, ale opustili svou noru, nevrátili se tam ani na noc a začali se jen tak potulovat – hned sklesle zalehli, kde se jim zamlouvalo, hned zase brousili po okolí a nijak zvlášť se neskrývali, chovali se tak opovážlivě, jako by se přestali stranit lidí. V oněch dnech je mnozí zdejší ovčáci zahlédli na nejneočekávanějších místech. A pokaždé šla první vlčice s hluboko sklopenou hlavou jako v záchvatu pomatenosti a vlk ji věrně následoval. Vypadalo to, že přímo vyhledávají záhubu – natolik okatě opovrhovali nebezpečím. Několikrát přecházeli v bezprostřední blízkosti lidských obydlí a ovčínů a vyvolali mezi psy nevídaný poplach. Psi se dali do zlobného štěkotu, vyváděli a škubali se na řetězech, jako by se chtěli užuž na vlky vrhnout, ale vlci jim nevěnovali nejmenší pozornost, nepřidali do kroku, dokonce ani když se za nimi střílelo, a pokračovali dále jako by se nechumelilo. O výdržích těch prazvláštních vlků se brzy povíдалo všude. A ještě víc se o nich začalo mluvit, když Akbara a Taščajnar překročili vlčí tabu a začali napadat lidi. V jednom případě ohrožovali traktoristu za bílého dne uprostřed cesty. Vezl seno na valníku. Zaseklo se mu řízení a traktorista, ještě mladý chlapec, zalezl pod traktor podívat se, co s tím. Dlouho tam cosi kutil, hmoždil se s klíči, a najednou vidí, že kousek od něho jdou po tajícím sněhu dva vlci. Nejvíc ze všeho ho ohromily vlčí oči. Jak později vyprávěl, sledovali ho vlci strnulými divokými pohledy; vlčice byla v kohoutku o něco nižší a měla modré oči. Ty oči byly vlhké a nehybné. Dobře že mládenec nezazmatkoval, honem skočil do kabiny a přibouchl dvířka. Dobře že motor hned chytl, jinak by ho byl musel natočit ručně. Měl opravdu štěstí. Motor se rozeřval a vlci uskočili, ale neutekli, drželi se nablízku a neustále se snažili dostat se k němu hned z levé, hned z pravé strany.

V druhém případě jen zázrakem vyvázl pasáček, ještě mladý kluk. A taky se to stalo za bílého dne. Vydal se na oslíku pro chrástí na zátop, jenom kousek od domu. Zatímco srpem vysekával uschlá křoviska, vynořili se odněkud dva vlci. Oslík nestačil ani zahýkat. Přepadení se odehrálo bleskurychle, tiše a krvavě. Chlapec utíkal, ani

se neohlédl, doběhl do ovčína, padl a začal nepřítelně křičet. Když se ovčáci s puškami rozběhli ke křovinám, vlci poklidným klusem zmizeli za kopcem. Dokonce ani výstřely je nepřiměly ke spěchu.

Po krátkém oddechu vlci uspořádali jatka na pastvě nedaleko ovčína mezi březími ovci, bahnicemi. Nikdo neviděl, jak to vlastně bylo. Vzpamatovali se, teprve když se ovce, které zůstaly naživu, v panice přihnaly do dvora. Patnáct bahnic zůstalo rozsápaných na pastvině. Byly bestiálně zabity prokousnutím hrdla, a byly zabity nesmyslně – ne pro nasycení, ale pro zabíjení.

Počet Akbařiných a Taščajnarových zločinů vzrůstal. A rostla také jejich hrůzná sláva. Lidé však viděli jen vnější stranu věci a neznali skryté příčiny, pravé důvody pomsty – nevěděli nic o bezútešném hoři vlčí matky, které člověk odvléká z doupěte vlčata...

Bazarbaj flámoval a dělal haura – propíjel tak draze získané peníze, celé dny se potloukal po lázeňských restauracích na pobřeží, kde bylo v mrtvé sezóně pusto a nevlídno, zato vodky měli všude habaděj. A pokaždé se zlinkoval tak, že mu i pleš zbrunátněla, a vedl stále stejné řeči – o tom, jak parádně utřel toho nafoukaného a zpanštlého Bostona, toho krhouna a hada, neodhaleného, skrytého kulaka, kterého by v dřívějších dobách postavili ke zdi jako třídního nepřítele, a bylo by po parádě. Škoda že ty doby už minuly. Odprásknout takovýho čápka je záslužná věc. Ve dvacátých a třicátých letech mohl každý policajt zastřelit kulaka nebo zbohatlíka rovnou v domě. Píše se o tom v knížkách. A taky v rozhlase četli, jak jeden kulak vykořisťoval a okrádal podruha a jak ho za to odpráskli za bílého dne přede všemi, aby každému zašla chuť ubližovat chudákům. Ale nejraději ze všeho Bazarbaj vyprávěl, a sám sebe těmi slovy hecoval, jak s Bostonem vyrazil dveře a jak mu nadával, když se objevil u něho na Tamanu. Bazarbajovi kamarádi z mokré čtvrti, kteří se v zimě z nedostatku jiné činnosti většinou potloukali jako sezónní dělníci v rekreačních střediscích, se tak řehtali, až okna v zatuchlých a zahulených hospodských místnostech drnčela. Nahrávali opilému Bazarbajovi, popichovali ho a ještě víc rozněcovali jeho chvástavost. Ty řeči se samozřejmě donesly i Bostonovi. A to by] také důvod velkého skandálu na schůzi u ředitele

sovchozu.

Celou noc předtím se Boston převracel na posteli a nespál, přepadly ho znenadání tak tíživé myšlenky, že nemohl usnout. Všecko začalo tím, že v blízkosti zimoviště začali znovu obcházet vlci a znovu začali zpívat tu svou nesnesitelnou, tesklivou táhlou píseň a znovu se Guljumkan roztřesená strachy tiskla k muži, a pak jí nervy povolily a znovu přenesla spícího Kendžeše do velké postele, hladila ho a chránila svým tělem, jako by mu hrozilo nebezpečí. Boston z toho byl celý nervózní, i když mu to nepřipadalo tak nepochopitelné, že se žena bojí tmy a neznámých zvuků.

Několikrát se chystal vyběhnout a vystřelit z pušky, ale žena ho nepustila, nechtěla ani na minutku zůstat sama. Guljumkan nakonec přece jen usnula neklidným spánkem, ale Boston se o to pokoušel marně. Hlavou se mu honily všelijaké myšlenky. Vycházelo to tak, že čím déle byl na tom světě, tím mu život připadal obtížnější a složitější, ne že by mu připadalo těžké žít, ale spíš chápat smysl života. To, nač dřív nepomyslel, anebo jen nejasně, kdesi v hloubi duše tušil, se mu teď vynořovalo v úvahách a Boston pociťoval nutnost odpovědět sám sobě, co to je.

Od útlého dětství přece žil pro svou práci. Měl těžký osud: otec padl ve válce, když chodil do druhé třídy, brzy zemřela i matka, a starší bratři a sestry si žili sami pro sebe, někteří už ani nebyli naživu, a Boston byl odkázán sám na sebe, na svou práci, a přitom úporně a vytrvale den za dnem sledoval cíl, který si sám vytkl, nikdy neskládat ruce do klína, a domníval se, že jenom v práci může nalézt smysl života. Ke stejné usilovné práci nutil všechny, kdo dělali pod jeho vedením. Mnohým z těch, kteří prošli jeho školou, dopomohl k dobrému postavení, naučil je pracovat a prostřednictvím práce také hodnotit život naplněný činností. Ty však, kdo nešli za podobným cílem, Boston neměl rád a nerozuměl jim. Považoval takové lidi za bezcenné. Choval se k nim odměřeně a nepřívětivě. Věděl, že kdekdo ho proto za zády pomlouvá, že mu nadávají do krkounů a kulaků a litují, že se Boston narodil tak pozdě, jinak už by jeho kosti práchnivěly v sibiřských závějích. Boston na žádnou potupu obvykle nereagoval, protože ani na okamžik nepochyboval, že pravda je na

jeho straně a že to tak musí být, jinak by se svět převrátil vzhůru nohama. Byla to pro něho stejná jistota, jako že slunce vychází na východě. Jenom jednou ho nelítostný osud srazil na kolena a přiměl k trpkému pokání, a tehdy poznal tíhu a hořkost pochybností...

V.

S Ernazarem. Guljumkaniným prvním manželem, pracoval Boston před tou tragickou událostí tři roky. Byl to dobrý pracant, to se mu musí nechat, a spolehlivý člověk – přesně takového Boston v brigádě potřeboval. Ernazar se mu sám nabídl, a tím jejich společná práce začala. Jednou takhle na podzim přijel k Bostonovi do Beškungeje, kde se tehdy zdržovalo stádo ovcí před zimou. Řekl, že se zastavil jen na kus řeči. A při čaji si opravdu popovídali. Ernazar se svěřoval, že i už ho omrzelo pracovat na jině; ať se snaží jak snaží, není-li vedoucí pastevců dobrý hospodář, vyjde veškerá snaha naprázdno. Stárne, dcery odrůstají, ani se nenaděje a vdají se, čas letí, a i když dělá jak kat, je samý dluh, postavil dům, a každý přece ví, co to obnáší. U tebe, Boske – tak ho uctivě oslovoval – nač to tajit, se dá dobře dělat a taky dobře vydělat. Za rouno, za přírůstky v chovu a za přírůstky na váze se u tebe, Boske, vždycky berou prémie, a ne malé. A tak jsem si řekl, že tě požádám, jestli nemáš nic proti tomu, abys promluvil s ředitelem, ať mě přeřadí k tobě jako prvního ovčáka, jako tvého pomocníka. Nezklamuj mě, to mi snad věříš, jinak bych s tím hovorem vůbec nezačal.

Boston znal Ernazara už dřív, však taky žili v jednom sovchoze a Guljumkan byla vzdálená sestřenice jeho ženy Arzygul. Nejsou si teda cizí. Podstatné však bylo, že Boston k Ernazarovi okamžitě pojal důvěru a nikdy toho nelitoval.

A to byl začátek všeho, taková velice prostá životní historka. Sžít se v práci jim připadalo nesmírně jednoduché, protože Ernazar byl stejně jako Boston rozený hospodář, z hlediska ostatních pak hlupák

k pohledání: o sovchozní stáda pečoval jako o vlastní, jako by to byl jeho soukromý majetek. Podle některých lidí byl padlý na hlavu. A z toho vyplývalo všechno ostatní – pracoval jako pro sebe a staral se o hospodářství jako o vlastní. Pracovitost patřila k jeho povahovým rysům. Dostal toto nadání do vínku a v průběhu života je v sobě vypěstoval, byla to vlastnost ohromná, jakou by měli být obdařeni všichni lidé, jenže někteří ji v sobě rozvíjejí, kdežto jiní ne. Vždyť když si člověk představí, kolik je všude všelijakých povaleců – starých i mladých, mužů i žen! Jako by lidé nechápali, kolik neštěstí a bídy v jejich životě způsobuje a ve všech dobách způsobovala lenost. Ale Boston a Ernazar byli oba skuteční dřiči, a tedy spřízněné duše. Proto taky pracovali svorně a v dobré shodě, chápali jeden druhého po prvním slově. Stalo se však, bohužel, že právě tento rys sehrál v jejich životě osudnou roli...

Bylo to tak či nebylo – kdopak ví... Jde o to, že už dávno před vznikem brigádnických a rodinných výrobních jednotek Boston Urkuncijev, zřejmě veden intuicí, naléhal při každé vhodné příležitosti, aby jemu, přesněji řečeno jeho brigádě, byla přidělena půda k stálému užívání. Tenhle prostý požadavek, sice příliš přímočaře formulovaný a z hlediska některých pravověrných přímo provokativní, směřoval k tomu, že bude-li Boston mít své stálé pastviny, tedy svou stálou půdu, bude-li mít své ovčiny, za něž bude plně odpovědný ne jako hospodářský správce, kterého hlava nebolí, když střechou zatéká, bude-li mít v horách svá letní pastviska, aby ho se stádem ovcí nehonili, kam se komu zamane, a když budou taky všichni vědět, že ta pastviska jsou připsána jemu, Bostonovi, a nikomu jinému, a když se o to všechno bude starat on sám jako hospodář, vlastníma rukama, pak udělá stokrát víc práce a odevzdá podstatně víc produkce nad plán, než když bude pracovat na odosobněné půdě jako obyčejný námezdní dělník, který se příštího jara přestěhuje bůhvíkam.

Kdepak, tenhle Bostonův nápad nemohl prorazit. Zpočátku všichni souhlasili, že ano, že je to samozřejmě správné, že je rozumné všem jakoby připsat jejich pozemky, ať se na nich lidé cítí jako hospodáři a ať o tom vědí děti a celá rodina, ať společně pracují

na své stálé půdě, ale stačilo, aby některý z bdělých místních politických ekonomů zapochyboval: nezavání to náhodou pokusem o porušení nedotknutelných zásad socialismu? – a okamžitě nastal obrat v názorech, všichni začínali mluvit jinak a dokazovat to, co se dokazovat ani nemuselo. Nikdo nechtěl být podezřelý z kacírství. Jediný Boston Urkunčijev, nevzdělaný pastýř, umíněně trval na svém návrhu a opakoval ho skoro na každé sovchozní nebo okresní schůzi. Poslouchali ho, byli jím nadšeni a smáli se mu – copak Boston, co na srdci, to na jazyku, ten nemůže nic ztratit, o práci nepřijde a kariéru si nepokazí. Šťastný to člověk! A pokaždé mu odpovídali z teoretických pozic – obzvlášť horlivě v té věci vystupoval předseda stranické organizace sovchozu Kočkorbajev, typický kádr vyškolený v kursu okresní stranické školy. S tímhle Kočkorbajevem to bylo skoro jako v anekdotě. Tolik let už byl předsedou partaje v sovchozu, ale Boston se nikdy nedokázal vyznat v tom, jestli se Kočkorbajev tváří jako naivní puntíkář (to mu pravděpodobně skýtalo jisté výhody), anebo jestli takový je doopravdy. Napohled to byl růžolící beránek – hlad'ounký jako vajíčko, vždycky s kravatou a vždycky měl u sebe nějaká lejstra, vždycky běhal celý ustaraný – práce, to je práce, rychle chodil a mluvil, jako kdyby předčítal noviny. Občas měl! Boston dojem, že snad i ze spaní mluví jako kniha.

„Soudruhu Urkunčijeve,“ vytýkal Bostonovi z tribuny Kočkorbajev, „dávno by vám mělo být jasné, že půda je naše všelidové vlastnictví. Tak to stojí v ústavě. Půda v naší zemi patří lidu, jenom lidu a nikomu jinému. Požadujete pro sebe, dá se říct málem do soukromého vlastnictví, zimní a letní pastviny, ovčiny, píci a veškeré zařízení. To nelze připustit – nemáme právo porušovat zásady socialismu. Chápete, kam se přikláníte a kam chcete zavést i nás?“

„Nikoho nechci nikam zavádět,“ nevzdával se Boston. „Když nejsem hospodářem já, ať teda lid jde a dělá v mém ovčíně, já se rád podívám, co z toho vzejde. Jestli nejsem já hospodářem na svém pracovišti, musí se jím stát někdo jiný, ale kdo?“

„Lid, soudruhu Urkunčijeve, ještě jednou opakuji, že sovětský lid, stát.“

„Lid? A kdo jsem podle vás já? Já tomu nějak nerozumím. Proč já nejsem lid a stát? Ty seš přece stranický funkcionář, seš mladý a vzdělaný, jenže co vás tam vlastně učili, když nemůžu tvoje slova pochopit“

„Já nebudu skákat, jak vy si písknete, soudruhu Urkunčijeve, protože vy tu rozvíjíte kulackou demagogii, ale pamatujte si – váš čas už minul, a my nikomu nedovolíme, aby si přizpůsoboval základy socialismu podle svého.“

„No, jak myslíte, vy jste vedení, vy to víte líp,“ obhrouble odsekával Boston, „jenomže já přesto budu trvat na svém, však pracovat budu taky já, nikdo za mě nic neudělá. Jak se ozvu, zacpáváte mi hubu: lid, lid. Lid je tu hospodářem. No dobře. Ať teda lid taky rozhodne: dobytka je rok od roku víc, v sovchoze máme jenom bravu čtyřicet tisíc kusů – o něčem takovém se dřív nikomu ani nesnilo, volné půdy je čím dál méně a plány se zvyšují. Počítejte sami: dřív jsem nastříhal tři kila sedmdesát z ovce, a před dvaceti lety jsem začínal – a to každý ví – na dvou kilech, to znamená, že za dvacet let jsem s velkým vypětím dal navíc kilo sedmdesát. A dneska nám roční plán zvyšují o půl kila. Kde bych to vzal? Mám snad čarovat nebo co? A když nesplním plán, brigáda nedostane ani ř. Jenomže oni mají rodiny. Nač by se potom lidi snažili a celý rok tancovali kolem ovcí? Copak se dá splnit takový plán, když žádný ovčák nedělá nic jiného než krouží jako luňák, aby jinému urval lepší pastviny, protože půda je společná a nikdo na ní není hospodářem? Kolik už bylo pastýřských rvaček kvůli pastviskám, a ty, vážený stranický funkcionáři, sám ani prstem nehneš a řediteli svazuješ ruce. Copak myslíš, že to nevidím?“

„Co já dělám nebo nedělám – to posuzuje okresní výbor. Ani okresní výbor však nepřistoupí na váš nebezpečný a dobrodružný podnik, soudruhu Urkunčijeve.“

A tak se rozhovor pokaždé rozplynul do ztracena...

Tehdy osud zavál do pastevecké brigády Ernazara a Boston získal blízkého, stejně smýšlejícího člověka a spojence. Jejich ženy, Arzygul a Guljumkan, se jim posmívaly: to se našly dvě boty do jednoho páru – nejí, nespí, jenom pracují. A tehdy se zrodila idea

vyhnat ovce na léto za průsmyk Ala-Mongju. Nápad to byl Ernazarův. Nač prý se celé léto potloukat po podhůří, pro každé stébélko trávy se rvát se sousedy, nebylo by lepší odejít na léto za průsmyk, na kičibelské pastviny? Dědové vyprávějí, že tam kdysi staří chovatelé dobytka, bohatí statkáři – bejové, vodili svá stáda skotu i ovcí. V těch dobách taky vznikla píseň Kičibel. Říkalo se, že kičibelské džajlau není sice příliš rozsáhlé, ale tráva prý je tam přímo pohádková. Za pět dní nabere dobytek tolik, kolik jindy za celý měsíc.

Boston o tom uvažoval už dřív, jenže kolem Kičibelu byla spousta problémů. Kolchozní chovatelé dobytka chodívali ještě před válkou na léto do Kičibelu jedinou přístupovou cestou – ledovým průsmykem Ala-Mongju. Za války, když v aulech zůstali jen ženy a starci, nikdo už se takového přechodu neodvážil. A potom se živořící kolchozy spojily do jednoho velkého sovchozu s nesmyslným názvem na počest x-tého výročí, sestávajícím ze šesti slov, ovšem místní obyvatelé ho přejmenovali na Berik podle říčky Beriksuu, a v tom shonu sjednocování a reorganizací se postupně zapomnělo na to, že v létě se dá po celé dva měsíce ba i déle pást dobytek za zasněženým průsmykem velkého Ala-Mongju. A možná taky, že už se nikomu nechtělo překonávat vysoké hory. Vždyť k tomu, aby se ovce přehnaly přes tak obtížný horský přechod, bylo třeba obětavého a zdatného hospodáře, který dělá všechno pro to, aby zvířata měla co nejlepší péči. Nemá snad tady svůj původ starý kirgizský pozdrav, jímž se lidé při setkání ptali jeden druhého: „Mal žan amanby?“ – to znamená, je-li zdrav skot a lidé. Na prvním místě se jmenoval skot. Nu což, takový už je život...

Boston a Ernazar zahoreli pro tuto prastarou ideu a s tužkou v ruce počítali všechny kičibelské možnosti; dokonce už při minimální variantě, která brala v úvahu i okolnost, že zvířata při překonávání průsmyku tam i zpět ztratí na váze, stála tahle věc za pokus. Mělo to jednu velkou výhodu vždyť přímé výdaje, nepočítá-li se odvoz soli k lizu a mzda za práci, nejsou prakticky žádné. Pravda, zatím to všechno byly jen slibné předpoklady.

Boston se rozhodl, že se napřed obrátí na vedoucího oddělení a

pak na ředitele sovchozu, a s Kočkorbajevem se nebavil. Neměl ho rád, přesvědčil se nejdennkrát, že je to žvanil, který jen pouští hrůzu: to nejde a to taky ne; ten by měl řečnit na schůzích, vždycky převyprávět, co se dočetl v novinách, a ještě tak honit vodu v kravatě. A ředitele, hlavu sovchozu, Boston o svém úmyslu informoval.

„Vážený Ibrahime Čotbajeviči, chystáme se s Ernazarem ve prospěch věci obnovit stará pastviska za průsmkem Ala-Mongju. Napřed se tam vypravíme sami dva prozkoumat cestu, podíváme se, jak to vypadá na Kičibelu, jaká je tam tráva, a teprve po svém návratu bychom se tam vydali všichni společně na celé léto. A když to vyjde, rád bych, aby se ta kičibelská pastviska přiklepla mně, Bostonovi, ale kdyby i někdo z dalších ovčáků měl zájem probít se přes průsmek, i pro něj tam bude dost místa, hlavně aby Boston věděl, které pastviny mu budou přiděleny a s čím může v průběhu sezóny počítat. Tak teda s tímhle jsem k vám přišel, za dva dny se chystáme s Ernazarem za průsmek a na tu dobu svěříme vedení hospodářství svým ženám a pomocníkům.“

„Mimochodem, Boske, jak se dívají ženské na ten váš výmysl?“ zajímal se ředitel. „To přece není žádná legrace.“

„Mají pro to docela pochopení. Nemůžu si stěžovat. Moje Arzygul je bystrá ženská, a Guljumkan, Eraazarova žena, je sice mladší, ale řekl bych, že taky hloupá není. Všímám si, že spolu dobře vycházejí, a jsem moc rád. Není nic horšího, než když se ženské štěkají. To pak není žádný život... Dřív bývaly případy...“

Ještě o leccems si s ředitelem popovídali. Vyšlo najevo, že na podzim je do Moskvy na výstavu s těžko vyslovitelným jménem VDNCH plánován zájezd vzorných pracovníků okresu a Boske snad prý je v tom seznamu na jednom z předních míst.

„A nemohl bych tam, Ibrahime Čotbajeviči, vzít s sebou ženu? Moje Arzygul dávno touží podívat se do Moskvy,“ přiznal se Boston.

„Já ti rozumím, Boske,“ usmál se ředitel. „Uvidíme. Proč ne? Jenom si to musíme nechat schválit od partaje. Já s předsedou promluví.“

„S Kočkorbajevem?“ zauvažoval Boston.

„Co se bojíš, Boske? Přece si nemyslíš, že bude tobě navztek dotírat na tvou ženu? To snad ne!“

„O to nejde. Prosím tě, jestli pojedeme nebo nepojedeme – svět se nezboří. Chtěl jsem s tebou mluvit o něčem jiném, řediteli. Řekni mi, moc potřebuješ v sovchoze takového stranického funkcionáře? Neobešel by ses bez něho?“

„Proč?“

„No, prostě bych to rád věděl. Řekněme si to tak: vůz má čtyři kola, a když tam přiděláme páté, samo se točit nebude a ostatním bude překážet. Je tam to kolo zapotřebí, nebo ne?“

„Víš...,“ ředitel, urostlý, rozložitý chlap s šikmýma očima v hrubě tesaném obličejí zvázněl, začal přerovnávat papíry na stole a unaveně zavřel oči. Boston si pomyslel – ten se nikdy nevyspí, je pořád v jednom kole. „Popravdě řečeno, pořádný předseda organizace zapotřebí je,“ řekl po chvíli.

„A tenhle.“

Ředitel se mu krátce podíval do obličejí.

„Nač to budeme my dva posuzovat? Když nám ho sem z okresu poslali, co naděláme.“

„Okres. Tak vidíš,“ vybuchl Boston. „Já mám občas dojem, že se pořád tváří, jako že se takhle musí chovat. Proč pořád zastrašuje lidi, jako by někdo chtěl podřývat socialismus? Vždyť to není žádná pravda. Když o něco žádám, je to vždycky pro dobro věci. Tu půdu nikomu neprodám ani nedám, patřila sovchozu a bude mu patřit dál. Ale přesto dokud žiju a pracuju, budu se řídit vlastním rozumem.“

„Nač mi to všechno vykládáš, Boske. To, co navrhuješ, se nedá uskutečnit.“

„A proč ne?“

„Protože ne.“

„Copak to je nějaká odpověď?“

„Co ti mám ještě říct?“

„Já tě chápu, Ibrahime Čotbajeviči. Jednou jsi pohořel, chtěls jenom to nejlepší a klepli tě za to přes prsty. Odvolali tě z funkce, z okresu tě přeložili na sovchoz.“

„Správně, a já už nechci, aby mě znova klepli přes prsty; už jsem

se poučil.“

„Tak vidíš, každý myslí nejdřív na sebe. Nic proti tomu, člověk na sebe musí myslet, ale moudře. Potrestán by neměl být ten, kdo udělá něco nového, ale ten, kdo něco nového mohl udělat, a neudělal. Jenomže u nás děláme všechno obráceně.“

„Tobě se to mluví,“ usmál se ředitel.

„To se zdá každému. Ale mne už se nechce žít pořád jako na návštěvě. Co můžeš od hosta čekat za práci? To ti přece nemusím povídat. Den dva ze začátku trochu zabere a pak ho to přestane bavit... A jak to vypadá u nás? Děláš, děláš a Kočkorbajev ti neustále dává šňupku do nosu – seš tu host a žádnéj hospodář!“

„Víš co, Boske, domluvíme se takhle: neodvolávej se na mě, ale dělej si, co uznáš za vhodné.“

A s tím se rozloučili...

Třetího dne za svítání se Boston s Ernazarem vydali do Kičibelu. Když nasedali na koně, všichni ještě spali Boston jel na rezavě červeném valachovi, jeho Donkuljuk, v té době dvouletek, byl ještě mladý, a do hor je líp vydat se na klidném koni, vždyť na průsmyk se beztak nejede tryskem. Ernazar si taky osedlal spolehlivého koně. V této roční době už byli koně v plné síle a šli bystrým krokem. Každý s sebou vezl kurdžun ovsa a taky ovčí kožichy – pro případ přenocování na sněhu.

Stává se, že cestování přináší člověku radost. Obzvlášť když si vybral dobrého společníka a hovor se zvolna a nenuceně rozpřádá. Den se vydařil podivuhodně jasný. Před nimi se tyčil jeden zasněžený horský hřbet za druhým, a čím dá! tím strmější a zasněženější, a když se otočili, v nížině za nimi, kam až oko dohlédlo, leželo veliké jezero. Člověka to neustále lákalo ohlížet se na modř jezera Issyk-Kul, ztuhlou jako potměnělé zrcadlo.

„Ach jo, moct si tak odvézt kousek té issykkulské modři v kurdžunu,“ zažertoval Ernazar.

„A čím bysme pak krmili koně – tou modří?“ odpověděl Boston.

A oba se rozesmáli. Dnes se jim výjimečně poštěstilo vymanit se z každodenního kolotoče pasteveckých povinností, a přestože se vydali

na cestu, aby prozkoumali přechod přes průsmyk, a měli tedy před sebou dost obtížný a náročný úkol, v této chvílce jim oběma bylo nádherně. Stezka jejich předků k nim byla prozatím milostivá. Ernazar měl výbornou náladu – jeho nápad se navzdory obtížím uskutečňoval. Od války, po celých čtyřicet let, tím průsmykem nikdo neprošel, až oni dva s Bostonem se toho odvážili.

Je třeba říct, že Ernazar si o všem rád popřemýšlel a podiskutoval. Byl to urostlý muž, v armádě sloužil po válce v posledních jezdeckých oddílech. Držení těla měl přímo vzorové, přestože od té doby uběhla spousta let. Guljumkan se smíchem vyprávěla, že se kdysi málem stal hercem. Přijel jakýsi filmový režisér a začal Ernazara přemlouvat, aby se nechal filmovat. Že prý kdyby Ernazar žil v Americe, hrál by ve filmu kovboje. A Guljumkan na to: „Já znám to vaše filmování, slyšela jsem, že jednoho honáka vzali do filmu a víc ho nikdo neviděl – nějaká herečka si ho odvedla. Já svého Ernazara nikam nepustím.“ To bylo smíchu.

Boston uvažoval, jak to udělat, až se na podzim vrátí z Kičibelu, aby byl Ernazar pověřen vedením brigády. Ať se pustí do pořádné práce, dávno už bylo načase svěřit mu samostatný úsek, je škoda držet ho tak dlouho jako pomocníka. Kdyby byl Boston ředitelem sovchozu nebo předsedou stranické organizace, věděl by, jaké lidi a kam postavit, ale na světě je vždycky všechno jinak.

V horách už nepotkávali traktory a jezdce na koni, stále vzácněji mýjeli při cestě zimoviště a ovčiny, měnila se i krajina – byla tu cizí příroda, drsnější, studenější. Kvečeru, ještě před západem slunce, se Boston s Ernazarem dostali ke kamenité soutěsce při úpatí průsmyku Ala-Mongju. Byli by mohli ještě před setměním urazit kousek cesty, ale usoudili, že při přehánění ovcí, dokonce i kdyby vyrazili před rozbřeskem za svitu hvězd, se jim nepodaří překonat v horách velkou vzdálenost, a tak jako tak by se museli tady v soutěsce těsně před začátkem průsmyku zastavit na noc. Honáci nazývají takovou noc *šykama*, noc před zdoláním průsmyku. Tohle místo bylo pro šykamu velice příhodné – říčka stékající po ledovci tu měla své zřídlo a dalo se tu vybrat místo pod svahek, chráněné před větry z ledovců. Ovčáci dobře věděli, že pronikavý, nebezpečný vítr od ledovců se

vždycky zvedá po půlnoci a vane až do východu slunce. Moudrost šykamy tkví právě v tom, ukrýt početné stádo před ledovým větrem na noc a ráno s čerstvými silami zaútočit na průsmyk.

Poutníci seskočili, odsedlali unavené koně a začali se chystat k noclehu. Zalíbilo se jim místočko pod nevelkým útesem; nasbírali chrástí na oheň – Ernazar nelenil sestoupit dosti hluboko do soutěsky, kde rostly nízké horské kosodřeviny. Potom se navečeřeli ze zásob, které si přinesli s sebou z domova, dokonce si v plechovém čajníku uvařili čaj a spokojeně se po té dlouhé cestě začali ukládat ke spánku.

Ve výšce pod průsmykem se brzy po setmění začalo ochlazovat – jako by přišla zima. Cesta z léta do zimy trvala Vácho všudy jeden den jízdy koňmo. Od ledovců Ala-Mongju zavál chlad – a ty prastaré ledovce byly docela blízko, jak se říká, na dosah ruky. Boston vyčetl z nějakých časopisů, že ledovce v těchto horách leží už milióny let, a právě díky jim jsou v údolí dobré podmínky k životu – ledy postupně roztávají a dávají počátek řekám, které stékají do vyprahlých nížin a do polí – tak moudře je to všechno v přírodě zařízeno.

„Ernazare,“ řekl už před spaním Boston, „je tu příšerná zima. Cítíš, jak zalézá až do morku kostí? Dobře, že jsme si vzali kožichy.“

„Kožichy, to jo,“ souhlasil Ernazar. „Za starých časů se lidi zachraňovali modlitbou, měla dokonce své zvláštní jméno – průsmyková. Pamatuješ si ji?“

„Ne, nepamatuju.“

„Já si pamatuju, jak ji říkával náš děda.“

„Tak povídej.“

„Jenže to víš, já to znám pátý přes devátý.“

„Lepší než nic. Tak začni!“

„No dobře. Budu předříkávat, a ty opakuji. Slyšíš, Bostone, musíš to opakovat po mně: ‚Ó, Pane chladného nebe, modrý Tengri, ochraňuj nás na pouti přes průsmyk ledový. Chceš-li, aby dobytčata zašla ve vánici, přijmi místo nich vránu z nebe. Chceš-li, aby děti naše v tom chladu vydechly naposled, přijmi místo nich kukačku z nebe. A my přitáhnem podpěny koním, připoutáme pevněji vaky na býcích hřbetech a obrátíme k tobě tváře své, jenom nám, ó, Tengri,

nezbraňuj v cestě, propust' nás průsmyskem k trávám zeleným, k napajedlům studeným, a přijmi jako díkůvzdání naši modlitbu...‘ Tak nějak to bylo, ale dál už to nevím.“

„Škoda.“

„Jakápak škoda. Dnes takové modlitby nikoho nezajímají, dneska se učí ve školách, že to všechno jsou přežitky a zaostalost. Dneska přece lidí lítají do vesmíru.“

„Co s tím má společného vesmír? Kvůli tomu, že lítáme do kosmu, nemusíme přece zapomenout naše starodávna zaklínadla. Ty, co lítají do kosmu, spočítáš na prstech. Ale kolik je nás, co žijeme na zemi a ze země? Naši otcové a naši dědové žili z půdy, co bychom my pohledávali v kosmu? Jen ať si tam lítají – to je jejich práce, a my zas máme svoji.“

„To se lehko řekne, Boske, ale vem si takové, jako je náš předseda partaje Kočkorbajev – co schůze, to lamentace na všechno staré, vytýká nám, že špatně slavíme svatby, proč prý se na svatbách nelíbáme, proč nevěsta netancuje s tchánem? Ani správná jména prý nedáváme svým dětem – existuje prý schválený seznam nových jmen a všechna stará se musí zapomenout. Nikdy s tím nedá pokoj – nepochováváte, jak se má, povídá, neoplakáváte mrtvé, jak se má. Diriguje nás, i jak plakat pro nebožtíka: že prý lidi nemají brečet po stáru, ale po novu.“

„Já vím, Ernazare, jakpak bych to všechno nevěděl. Já se tak dostat do Moskvy, a snad se chystají poslat mě na tu výstavu, čestný slovo zajdu na ÚV a vyptám se tam, jestli doopravdy potřebujeme takové, jako je Kočkorbajev, anebo máme zrovna my takovou smůlu? I když se s ním nebavíš, stačí slovo, chytí tě pod krkem a tvrdí, že agituješ proti straně. Myslí si o sobě, že strana je on sám. A nikdo se mu nepostaví. Takové to u nás je. Sám ředitel se mu radši vyhne. Ale čert ho vem. Horší je, že takových, jako je Kočkorbajev, dřepí spousta taky na jiných místech... Jde se spát, Ernazare. Zítra nás čeká nejtěžší den...“

Tak v povídání o všem možném usnuli – dva chovatelé ovcí v soutěsce pod velkým ledovcovým průsmyskem Ala-Mongju. Hvězdy už zářily v marnivých fantastických temných výšinách nad horami,

všecky, do jediné, kolik jich vůbec existuje, se vysypaly na nebe, a Bostonovi připadalo divné, že jsou tak velké a těžké, každá jako jeho pěst, a ty hvězdy nepadaly, ale visely na nebi a pomrkávaly, a ledový vítr zuřivě fičel mezi kameny...

Mocný bůh větrů Šamalu má vždycky málo místa...

Vždycky se cítí nespokojen a vždycky v sobě něco skrývá...

Stejně studený nárazový vítr pronikal s hvízdodem do okenní škvíry i v oné tiché noční hodině, kdy se Boston, celý nesvůj z vlčího vytí, znova rozpomněl na všechno, co prožil. Znova a znova probíral staré události a srdce mu naplňovala křivda, kterou mu způsobili zlí lidé, zneužívající dokonce i cizího neštěstí k posměškům a pomluvám. Ó, jaká je síla té odporné, prastaré lidské neřesti! Každému od cara až po pastýře pomluva způsobí utrpení, každého připraví o klidný spánek. A Boston měl z těch marných úvah tak těžkou hlavu, že mu vytí vlků, kteří se této noci znovu objevili, připadalo spíš jako nářek jeho zmučené duše. Zdálo se mu, že jeho chorá duše bloudí tmou kolem ovčínů, že jeho duše oslepla hořem pláče a vyje společně s vlčicí Akbarou. Neměl sílu poslouchat Akbařin nářek a zatoužil umlčet ji. „Ty si ale troufáš! Jenže co s tebou? Co po mně chceš?“ rozčiloval se. „Nemohl jsem ti nijak pomoci. Snažil jsem se, ale nepovedlo se to. Akbaro, věř mi, nevyšlo to. A nech už toho vytí. Nejsou tu, tvoje vlčata tu nejsou, můžeš si třeba nohy uběhat, už ti je propili a rozprodali do světa. Nenajdeš je. Tak už přestaň. Jak dlouho nás ještě budeš trestat? Odejdi, Akbaro! Zapomeň konečně! Chápu, že je ti těžko, ale odejdi už, zmiz, a nedej bože, aby ses mi připletla do cesty, zastřelím tě, chudinko malá, nic mi v tom nezabrání, zastřelím tě, protože nás nenecháš vydechnout, a nedoháněj mě k zoufalství, i bez tebe je mi nanic, tebe můžu zabít, ale co udělám s těmi, co se posmívají mému neštěstí? Tak aspoň ty odejdi, zmiz, abych už nikdy neslyšel tvůj hlas. A ještě někoho bych zabil, přísahám při své matce, že by se mi ruka nezachvěla. My dva máme společného nepřítele. Tobě, Akbaro, ten odporný ochmelka ukradl děti a po mně stříká svou jedovatou slinou. Když o tom dnes přemýšlím, i o tom, jak jsem tehdy lezl do ledové propasti, rozdíral si

nehty, jak jsem Ernazara volal a plakal, sám samojediný v nelítostné horské pustině, nechce se mi žít, nemám chuť do života. A taky bych tu už nebyl, vykašlal bych se na všechno, kdyby nebylo mého synáčka. Je tady vedle mě, schoulil se do klubíčka a spí, matka ho přinesla blíž ke mně. Je to jasné, žena se bojí vlčího vytí a chlapeček spí, protože on je čistý, protože je to nevinné dítě, protože on je moje odměna za všechno trápení, za to, co jsem musel prožít, je v něm moje tělo a má krev, on je můj poslední potomek. Ale já jsem přece netoužil po takovém osudu, přišel ke mně sám, jako přichází den a nastává noc, správně se říká, že svému osudu člověk neuteče, a ten prevít Bazarbaj mě očerňuje tak hnusnými pomluvami, že by zasloužil zaškrtit, protože proti němu není obrany, A kdo mu přizvukuje – náš stranický předseda, jako by neměl nic lepšího na práci, chytá se toho, co si ten ochlasta vybájí, chce mého chlapečka uvrhnout do neštěstí... Jakkap bych nechápal tvou bolest, Akbaro?“ Tak uvažoval Boston, převracel se té noci na posteli a ne a ne usnout, ale dokonce ani on si přes veškerý svůj zdravý rozum a citlivost nedovedl představit, jak velké je Akbařino utrpení. Mluvit nedovedla, ale trápila se převelice, přestože jí nebylo dopřáno vyjádřit své utrpení slovy. Nebyla s to zbavit se té sžíravé bolesti. Nikdo ze své kůže nevyskočí. Cožpak se snad nepokoušela bezustání pobíhat nazdařbůh po horách a dolinách spolu s Taščajnařem, který ji věrně následoval vždy a všude, v trpké naději se honit do úpadu, vyčerpat své síly, uštvať se? Cožpak se snad nepokoušela utiřit, přehlušit nesmírnou bolest tím, že v zběsilosti a zoufalství přepadala spolu s Taščajnařem všechny, kdo se jí připletli do cesty? Cožpak se snad nepokoušela vrátit se do svého doupěte pod skálou, aby se ještě jednou přesvědčila, že je prázdné, aby v sobě definitivně zadusila poslední jiskřičku naděje, aby neobelhávala sama sebe planými sny?

Och, jak je to těžké. Toho večera se Akbara zase jako smyslů zbavená toulala po okolí, znenadání zabočila k Bašatské soutěsce, dala se do běhu, zrychlovala víc a víc, jako by se bála, že něco zmešká. Taščajnar se jako vždycky držel hned za vlčicí a nezůstával pozadu ani o krok. Akbara se hnala rychleji a rychleji, letěla jako šílená přes kameny, přes závěje, přes lesy... Známostou stezkou, starým

průlezem, skrz dřišťálové houští vnikla do doupěte, aby se bůhvípokolikáté přesvědčila, že je prázdné, že už je dávno opuštěné, a znova zavyla, žalostně zaskučela a prošmejdila a očichala všecko, na čem se mohl zachytit pach jejích mlád'at. Kde jsou? Co je s nimi? Kde jste, štěňátka, moje čtyři chundelatá mlád'átka? Kdybyste vyrostla, jak by zesílily vaše tesáky, kdybych vás měla po svém boku, jak bych se cítila silná, jak neúnavné by byly moje běhy.

Akbara vzrušeně pobíhala, motala se kolem potoka, kde stále ještě čpěl odporný pach z hrdla láhve a kde zamrzly do země zbytky ovsá rozklovaného ptáky...

Pak se znova vrátila do doupěte a ulehla s mordou přitisknutou k zemi. Taščajnar ulehl vedle ní a zahříval ji svým hustým, huňatým kožichem.

Byla noc. Akbara měla sen, že má vlčata po svém boku, tady, v doupěti. Nemotorně se vrtěla a přísála se jí k bradavkám. Ach, jak dávno už jim chtěla dát své mléko, všecko, co se nashromáždilo, všecko, do poslední kapky, až by to bolelo... A štěňata dychtivě sála, pomlaskávala a zalykala se hojností mléka, a tělem vlčice se sladce rozléval konejšivý pocit mateřské něhy, jenom mléka neubývalo... Vlčí matku znepokojovalo, proč je tomu tak, proč jí břicho nesplasklo a proč se štěňata nenasytila? Ale zato má všechna čtyři mlád'ata tady, vedle sebe, tady jsou – to, které je ze všech nejčipernější, s bílým konečkem ocásku, to, co nejdéle ze všech sálo, až usínalo s cecíkem v tlamičce, to třetí, rvavý uplakánek, a mezi nimi samička – drobná vlčice s modrýma očima. To je ona – nová Akbara. A pak se ještě vlčici zdálo, že neběží, ale létá, nedotýkajíc se země – a znova byla v Mojunkumech, v nedozírné savaně, a vedle ní čtyři vlčata, a ani ona neběží, ale létají, a vedle nich uhání obrovskými skoky otec Taščajnar. Slunce jasně září a studený vzduch plyne jako sám život...

A vtom Akbara procitla a dlouho ležela bez hnutí, zdeptaná krutou skutečností. Potom tiše vstala, tak tiše, že ji ani Taščajnar nezaslechl, a opatrně vylezla z doupěte. První, co venku spatřila, byl měsíc nad zasněženými horami. Měsíc byl té jasné noci tak blízko a tak ostře se rýsoval na hvězdnatém nebi, až se zdálo, že by se k němu dalo

snadno doběhnout. Vlčice se přiblížila k zurčícímu potoku, smutně se brouzdala se svěšenou hlavou podél břehu, pak přidřepla, stáhla ohon mezi běhy a dlouho hleděla na kulatý měsíc. Oné noci spatřila zřetelně a jasně jako dosud nikdy bohyni vlků Bjuri-Anu, která sídlí na Měsíci. Její pokrivená silueta na měsíčním povrchu se velice podobala samotné Akbaře – bohyně Bjuri-Ana tam seděla jako živá se vztyčeným ohonem a rozevřenou tlamou. Akbaře se zazdalo, že měsíční vlčice ji vidí a slyší. Prudce zaklonila hlavu, obrátila se k bohyni s pláčem a nářkem a oblaka páry ji unikala z tlamy: „Pohlédni na mne, bohyně Bjuri-Ano, to jsem já, Akbara, jsem tady, ve studených horách, nešťastná a samotná. Ó, jak hrozně je mi. Slyšíš, jak pláču...? Sestup přece dolů, vlčí bohyně, a já tě zavedu do kraje, kde jsem se narodila, do stepi, kde není pro vlky místa. Sestup sem k nám, do těchto kamenných hor, protože ani tady se pro nás nenašlo místo, zřejmě už nikde na světě nezbyl pro vlky kousek místa... A jestli nesestoupíš, Bjuri-Ano, vezmi mě, osiřelou vlčici, matku Akbaru, k sobě. Budu žít na Měsíci, budu žít s tebou a tesknit po zemi. Ó, Bjuri-Ano-o-o, slyšíš mě? Vyslyš mě, vyslyš, Bjuri – Ano, vyslyš můj pláči.“

Tak plakala, tak vyla na měsíc Akbara oné noci uprostřed studených hor...

Když minula na průsmyku noc-šykama, první vstal Ernazar, přitáhl si kožich a šel se podívat na koně, kterým spoutali nohy.

„Je zima?“ zeptal se Boston s obavami vykukující zpod kožichu, když se Ernazar vrátil.

„Takhle je tu vždycky,“ odpověděl Ernazar. „Teď je chladno, ale sotva se usměje sluníčko, oteplí se.“ A lehl si na houni.

Časně poránu bylo v horách ještě nevlídno.

„A co koně?“

„V pořádku.“

„Tak si myslím, že až poženem ovce, nebude na škodu postavit na noc stan, je v něm přece jenom teplejc.“

„Proč ne,“ souhlasil Ernazar. „To je raz dva. Jenom co prozkoumáme cestu, ostatek záleží na nás.“

S východem slunce se v horách opravdu oteplilo, vzduch se rychle prohřál. Hned po rozednění osedlali koně.

Boston se ještě jednou rozhlédl, a dřív než vsedl na koně, přejel pohledem okolní strže a skály, které je obklopovaly. Byly divoké, nebetyčné a člověk si ve srovnání s nimi připadal jako mraveček. A oni ty hory vyzvali na souboj. Průsmyk nám strach nenažene, pomyslel si Boston, jde nám přece o lepší život. Když jde o život, nesmí se člověk ničeho zaleknout, všude má cestu otevřenu.

Nejdříve vyhledali starou stezku, z níž byly odstraněny kameny, a v duchu si představovali, jak budou překračovat průsmyk. Vypadalo to, že stezka se táhne zasněženým sedlem mezi dvěma vrcholy. Tam také zamířili. Za sedlem patrně začínal sestup na odvrácenou stranu hřebene Ala-Mongju, tam ležel bájný džajlau Kičibel, kde, jak starci vyprávěli, roste březový háj a teče bystrá horská říčka. Příroda nezřídka ukrývá své zaslíbené kraje někde v ústraní na nepřístupných místech. Jde-li však o chléb vezdejší, nezbyvá člověku než si ho vydobýt – prostě musí na zemi žít...

Stezka stoupala stále strměji. Když se pod nohama objevil zledovatělý sněhový škraloup, koním se šlo hůř – a sních byl čím dál hlubší. Slunce svítilo, vítr utichl a v tom naprostém tichu slyšeli zrychlený koňský dech stejně dobře jako svůj vlastní.

„Tak co?“ ohlédl se Boston na Ernazara „Jestli bude víc sněhu než ovčím po břicho, bude to zlý. Co ty na to?“

„Máš pravdu, Boske, bez potíží se to jistě neobejde. Ale důležitý je, aby to zlý netrvalo dlouho. V nejhorším proházíme ovčím cestičku, a někde jí třeba prošlapeme.“

„Taky už jsem na to myslel Měli jsme s sebou vzít lopaty. Zapamatuj si propříště. Ernazare, že musíme mít lopaty.“

Když sahal sních koním po kolena, sesedli a vedli koně za uzdu. Najednou se jim začalo nedostávat vzduchu, lapali po dechu otevřenými ústy. Sněžná bělost oslepovala oči – hodily se jim tmavé brýle, které dneska nosí po ulicích kdekdo. Museli svléknout kožichy a přehodit je přes sedla. Zpocením koně ztěžka oddechovali, boky se jim prudce dmuly. Naštěstí už nebylo do toho kritického bodu sedla příliš daleko.

Slunce stálo v zenitu nad odvěkým seskupením nehybné čnějících zasněžených hor. Nic nevěstilo změnu počasí jen par obláček jim leželo v cestě. Skrze ně, lépe řečeno po nich se dalo přejít jako po vatě. Člověku se ani nechtělo věřit, že v současné chvíli je v nížinách při Issyk-Kulu takové vedro, že se rekreanti opalují na jezerních plážích.

Zbývalo všeho všudy asi pět set metrů výstupu a oba muži uvažovali o tom, že by bylo dobře, kdyby se cesta na opačné straně průsmyku nezhoršila...

Konečně průsmyk zdolali a zastavili se k odpočinku. Byli utmáčení, sotva popadali dech. I koně byli zchvácení. Boston a Ernazar šťastně a spokojeně shlíželi dolů na cestu, již urazili.

„A je to, Boske,“ usmál se Ernazar. Oči mu zářily radostí. „Tudy se dá se stádem ovcí projít. Samozřejmě, když bude slušné počasí.“

„To je ono. Za pěkné pohody jistě.“

„My dva jsme to ušli za dvě a půl hodiny,“ řekl Ernazar, když se podíval na hodinky. „A žádná hrůza, vid’?“

„S ovce mi to bude trvat tak tři hodinky,“ podotkl Boston. „Možná i víc. Ale co je nejdůležitější – přesvědčili jsme se, že se průsmykem dá projít. A teď jdeme dál. Zdá se mi, že tamhle z toho místa už je vidět sestup a možná že se před námi otevře Kičibel. Teď musí být překrásně zelený...“

Šli dál. Všude kolem se třpytil čistý sníh, někde jako hladká příkrývka, jinde zvlněný a navátý větry do bělostných závějů. Dalo se však tušit, že kdesi před nimi sněhové spousty končí a začíná jiný svět. Chtělo se jim co nejdřív se tam probít a spatřit na vlastní oči Kičibel – cíl jejich cesty. Postupovali sedlem mezi horami jako mezi velbloudími hrby a země zaslíbená se zdála být na dosah ruky. Boston šel první, vedl koně za uzdu a prošlapával sníh, ale najednou se mu půda zachvěla pod nohama. Za sebou uslyšel výkřik.

Prudce se otočil a strnul. Ernazar zmizel – prostě tu nebyl ani on, ani jeho kůň. Tam, kudy ještě před chvílí šel, jen vířil sníh.

„Ernazare!“ zvolal Boston strašným hlasem, a sám se polekal vlastního křiku, zvučně se rozléhajícího v mrtvém tichu.

Vrhl se k místu, kde byl sníh rozvířený, a jenom zázrakem se

zastavil a uskočil – před ním zela propast. Z prolákliny vál černý soumrak a mrazivý chlad. Boston si tedy lehl na sněh, po břichu se plazil až k okraji průrvy a nedovedl si představit, přesněji řečeno neodvažoval se pomyslet na to, co se přihodilo. Celá jeho bytost se všemi pocity a myšlenkami se proměnila v klubko strachu, a ten strach mu spoutal celé tělo. Přesto se však plazil dál, neznámá síla mu pomáhala pohybovat se kupředu, nutila ho dýchat. Boston lezl, opíral se o lokty a stíral si sněh z obličeje. Pochopil, že má před sebou led, a rozpomněl se na vyprávění o zlomech a trhlinách ukrytých pod sněhem, kam prý se propadla celá stáda. Vzpomněl si na prokletí: Džarakaga ket – kéž by ses propadl do bezedné trhliny. Ale proč ta kletba dopadla právě na Ernazara, a nejenom na Ernazara, ale i na něho?

Jistě proto, že je nenasytný, že se mu všechno zdá málo, se vším je nespokojený... Kdyby byl tušil, že se může přihodit takové neštěstí...

Boston se připlazil k okraji zlomu – a před ním se rozevřela rozervaná černá propast spadající dolů rozeklanou stěnou. Zachvěl se hrůzou.

„Ernazare,“ zašeptal tiše, jak mu najednou vyschlo v krku, a potom zařval divokým, přeskakujícím hlasem: „Ernazare, kde jsi? Ernazare! Ernazare! Ernazare!“

A když zmlkl, uslyšel, nebo se mu to aspoň zdálo, z propasti sténání a stěží srozumitelná slova: „Nechod’ sem!“

Boston zavolal:

„Ernazare! Bratře můj! Hned jdu! Hned! Vydrž! Hned tě vytáhnu!“

Vyskočil, s rizikem, že se propadne taky, běžel hlubokým sněhem ke koni a začal z něho strhávat postroj: provaz i sekera, které pro všechny případy vzali s sebou, byly přivázány k Ernazarovu sedlu a zřítily se s ním do propasti. Boston vytrhl nůž z pochvy, odřízl konce kožených řemenů – podocasník, náplecník, třmeny, podpěšku, opratě, uzdy – a všechno to spojil a svázal dohromady. Pořezal se do krve, ruce se mu třáslы rozčilením. A znovu se vrhl k trhlíně, znovu se připlazil k samému okraji průrvy, zadýchal se jako v agónii jako

by se bál, že v nejbližší chvíli zemře a nestačí Ernazara zachránit.

„Ernazare! Ernazare!“ volal. „Tady je provaz, mám provaz! Slyšíš, mám provaz! Slyšíš mě, Ernazare? Bratře můj, ozvi se!“

Řemen pospojovaný z koňských postrojů si omotal jedním koncem kolem pěsti a druhý spustil do propasti. Nikdo však se provazu nechtyl, nikdo se na jeho volání neozval. Boston nevěděl, jak daleko řemen dosáhl a jaká je hloubka propasti.

„Ozvi se, Ernazare! Ozvi se! Alespoň jediné slovo, Ernazare! Bratře!“ volal Boston, ozvěna však vracela z hlubiny jeho vlastní hlas a Bostonovi z toho bylo strašně úzko. „Kde jsi, Ernazare!“ nařikal. „Slyšíš, Ernazare? Co si mám počít?“ Neměl už sílu zadržet pláč a začal hlasitě vykřikovat nesouvislá slova. Volal otce, který padl na frontě, dávno mrtvou matku, děti, bratry, sestry, a obzvlášť naléhavě volal po své ženě Arzygul. Ne, nedovedl si srovnat v hlavě neštěstí, které je postihlo... Zahynul, Ernazar se zabil. A nikdo nemohl utišit jeho hoře... Od té chvíle v něm bude žít až do smrti... Boston pak volal: „Copak tys neslyšel naši starou modlitbu? Cos to udělal, kdo vlastně jsi, když to dopustíš?“ a sám nevěděl, ke komu vlastně mluví.

Vrávoravě se zvedl a uvědomil si, že už se šerí a že se v průsmyku mění počasí. Bůhvíodkud se přihnaly mraky, v poryvech zafícel studený přízemní vítr. Co má dělat? Kam jít? Kůň, kterého nechal na stezce, už odešel zpátky, viděl ho, jak sestupuje dolů, ale dohonit ho nemohl. A jakýpak užitek z koně, když rozřezal celý postroj až po podpětku a třmeny. Ve vzteku kopl do nepotřebného sedla. Tak tam stál, oteklý a zčernalý, bez čepice (spadla mu do rozsedliny), rozhlížel se uprostřed skal, věčného sněhu a ledu, v průsmyku Ala-Mongju úplně sám. Pronikavý vítr přinášel nesnesitelný stesk do jeho otřesené duše. Kam teď půjde a co bude dělat? Všecko tak dobře začínalo, kde se najednou vzala ta strašlivá trhlina na jejich cestě? Když si prohlédl řádku vlastních stop, pochopil, že Ernazar spadl do propasti čirou náhodou – on sám prošel pouhého půldruhého metru od okraje zlomu, Ernazar naneštěstí vykročil o maličko dál doprava – a propadl se i s koněm do ledové rozsedliny.

Pomocť kamarádovi prakticky nemohl. Jenže smířit se s tím taky

nemohl. Najednou Bostona napadlo: co když je Ernazar ještě naživu, co když jenom ztratil vědomí – v tom případě ho musí okamžitě vytáhnout, než zmrzne. Pak by se možná ještě mohl zachránit. Odhodil tedy kožich do sněhu a rozběhl se dolů, i když se v těchto místech dalo velice těžko utíkat. Musel najít způsob, jak dát co nejrychleji zprávu o neštěstí do sovchozu, pomyslel si, že odtamtud pak pošlou na pomoc lidi s provazy, s krumpáči a svítilnami, a on se spustí po provaze do průrvy, najde Ernazara a zachrání ho.

Několikrát upadl a s hrůzou si myslel: Jen abych si nezlomil nohu. Znovu vstal a snažil se pospíchat dál.

Běžel a doufal, že dohoní koně, ačkoliv kůň teď neměl ani uzdu. Počasí se horšilo každou minutu. Vzduchem už vířil sněžný prach. To však Bostona neznepokojovalo – věděl, že dole sníh padat nebude, dokonce ani kdyby v průsmyku řádila sněhová bouře. Děsil se toho, co bude s Ernazarem: zda se dočká zachránců, bude vůbec ještě naživu? Rychleji, rychleji — ťukalo mu v mozku. Zneklidňovalo ho, že soumrak houstne. Ve tmě nebude moct běžet.

Ryzáka se Bostonovi nepodařilo dostihnout. Sotva ucítil svobodu, pospíchal k domovu.

Dobře známým podhůřím šel Boston přímo a hodně si zkrátil cestu. Byl vyčerpaný ani ne chůzí přes nekonečné rokliny a oraniště jako spíš neodbytnými tíživými úvahami o neštěstí. Hlavou mu vířily nejrůznější plány na Ernazarovu záchranu. Měl pocit, že udělal chybu, když z průsmyku odešel a nechal tam Ernazara samotného, měl zůstat a nechat se třeba zavát metelící. Zdálo se mu, že v neproniknutelné tmě ledového podzemí sténá umírající Ernazar a nad hlavou mu zuří a sviští bouře. Když si představil, co řekne Ernazarově rodině, jeho dětem a jeho ženě Guljumkan, byl úplně zoufalý a zdálo se mu, že přijde o rozum.

A přece jenom neměl ve všem všudy jen a jen smůlu, štěstí se na něho přece pouсмálo.

Toho dne jeden z ovčáků v podhůří slavil svatbu. Hosté se rozcházeli pozdě, poslední odjížděli dlouho do půlnoci nákladním autem. Měsíc svítil jak rybí oko. Podhůřím vál chlad od jezera. V dalekém údolí se dala stěží rozeznat matně se zrcadlící hladina Issyk-

Kulu. Lidé měli chuť se bavit a zpívali jednu písničku za druhou.

Boston zaslechl zpěv, stačil vyběhnout na cestu a zuřivě zamávat rukama. A s tímhle autem dorazil kolem druhé hodiny do sovchozu Berik. Nákladák zastavil před domem ředitele sovchozu. Pes se dal do štěkotu a snažil se chytit Bostona za holínku. Boston si ho ani nevšiml a zabušil pěstí na okno. „Kdo je?“ ozval se polekaný hlas. „To jsem já, Boston Urkunčijev.“

„Co se stalo, Boske?“

„Neštěstí.“

Příštího dne k polednímu vystupovali zachránci husím pochodem k průsmyku Ala-Mongju.

I s Bostonem jich bylo šest. Do míst, kam až se dalo dojet, je zavezlo terénní vozidlo. Pak zahájili výstup s lany a s náradím. Mlčky stoupali rychlým pochodem za Bostonem a šetřili dechem. Asi za hodinku by měl k průsmyku doletět vrtulník z města a shodit jim na pomoc tři zkušené horolezce.

Boston myslel na to, že včera touhle dobou tudy šli s Ernazarem a netušili, co je čeká...

Bylo mu jasné, že i kdyby Ernazar první dobu po pádu žil, celých čtyřiaadvacet hodin v ledové propasti stěží vydrží. Bez ohledu na to však chtěl věřit na zázrak.

Po bouři, zuřící uplynulé noci, byl průsmyk tichý a plný sněhu. Sníh se třpytil, až oči bolely. Vánice bohužel zavála všechny stopy a Boston teď nedokázal přesně určit, kde se nachází průrva mezi ledy. Ale jak už to bývá, všechno zlé je k něčemu dobré – kdosi ze zachránců našel ve sněhu odhozený Bostonův kožich a pár kroků od kožichu i sedlo. Podle těchto věcí určili poměrně přesně polohu rozsedliny, zaváté přes noc sněhem. V té době se k nim přidali i horolezci. I oni sestoupili do ledové trhliny, hluboké podle jejich slov málem jako pětipatrový dům...

Když se vrátili, prohlásili, že Ernazara vyprostit nedokážou. Jeho tělo bylo pevně zamrzlé v silné vrstvě ledu spolu se zdechlinou jeho koně. Horolezci vysvětlovali, že pod úderu sekerou by se ledy mohly pohnout a zřítit se a zachránci by se sami stali obětmi, které budou

rozdrceny a zasypány... Řekli Bostonovi, že jediné, co může udělat, je sestoupit dolů a s Ernazarem se rozloučit. Jiné východisko není...

Ještě dlouho potom, po celá léta, se Bostonovi zdával týž příšerný sen; nadosmrti mu uvízl v paměti. Zdálo se mu, že se po laně spouští do propasti a svítí na ledové stěny baterkou. S sebou má ještě jednu náhradní svítilnu pro případ, že by tu první upustil. Najednou zjišťuje, že rezervní svítilna zmizela, ztratila se, a jemu se z toho udělalo nanic. Sevřela ho nesnesitelná úzkost. Chtělo se mu křičet. Ale přesto zvolna sestupoval stále hlouběji do kouzelného ledového podzemí, až nakonec svítilna vyhmátla ze tmy Ernazara zamrzlého do ledu: klečel na kolenou (tak to doopravdy bylo), kožich shrnutý přes hlavu, tvář zalitou krví, zuby pevně stisknuty, oči zavřené. „Ernazare!“ volá ho Boston. „To jsem já. Slyšíš, chtěl jsem ti tu nechat rezervní baterku – je tu příšerná tma – ale ztratil jsem ji. Dám ti aspoň svoji. Na, vem si mou baterku. Vezmi, Ernazare, prosím tě.“ Ale Ernazar si baterku nebere a neodpovídá. Boston pláče, otřásá se vzlykotem a probouzí se v slzách.

Celý den pak chodí jako tělo bez duše – je zachmuřený a smutný. O svém snu nikdy nikomu nevyprávěl, ani živé duši, a tím méně Guljumkan, dokonce ani pak ne, když se stala jeho ženou. Nikomu z rodiny Boston nevypravoval ani to, že sestoupil do propasti rozloučit se s Ernazarem.

Když se vrátil z průsmyku domů, všichni už o tragédii věděli. A nebylo pro Bostona nic trpčího než dívat se na plačící, hořem zlomenou Guljumkan; měl raději zahynout v průsmyku, raději by ještě tisíckrát sestoupil do propasti a znova prožil celou tu hrůzu. Guljumkan mužovu smrt těžce nesla. Báli se, aby se nepomátla. Neustále chtěla utíkat: „Nevěřím, nevěřím, že zahynul. Pust’te mě tam! Já ho najdu. Půjdu za ním.“

Jednou v noci jim opravdu utekla. Vyčerpaný Boston se chystal, že si konečně odpočine, protože už několik dní neměl možnost v klidu se vyspat – musel vítat smuteční hosty. Lidé se sjížděli z celého kraje, mnozí podle starého obyčeje začínali oplakávat Ernazara už zdaleka: „Ernazare, bratře rodný, příteli nejdražší, kde tě najdu?“ a Boston jim pomáhal sesedat z koně a uklidňoval je... Toho dne

kvečeru měl trochu volnější chvílku. Svlékl se do půl těla a myl se doma na dvoře, poléval se ze džbánu. Arzygul byla u Guljumkan; byla teď u sousedky skoro pořád.

„Bostone, Bostone, kde jsi?“ zavolala znenadání Arzygul

„Co se stalo?“

„Běž honem za Guljumkan. Utekla nám. Její dcerky pláčou a já jsem ji nedokázala zadržet.“

Boston si honem natáhl tričko, a tak jak byl, s ručníkem kolem krku, utíkal za šílenou Guljumkan.

Nedostihl ji hned.

Kráčela rychlým krokem povlovnou úžlabinou a mířila k horám.

„Guljumkan, zastav se, kam jdeš?“ volal Boston.

Odcházela bez ohlednutí. Boston přidal do kroku a napadlo ho, že v tomto stavu mu může vrhnout do obličeje obvinění, kterého se bál ze všeho nejvíc, že mu vyčte, že Ernazara zabil, a ta myšlenka ho ožehla jako oheň, vždyť on sám si to vyčítal, mučil se tím a nenacházel klid. Jak by se ospravedlnil před ní?

Má se snad začít omlouvat? Co jí to bude platné? Jak dokázat, že bývají osudné chvíle, kdy se člověku všechno vymkne z rukou? Ani to jí však nemůže utěšit, na celém světě není slov, která by jí pomohla smířit se s tím, co se stalo. Boston nevěděl, jak by to Guljumkan vysvětlil.

„Kam jdeš, Guljumkan?“ dohonil ji udýchaně. „Stůj, poslechni přece, půjdem domů.“

Byl tichý podvečer, v soumraku zvolna dohasínajícího dne se proti nebi ještě rýsovaly hory, a když se Guljumkan obrátila, zdálo se Bostonovi, že z ní v přízračných paprscích tryská bolest, obličej měla zrůzněný, rysy jako by se jí rozplývaly. Bylo to nesnesitelné, přihlížet jejímu žalu, bylo hrozné vidět, jak ztrhaně vypadá – vždyť ještě včera to byla kvetoucí žena plná života – bolelo ho, že běžela jako šílená, že pomačkané hedvábné šaty, do nichž ji nastrojili, se jí na prsou rozhalily, že její nové černé ičigy vypadaly jako smuteční holínky a že si na znamení smutku rozpletla cop.

„Kam jdeš, Guljumkan? Kam to běžíš?“ řekl Boston a bezděčně ji chytil za ruku.

„Půjdu za ním tam, do průsmyku,“ řekla cizím hlasem.

A on místo aby jí řekl: Co blázníš? Kdypak se tam asi dostaneš? Vždyť tam za chvíli zmrzneš v takových lehkých šatech! – začal ji prosit:

„Ted’ ne. Brzy bude noc, Guljumkan. Zajdeš tam někdy jindy. Sám ti to místo ukážu. Ale ted’ ne. Pojd’ domů. Děvčata doma brečí a Arzygul má o tebe strach. Za chvíli bude noc. Jdeme, prosím tě, Guljumkan.“

Guljumkan mlčela, shrbená pod tíží hoře.

„Jak budu bez něho žít?“ zašeptala zoufale a zavrtěla hlavou. „Zůstal tak hrozně sám, nepohřbený, neoplakaný, ani hrob nemá.“

Boston nevěděl, čím ji utěšit. Stál před ní schlíple a zkroušeně, ve vytahaném tričku, s ručníkem kolem krku, v keprových holínkách, v nichž ovčáci chodí v zimě v létě... Cítil se nešťastný, provinilý a sklíčený. Věděl, že nikdy a ničím nemůže této ženě vynahradit její ztrátu. Kdyby mohl vzkřísit jejího muže a umřít místo něho, bez váhání by to udělal.

Mlčeli, každý přemýšlel o svém.

„Jdeme.“ Boston vzal Guljumkan za ruku. „Musíme být tam, kde se scházejí lidé, aby vzpomínali na Ernazara. Musíme být doma.“

Guljumkan se mu opřela o rameno a jako vlastnímu otci se mu svěřovala se svým žalem, cosi nesrozumitelně brumlala, dusila se vzlykotem a celá se třásla. Boston ji přidržoval pod paží a tak se ve společné bolesti a pláči vrátili domů. Tichý letní večer dohasínal, nasycen trpkými vůněmi kvetoucích horských trav. Naproti jim vyšla Arzygul s Ernazarovými děvčátky za ruku. Když se ženy uviděly, objaly se a ještě víc se rozplakaly, jako po dlouhém odloučení.

Za půl roku nato, když už Arzygul ležela v okresní nemocnici a Guljumkan se dávno odstěhovala do rybářské vesnice na pobřeží, vzpomněl si Boston na ten večer a hlava se mu zatočila náhlým steskem.

Boston seděl v nemocničním pokoji u ženy a s bolestí v srdci se díval na její přepadlý, bezkrevný obličej. Byl teplý podzimní den, sousedky z pokoje stále častěji vycházely na procházku ven, a proto

taky byla příležitost k rozhovoru. Začala ho sama Arzygul.

„Ráda bych ti něco řekla,“ zvolna vyslovovala jednotlivá slova a s námahou zvedla k muži oči. Boston si všiml, že za poslední noc ještě víc zežloutla a zhubla.

„Poslouchám tě. Co mi chceš říct?“ zeptal se přívětivě.

„Mluvils s doktorem?“

„Mluvil. Řekl, že...“

„Počkej. Není důležité, co ti řekl, to až potom. Pochop mě, Bostone, musíme si spolu vážně promluvit.“

Bostonovi se sevřelo srdce. Vytáhl kapesník a setřel si z čela pot.

„Neměli bychom počkat? Až se uzdravíš, popovídáme si.“ Boston se pokusil oddálit nadcházející rozhovor, ale z ženina pohledu pochopil, že je zbytečné naléhat.

„Všecko má svůj čas,“ umíněně pohybovala bledými rty nemocná. „Bez přestání jsem tu přemýšlela – co jiného má člověk dělat v nemocnici, když ne přemýšlet? Přemýšlela jsem o tom, že jsem s tebou prožila pěkný život, jsem se svým osudem spokojená. Nač reptat na pána boha – děti jsme vychovali, postavili jsme je na vlastní nohy, teď už můžou žít samostatně. O dětech si ještě promluvíme zvlášť. Ale tebe, Bostone, je mi líto. Tebe je mi líto nejvíc ze všech. Jsi nešika, neumíš si najít cestičku k lidem, před nikým hlavu neskloníš. A taky už nejsi žádný mladík. Potom, až nebudu, se lidem nevyhýbej. Myslím tím, abys nezůstával bez rodiny, osamělý. Odbydeš si smutek a pak popřemýšlej, co bude dál, nechci, abys žil sám. Děti už mají vlastní život.“

„Proč to všechno říkáš,“ utrousil Boston tiše. „Copak o tomhle si budem povídat?“

„O tom, Bostone, právě o tom. O čempak jiném? O tom se přece mluví nakonec. Po smrti ti to už neřeknu. Onehdy jsem přemýšlela o tobě a o sobě. Často za mnou chodí Guljumkan. Sám víš, že pro nás není cizí. Život se tak zamotal, že ovdověla s malými dětmi. Je to pořádná ženská. Chci ti poradit: vem si ji za ženu. Ale rozhodni se sám, co uděláš. Každý má svobodnou vůli rozhodovat o sobě. Až tu nebudu, řekni jí, o čem jsme spolu mluvili. Co když to nakonec dopadne, jak si to přeju? A Ernazarovy děti by měly tátu...“

Ti, co přijíždějí k Issyk-Kulu, si místní obyvatele často dobírají: žijete u jezera, a jezero nevidíte – nikdy na to nemáte čas. Tak i Boston se jednou za uherský rok utrhl a zašel si na břeh, ale většinou se jen zdálky pokochal issykkulskou modří.

Tehdy kvečer, cestou z nemocnice, však zamířil rovnou ke břehu – táhlo ho to pobýt si chvíli o samotě u modrého zázraku uprostřed hor. Hleděl, jak vítr čechrá na jezeře bílé beránky, pěnící se v rovných řadách jako brázdy za neviditelným pluhem. Chtělo se mu plakat, chtělo se mu rozplynout v Issyk-Kulu – chtělo i nechtělo se mu žít... Stejně jako vodní pěna na břehu jezera – vzedme se vlna, zanikne a sama zas povstane k novému životu...

Nakonec vlci Bostona dohřáli – tak dlouho a tak nesnesitelně vyli kolem domu, že ho přiměli vstát z postele. Dříve však probudili Kendžeše. S pláčem otevřel oči, Boston si ho přitáhl blíž a začal ho uklidňovat, objímal ho a tiskl ho k sobě:

„Kendžeši! Jsem u tebe. No co je, hlupáčku? A maminka je tu taky – tady je, vidíš? Chceš čičí? Mám rozsvítit? Neboj se přece. To jsou kočky. Ty ale ječí!“

Guljumkan taky procitla a začala chlapce laskat, ale nic nepomáhalo. Museli rozsvítit.

„Guljum,“ řekl Boston ženě už ode dveří. „Půjdu je trochu vyplašit. Takhle to dál nejde.“

„Kolik je hodin?“

„Za pět minut tři čtvrtě na tři.“

„Tak to vidíš,“ rozčilovala se Guljumkan. „V šest máš vstávat. Copak tohle je možný? Ta zadržaná Akbara nás připraví o rozum. Za co nás pámbu tak trestá?“

„Tak už se uklidni. Co naděláme? Jsem tu hned zpátky. Jenom se, prosím tě, neboj. To je na mou duši trest boží. Zamknu zvenku dveře. Buď klidná. A jdi spát.“

Prošel pod okny, hlasitě zadupal keprovými holínkami, ve spěchu nazutými naboso. Chtěl se konečně s vlky střetnout, a proto schválně nahlas svolával psy a dával jim ta nejsprostší jména. Byl připraven na všechno – měl těch vlků zdivočelých bolestí už opravdu plné zuby.

Pomocť jim nemohl. Nezbyvalo než doufat, že se mu podaří vlky zastřelit, až je uvidí; našťestí měl poloautomatickou pušku.

Jenže vlky ani nezahlédl. Cestou zpátky proklínal celý svět. Usnout nemohl. Dlouho ležel potmě a hlavou mu neodbytně táhly znepokojivé, mučivé úvahy.

Přemýšlel o všem možném. Nejvíc ze všeho o tom, jak je rok od roku těžší svědomitě pracovat a že dnešní lidé, obzvlášť mládež, v sobě nemají kousek studu. Nikdo dnes nevěří danému slovu, každý hledá výhody především pro sebe. Vždyť před válkou, když se budoval Šujský kanál, sjeli se lidé ze všech koutů země a pracovali zadarmo a dobrovolně. Teď tomu nikdo nevěří, co prý nám tu vykládáte za pohádky, copak je něco takového myslitelné? K ovčím teď nikoho nepřitáhneš ani heverem. Všichni o tom vědí, ale každý se tváří, že to jsou dočasné potíže. Když o tom promluvíš na veřejnosti, obviní tě z pomlouvání. Nebo že opakuješ, co ti někdo nakukal. A nikomu se nechce vážně přemýšlet o tom, co bude dál. Jediné, co ho uklidňovalo a těšilo, bylo, že mu Guljumkan nenadávala, nevyčítala mu, že dělá celý rok ovčáka, bez víkendů a bez dovolené. Stádo ovcí nebylo možné nechat bez dohledu, stádo se nedá odpojit, vypnout, zastavit, ovce vyžadují péči celých čtyřadvacet hodin denně. Takže kam se podíváš, tam chybí pracovitě ruce. Ne že by nebylo dost lidí, ale lidé jsou líní pracovat. Ale proč? Bez práce by přece nebylo života. Nastala by smrt. Nebo je to snad v tom, že by se mělo žít a pracovat jinak? Nejbolavější problém byl shánět pomocné ovčáky pro středisko hromadného bahnění ovcí, kde se pečovalo o čerstvě narozená jehňata. Mládež sem taky nešla. Tady bylo zapotřebí hlídat celý den a celou noc. Pečovat o mláděta, ne ze strachu, ale pro své čisté svědomí. Proto sem mladé chlapce nikdo nedostal. Dnešní mládež nemá chuť hrabat se v blátě a žít v ústraní. A navíc se u ovcí platí tak málo, že ve městě si za osmihodinovou pracovní dobu v továrně či na stavbě vydělají mnohem víc. Jak to, že my jsme se celý život drali tam, kde bylo potřeba přiložit ruku k dílu, a ne tam, kde to bylo výhodné? A když teď přišel čas, aby se mladí lidé chopili otěží, nejsou k ničemu – není v nich touha, stud ani svědomí – lamentovali staří. Tento konflikt, vedoucí postupně k

nepochopení a odcizení generací, už dávno jitřil lidské duše. A Bostonovi se znova vynořil v paměti jeho spor. Neovládl se tehdy. A bylo to zbytečné. Celý svůj diskusní příspěvek věnoval tomu, že člověk musí pracovat jako na svém. Jiná cesta není, ale k tomu je bezpodmínečně nutné, aby pracovník byl osobně zainteresován na tom, co dělá. Boston neustále tvrdil, že mzda musí být závislá na výsledcích práce, a co je nejdůležitější – ovčák musí považovat půdu za vlastní, aby mu na ní záleželo, aby pomocníkům a jejich rodinám ležela půda na srdci, jinak z toho nic pořádného nevzejde...

Odpověděl mu jako vždycky Kočkorbajev. Gazetkiši, chodící noviny, jak Kočkorbajevovi v sovchoze přezdívali, seděl vpravo od ředitele, bokem k Bostonovi. Obočí stažené – zřejmě byl nervózní – každou chvíli si narovnával kravatu, aby vypadal solidněji, a nepřátelsky pokukoval po Bostonovi. Ředitel sovchozu Čotbajev si chod Kočkorbajevových myšlenek dovedl moc dobře představit. Za dlouhá léta společné práce poznal jeho nezvratnou, nezničitelnou, jednou provždy zavedenou demagogickou logiku: ten Boston Urkunčijev, kulak a kontrarevolucionář nového typu, už zase vystrkuje růžky. Život mu dává jaksepatří zabrat, a on pořád mele svou. Chtělo by to zahnat ho do horoucích pekel, jak se to dělávalo dřív...

Pracovní porady se tehdy zúčastnil také nový instruktor okresního výboru, na pohled skromný mladý muž, jehož lidé v Beriku doposud neznali. Pozorně sledoval diskusi a všechno si poznamenával do bloku. Čotbajev předpokládal, že Kočkorbajev neopomene využít příležitosti, aby se před novým instruktorem z okresu vytáhl. Nemýlil se. Po Bostonově vystoupení požádal Kočkorbajev o slovo, jako by měl faktickou poznámku. A zase promluvil jako kniha: dovedl problém nanést přesně jako v novinách, v tom byla jeho síla.

„Jak dlouho ještě budete, soudruhu Urkunčijeve,“ oslovil Bostona jako vždycky oficiálně. „Jak dlouho ještě budete pobuřovat lidi svými pochybnými návrhy? Typ výrobních vztahů uvnitř socialistického kolektivu už historický vývoj dávno stanovil. A vy chcete, aby ovčák rozhodoval jako vedoucí kádr, s kým bude pracovat a s kým ne a kolik komu zaplatí. Jak si to představujete?

Není to nic jiného než útok proti historii, proti našim revolučním výdobytkům, pokus nadřadit ekonomiku politice. Vycházíte pouze z úzkých zájmů svého ovčího stáda. Pro vás je to klíčová otázka. Ale za stádem přece stojí okres, kraj, celá země. Kam nás chcete dovést – k vykořenění socialistických zásad hospodaření?“

Boston vyskočil a vybuchl:

„Já nikoho nikam nevedu. Už mě unavuje to pořád opakovat. Nikoho nikam nevedu. Jsem pastýř a není moje věc, co se děje na kraji, v zemi anebo vůbec ve světě. I beze mne je chytráků všude habaděj. Mou starostí je stádo ovcí. Jestli předseda partaje nechce slyšet, co si myslím o svém stádu, tak nač mě potom zvete na schůze a zdržujete mě od práce? Mlácení prázdné slámy, to pro mě není. Možná že pro někoho jsou tyhle řečičky důležité, ale mně neříkají zhora nic. Soudruhu řediteli, víckrát mě sem nezvi. Je to zbytečná ztráta času. Takovéhle schůze mi nejsou k ničemu.“

„No tak, no tak, Boske,“ Čotbajev sebou bezmocně zavrtěl. „Jsi vzorný pracovník, nejlepší ovčák sovchozu, zkušený pracant, chceme znát tvůj názor. Proto tě sem taky zveme.“

„Ty mě udivuješ, řediteli,“ dopálil se Boston. „Jestli jsem vzorný pracovník, tak kdo jiný než ty by měl vědět, proč to říkám. Co mlčíš? Stačí, abych otevřel zobák, a Kočkorbajev mě hned setře, na všem najde chlup jako nějaký prokurátor, a ty, řediteli, si tu klidně sedíš a mlčíš, jako by se nechumelilo. Tebe se to vůbec netýká.“

„Počkej, počkej,“ přerušil ho Čotbajev.

Bylo vidět, že se polekal, dostal se do velice svízelné situace – tentokrát se mu nepodaří zachovat neutralitu mezi Bostonem a Kočkorbajevem. Za přítomnosti instruktora bude muset zaujmout jasné stanovisko. Vůbec se mu nechtělo dát za pravdu Kočkorbajevovi, těm chodícím novinám, člověku jehož demagogie mohla uvést do pohybu strašlivé síly: vždyť Kočkorbajev nebyl ani zdaleka jediným článkem řetězu, řízeného v duchu poručníkování. A Kočkorbajev dnes úmyslně vyhrotil jednání a jednoznačně obvinil Bostona – z ničeho víc a z ničeho míň, než z „útoku na naše revoluční výdobytky“, a kdo se teď opováží něco namítnout? Bylo však zapotřebí uvést věci na pravou míru.

„Počkej, počkej, Boske, nerozčiluj se,“ mírnil ho ředitel a vstal. „Pojďme si záležitost rozebrat, soudruzi,“ oslovil účastníky schůze a horečně přemýšlel, jak obě strany smířit. Boston má samozřejmě pravdu, ale s Kočkorbajevem nejsou žádné žerty. Co si má počít? „O čem vlastně mluvíte?“ rozvažoval hlasitě. „Ovčák, pokud tomu rozumím, chce být hospodářem svého stáda i půdy, a ne námezdné pracujícím dělníkem. Mluví nejen svým jménem, ale jménem celé své brigády a rodin svých pastevců, není tedy možné tomu prostě nevěnovat pozornost. Řekl bych, že jeho názor má své opodstatnění. Pastevecká brigáda – to je naše malá ekonomická jednotka. Od ní je třeba začít. Jak já tomu rozumím, Urkunčijev chce vzít všechno do svých vlastních rukou: i celkové stavy ovcí, i pastviny, i píci, i budovy – prostě všechno, co je pro výrobu nezbytné. Chystá se zveřejnit rozpočet brigády, aby každý věděl, co si může vydělat, bude-li pracovat jako na svém a ne jako pro souseda od – do. Tak tedy chápu Urkunčijevovy návrhy. Podle mě bychom jim měli dopřát sluchu, Džantaji Ivanoviči,“ obrátil se Čotbajev ke Kočkorbajevovi.

„Ale já jako stranický funkcionář v sovchozu, který společně s vámi, soudruhu Čotbajeve, řídí, to chápu tak, že podněcovat soukromovlastnickou psychologii v socialistické výrobě nepřísluší nikomu, a už vůbec ne vedoucímu pracovníku organizace,“ vítězoslavným tónem setřel Kočkorbajev ředitele.

„Ale pochopte, že návrh je podáván v zájmu věci,“ začal se omlouvat ředitel. „Vždyť mládež nechce do pasteveckých brigád...“

„To znamená, že se u nás špatně vede masová agitační práce, musíme mladým lidem připomenout Pavlíka Morozova a jeho kirgizského bratra Kyčana Džakypova.“

„To je vaše práce, soudruhu Kočkorbajeve,“ podotkl ředitel. „Máte trumfy v rukou. Připomínejte, agitujte. Nikdo vám v tom nebrání.“

„Taky že budeme agitovat, jen se nebojte,“ vyzývací prohlásil Kočkorbajev. „Máme naplánován celý soubor opatření. Je však velmi důležité včas učinit přítrž soukromovlastnických snahám, ať jsou sebelépe maskovány. Nikomu nedovolíme podrývat základy socialismu.“

Když Boston Urkunčijev poslouchal tuto polemiku vedenou naprosto vážně, propadl malomyslnosti, strach mu bezděky stoupal k hrdlu. Neřekl přece nic víc, než že chce konečně pracovat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, a ne podle cizího dirigování.

„Žádné ústupky, žádné mazlení,“ pokračoval Kočkorbajev. „Socialistické formy výroby jsou závazné pro všechny. Má slova platí především na vás, soudruhu Urkunčijeve. Neustále se pokoušíte vymáhat pro sebe výjimečné podmínky.“

„Nejenom pro sebe,“ přerušil ho Boston. „Takové podmínky musejí mít všichni, a pak půjde práce kupředu.“

„Pochybuju. A vůbec, co to je za způsoby, klást si podmínky? Udělejte to a udělejte ono. Dost na tom, soudruhu Urkunčijeve, že jste v honbě za získání soukromé pastviny pro své stádo připravil na Ala-Mongju o život člověka. Nebo je vám to snad málo?“

„Jen dál! Jen dál!“ vykřikl rozzlobeně Boston. Nesnesitelně ho uráželo a bolelo, že se tu o Ernazarově smrti mluví jen tak mimochodem a mezi jiným

„Jaképak jen dál, jen dál. Není to snad pravda?“ popíchl ho Kočkorbajev.

„To teda není.“

„Jak to, že není, když Ernazarova mrtvola leží dodneška v ledu na průsmyku. A možná že tam bude odpočívat ještě tisíc let.“

Boston mlčel, bylo mu nepříjemné, že se o tom začalo mluvit na schůzi. Ale Kočkorbajev se nemínil krotit.

„Proč mlčíte, soudruhu Urkunčijeve?“ přilíval oleje do ohně. „Copak jste nešel objevovat pro sebe nový, osobní džajlau?“

„Ano, šel,“ odsekl Boston ostře. „Jenomže ne pro sebe, ale pro všechny, a taky pro tebe, Kočkorbajeve. Protože já tě krmím a napájím, ne ty mě. A teď pliváš do studny, z níž piješ“

„Co tím myslíte?“ rozčilil se Kočkorbajev a krev se mu na hrnula do obličeje. „Za všechno vděčím pouze straně.“

„A odkud si myslíš, že bere strana to, čím tě krmí?“ nedal se Boston. „Asi z nebe, vid’?“

„Co tím chcete říct, co je to za neodpovědné řeči.“ rozlítil se Kočkorbajev a nervózně si škubal kravatou.

Schylovalo se ke skandálu Kočkorbajev i Boston stáli – jeden u stolu, druhý u zdi – jako odsouzcenci k smrti a zdálo se, že stačí okamžik a jeden z nich klesne k zemi. Napětí trochu zmírnil mladý instruktor okresního výboru.

„Uklidněte se, soudruzi,“ ozval se nenadále z kouta, kde seděl a dělal si poznámky do zápisníku. „Myslím, že pastýř Urkunčijev má v zásadě pravdu. Dělník, jak rádi říkáme:’ tvůrce materiálních hodnot, má právo říct svůj názor. Ale bylo třeba zacházet tak daleko?“

„Vy ho neznáte, soudruhu Mambetove,“ chvatně se vmísil Kočkorbajev. „Urkunčijev nezná ve svých nárocích míru. Tak kupříkladu nedávno jeden ovčák, nějaký Nojgutov, ano, právě Bazarbaj Nojgutov, objevil v horách vlčí noru. No a vybral z nory vrh mlád'at, takříkajíc exponoval se, to jest odňal vlkům čtyři vlčata, aby smečku zlikvidoval. Jednal, jak je třeba. A co myslíte? Urkunčijev začal Nojgutova pronásledovat. Napřed ho chtěl podplatit, a když mu tenhle pokus nevyšel, protože Nojgutov je člověk zásadový, začal mu Urkunčijev vyhrožovat a požadovat, že má Nojgutov vrátit vlčata zpátky, bezpochyby proto, aby se šelmy nadále rozmnožovaly. Čeho chtěl vlastně dosáhnout? Jak to máme chápat? Možná že kromě všeho jiného si chcete, soudruhu Urkunčijev, založit také vlastní chov vlků? Možná že sovchoz je povinen zajistit vám také vlky, ne? Napřed vlastní půda, pak vlastní ovce, a potom vlastní vlci. Je to tak, nebo není? Anebo jak tomu máme rozumět – ať se vlci rozmnožují a hubí naše stáda, žijí na náš účet, rozkrádají socialistické vlastnictví?“

V té době už se Boston stačil ovládnout, a řekl proto celkem klidně:

„O těch vlcích je všechno pravda, ale má to jeden háček, totiž že vlci nechápou, že rozkrádají socialistické vlastnictví.“

Přítomní se zasmáli, Boston využil chvíle uvolnění a pokračoval:

„Tady není místo na povídání o vlcích. Ale když už na ně přišla řeč, řeknu k tomu taky svůj. Každá věc se musí dělat s rozumem, proto jsme se narodili jako rozumné bytosti. Někteří z nás chytrostí zrovna neoplývají, ale chvástat se dovedou až pámbu brání. Tak například ta historie s vlčaty. Jak už bylo řečeno, Bazarbaj sebral z

nory vlčata, a jaký humbuk kolem toho udělal málem že za to nedostal titul hrdiny. Jenže tohohle hrdinu ani nenapadlo, že měl nejdřív vystopovat vlčí rodiče a zastřelit staré zkušené vlky, a teprve potom si rozmyslet, co se štěňaty. On se ovšem nemohl dočkat, až prodá vlčata a peníze propije. Proč jsem prosil Bazarbaje, aby mi vlčata dal nebo prodal – abych na ně vlákal do pasti jejich rodiče, aby nezůstali na svobodě vlci, rozzuření, že jim bylo vyplněno doupě. Víme, že jeden rozběsněný vlk vydá za deset normálních vlků dohromady. Nedá pokoj, dokud se nepomstí. Všichni pastýři vědí, jak tady ten vlčí pár, který Bazarbaj připravil o děti, řadí – Akbara a Taščajnar se jim říká. A teď je nikdo nedostane, odváží se napadnout i člověka. Existují takoví mizerové – četl jsem o tom v novinách a v knížkách – říká se jim provokatéři. Bazarbaj je takový vlčí provokatér, dohnal vlky k zuřivosti. Už jsem mu to řekl a řeknu mu to znova do očí, zachoval se jako zbabělý provokatér. A tobě, Kočkorbajeve, řeknu taky rovnou, že nepochopím, co ty seš za člověka. Tolik let už děláš v našem sovchoze a dodneška neumíš nic jiného než předcítat z novin a vyhrožovat takovým pastýřům, jako jsem já, že jsme jako proti revoluci a proti sovětské vládě. V hospodářství se vůbec nevyznáš a ničemu nerozumíš, jinak bys nemohl nikoho obviňovat z toho, že chce rozmnožovat vlky. Čert vem vlky, to tvoje obvinění je leda tak králíkům pro smích. Ale to tvoje druhý obvinění, soudruhu Kočkorbajeve, to bez odpovědi nechat nemůžu. Ano, Ernazar zahynul v průsmyku. Ale proč jsme spolu chtěli za průsmyk? Ne proto, že nás pálilo dobré bydlo. Co jsme tam hledali? Přemýšlels o tom, soudruhu, co nás tam vedlo, přemýšlels o tom, že kdyby u nás nebyl hrozný nedostatek pastvin, nebyli bychom tak riskovali? A ten nedostatek je den ze dne hrozivější. Však tuhle sedí ředitel, ať řekne sám, když tu začal ředitelovat, jaké trávy, jaké pastviny a jaká půda tady byly. A dneska? Prach a poušť všude kolem, s každým stéblem trávy se počítá, a to všechno proto, že se chová desetkrát víc ovcí, než může taková výměra pastvin uživit, a ovčí kopýtká se stávají její záhubou. Proto jsme se s Ernazarem vydali do Kičibelu. Chtěli jsme jen to nejlepší, ale postihlo nás neštěstí. Náš pochod špatně skončil. Proto

jsem také upustil od svého záměru a jsem zticha, neštěstí mě přinutilo k mlčení, měl jsem toho plnou hlavu. Kdyby bylo všechno dopadlo jinak, byl bych jel v letošním roce na výstavu do Moskvy, šel bych tam za našimi nejvyššími představiteli a vyprávěl jim o tobě, Kočkorbajev. Chvástáš se, že myslíš jen a jen na stranu, jenomže potřebuje strana takové lidi, jako seš ty, kteří sami nic nedělají a jiným svazují ruce?“

„Zašel jste příliš daleko,“ neovládl se Kočkorbajev. „To jsou pomluvy. A vy, Urkunčijev, se za svá slova budete zodpovídat – na stranické půdě.“

„Já sám se chci za všechno zodpovídat na stranické schůzi. A jestli opravdu jednám a myslím chybně, tak mě radši vyhodte, v tom případě pro mě není ve straně místo a není mě proč sanovat. Ale ty bys o tom měl taky popřemýšlet, Kočkorbajev.“

„Já nemám o čem přemýšlet, soudruhu Urkunčijev. Moje svědomí je čisté. Já jdu vždycky se stranou.“

Boston prudce vydechl, jako by běžel do kopce, zadíval se na instruktora okresního výboru a řekl:

„A tebe, soudruhu instruktore, velice prosím, abys to hlásil na okrese. Ať to s náma proberou na stranické plenáře, takhle už dál žít nemůžu.“

Brzy se Boston Urkunčijev přesvědčil, že kolem jeho střetnutí s Kočkorbajevem se začínají dít věci. Právě onoho dne odjel něco vyřizovat na pobřeží. Kolem Issyk-Kulu měly co nevidět rozkvést sady. Jaro pomalu končilo a Boston se ne a ne dostat k postřiku jabloní ve svém sadu i na bývalém Ernazarově hospodářství. Boston s Guljumkan teď měli dva domy a dvě zahrady a obojí vyžadovalo péči. Jenomže život pastevců probíhá většinou v horách a nikdy není čas na nezbytné práce kolem hospodářství. Pořád něco odkládáš a najednou koukáš, čas uplynul, ani nevíš jak, a na všechno je pozdě. Ale ať se děje co se děje, na postřik se nesmí zapomenout, jinak se škůdci rozmnoží nepředstavitelnou rychlostí, zničí semeníky a bude po úrodě. Tentokrát se Guljumkan neudržela a Bostona pořádně vyhubovala, že prý to pořád odkládá a že měl už dávno jet a

domluvit se s někým ze sousedů, když sám nemá čas, sousedi mu za nějakou úplatu jistě vypomůžou. „Jakoupak mám od tebe pomoc v domě?“ vyčetla mu Guljumkan podrážděné. „Ve dne v noci se motáš kolem stáda anebo vysedáváš na schůzích. Jestli sám nedokážeš dát sad do pořádku, zůstaň nějaký den s Kendžešem doma člověk toho hlupáčka malýho nemůže spustit z očí – a já zajedu na pobřeží a udělám místo tebe všechno, co se patří.“

Guljumkan měla pravdu – musel si to nechat bez námitek líbit.

Hned poránu tedy odjel k Issyk-Kulu, aby obstaral sad. Osedlal si Donkuljuka. Jak se říká odedávna, na jaře sílí tráva i koně. Navíc byl Donkuljuk v nejlepších letech; blýskal jiskrnýma očima, potřásal hřívou, z přebytku energie se neustále pokoušel vyrazit klusem. Boston však neměl náladu rozlétnout se s větrem o závod. Přidržoval bujného koně – rád by si cestou v klidu popřemýšlel. V noci špatně spal. Dlouho se převracel a nešlo mu z hlavy, jak ho Kočkorbajev obvinil z Ernazarovy smrti. Když se vrátil ze schůze domů, vypověděl v krátkosti ženě co a jak, ale o tom obvinění ani slovo. Nechtělo se mu zbytečně připomínat Guljumkan nebožtíka muže, přestože od jeho smrti uběhlo už pár let; nedokázali by pak zahnat tíživé vzpomínky, z nichž by jeho i ji bolelo srdce, vždyť nepohřbený Ernazar leží v průsmyku Ala-Mongju, zamrzlý navěky v ledu na dně propasti hrůzně jako černá noc. Bylo rozumnější pomlčet o tom obvinění. Ale sotva začal konečně usínat, znovu se ozvali vlci. A znovu na pahorku za velkým ovčínem spustila svůj srdceryvný nářek Akbara, oplakávající únos vlčat. Hlubokým hradním basem jí přizvukoval Taščajnar. A jestliže Bostona při vlčím vytí dřív jímala lítost, soucit s jejich neštěstím, teď v něm narůstal vztek, měl chuť zabít konečně ty opovážlivé šelmy, jen aby už nemusel poslouchat jejich vytí; vlci jako by proklínali i jeho, jenže čím on se provinil? Minulé noci dospěl k rozhodnutí, že musí vlky zlikvidovat za každou cenu, a dokonce mu v hlavě dozrál plán, jak to udělat. Navíc onoho dne, kdy se na schůzi chytl s Kočkorbajevem, rozsápali Akbara a Taščajnar tři ovce z jeho stáda. Pomocný pastýř vyprávěl, že se vlci přiblížili ke stádu, a ať křičel, jak křičel, ať se jak chtěl rozháněl holí, ani trochu je to nepolekalo: zadávali tři ovce a zmizeli. Bostona ten

případ vyvedl z míry. Jestli to tak půjde dál, pomyslel si, nezbude nám než odstěhovat se odsud, s hanbou utéct před vlky. Akbara a Taščajnar samozřejmě netušili, že si svým neustálým vytím právě podepsali rozsudek smrti. Teď věděl Boston přesně, co má dělat, a by! by okamžitě začal s uskutečňováním svého plánu, kdyby se nebyl musel příštího rána vydat kvůli postřiku Ernazarova sadu na pobřeží. Ale rozhodl se takhle: napřed, aby mu žena nevyčítala, uvede do pořádku sad, a potom si to vyřídí s vlky. Na tohle myslel Boston cestou...

S jarním postřikem a obrýváním jabloní byl hotov za jediný den. Podařilo se mu najít ve vesnici šikovného mládence, a ten se uvolil mu pomoci. Boston mu za to slíbil jehně od svých černých ovcí.

Když dokončil práci, rozhodl se, že koupí Kendžešovi novou hračku. Chtěl synkovi udělat radost. Má doma takového krásného kluka, za měsíc a něco mu budou dva roky. Dovádění roztomilého, čiperného klučiny působilo na stárnoucího Bostona jako balzám. Z každého synkova nového slůvka byl u vytržení. Jeho prostřednictvím odhaloval hluboký smysl života, ukrytý v lásce k děcku a k jeho matce. To byl konečný a vrcholný bod Bostonova osudu, který mu byl předurčen. Chtěl milovat ženu a chlapce a víc už od života nežádal a nečekal, považoval to za nejvyšší blaho, jehož se člověku dostává. Nikdy o tom nemluvil, ale sám pro sebe věděl, že tomu tak opravdu je. A věřil, že Guljumkan sdílí jeho city.

Boston sesedl z koně u okresního obchodního střediska Madanijat, zašel dovnitř a koupil natahovací žabku na klíček, legrační, s vypoulenýma očima – to si s ní kluk pohraje! Když vyšel na ulici, chtěl nasednout na koně, ale vtom pocítil hlad a uvědomil si, že od rána neměl v ústech. Jídelna byla hned vedle obchodu a on se ke své smůle rozhodl, že se tam staví. Sotva vstoupil do ztemnělého sálu nasáklého pachem levných jídel, kterými tu krmili především řidiče, a posadil se ke stolu nedaleko vchodu, uslyšel za zády Bazarbajův hlas.

Neohlédl se – i bez toho pochopil, že tu Bazarbaj flámuje se svými kumpány. Pomyslel si s nelibostí: ten si tu sedí a popíjí za

bílého dne s dalšími darmošlapy a všechno je mu šumá fuk, ten chlap v sobě nemá kouska studu ani svědomí. Chtěl vstát a odejít od pokušení co nejdál, ale pak si to rozmyslel: a proč vlastně, z jakého důvodu bych měl zůstat o hladu? Poručil si boršč a karbanátky a v té době už Bazarbajovi určitě někdo meldoval, že v koutě sedí Boston. Hlasy za zády na chvíli nepřátelsky ztichly a pak se znova rozhlaholily. Netrvalo dlouho a k Bostonovi byl vyslán jeden z Bazarbajových kumpánů, jistý Kor Samat, Jednooký Samat, místní ochmelka a známá drbna, kterému už zamlada ve rvačce vyrazili oko.

„Salem, Bostone, sálem!“ Samat podával Bostonovi ruku s mnohoznačným úšklebkem. Co se dalo dělat, Bostonovi nezbylo než ji stisknout. „Copak že seš tu sám?“ pustil se Samat do Bostona. „My sedíme tamhle s Bazarbajem. Dávno jsme se neviděli, tak jsme si chtěli popovídat. Přisedni k nám. Sám Bazarbaj tě zve.“

„Vyříd' mu, že nemám čas,“ odpověděl Boston co možná nejzdrženlivěji. „Jen co dojím, odjíždím do hor.“

„Však nezmeškáš, hory ti neutečou.“

„Ne, děkuju. Mám práci.“

„Podívej, to nemáš říkat, to se přece nedělá,“ prohodil na odchodu Kor Samat.

Vzápětí přišel sám Bazarbaj, zřejmě už pod párou, a za ním se táhli další opilí kumpáni.

„Poslyš, co nad náma ohrnuješ nos? Zvem tě jako člověka, a ty...? Myslíš, že seš něco lepšího než ostatní?“ začal Bazarbaj rovnou dotírat.

„Řekl jsem přece, že spěchám,“ odpověděl Boston klidně a demonstrativně se pustil do boršče, jehož by se jindy už po první lžici nedotkl za nic na světě.

„Mám s tebou nějaký řízení,“ oznámil Bazarbaj a drze se posadil proti Bostonovi.

Ostatní zůstali stát v očekávání zajímavé scény.

„Co spolu mužem mít my dva k vyřizování?“ divil se Boston.

„Stálo by za to popovídat si třeba o vlčatech, Bostone.“ Bazarbaj se zamračil a potřásl hlavou.

„Už jsme o nich mluvili, máme se k tomu snad vracet?“

„Podle mě jo.“

„A podle mě ne. Nezdržuj. Dojím a jdu pryč.“

„Kam pospícháš, hajzle?“ Bazarbaj prudce vstal, sehnul se a přiblížil vzteky zkřivený obličej k Bostonovi. „Kam se ženeš, svině? Ještě jsme nedomluvili to o těch vlčatech. Tys mi přede všema v kanceláři u ředitele nadával do provokatérů. Řekls, že kvůli mně tu vlci řáděj. Myslíš si, že nevím, co je to provokatér? Myslíš si, že já jsem fašista a ty seš ten jedinej spravedlivej?“

Taky Boston vyskočil. Stáli tváří v tvář.

„Přestaň žvanit,“ usadil Bazarbaje Boston. „Neřekl jsem fašista, protože mě to nenapadlo, ale sedělo by to. A že seš provokatér a hajzl všech hajzlů, to je fakt. Řekl jsem ti to už, a řeknu to zas. Ale bude líp, když se vrátíš na svý místo a přestaneš za mnou dolejšat,“

„Jenom nekomanduj, kdo má kde být a co má dělat,“ dopálil se Bazarbaj. „Nemáš mi co poroučet. Ty mi můžeš bejt ukradenej. Já jsem podle tebe provokatér, ale co seš ty? Myslíš si, že lidi nevěděj, co seš zač? Myslíš si, že zabiješ Ernazara a všechno zůstane pod pokličkou? Jenomže ty ses, sviňáku, sčuchnul s jeho ženou, ještě když byl Ernazar naživu a tvoje stará měla smrt na jazyku. Už tenkrát ses rozhodl, že shodíš Ernazara do propasti a sám si vezmeš tu čubku Guljumkan. Dokaž, že to tak není! Proč ses nepropadl do propasti ty, ale Ernazar? Šli jste přece stejnou cestou. Myslíš si, že nikdo nic neví. Jenomže on je po smrti, a tys zůstal naživu. Dobře jste si to zařídili, ty i ta tvoje čubka Guljumkan! Ernazar zamrzl v průsmyku do ledu, bez modlitby, jako pes, a ty, sviňáku, se muchluješ s jeho nestydatou ženou, s tou čubkou prodejnou, a žiješ si jak pán. A to si říkáš straník! Tebe by měli hnát z partaje svinským krokem. Jó, prej vzornej pracovník, stachanovec. A zatím bys patřil před soud.“

Boston se stěží ovládl, aby se nerozmáchl pěstmi a nerozbil Bazarbajovu odpornou tlamu. Bylo nabíledni, že ho provokuje ke rvačce, že chce vyvolat skandál, zápas na život a na smrt. Ale Boston se ovládl, stiskl zuby a řekl Bazarbajovi, který zlostí sotva popadal dech:

„Já s tebou nemám o čem mluvit. Seš pro mé vzduch. Přece nejsem takovej primitiv jako ty. Mluv si o mně co chceš a jak chceš.“

A teď mi uхни z cesty. Hej, chlapče,“ zavolal na číšníka, „platím.“ Podal mu pětirublovku a mlčky odcházel.

Bazarbaj ho chytil za rukáv:

„Stůj přece! To se tak nemůžeš dočkat tý svý čubky? Třeba se váli s nějakým ovčákem a ty jim to překazíš,“

Boston popadl na sousedním stole láhev od šampaňského.

„Ruku pryč!“ procedil tiše skrz zuby a nespouštěl oči ze zbledlého Bazarbaje. „Nenuť mě, abych to musel opakovat, ruku pryč! Neslyšels?“ rek! a potězkával masivní tmavou láhev.

S tou lahví pevně sevřenou v ruce výše! na ulici. Sotva se vyhoupl do sedla, uvědomil si to, odhodil láhev do příkopu, povolil Donkuljukovi otěže a nechal ho vyrazit plným tryskem. Dávno se nehnal takovou zběsilou rychlostí – ta bláznivá jízda mu pomohla vrátit rozvahu, a když se trochu uklidnil, zděsil se: vždyť ho jen nepatrný zlomek vteřiny dělil od vraždy, chválabohu mu pámbu zadržel ruku, jinak by jednou ranou rozpoltil nenáviděnému Bazarbajovi lebku. Lidé, co jeli na traktoru s přívěsem, se podivili, nevěřili vlastním očím a dlouho se za ním dívali: s Bostonem se něco stalo, takový solidní člověk a žene se na koni jako větroplach. Boston však brzy nabral dech, a sotva se napil studené vody z potoka, definitivně naše! ztracenou rozvahu. Otřepal se, nasedl a Donkuljuka už nehnal. Jel krokem a radoval se, že se nedopustil zločinu.

Ale když cestou vzpomínal, jak se to všechno sběhlo, znova se zamračil a nasupil. Bylo mu ze všeho nanic, a vtom si ještě uvědomil, že zapomněl v jídelně na okenním parapetu koupenu hračku – žabičku, takovou ohromnou radost mohl Kendžešovi udělat – natahovací žabku s vypoulenýma očima a velkou pusou. Nebyla bůhvíjak drahá, mohl by ji klidně koupit znova v témž obchodě, ale z nějakého důvodu ho napadlo, že je to zlé znamení. To se nemá, v žádném případě se nesmí zapomenout někde dárek určený pro dítě. A on zapomněl...

Rozčilovala ho vlastní pověřivost, vzbuzovala v něm přání nějakým způsobem se vzepřít nepříznivému chodu událostí. Při pomyšlení, jak vláká vlky do léčky a postřílí ty zatracené šelmy, aby po nich nezbylo ani památky, se přímo dusil vzteky.

Co je tohle za divná kouzla, myslel si, vždyť dnešní střetnutí s Bazarbajem v jídelně, které div neskončilo vraždou, začalo taky hádkou kvůli vlkům...

Boston se rozhodl, že svůj záměr uskuteční hned zítra. Během noci promyslel a rozvážil všechny podrobnosti operace a poprvé za společný život s Guljumkan před ní utajil tak závažnou věc. Nechtělo se mu mluvit o vlčích a vlčatech, kteří se stali důvodem skandálu s Bazarbajem, nechtěl mluvit o ničem, co by mohlo připomenout Ernazarovu smrt v průsmyku. A proto doma většinou mlčel, hrál si s chlapcem a ženě odpovídal jednoslabičně. Věděl, že jeho mlčení ji bude trápit, že jí bude připadat divné, ale nemohl jinak. Velmi dobře věděl, že jeho hádka s Bazarbajem a špinavé urážky určené jim oběma se i jí dříve či později donesou. Ale on zatím mlčel – neměl chuť opakovat pomluvy toho hnusného ochlasty. Byly příliš hanebné a odporné.

Myslel taky na to, jak podivně, těžce a složitě se utvářel jejich život s Guljumkan. Kolik tajné nepřejícnosti a nepokrytého nepřátelství jim lidé projevovali od doby, kdy se stali mužem a ženou, co všelijakých klevet rozšířili. A přesto Boston nelitoval, že spojil svůj život s Ernazarovou vdovou. Dnes už si uměl těžko představit, jak by žil bez ní, potřeboval neustále cítit její přítomnost... Ne, bez ní by žil nějaký úplně jiný život, a to by nechtěl. Mohl žít jedině s ní, i když ona bývá občas nespokojená a někdy je k němu nespravedlivá. Boston přesto cítí její oddanost, a to je nejdůležitější ze všeho. Nikdy o tom spolu nemluvili, rozumělo se to samo sebou. A kdyby se Bostona někdo zeptal, co pro něj znamená jeho dítě, malý neposeda, který zatím umí jen pár slůvek, jeho usměvavý, jasnooký čipera na baculatých nožkách, jeho benjamínek, marně by hledal slova. Nedovedl by to vyjádřit. Ten cit byl hlubší než všechna slova, neboť v chlapečkovi spatřoval sebe sama v božské podobě nevinátka.

Srdcem ovšem všechno chápal a všechno mu bylo jasné; když ležel v noci vedle ženy a synáčka, uklidnil se, pookřál a zvládněl. Rád by byl na příhodu v jídelně zapomněl. Dokonce ho napadlo, že když se vlci dnešní noci neobjeví, odloží svůj plán anebo své rozhodnutí

vůbec změnil. Velmi toužil po klidu...

Ale jako naschvál se vlci kolem půlnoci ozvali. I tentokrát na pahorku za velkým ovčínem zanaříkala a zavyla Akbara a hluboké Taščajnarovo basové vyti jí přizvukovalo. I tentokrát se s úlekem probudil Kendžeš a rozplakal se a Guljutnkan brumlala ze spaní a proklínala život, v němž není klidu před vlčí pomstychtivostí. Boston se znovu rozzlobil, dostal chuť vyběhnout z domu a hnát se za vlky třeba na kraj světa, a znovu v duchu uslyšel, jak mu ten podlý a ničemný Bazarbaj nadával, jak ho urážel a ponižoval. Škoda že mu nerozrazil lebku. Stačilo přece jenom pustit láhev na hlavu nenáviděného Bazarbaje, a byl by konec. Nikdy bych toho nelitoval, myslel si Boston, ani trochu, naopak, měl bych radost, že jsem konečně zničil tu odpornou bestii. A vlci nepřestávali výt...

Nezbylo mu než vzít pušku a jít je alespoň vyplašit. Místo aby vystřelil jednou či dvakrát, vypálil do nočního ticha pět nábojů naráz. Pak se vrátil domů, ale usnout už nemohl. Pustil se do čištění zbraně. Usadil se v koutě předního pokoje, sklonil se nad loveckou puškou značky Bars a soustředěně ji čistil, jako by ji najednou nutně potřeboval. Při této práci ještě jednou promyslel, jak skoncovat s vlky, a rozhodl se jednat bez odkladu, hned jak se rozední.

V té chvíli se Akbara a Taščajnar, polekaní výstřely, vzdalovali k úžlabině, aby tam strávili zbytek noci. Tenhle prokletý pár už neměl své doupě, nocovali, kde se dalo. Akbara šla jako vždycky první. Začínala línat a byla pokrytá zcuchanými chumáči srsti, takže ve tmě vypadala přímo hrůzostrašně. Oči jí hořely fosforeskujícím ohněm, jazyk vyplazený – člověk by si mohl myslet, že má vzteklinu. Zármutek vlčice nepomíjel, vůbec ne, nemohla zapomenout na děti, o něž přišla. Čich ji hloupě šálil, že vlčata jsou v Bostonově ovčíně – nikde jinde nemohou být, vždyť tam zmizel i jejich únosce, onoho nešťastného dne ho pronásledovali až sem. Dál už její zvířecí rozum nesahal. A proto vlci tak divoce vraždili, nelítostně pobíjeli ovce v celém okolí – ne aby utišili hlad, ale spíš z nezkrotné, neovladatelné potřeby přehlušit žrádlem, zavalit masem a krví trýznivý pocit

prázdnoty a vzteku na svět. A když si vlci přecpali břicha masem, stahovali se k místu, kde ztratili stopy mlád'at. Obzvlášť trpěla Akbara – nemohla se s tím smířit. Nebylo dne, aby nepřiběhla k tomu místu, a nebylo dne, aby se oba s Taščajnařem nepotulovali znova a znova kolem Bostonova obydlí. Na to také Boston spoléhal, když se rozhodl za každou cenu vlky dostat.

Příštího dne ráno si usmyslel, že nevyžene stádo na pastvu, ale nechá je ve dvou ovčíněch, dá jim víc krmení a napojí je z napajedel na dvoře. Sám vybral asi dvacet bahnic s maličkými jehňátky, většinou s dvojčátky, aby víc bečela a nadělala víc hluku, a zahnal to nevelké stádečko na pusté místo, kudy žádné cesty nevedly.

Nikoho s sebou nevzal. Šel dál a poháněl ovečky dlouhou holí. Přes rameno nesl vyčištěnou, nablýskanou pušku s plným zásobníkem. Šel beze spěchu, dlouho. Potřeboval se co nejvíc vzdálit od domu.

Byl vlhý jarní den. Hory do sebe nasávaly sluneční teplo, aby je přetvářely v trávu, zelenající se na pahorcích a v údolích. Vzácné sněhobílé kučeravé obláčky si nerušené hověly v nebeské modři. Skřivánci trylkovali, mezi kameny tokaly horské koroptve – zkratka klid a pohoda. Jedině zasněžené horské hřebeny čnějící k nebi po celé délce horizontu, kde se mohla každou chvíli strhnout vánice, a černé mraky, přihnané prudkým větrem bůhvíodkud a zahalující slunce, připomínaly, že ta pohoda nebude trvat věčně.

Zatím však nic nevěstilo změnu k horšímu. Bahnice s jehňaty na sebe zmateně pobekávaly a stádečko šlo tam, kam je člověk hnal. Jehňata čile skotačila, vrhala se k matkám, aby se v chůzi napila mléka. Boston však měl už od včerejška špatnou náladu. A čím déle přemýšlel, tím větší zlost dostával na vlky i na Bazarbaje, viníka této strašné historie. S Bazarbajem nechtěl mít nic společného, pamětliv rčení, že čím víc do lejna šlapeš, tím víc smrdí, a vlky bylo třeba zlikvidovat, zastřelit – jiné východisko neviděl. Jeho plán byl prostý: hlasy matek a jehňat bezpochyby vlky přivábí, a on si na ně počká v záloze. Vlci se vrhnou na ovce, a bude-li mít štěstí, může je klidně zastřelit. Ale jak se říká, člověk míní, pánbůh mění... A tak tomu bylo i tentokrát.

Až do samého poledne se šelmy neohlásily. Boston nechal ovce v tichém, snadno přehledném údolíčku a zalehl na jeho okraji – schoval se s puškou mezi kameny a řídkými keři.

Měl přesnou mušku, od dětství chodil na lov a na svém kontě už měl nejednoho issykkulského vlka. Proto nepochyboval, že dokáže vlky zastřelit, jen aby se podařilo přivábit je. Hlučné matky s jehněčímí dvojčaty neustále bečely, svolávaly se navzájem. Ale čas běžel a vlci nikde, přestože jindy pořádali své výpady a vybíjeli si zlobu na okolních stádech vždycky za dne.

Slunce začalo připalovat. Boston ležel pod keřem a jindy by si byl určitě zdříml; dnes si to nemohl dovolit. A taky mu na duši seděl mrak. Velmi ho tížilo, že je obviňován z Ernazarovy smrti. Jeho nepřátelé, Kočkorbajev a Bazarbaj, se spojili a každý po svém ho špinavě pomlouvali a zaháněli do slepé uličky. Boston nechápal, proč je to v životě tak zařízeno: proč ho tak rozdílní lidé nenávidí? A teď si na něho zasedli ještě vlci a rvou mu srdce z těla. Proto taky doma není klid. A bůhví jestli vůbec kdy bude, až se žena doslechne o jeho potyčce s Bazarbajem. Jídlna byla plná lidí, když Bazarbaj častoval nejhoršími jmény jeho i Guljumkan, a kolik mezi nimi bylo nepřejících...

Vlci nešli a nešli a Bostonovi pomalu docházela trpělivost. Přesto napínal zrak i sluch – vyčkával, byl ve střehu. Bylo důležité, aby je zpozoroval co nejdřív, aby vystřelil, sotva se na ovce vrhnou. Avšak zachytit okamžik, kdy se vlci objeví, nebylo jednoduché; ovce nemají čich a zrak je jim skoro k ničemu, prostě není na světě hloupějších a pomalejších zvířat. Pro vlky jsou ovce nejsnadnější kořist, zachránit je může jedině člověk, a proto se vlci nestřetávají s ovci, ale s člověkem. Tak tomu bylo i tentokrát...

Bezstarostné ovce nebezpečí necítily. Popásaly se a nechaly se vyrušit pouze voláním jehňat, každou chvíli jim pokorně nastavovaly vemen a žádné jiné starosti neznaly. Nebezpečí zpozoroval jen Boston...

Párek bělobokých horských strak, které horlivě, čile poskakovaly, znenadání poplašeně zakřičel, a začal přelétávat z místa na místo. Boston zpozorněl, vsunul náboj do hlavně, ale nevyšel, naopak se

ukryl ještě pečlivěji. Byl ochoten obětovat několik ovcí, jenom aby šelmy vylákal na volné prostranství. Jenže vlci zřejmě vytušili léčku – není vyloučené, že je varovaly právě straky. Když dokřičely, pospíšily si tam, kde čekal v záloze Boston, a taky tam spustily hlasitý, drzý povyk, přestože se zdálo, že by Boston neměl upoutat jejich pozornost – byl schovaný za keřem a ani se nehnul. Ať už tomu bylo jakkoliv, vlci nezaútočili hned, a vyšlo najevo, že se rozdělili – Akbara se plazila mezi valouny, plížila se ze vzdáleného konce a Taščajnar z opačné strany; jak se později ukázalo, byl nedaleko místa, kde se s puškou schovával Boston.

Ale to všechno nevyšlo najevo hned.

Boston čekal na vlky, ostražitě se rozhlížel, ale nedovedl vůbec uhádnout, odkud se vynoří. Všude byl klid a ticho: ovce se mírumilovně popásaly, jehňata skotačila, straky přestaly křičet – bylo slyšet pouze zurčení nedalekého horského potůčku a zpěv ptáků v křovinách. Bostona už to dlouhé čekání unavovalo, ale vtom se mezi balvany mihl šedivý stín, ovce prudce uskočily stranou a nejspíše ztuhly ve vyděšeném očekávání. Boston zpozorněl, pochopil, že vlci vyplašili stádo, aby zjistili, kde se skrývá člověk. Každý pastýř v takovém případě začne křičet a běží k ovcím. Boston však měl jiné úmysly, a proto se ničím neprozradil. Zanedlouho se mezi obrovitými kameny znova mihl šedivý stín a šelma dvěma skoky dostihla vystrašené ovce. Byla to Akbara. Boston zvedl pušku, zamířil a užuž se chystal zmáčknout kohoutek, když ho lehký šramot za zády přiměl, aby se ohlédl. V témž okamžiku bez míření vypálil z bezprostřední blízkosti na obrovské zvíře útočící na něho. Všechno se udalo ve chvílce. Výstřel zastihl Taščajnara ve skoku; nepadl hned, zuřivě vycenil zuby, zlostně blýskal očima, chtivě natáhl kupředu tlapy a drápy, nějakou chvíli ještě setrvačností letěl směrem k Bostonovi a zřítíl se mrtvý všeho všudy na půl metru od něho. Boston okamžitě obrátil pušku k vlčici, ale vhodnou chvíli už propásl – Akbara pustila ovci a stačila zmizet mezi balvany. Boston se za ní vrhl a doufal, že ji střela dohoní, spatřil však už jenom, jak Akbara přeskočila potok. Vystřelil, ale minul...

Vydechl si a utrápeně se rozhlédl kolem. Napětím celý zbledl a

zprudka oddechoval. Svého hlavního cíle nedosáhl – Akbara utekla. A teď se všechno zkomplikovalo ještě víc. Zastřelit ji bude velice složité, vlčice se stane nepolapitelnou.

Mimochodem, pomyslel si Boston, kdybych se nebyl včas ohlédl na Taščajnara a nezabil ho první ranou, všecko mohlo vzít docela jiný konec. Když potom Boston rozvažoval, jak se to vlastně sběhlo, pochopil, že vlci blížící se ke stádečku pojali podezření a rozdělili se, a když si Taščajnar všiml, že člověk s puškou ohrožuje vlčici, která léčku netušila, zaútočil bez rozmýšlení na nepřítele...

Boston sehnal dohromady rozprchlé, vystrašené ovce, a šel se podívat na zabitého vlka. Taščajnar ležel na boku s vyceněnými obrovskými žlutými tesáky a oči už nabyly skelné nehybnosti. Boston ohmatl Taščajnarovu hlavu, byla obrovská – hodila by se tak pro koně, jak mohl vlk unést na krku takovou tíhu, a tlapy – Boston je zvedl, potěžkal a bezděčně ho naplnil obdiv: takovou sílu bylo z těch tlap cítit. Kolik toho oběhly, kolik obětí rozsápaly!

Po chvíli váhání se rozhodl, že Taščajnara nestáhne. Čert vem kůži, o tu přece nešlo. Tím spíš, že vlčice se zachránila – není důvod k oslavám.

Boston chvíli postál v zamyšlení, potom si naložil na rameno ovci, kterou vlčice zadávala, a hnal stádo domů.

Později se vrátil s lopatou a krumpáčem a celý zbytek dne hloubil jámu, aby zahrabal Taščajnarovu mrtvolu. Dalo mu to spoustu práce, protože půda byla kamenitá. Občas se zastavil, zaposlouchal a pozorně se rozhlédl po okolí, neobjeví-li se vlčice. Svou spolehlivou pušku měl na dosah, stačilo natáhnout ruku...

Akbara se však vrátila teprve pozdě v noci. Ulehla vedle čerstvé hromady hlíny a zůstala tu až do svítání; s prvními slunečními paprsky zmizela.

VI.

Bylo jaro, ba spíše už začátek léta. Pastevci měli nejvyšší čas přesídlit na letní pastviny. Ti, kdo přezimovali v podhůří, přecházeli do hlubokých údolí a úžlabin – na nové horské louky, aby se postupně přibližovali k průsmykům. Ti, kdo přezimovali v polích, na stájovém chovu, vyháněli stáda na rezervní jarní pastviny. Všude samý spěch a shon: přehánění ovcí, převoz domácího náradí a nádobí, a co bylo nejobtížnější ze všeho, stříhání ovcí; všude bylo cítit napětí. Navíc se každý snažil co nejdříve dostat na léto ven a zabrat nejlepší místa. Zkrátka a dobře práce bylo nad hlavu...

V celém kraji jediná Akbara bloudila bez cíle. Jí jediné se netýkal život kypící kolem. A dá se říct, že dokonce i lidé na ni zapomněli. Po ztrátě Taščajnara jako by Akbara zmizela ze světa, kupodivu i přestala u Bostonova zimního domova po nocích výt.

Akbaře bylo teskno k uzoufání. Ochabla, zlhostejněla. Živila se všelijakými drobnými živočichy, na něž narazila, a většinu dní trávila smutně někde na tichém skrytém místě. Ani hromadné přesuny ovcí, kdy se po horách pohybují tisícíhlavá stáda a v tom zmatku není žádný problém odvléct opozdilé jehňátko anebo dospělou ovci, ani to nevzbudilo její zájem.

Pro Akbaru jako by svět ztratil svou cenu. Žila teď vzpomínkami. Položila si hlavu na tlapy a celé dny snila o radostných a strastiplných chvílích v mojunkumské savaně, v přialdašských stepích, i tady, v horách při Issyk-Kulu. Znova a znova před ní v duchu vyvstávaly obrazy minulého života, všechen čas prožitý s Taščajnařem, a pokaždé Akbara, neschopná překonat stesk, vstávala a pochmurně bloumala okolím, a pak zas uléhala, zestárlou hlavu opřenou o tlapy, a vzpomínala na své děti – hned na ty čtyři, které jí nedávno ukradli, hned zase na ty, které zahynuly při mojunkumské štvanci, jindy zase na ty, co shořely v rákosí u jezera – ale nejčastěji ze všeho vzpomínala na svého vlka, věrného a silného Taščajnara. A občas vzpomínala i na toho podivného člověka, kterého potkala v porostech divokého konopí – vzpomínala, jak si ten bezbranný podivín s holou kůží hrál s jejími vlčaty, a když se na něho vyřítila,

připravená prokousnout mu hrdlo, jen vyděšeně přidřepl, zakryl si hlavu rukama a běžel bez ohlédnutí pryč... A jak ho později, už počátkem zimy, spatřila za svítání v mojunkumské savaně ukřižovaného na saxaulu. Vzpomínala, jak si prohlížela známé rysy, jak on pootevřel oči, tiše cosi zašeptal a zmlkl...

Uplynulý život jí teď připadal jako sen, nenávratný sen.

Avšak navzdory tomu naděje neumírala, slabě doutnala Akbařině srdci a občas věřila, že své poslední potomstvo jednou objeví. Proto se za nocí plížila k Bostonovu zimnímu obydlí, nevyšla však už tak srdceryvně a úpěnlivě, jenom dálky se zaposlouchávala – co když najednou vítr přinese poštekávání odrostlých vlčat nebo jejich známý pach... Kdyby se stal ten zázrak! Jak by se Akbara vrhla ke svým nejdražším vlčátkům – nezalekla by se lidí ani psů, vysvobodila by své děti ze zajetí a ony by jako na křídlech letěly odtud pryč do jiných krajů, a tam by všichni začali nový život, volný a krutý, jak se na vlky sluší a patří.

Bostonovi v těchto dnech nedopřávala klidu spousta nepříjemností – jako by neměl dost svých vlastních starostí s kočováním, zdržovaly ho ještě nesmyslné úřední záležitosti... Kočkorbajev, jak slíbil, opravdu napsal stížnost na Bostona Urkunčijeva na vyšší instanci a odtud přijela komise, aby posoudila, kdo byl v právu a kdo se provinil, jenže členové komise se rozcházelí v názorech. Jedni se domnívali, že ovčák Bostona Urkunčijeva je třeba bez odkladu vyloučit ze strany, protože urazil stranického funkcionáře, a tím morálně poškodil stranu, druzí naopak zastávali názor, že se to dělat nemá, protože ovčák Boston Urkunčijev vystoupil v zájmu věci a cílem jeho kritiky bylo zvýšení produktivity práce. Komise si předvolala i Bazarbaje Nojgutova. Vyžádali si od něho písemnou zprávu ohledně vlčat, která chtěl Boston Urkunčijev vrátit do doupěte... Prostě a jednoduše zahájili řízení podle všech pravidel.

Na dvě poslední předvolání se Boston nedostavil. Vzkazoval, že má přehánět ovce do kopců a přestěhovat se tam s rodinou na celé léto, že ho termíny tlačí, a proto ať záležitost prozkoumají bez jeho účasti, že souhlasí s jakýmkoliv trestem který komise uzná za

vhodný, čímž způsobil Kočkorbajevovi velkou radost, protože takovým přístupem mu šel vlastně na ruku.

Jenže Boston jiné východisko neměl. Přechod na letní pastviny už začal, a opozdit se s přestěhováním, to by si Boston nikdy neodpustil. V posledních letech hnali ovce do hor o den dřív, hned za nimi převáželi přenosné obydlí? veškeré domácí zařízení až do míst, kam se dostala auta, a dál se všechno přenášelo stejným způsobem jako za časů jejich dědů. Ale i tak to velice usnadňovalo a především urychlovalo celé stěhování. I Boston předem odehnal na letní sídlo ovce, zanechal u stáda své pomocníky, během noci se vrátí! zpátky, aby příštího dne naložil rodinu a domácí zařízení na auto a odjel do hor, kde zůstanou až do podzimu.

A nadešel osudný den...

Předcházela mu noc, kdy se Akbara vrátila do svého starého doupěte. Poprvé od Taščajnarovy smrti. Osamělá vlčice se vyhýbala staré noře pod převislou skálou – věděla, že je prázdná a že tam nikdo nečeká. A přece jen se rozteskněné vlčici najednou zachtělo rozběhnout se známou cestou, vklouznout průlezem do nory – co když tam přece jenom děti najde. Nepřekonala pokušení, poddala se sebeklamu.

Běžela jako šílená cestou necestou, přes vodu, přes kamení, kolem nočních ohňů, které se rozhořely na letních pastvinách, kolem rozvzteklých psů, a v patách za ní se rozléhalo rachocení výstřelů...

Tak běžela po horách pod vysokým nebem ozářeným měsícem osamělá a zbavená soudnosti... A když dorazila do doupěte, k nepoznání zarostlého trávou a dříšťálovým houštím, neodvážila se vstoupit do svého dávno osiřelého, zapomenutého obydlí. Překonat samu sebe a odejít, na to ovšem taky neměla sílu... A tak Akbara znovu oslovila vlčí bohyň. Bjuri-Anu a dlouho plakala, skučela a vyla, dlouho žalovala na svůj přetrpký osud a prosila bohyni, aby ji vzala k sole na Měsíc, kde nejsou lidé...

Boston trávil tu noc na cestě. Odehnal ovce a vracel se na zimoviště. By' by mohl samozřejmě počkat a vyrazit až ráno. Jenže v

tom případě by se dostal domů až k večeru, musel by čekat celý den a teprve potom naložit věci na nákladní auto a vypravit se za stády ovcí. Takovou ztrátu času si nemohl dovolit. Navíc v domě spolu s Guljumkan a chlapcem nezůstal nikdo kromě další rodiny, která čekala, až na ně přijde řada na stěhování. Muž ani jeden.

To byl důvod, proč Boston oné noci tak pospíchal – chválabohu, Donkuljuk běžel jako vždycky spolehlivě a s jistotou. Cesty mu ubývalo, a to ho těšilo. Donkuljuk má bystrý krok. V měsíčním světle se leskly uši i hřívá nazlátlého donského koně, hrající svaly na statném těle připomínaly čtení vodní hladiny. Nebylo ani vedro ani zima. Trávy voněly. Boston měl pušku přes rameno – v noci se v horách může leccos přihodit. Teprve doma zase vrátí zbraň na místo, kde bude viset na hřebíku i s plným zásobníkem na pět nábojů.

Doufal, že se k zimovišti dostane už za svítání, tak kolem páté hodiny, a zdálo se mu, že to tak opravdu vyjde. Té noci se znovu přesvědčil, jak pevně je připoután k ženě a k synovi: už ve dne se mu po nich zastesklo, a teď už za nimi nedočkavě spěchal. Nejvíc ze všeho se obával, aby vlčice Akbara nezačala zase obcházet kolem domu, nespustila ten svůj skličující nárek a nevylekala k smrti Guljumkan i Kendžeše. Utěšoval se jenom tím, že od chvíle, kdy zastřelil Taščajnara, se vlčice neobjevovala – alespoň ji nebylo slyšet.

Té noci byly Bostonovy obavy zbytečné.

Té noci si Akbara v Bašatské soutěsce u svého starého doupěte stěžovala Bjuri-Aně. A dokonce i kdyby se byla octla u Bostonova domu, nikoho by nevyděsila – po Taščajnarově skonu se jen smutně zaposlouchávala do zvuků, doléhajících k ní ze zimoviště...

A nadešel osudný den...

Boston se ráno probudil, teprve když slunce svítilo naplno. Dorazil domů za svítání a usnul asi na čtyři hodiny. Byl by spal dál, ale zburcoval ho synáček. Ať se toho rána Guljumkan sebevíc snažila nepustit ho k otci, v nestřežené chvíli, když byla zaujata přípravami na cestu, chlapce neuhlídala. Kendžeš cosi brebentil a bez zbytečných okolků třepal otce po tvářích, Boston otevřel oči, s vlídným úsměvem ho objal a oddal se návalu něhy k synkovi. S

pocitem štěstí si uvědomoval, že Kendžeš je jeho tělo a jeho krev, že z něj vyrůstá zdravý a obratný chlapec, že je na necelé dva roky velmi bystrý, že miluje rodiče, že rysy tváře a povahou se podobá jemu, jenom oči vlhce se lesknoucí jako černý rybíz má po matce. Ve všem všudy se povedl, a když se na něho Boston dívá!, byl pyšný, že má tak krásného syna.

„Tak co, synku? Mám vstávat? No jo, vytáhni mě za ruku. Táhni, no táhni, ještě víc, to je ono! Ty máš ale sílu! A teď mě vem kolem krku!“

Guljumkan už stačila uvařit mužův oblíbený silný kalmycký čaj s praženou moukou, s mlékem a se solí, a protože nejenom ovce, ale dokonce i psi byli daleko v horách, Urkunčijevovi si mohli dovolit alespoň jednou v roce vypít si čaj bez vyrušování, v klidu a pohodě. Málokdo pochopí, jak vzácná je v rodině pastevců taková chvíle odpočinku. Ovce vyžadují především nepřetržitou péči, po celý rok, celých čtyřiaadvacet hodin denně, a když má stádo málem tisíc hlav a s mláďaty půldruhá tisíce, pak může rodina pastevců o takovém bezstarostném ránu jen snít. Seděli a těšili se z klidu, než se pustí do příprav na cestu – odjížděli přece na celé léto. Auto čekali k polednímu a do té doby měli mít všechno připraveno, veškeré domácí zařízení.

„Och, ani tomu nemůžu uvěřit,“ pochvalovala si bezpřestání Guljumkan, „to je krása, taková pohoda, takový klid! Nevím jak tobě, ale mně se odjíždět nechce. Pojd', zůstanem tady. Kendžešku, řekni tatínkovi, ať nikam nejezdíme.“ Kendžeš cosi brebentil, přisedl si hned k otci a hned zase k matce, a Boston dobromyslně souhlasil se ženou.

„No co? Proč bychom nemohli strávit celé léto tady?“

„Že tě pusa nebolí,“ smála se Guljumkan, „zítra se ti po tvém stádu tak zasteskne, že tě ani na Donkuljukovi nedohoníme.“

„To je fakt, nedohoníš mě ani na Donkuljukovi!“ přizvukoval spokojeně Boston a přihlazoval si tvrdý knír. To znamenalo, že je šťasten.

Popíjeli čaj u kulatého nízkého stolku, dospělí vsedě na podlaze, a chlapeček si hrál u nich. Rodiče ho chtěli nakrmit, ale toho rána se

synáček příliš rozdováděl, skotačil, divočil, za žádnou cenu se nenechal posadit k jídlu.

Dveře zůstaly dokořán, aby tu nebylo horko – a Kendžeš každou chvilku vybíhal ven, proháněl se po dvoře, obdivoval maličká, čilá, hebounká kuřátka popelící se kolem kvočny. Byla to slepice jejich souseda, nočního hlídače Kudurmata.

On sám byl na letní pastvině a jeho žena Asylgul se chystala na cestu autem společně s Urkunčijevovými. Nakoukla k nim a oznamovala, že má věci připraveny, zbývá jenom usadit kvočnu s kuřaty do koše, ale to stačí udělat, až přijede auto. A zatím si chce přemáchnout a usušit prádlo.

Tak ubíhalo ráno. Slunce už pořádně připalovalo. Všichni byli zaujati svou prací. Boston s ženou svazovali rance, ukládali nádobí. Asylgul se pustila do praní – každou chvíli bylo slyšet, jak vyšpláchla ze dveří mydlinkovou vodu. Malý Kendžeš byl ponechán sám sobě, hned vybíhal z domu, hned byl zase zpátky a nepřestával se motat kolem kuřátek.

Starostlivá kvočna tou dobou odváděla kuřata dál od domu, aby si za rohem mohla hrabat v zemi. Chlapeček zamířil za nimi a nepozorovaně se dostal za stodolu. Tady, mezi lopuším a koňským štávelem, bylo letní ticho a klid. Kuřata si pípala, popelila se ve smetí, a Kendžeš jim s tichým smíchem cosi povídal a stále se je pokoušel hladit. Kvočna se ho nebála, ale když se neslyšným krokem vynořil nablízku velký šedivý pes, slepici to poplašilo, nespokojeně zakvokala a raději odvedla kuřata o kousek dál. Zato Kendžeš se velkého šedého zvířete s podivuhodně modrýma očima ani trochu nepolekal. Pes hleděl krotce na chlapečka a přátelsky vrtěl ohonem.

Byla to Akbara. Už dávno se potulovala kolem zimoviště. Odhodlala se přijít do bezprostřední blízkosti lidského obydlí, protože od včerejší noci bylo na dvoře prázdné, neozývaly se lidské ani psí hlasy. Vábena neutuchající mateřskou láskou a neumírající nadějí, ostražitě obešla všechny ohrady a kotce, ale nikde svá vlčata nenašla, a tak se přikradla až těsně k lidskému obydlí. A najednou stála před chlapečkem. Bůhvíjak pochopila, že je to také mládě, stejné jako kterékoliv z jejích vlčat, jenže lidské, a když se Kendžeš

natáhl k její hlavě, aby toho pejska pohladil, Akbařino srdce hynoucí steskem se zachvělo. Přistoupila k němu a olízla mu tvářičku. Chlapeček měl radost z její přítulnosti, tiše se rozesmál a objal vlčici kolem krku. A tehdy Akbara zjihla nadobro, lehla si mu k nohám a začala si s ním hrát – toužila, aby cucal její cecíky, ale on se na ni místo toho posadil jako na koně. Potom seskočil a lákal ji za sebou: Žjur! Žjur! Pojd'! Pojd'! – volal na ni se šťastným smíchem, ale Akbara se neodvažovala dál, věděla, že tam jsou lidé. Nehnula se z místa, jen se na chlapce smutně dívala modrýma očima a on k ní znovu přikročil a hladil ji po hlavě. Akbara mládě olizovala, a jemu se to moc líbilo. Vlčice dávala průchod své nahromaděné něze, sála do sebe dětskou vůni. Jak by to bylo nádherné, uvažovala, kdyby to lidské mládě žilo v jejím doupěti pod skalním přewisem! Opatrně, aby mu neporanila krček, chytila dítě za límec bundičky a prudkým šklubnutím si je přehodila na zátylek – tímto způsobem odnášeli vlci ze stáda jehňata.

Chlapec pronikavě vykřikl, krátce, jako raněný zajíc. Sousedka Asylgul, která šla ke stodole věšet prádlo, se rozběhla za Kendžešovým křikem, nakoukla za roh, upustila prádlo na zem a vrhla se k Bostonovým dveřím,

„Vlk! Vlk ukradl dítě! Honem, honem!“

Boston strhl ze zdi pušku a vyrazil z domu, v patách za ním Guljumkan.

„Tam! Tam! Tamhle je Kendžeš! Tamhle ho vlíkne vlčice!“ řvala sousedka a v hrůze se chytala za hlavu.

Ale Boston už sám vlčici spatřil – klusala a nesla zoufale ječícího chlapce.

„Stůj! Akbaro, stůj! Povídám ti, stůj!“ křičel Boston z plna hrdla a běžel co měl síly za vlčicí.

Akbara se pustila do rychlejšího běhu, Boston se hnál za ní a řval:

„Nech ho, Akbaro! Nech mého syna! Už nikdy se tvého rodu ani nedotknu! Nech ho, pusť mé dítě! Akbaro! Poslechni mě, Akbaro!“

Jako by si neuvědomoval, že jeho slova nemají pro vlčici žádný smysl. Křik a pronásledování ji vyděsilo, takže se rozběhla rychleji.

Boston ani na okamžik nepřestával volat a pronásledovat vlčici.

„Akbaro! Nech mého syna, Akbaro!“ prosil.

A kousek za ním se zoufalým křikem a nářkem pospíchaly Guljumkan a Asylgul.

„Střílej! Honem, střílej!“ křičela Guljumkan a zapomněla, že Boston střílet nemůže, dokud vlčice nese dítě na sobě.

Křik a honička Akbaru vyburcovaly, roznítily její vlčí instinkt, takže se pevně rozhodla svou kořist nepustit. V smrtelném sevření držela chlapečka za límec a úporně se hnala dál. Prchala k horám, a dokonce ani když za ní zahřměl výstřel a střela jí zasvištěla nad hlavou, svůj náklad nepustila. Chlapeček nepřestával plakat, volal otce a matku. Boston znovu vypálil do vzduchu, nevěděl už, čím by vlčici zastrašil, ale Akbara se ani tohoto výstřelu nepolekala. Vzdalovala se ke kamenným závalům, a tam už nebylo nic snadnějšího než zmást stopy a zmizet z dohledu. Bostona zachvátilo zoufalství: jak děcko zachránit? Co má dělat? Jaký obludný trest je to potkal? Za jaké hříchy?

„Pusť chlapce, Akbaro! Prosím tě, nech nám našeho syna!“ prosil Boston, lapal po dechu a chroptěl jako zchvácený kuň.

Potřetí vypálil Boston do vzduchu, a potřetí střela zahvívadla šelmě nad hlavou. Kamenné pole se nezadržitelně blížilo. V zásobníku zůstávaly všeho všudy dva náboje. Uvědomil si, že stačí okamžik a přijde o poslední šanci, a proto se rozhodl po vlčici vystřelit. Z rozběhu padl na kolena a zacítil: mířil po nohách. Ale nedokázal je udržet na mušce – prsa se mu zprudka zvedala, ruce se mu třásly a vypovídaly poslušnost. Přesto se pokusil sebrat všechny síly, hleděl na poskakující a chvějící se zářez, jako by vlčice plula na rozběsněných vlnách, namířil a stiskl kohoutek. Minul. Střela zvedla obláček prachu. Prolétla nad cílem. Boston znovu nabil pušku posledním nábojem, znovu namířil a vůbec neslyšel výstřel, spatřil jenom, jak vlčice nadskočila a padla na bok.

Přehodil si pušku přes rameno a jako ve snách pádil k ležící Akbaře. Zdálo se mu, že běží dlouho a pomalu, jako by plul v prázdném prostoru...

A konečně celý ztuhlý, jako by byla krutá zima, dorazil k vlčici. Sehnul se až k zemi, zavrával a přikrčil se s němým výkřikem.

Akbara byla ještě naživu, ale vedle ní odpočíval synáček, mrtvý, s prostřelenou hrudí.

Celý svět oněměl a nastalo ticho. Zmizel, na jeho místě zůstal jen rozběsněný ohnivý mrak. Boston nevěřil vlastními očím, sklonil se nad synovým tělem zbroceným jasnou červenou krví, zvolna ho zvedl ze země, přitiskl si ho na prsa, couval pozpátku a bůhvíproč se podívoval modrým očím dodýchávající vlčice. Potom se obrátil, zdrcený hořem, a vykročil vstříc ženám, které k němu běžely.

Měl dojem, že Guljumkan mu roste před očima, že mu kráčí v ústřety nevidaná obryně s ohromným znetvořeným obličejem a napřahuje k němu obrovité znetvořené ruce.

Potácel se jako slepý a tiskl si na prsa zabitého chlapce. Za nim se s nářkem a pláčem potácela Guljumkan a hlasitě vzlykající sousedka ji přidržovala pod paží.

Boston, ohlušený bolestí, nic z toho neslyšel. Ale znenadání ho jako hřmění vodopádu zaplavily zvuky reálného světa, a on si uvědomil, co se stalo, pozvedl oči k nebi a zvolal strašným hlasem:

„Proč, za co mě tak trestáš?“

Doma uložil chlapečkovu tělo do postýlky, připravené k stěhování, a tehdy matka padla k jeho hlavě a zavyla, jako vyla za nocí Akbara... Vedle ní klesla na podlahu Asylgul...

Boston vyšel z domu a vzal s sebou pušku. Jeden zásobník zasunul dovnitř, druhý strčil do kapsy, jako by se chystal do boje. Potom osedlal Donkuljuka, jedním skokem se vyhoupl na koně a odjel, aniž řekl ženě anebo sousedce jediné slovo...

Sotva se vzdálil kousek od stavení, povolil Donkuljukovi otěže a nazlátlý kůň donského chovu se hnal k Tamanskému zimovišti stejnou cestou, kterou už běžel koncem zimy.

Na dvoře Bazarbaje Nojgutova toho dne také nakládali věci na auto – převáželi domácí potřeby na letní pastviska. Lidé, zabraní do práce, si nevšimli, jak se za ovčínem vynořil Boston, jak seskočil s koně, strhl pušku, nabil, natáhl kohoutek a znovu si ji přehodil přes rameno.

Zpozorovali ho, teprve když se blížil k místu, kde nakládali.

Bazarbaj seskočil z nákladáku a udiveně se na něho zahleděl.

„Co chceš?“ houkl na Bostona. Škrábal se v zátylku a díval se do Bostonovy tváře zčernalé jako ohořelá hlavička zápalky. „Co tu chceš? A co na mě tak civíš?“ polekal se v zlé předtuše. „Zase kvůli těm vlčatům? To nemáš nic jiného na práci? Poručili mi to, tak jsem napsal hlášení.“

„Kašlu na to, cos napsal,“ zachmuřeně prohodil Boston a neodtrhl z Bazarbaje těžký pohled. „To mi teď v hlavě neleží. Ctěl jsem ti říct, že si nezasloužíš žít na téhle zemi a že tě odprásknu jako psa,“

Bazarbaj si nestačil ani zakryt obličej, když Boston zvedl pušku a skoro bez míření vypálil. Bazarbaj zavrával, chtěl se schovat za nákladák, ale druhý výstřel ho dostihl a zasáhl do zad. Bazarbaj se třikrát otočil, narazil hlavou do korby, padl na zem a křečovitě do ní zaťal ruce. Všechno *to* proběhlo tak nenadále, že zpočátku se nikdo ani nepohnul. Teprve když se nešťastná Kok Tursun s nářkem vrhla na mužovo tělo, dali se všichni najednou do křiku a běželi k zabitému.

„Ani krok!“ hlasitě poručil Boston, rozhlížeje se kolem. „Nikdo ani krok!“ pohrozil a namířil na každého po řadě hlaveň pušky „Já sám se hned vydám, kam je třeba. A proto upozorňuju, ať se nikdo neodváží ani hnout. Kdyby něco, mám patron dost,“ a poklepal si po kapsách.

Všichni zůstali stát jako bleskem zasažení. Nikdo nic nechápal a nic neřekl, jako by ztratili řeč. Jenom nešťastná Kok Tursun dál lamentovala nad tělem nenáviděného muže:

„Vždycky jsem věděla, že skončíš jako pes, protože tys taky jako pes žil. Zab mě taky, vrahu!“ vrhla se ubohá šeredná Modračka Tursun k Bostonovi. „Zab mě taky jako psa. Beztak jsem nic na tom božím světě neužila, k čemu je mi takový život!“ Pokoušela se ještě cosi vykřikovat: ona Bazarbaje varovala, že neměl odnášet vlčata, že to k ničemu dobrému nepovede, ale ten vyvrhel se nezastavil před ničím, i ty šelmy, i ty prochlastal – ale vtom už ji dva pastýři odvěkli pryč.

A tehdy si Boston přeměřil lidi stojící kolem tvrdým pohledem a tiše, pevně řekl:

„Tak dost, jdu sám, kam je třeba, sám se ohlásím. Opakuju – já sám. A vy všichni zůstaňte, kde jste. Slyšeli jste?“

Nikdo nepromluvil. Mlčeli, otřeseni tím, co se stalo. Jak se Boston díval lidem do tváří, uvědomil si znenadání, že v této chvíli překročil jistou mez a vzdálil se ostatním: obklopovali ho přece blízcí lidé, s nimiž den za dnem a rok za rokem společně dobývali chléb svůj vezdejší. Každého z nich znal a oni znali jeho, ke každému z nich měl svůj vztah, ale teď z jejich tváří vyčetl odcizení a pochopil, že od této chvíle je od nich odloučen navždycky, jako by je nikdy nic nespojovalo, jako by vstal z mrtvých, a už jen proto jim naháněl strach.

Boston vedl koně za uzdu a kráčel pryč. Odcházel bez ohlednutí, odcházel k jezeru, aby se udal. Šel se svěšenou hlavou a za ním pokulhával a cinkal uzdičkou jeho věrný Donkuljuk.

To byl Bostonův odchod ze života...

„Nastal konec světa,“ řekl Boston hlasitě a odhalila se před ním strašlivá pravda: dodneška měl celý svět uvnitř v sobě, a teď je s tím světem konec. Byl nebem, zemí i horami, i vlčící Akbarou, i velikou matkou veškerenstva, i Ernazarem, který navěky zůstal v ledovém průsmyku Ala-Mongju, i svým vlastním zbožňovaným synáčkem, chlapečkem Kendžešem, jehož sám zastřelil, i Bazarbajem, kterého sám v sobě zavrhl i zabil, i vším, co spatřil a co prožil za celý svůj život – to všechno bylo jeho vesmírem, žilo to v něm a pro něho, a přestože vesmír potrvá, jako trval odvěků, on už tu nebude – bude tu jiný svět, a ten jeho, neopakovatelný a neobnovitelný, je promarněn, ztracen a v nikom a v ničem se už nevzkřísí k novému životu. V tom spočívala jeho nezměrná tragédie, to byl konec jeho světa...

Na pustopusté polní cestě se Boston najednou prudce obrátil, objal koně kolem krku, zavěsil se na něj a hlasitě, bezútěšně se rozplakal.

„Ó, Donkuljuku, ty jediný chápeš, co jsem provedl!“ plakal, až mu vzlykot otrásl celým tělem. „Co si počnu? Syna jsem zabil vlastníma rukama, ani jsem ho nepochoval, a teď odcházím a opouštím milovanou ženu.“

Potom stočil čombor na Donkuljukově krku a připevnil třmeny k

hrušce sedla, aby netloukly koně do boků.

„Běž, běž domů, běž kam chceš!“ rozloučil se s Donkuljukem.
„Vícekrát se neuvidíme.“

Plácl koně dlaní po zadku, švihl ho, a kůň, udivený svobodou, odcházel k lidem.

Boston pokračoval ve své cestě.

A modrá propast Issyk-Kulu se neustále blížila a on by se v ní byl rád rozplynul, zmizel – chtělo i nechtělo se mu žít.

Stejně jako vodní pěna na břehu jezera – vzedme se vlna, zanikne a sama zas povstane k novému životu...

DOSLOV

KENTAURŮV CVAL

Dějí se podivné věci: román je tím lepší, čím víc se vzdalujeme od jeho textu. Provokativně nevyrovnaná stavba díla vzbuzující při první publikaci spíše skepsi než vyvážené emoce náhle navozuje možnost téměř grandiózní interpretace. Jako by se pod drsnou slupkou skrývala zvláštní magnetická síla, rudná sloj uložená pod povrchem země, vychylující střelku kompasu z obvyklého směru. Máme před sebou případ v literatuře dosti vzácný, kdy si kniha jakoby sama vytváří vlastní měřítka, novou normu, nový kontext, v němž působí.

Začalo to pravděpodobně v „Litgazetě“, která zorganizovala k *Popravišti* diskusi. Přispěli do ní nejvýraznější sovětští kritici a filozofové; pak se vlny ohlasů rozběhly do šíře a do dále mezi takzvané „prosté čtenáře“, ovšem toto označení je stejně klamné jako odchylka kompasu v magnetickém poli. Ajtmatovův román se stal svérázným, novým mýtem, či spíše mýtem na druhou: částečně budovaný na vnitřní mytologické bázi, a navíc i zvenčí stále výrazněji mytologizovaný. To berme jako reálný fakt. Ať mi čtenář promine, že při formulování svého názoru na knihu se občas dostanu za její hranice, do obecnějšího kontextu. Tím myslím diskuse o *Popravišti*. A to nejen debatu v „Litgazetě“, ale i další nečekanou polemiku, do níž jsem se dostal s jedním bystrým čtenářem, zběhlým v náboženské symbolice a konfesionální praxi; mohl bych uvést jeho jméno, mezi znalci literatury je velmi vážené, on však ze skromnosti chce zůstat „prostým čtenářem“. Budu mu říkat N. Doufám, že k charakteristice různorodého a nevypočitatelného čtenářského

kontextu, v němž dnes román žije, to postačí.

Začnu vlastně ještě jednou událostí, která vyzněla jako ohlas na román *Popravišti*, a sice prohlášením účastníků Issykkulského fóra, na němž Čingiz Ajtmatov shromáždil činitele světové kultury právě ve chvíli, kdy vyšla tiskem závěrečná část románu. Jejich *Prohlášení* nečekaně osvětluje jeho smysl:

„Od konce tisíciletí nás dělí necelých pět tisíc dní... Lidé propadají pocitu zoufalství... Tradiční instituce zastaraly, všichni se musíme podílet na hledání nových řešení.“

Nová řešení. Nová logika. Nové přístupy. Nový systém hodnot. Dosud neexistuje, ale je třeba jej najít, vytvořit, jinak je s námi konec. To je, oč tu běží: buď záhuba, anebo nové hodnoty, které konečně sjednotí lidi.

Ten úkol je ve své obecné podobě sice nesporný, ale velice mlhavý. Tomu se nelze vyhnout. Až po čase přesně zjistíme, které sjednocující myšlenky spasí svět, dnes jde o to, zachránit ho za každou cenu. Za každou cenu dát lidem dohromady, vrátit jim vědomí mravních zásad, vědomí Absolutna.

Nejenom román *Popraviště*, ale celá Ajtmatovova gigantická, zvláštní, bouřlivá a udivující tvůrčí osobnost je ztělesněním této naléhavé potřeby. Lze z ní vyčíst i cosi „mezi řádky“ – už například jen z náruživé touhy navrátit lidem vědomí posvátných jistot. Anebo, jak se vyjádřil litevský kritik A. Krasnovas, podepřít mravní normy filozofickými pilíři. Máme se tedy hádat o jednotlivosti na samém kraji propasti? Anebo odtamtud raději rychle vycouváte? Ajtmatov bez váhání odpovídá – je třeba řešit obecný úkol, na detaily dojde později. Počíná si jako člověk, který nemá čas uvažovat o možných variantách a pohrávat si s odstíny. Mohutně se rozmáchne: rázně a odhodlaně.

Naprosto zjevná rozkolísanost jeho prózy, nevyváženost jednotlivých částí románu je možná stejně neoddelitelným rysem situace jako autorův velkorysý rozmach, či spíše rozlet. V tomto případě skutečně nelze okamžitě říct, co je „dobře“ a co „špatně“ napsané: třeba ani jedno bez druhého nemůže existovat. Podle běžné logiky se „dobře“ a „špatně“ napsané kapitoly dají snadno rozlišit.

Strhne nás odvážně pojatá první část románu: zřejmě poprvé se v sovětské literatuře píše o tom, že v SSSR jsou také narkomani a že dokonce mají rozvětvenou samozásobitelskou síť. Je zde vyličeána barbarská štvance na zvěř – a vůbec nejde o pytláctví, ale o akci místních dodavatelů masa, kteří jednají takřikajíc v souladu se zákonem. Píše se zde o tom, že zbožný člověk, upřímně věřící v evangelium, není hoden zavržení, nýbrž úcty – ano, nic podobného tu od dob Bulgakovových nebylo. Mimochodem, v tomto místě ztrácí román sílu, rozpadá se pod rukama a čtenář, protože si cení autorovy odvahy, bolestně zahání pocit vyumělkovanosti a nepřirozenosti náboženských kapitol. Zároveň se však po dalším ohromujícím zvratu znovu vrací z dávného Jeruzaléma do dnešní kirgizské stepi, k vlkům a pastevcům, které Ajtmatov zobrazuje se samozřejmou lehkostí a opravdovou uměleckou silou.

Dochází ovšem k paradoxu: i když autor nedokáže překlenout ty neuvěřitelné kvalitativní skoky, čtenář cítí jejich zvláštní jednotu. Proto není náhoda, že během diskuse v „Litgazetě“ zazněl z úst jednoho z kritiků zajímavý názor: kdyby se z románu vypustily ony „slabé“ náboženské pasáže a ponechaly jen ty „silné“ stepní – těžko říct, zda by tím text ve svém celku získal; pravděpodobně by se jeho konstrukce zřítíla; mistrovsky ztvárněný pastevce Boston z nepochopitelných důvodů potřebuje nedokonale napsaného kazatele Avdije, který bude stát po jeho boku, v témž románě, v onom zvláštním nesourodém konglomerátu z nesoudržných, a přesto umělecky plnohodnotných částí, založeném na podivuhodných vnitřních disproporcích.

Říkám-li konglomerát, samozřejmě jenom hledám výraz. V kritikách se vyskytlo také označení román-mozaika. Myslím si, že to není výstižné: Ajtmatov neskládá kamínek ke kamínku, ale vrší na sebe jeden kvádr vedle druhého. Pěkná „mozaika“! A ještě další vyjádření kritiky: máme před sebou „množství horizontů“, jejichž jednotu můžeme obsáhnout pouze z jisté rozumově postižitelné výše.

Ano, jde tu skutečně o globální výši, jenže jak jí dosáhnout? Jak uspořádat a sjednotit ono „množství horizontů“? Přesné slovo nalezl známý kritik S. Averincev rovněž v „Litgazetě“: *koláž*. Bez

sebemenšího negativního odstínu. Logika koláže není přece v našem věku nadlidských tlaků drtících jednotlivce náhodná. Možná že právě koláž promlouvá k současnému čtenáři, jehož duše, ukřižovaná v prouděch informačního a ideologického nátlaku, se věrna zákonům koláže nechává zhustit do zásady: všechno obsáhnout, všechno propojit, o všem se pro všechny případy aspoň zmínit. Možná že pocit neobyčejné pevnosti románu-konglomerátu vzniká právě pro, to, že je už svou podivností nesmírně příbuzný současnému člověku, žijícímu ve „světovém proudění“, „pět tisíc dní“ před koncem tisíciletí.

Já jsem ovšem člověk ze staré školy, nemohu tvrdit, že by se mi Ajtmatovův román četl dobře nebo špatně – měl jsem zvláštní pocity a občas jsem se cítil nesvůj. Točila se mi hlava z těch myšlenkových zvratů a při každém pokusu domyslet problém do konce jsem si uvědomoval, že ho už překrývá další, „zešíkma“ na něj navazující. „Množství horizontů“ je věc složitá, proto jsem si při veškeré své poctivé snaze nedokázal vytvořit jednoznačné stanovisko k tomu... kentaurovi, jak diplomatický G. Gačev nazval Ajtmatovův román ve zmíněné diskusi v „Litgazetě“. Kentaur je velmi kuriózní stvoření; chiméra i leviatan zároveň. Podstata je však stejná: překvapivě výhodné, nečekané spojení. Kentaur je kříženec člověka a koně, chiméra je kříženec kozy s hadem a lvem. Leviatan vystupuje ve starých legendách jednou jako had, jindy jako krokodýl... Jak naivní! U Ajtmatova vzniká opravdická obluda spojením Krista a bojovníka. Beránek boží a vůle dohromady!

Co je mi v náboženských scénách proti srsti? Čiší z nich Bulgakov. A nejenom to. Čiší z nich básnická licence. Nezdá se mi například, že by Kristus byl tak citově fixovaný na matku: je v tom mnoho ajtmatovovské magie rodových kořenů, avšak málo oné duchovní mystiky, která kdysi v křesťanství převážila nad pohanskou mystikou rodu. Podivný mi připadá i Pilát jako nositel tupého vojáctví – evangelní Pilát je zajímavější jiným, i když rovněž ne převratným výkladem: je to antický „intelektuál“, domnívající se, že není s to kultivovat nevzdělané a pověřivé židovské zástupy. Ajtmatov si ovšem s evangeliem „zahrává“: činí Piláta objektem

soudobé publicistické metaforiky, a skutečně by mě neudivilo, kdyby se jeho Kristus jako Pilátův protějšek po vášnivých výzvách k všeobecnému odzbrojení mimochodem vyslovil i pro jaderné moratorium. Námět sám mi nepřipadá problematický – problematická se mi zdá výchozí myšlenka – spojení milosrdenství Avdije Kallistratova s vrozenou dravostí vlčice Akbary a kontrast tohoto ušlechtilého spojení s Pilátovou nepřičetnou krvežíznivostí. Zvláště Pilát by se asi pobavil, kdyby se dozvěděl o takové interpretaci: jako rodilý Říman začínal svůj rodokmen právě od vlčice. Nejmenovala se ovšem Akbara, ale trochu jinak.

Je to zarážející a neobvyklé. A navíc i trochu „literární“. Avdijův příběh je parafrází na téma Dostojevského: Idiot, dovedený na hranici neúmyslné sebeprovokace; hrdina chodí po světě a volá: ukřižujte mě! Avdijův spor s Gríšanem kráčí ve šlépějích karamazovovských rozhovorů. Legenda je legenda, román je román a koneckonců také myšlenka rodinných svazků je na místě, ale když se Ajtmatov snaží i tuto publicistiku začlenit do románu...

Avšak dejme na tomto místě slovo čtenáři N.:

„Kdo vám říká, abyste četl *Popraviště* jako román? Proč v něm hledat tradiční prózu, když se vám při takovém způsobu čtení všechno hroutí pod rukama? Avdij je u vás „dobrý“, vlk je „divoký“: vybíráte si banality a usuzujete z nich, že tohle je tak a to zas naopak; buď tomu říkáte „zesvětštění mýtu“, anebo „vytváření nových mýtů pro momentální potřeby publicistiky. A přitom právě tohle je nové myšlení. To, o němž se teď tolik mluví. Je to nový jazyk. Ne román, ale apokalypsa dvacátého století. Myslíte, že Avdij je křesťan, ale zatím... Jaký význam má jeho jméno? Vzpomenete si?“

„Avdij? – Dios... je to něco s bohem?“ ptám se trochu nejistě.

„Avdij znamená služebník boží,“ poučuje mne čtenář N. „A co příjmení Kallistratov?“

„Kallistratov? Dobrý voják... Nevidím v tom rozpor.“

„Hned uvidíte. Jaké má Avdij jméno po otci?“

„Innokent'jevič...“

„Otec je Innokentij. Nevinný. Na čem nemá žádnou vinu? Na tom, co dělá jeho syn. A proč vůbec v této souvislosti motiv viny?“

Domníváte se, že náhodou? Ne, u Ajtmatova nic není ponecháno náhodě: Avdij je vinen. Čím? Tím, že je samozvanec evangelia. Je to člověk, který sám sebe považuje za spasitele. Pýcha ovšem předchází pád. Avdij se dostává do slepé uličky – a není nutné odsuzovat šokující způsob, jímž rozmlouvá s Pilátem – směsici seminaristického žargonu a stylu novinových úvodníků okresních plátků – není v žádném případě náhodná. Je to autorův symbol, výraz profanace. Vytýkáte Ajtmatovovi „nesrovnalosti“ a necítíte, že jsou to symboly. Dokonce i S. Averincev přehlédl autorovu léčku: vytkl Ajtmatovovi, že kdesi popletl oslovení „otče“ a „Pane“, a tím povýšil presbytera do hodnosti archijereje. Jenže to je omyl: hodnost ‚koordinátora‘, kterou Ajtmatov pozvedl na úroveň archijereje, v ruské církvi vůbec neexistuje. Ajtmatov si ji vymyslel, takže je v jeho spisovatelské moci propůjčit jí třeba generálskou hodnost. Co je podstatné? Že před námi stojí coordinator. Pamatujete si jeho jméno?“

„Dmitrij.“

„Di-mitros! Co to znamená?“

„Mitra je oděv...“

„Oděv... Tkanina, kterou nosí voják pod zbrojí. Amortizátor, jak by se dnes řeklo...“

Ale co když jméno Dmitrij pochází od řecké dárkyně plodnosti Déméter, říkám si v duchu, ale neodvážuju se svého společníka přerušit, za prvé proto, že tu nejde o původ jména, ale o to, jakou symboliku je do něho možné vložit, a za druhé proto, že se jménem bohyně zemědělství mohu se stejným úspěchem svrhnout Avdije z opovážlivých výšin na hříšnou zemi, jako to učinil s pomocí svého vlastního výkladu jména Dmitrij on.

„Di-mitrij – to je dokonce dvojitý amortizátor,“ pokračuje mezitím můj společník. „A právě Dimitrij, právě on se pokouší ochránit Avdije před zhoubnou pýchou, ‚zkoordinovat‘ v něm síly, které vypověděly poslušnost. Nepodaří se mu to. A dojde, jak by se za starých časů řeklo, ke spolku hrdiny s ďáblem, a ten nevyhnutelně končí jarmareční scénou ukřižování na saxaulu. Avdijova zkušenost je ďábelská provokace. Ve skutečnosti totiž zrazuje zem, kterou se

chystal spasit. Kdo u Ajtmatova symbolizuje tuto zem? Viktor Nikiforovič Goroděckij. Rozšířte to!“

„Viktor je vítěz,“ připojuji se, zaujatý jeho hrou. „Nikifor je opět vítěz. Goroděc... gorod-město...“

„Správně, ruské město, vydané kdysi Tatarům člověkem, který se jmenoval Griška Kutěrma...“

„Gríšan!?“

„No právě! Vidíte, jak je tu všechno promyšleno. Ajtmatov vás, kritiky, pěkně vypekl. Myslíte si, že se předhání s Bulgakovem, aby se vyrovnal *Mistrovi a Markétce*. Jenomže on míří úplně jiným směrem. Pro Bulgakova jsou evangelní scény estetickým ‚měřítkem‘, které je volně připojeno k fejetonisticky zobrazené realitě 20. a 30. let. U Bulgakova píše tyto scény Mistr, jemuž to vnukl Woland. Je to, chcete-li, evangelium podle Wolanda.“

„A co Ajtmatov? Ten píše evangelium podle Avdije?“

„Evangelium podle ateisty. Jeho román je ateistická apokalypsa naší doby: toto se stane s lidstvem, jestliže naruší své spojení s přírodou, s Absolutnem, se světovým duchem – i s modrookou vlčicí Akbarou. Všiml jste si významu, který skrývá nezvykle modrá barva jejích očí?“

To už jsem se neovládl a zeptal jsem se svého společníka, zda věří, že Ajtmatov měl skutečně v úmyslu napsat „antiromán“ a věnoval tolik tvůrčí energie do „zašifrování“ symbolů a kabalistických „kryptografů“?

Na to mi odpověděl, že to pro něho není podstatné: smysl textu může přesáhnout autorův záměr.

Namítl jsem, že není-li to důležité, ztrácíme nit svého aktivního poznání, můžeme vyvodit cokoli z čehokoli a nakonec zabřednout do mlhavých jinotajů. Připomněl jsem svému společníkovi (a tím i sobě), že „tradiční instituce zastaraly“, protože myslí postaru. To platí i o těch, kdo se specializují na spojení s Absolutnem.

Pak jsme se v klidu rozešli, každý zůstal u svého názoru. Líčím zde náš dialog, abych dokázal, jak složitá a nevypočitatelná je čtenářská veřejnost, v níž teď „žije“ román *Popraviště*. Všechno na světě se dá vysvětlovat kabalisticky, jenže není v Ajtmatovově duchu

například obrátit číslice 87, odečíst obrácené číslo od původního a zbytek znovu obrátit vzhůru nohama, abychom dostali magické číslo 6. Ajtmatov je spisovatel, v tom je jeho síla.

Jako spisovatel je silný bezprostřední působivostí svých postav. Jeho hrdina není všeodpouštějící náboženský fanatik, postava po všech stránkách pochybená, ale stepní, pohansky přírodní, statný muž-bojovník, který se zbraní v ruce hájí sebe a svůj rod, se zbraní v ruce obdělává zem. Je to člověk s kořeny, člověk zemitý, člověk s živou, horkou krví. Pasterec, avšak takový pasterec, z něhož odvozují svůj původ království a národy. Takový člověk nepůjde na Golgotu: rozřeší problém po svém: v krvavém rytířském boji muže proti muži – tak rozuzlí svůj vlci problém i Boston, „šedivý kožich“, sám vlk podle jména. Takových lidí si Ajtmatov váží, takové zná a cení si jich, v takové věří.

A slabí? Zde to není tak jasné. Podívejme se, kým autor *Popraviště* pohrdá, koho nenávidí. Především anašáky – narkomany, ubožáky, neboť se potřebují utíkat k droze, hledají berličky pro svého ducha. Nenávidí i nadháněče při štvanici: ty, kteří *útočí* v houfu, v tlupě, a netroufnou si střetnout se v boji muže proti muži. Ale ti všichni jsou přece – *chudí duchem*, to jest lidé, které by měl člověk spíš litovat, jestliže se nechá proniknout milosrdenstvím. Dokonce i další odporné individuum – „chodící noviny“, žvanil, pečující o duchovní spořádanost lidského stáda, je tentýž případ – parazitující výhonek otrockých „pokolení“, ideolog „slabých duchem“, snažících se shluknout se do hejna, aby se cítili v bezpečí.

Co z toho plyne? Ajtmatov celou bytostí straní člověku silnému, přírodnímu, zdravému, pohansky zdatnému: ten mu je oporou, ten je mu skutečným spisovatelským objektem. Nadmírou své velkorysosti (anebo, hrůza pomyslet, proto, že dovede odhadnout, co se žádá), chce obhájit člověka naprosto jiného, zcela protikladného: osamoceného, zbědovaného, politováníhodného. Jenomže v tvrdé Ajtmatovově povaze náchylné k heroismu není soucitu nazbyt. Dovede politovat pouze „hlavou“.

Proto se mi tak těžce určuje vztah k tomuto „leviatanovi“. Nevěřím totiž v „přírodního“ člověka, ale tyto motivy se mi u

Ajtmatova zdají čtenářsky přesvědčivé. A jestliže věřím v milosrdenství, pak v románě právě z těchto stránek číší vyumělkovanost, a já jako čtenář je nemohu přijmout.

A jestli ano, pak jenom z jediného důvodu: je pro mě bolestné a zahanbující, když nám statečný krigizský spisovatel musí připomínat milosrdenství, zatímco ruská próza obrazně řečeno sedí u televize, lamentuje, že aerobik ničí vkus lidí, hledá viníky a nijak nedovede pochopit, kde se mezi lidmi, kteří jsou „od přírody“ mravní a dobří, vzali chuligáni a zloději. Ruská próza se možná trápí právě proto, že se v zoufalství spoléhala na oporu, která jí ubíhá pod nohama, a sama nenachází sílu, aby se zvedla, povznesla, odpoutala od země.

Ajtmatov vzlétl hodně vysoko. Až k vesmírným představám, až tam, kde se „stýkají horizonty“. Ale třeba právě to je dnes zapotřebí: být si vědom globálnosti svého poslání. Anebo jak řekl na Issyk-Kulu Ajtmatovův host Arthur Miller „planetárnosti vědomí“. Toho, co všechny sjednocuje, co všechny činí lidmi a... pak to bude jasnější.

Ne, to není apokalypsa 20. století – je to pokus nabrat dech, odrazit od břehu, směle vzlétnout k výšinám.

Vím, že takový rozlet je jen krátký historický okamžik. Je však nezbytný: nadechnout se vesmírného éteru! Vím, že v následující chvíli se člověk musí spustit zpátky na zem a řešit nekonečnou řadu problémů. Ano, je to tak. Avšak jeho rozhled, jeho obsáhnutí „horizontů“, obruč, obepínající u Ajtmatova celý vibrující svět – to je symbol doby.

Nevím, jak dlouho bude žít tato kniha a zdali zanechá stopu v paměti kultury. Avšak jakou událostí se stala po svém uveřejnění, to nepochybně zapomenuto nebude. Její ohlas je obrovský, a už sám ten fakt je důležitější než vlastní text.

Podivný kentaur. Ale jak cválá!

Lev Anninskij

ČINGIZ
AJTMATOV

POPRAVIŠTĚ

*Z ruského originálu Placha, vydaného
v časopise Novyj mir, 6-8/1986,
přeložila Dagmar Šlampová.
Doslov napsal Lev Anninskij.
Přebal a vazbu s použitím kresby Karla Halouna
navrhl a graficky upravil Pavel Hrách.
V roce 1988 vydalo Lidové nakladatelství,
vydavatelství a nakladatelství ÚVSČSP,
Václavské nám. 36, Praha 1,
jako svou 2368. publikaci.
Výtvarný redaktor Milan Erazim.
Odpovědná redaktorka Jana Mertinová.
Technická redaktorka Alena Bláhová.
Sazba Svoboda, graf. závody, n.p.,
Karlovo nám. 15, Praha 2,
Vytiskl Tisk, n.p., Brno
AA 19,18 (text 18,98; il. 0,20), VA 19,70.
320 stran. Náklad 30 000 výtisků. 13-34.
1. vydání.
26-049-88.
Cena brož. 19,80 Kčs, váz. 25 Kčs.*

KNIHA VYCHÁZÍ V ROCE 40. VÝROČÍ ZALOŽENÍ
LIDOVÉHO NAKLADATELSTVÍ.